

การศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ:
กรณีศึกษา โรงเรียนทอสี

ปริญญานิพนธ์
ของ
อภาภักท ไชยประสิทธิ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์

พฤษภาคม 2551

การศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ:
กรณีศึกษา โรงเรียนทอสี

ปริญญานิพนธ์
ของ
อภาภักทร ไชยประสิทธิ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

พฤษภาคม 2551

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ:
กรณีศึกษา โรงเรียนทอสี

บทคัดย่อ
ของ
อภาภักดิ์ ไชยประสิทธิ์

เสนอต่อบัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
พฤษภาคม 2551

อาภาภทร ไชยประสิทธิ์. (2551). การศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนว
วิถีพุทธ: กรณีศึกษา โรงเรียนทอสี. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม :

อาจารย์ ดร.สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์, รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตาม
แนววิถีพุทธ: กรณีศึกษา โรงเรียนทอสี ตามองค์ประกอบคือ ด้านสาระที่ควรรู้ ด้านครูผู้สอน ด้านการ
จัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นสำคัญ ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและ
ชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชาย – หญิง อายุระหว่าง 3 – 6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่
ในระดับอนุบาล 1-3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนทอสี เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร
โดยใช้เวลาในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งทางเอกสาร และการสังเกตการณ์การจัดประสบการณ์ใน
ห้องเรียนเป็นระยะเวลา 7 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 วัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยแบบสังเกตการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดประสบการณ์ของครูตามองค์ประกอบต่างๆ ตามหลักของแนว
วิถีพุทธ และการพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา และแบบประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย สถิติที่ใช้ใน
การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นค่าเฉลี่ยคะแนน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติ
ทดสอบที (t-test for Dependent Samples)

ผลของการวิจัยพบว่า

1. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย
อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

2. การจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี มีการดำเนินการตาม
องค์ประกอบ ด้านสาระที่ควรรู้ ครูผู้สอน การจัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง สภาพแวดล้อมการ
เรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ได้ครบในทุกองค์ประกอบ และพบว่ามีความเหมาะสม
กับพัฒนาการเด็กปฐมวัย ซึ่งสามารถทำให้นักเรียนมีพัฒนาที่ดีขึ้นในทุกด้าน และยังเอื้อต่อการ
พัฒนานักเรียนปฐมวัยเป็นองค์รวมตามหลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา หรือ พฤติกรรม จิตใจ
ปัญญา ซึ่งเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อีกด้วย

STUDYING THE EFFECT OF THE BUDDHIST LEARNING ENVIRONMENT
ON YOUNG CHILDREN DEVELOPMENT
A CASE STUDY AT THAWSI SCHOOL

AN ABSTRACT
BY
APAPAT CHAIPRASIT

Presented in Partial Fulfillment of Requirements for the
Master of Education Degree in Early Childhood Education
at Srinakharinwirot University

May 2008

Apapat Chaiprasit. (2008). *Studying the Effect of the Buddhist Learning Environment on Young Children Development: A Case Study at Thawsi School*. Master thesis. M.Ed. (Early Childhood Education). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Dr.Suchinda Kajonrunsilp, Assoc. Prof. Nipa Sripairot.

The purposes of this research were to study the effects of the Buddhist Learning Environment on young children development, and the learning environment aspects of should-know learning content, teacher role , child-centered activities, school and classroom environment and parents and community participation.

The samples for this study were year 1-3 kindergarten children, aged 3 – 6 years, in the 1st semester of 2007 academic year at Thawsi School, Wattana District, Bangkok. The research activities included analyzing data from learning , teaching and school curriculum documents. Main activities of research were observation of classroom experiences management for 7 weeks, 2 days a week and data were recorded for analyzing. The instrument used in this research consisted of an observation form on experience management for kindergarten children in order to collect data concerning teachers' experience management according to the aspects of the Buddhist Learning Environment and human development in accordance with the Threefold Training, and an evaluation form on the defined objectives by whole means. Standard deviation and Dependent samples were adopted for statistics confirmed.

The research findings revealed as follows.

1. The kindergarten children who were exposed to the Buddhist Learning Environment experiences developed better physical, emotional, social, and intellectual aspects at .05 level of significance.

2. The Buddhist Learning Environment experiences management was well implemented. When considered individual aspects, it was found that the teacher, child-centered activities, learning environment, and parents and community participation were well implemented. These enabled the kindergarten children to develop in accordance with the Threefold Training of morality, concentration, and wisdom which introduce them to approach perfect humanization.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากคณาจารย์หลายท่านที่ได้ให้คำแนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องจนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อคณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ อาจารย์ ดร. สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ ประธานกรรมการที่ให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจแก้ไขข้อบกพร่องในการจัดทำปริญญานิพนธ์ทุกขั้นตอน รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์ กรรมการที่ปรึกษาแนะนำในด้านสถิติ รองศาสตราจารย์ ดร. สิริมา ภิญโญนนตพงษ์ และ อาจารย์ ดร.วรนาท รักสกุลไทย กรรมการในการสอบที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ในการทำวิจัย รู้ถึงคุณค่าของงานวิจัยที่จะช่วยในการพัฒนาการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ ตลอดจนเป็นแบบฉบับให้กับศิษย์ในงานด้านวิชาการอย่างไม่มีเหน็ดเหนื่อย

ขอกราบขอบพระคุณครูบาอาจารย์ ท่านเจ้าคุณพระพรหมคุณาภรณ์ พระอาจารย์ชยสาโร ที่ได้ให้ความรู้ทางด้านพุทธศาสนากับการศึกษา พัฒนามนุษย์ ทั้งโดยการอบรมสั่งสอน แสดงพระธรรมเทศนา และทางด้านเอกสาร งานเขียนของท่านที่มีคุณูปการต่อการศึกษาไทยอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาพงศ์นรินทร์ฐิตวัังโส อาจารย์สุนิสา ชื่นเจริญสุข และ อาจารย์กนิษฐา ชูพันธ์ ที่ได้กรุณาตรวจแก้ไขและให้คำแนะนำเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์บุบผาสวัสดิ์ รัชชตาตะนันท์ ในฐานะผู้บังคับบัญชา คณะครู และนักเรียนปฐมวัย โรงเรียนทอสี ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลในการวิจัย ให้กำลังใจและการสนับสนุนในการเรียนและการทำปริญญานิพนธ์ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สาขาการศึกษาปฐมวัยทุกท่านที่ได้กรุณาอบรมสั่งสอน ประสิทธิ์ประสาทวิชาด้านการศึกษาปฐมวัย

ขอขอบคุณเพื่อนๆ นิสิตปริญญาโท เอกการศึกษาปฐมวัย ภาคพิเศษรุ่น 6 ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และกำลังใจด้วยดีตลอดมา ขอขอบพระคุณอีกหลายท่านที่อาจไม่ได้กล่าวนามในที่นี้ หากมีส่วนช่วยในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คุณค่าและประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และบิดา มารดาที่อบรมเลี้ยงดู ครูบาอาจารย์ทุกท่านทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

อภากาศกร ไชยประสิทธิ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของงานวิจัย	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	4
ขอบเขตการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
สมมติฐานในการวิจัย	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์การศึกษาปฐมวัย.....	8
ความหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย.....	9
หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย	11
แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย	14
องค์ประกอบในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย	16
สาระการเรียนรู้และการจัดประสบการณ์	20
การประเมินเด็กปฐมวัย	23
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์ของเด็กปฐมวัย	26
การจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ	26
ความหมายของการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ	26
หลักการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ	29
องค์ประกอบในการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ	34
รูปแบบการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ	41
การวัดประเมินผู้เรียนตามแนววิถีพุทธ.....	47
การจัดการศึกษาโรงเรียนทอสี	48
ประวัติความเป็นมา.....	48
การดำเนินการโรงเรียนทอสี.....	49
หลักการจัดประสบการณ์เด็กปฐมวัยโรงเรียนทอสี.....	50
การประเมินผลโรงเรียนทอสี.....	61

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	62
การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	62
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	64
การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ	64
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	65
วิธีดำเนินการวิจัย	65
การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล	66
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	67
 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	 68
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	68
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัย	69
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้านการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ ของโรงเรียนทอสี.....	74
 5 สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ.....	 81
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	82
อภิปรายผล	82
ข้อสังเกตจากงานวิจัย.....	86
ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า.....	88
ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป.....	88
 บรรณานุกรม	 89
 ภาคผนวก	 95
ภาคผนวก ก	96
ภาคผนวก ข	110
ภาคผนวก ค	117
ภาคผนวก ง.....	136
 ประวัติย่อผู้วิจัย.....	 157

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แนวคิดของนักทฤษฎีและนักจิตวิทยาตะวันตกเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย	15
2 การจัดตารางการจัดกิจกรรมเด็กปฐมวัยของโรงเรียนทอสี	60
3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำแนกตามระดับชั้น	63
4 ผลความแตกต่างค่าคะแนนเฉลี่ยของ ระดับอนุบาล 1 ห้องกลุ่มตัวอย่าง.....	69
5 ผลความแตกต่างค่าคะแนนเฉลี่ยของ ระดับอนุบาล 2 ห้องกลุ่มตัวอย่าง.....	69
6 ผลความแตกต่างค่าคะแนนเฉลี่ยของ ระดับอนุบาล 3 ห้องกลุ่มตัวอย่าง.....	70
7 พัฒนาการเด็กปฐมวัยรายด้านและรายชื่อของกลุ่มตัวอย่างระดับอนุบาล 1	70
8 พัฒนาการเด็กปฐมวัยรายด้านและรายชื่อของกลุ่มตัวอย่างระดับอนุบาล 2	72
9 พัฒนาการเด็กปฐมวัยรายด้านและรายชื่อของกลุ่มตัวอย่างระดับอนุบาล 3	73
10 ตารางการเข้าสังเกตการณ์ กลุ่มตัวอย่าง.....	74
11 ตารางกิจวัตรประจำวัน ระดับอนุบาล 1 ห้องกลุ่มตัวอย่าง.....	75
12 ตารางกิจวัตรประจำวัน ระดับอนุบาล 2 ห้องกลุ่มตัวอย่าง.....	75
13 ตารางกิจวัตรประจำวัน ระดับอนุบาล 3 ห้องกลุ่มตัวอย่าง.....	76

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดงานวิจัย	7
2 กระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอนของการวางแผนการจัดประสบการณ์.....	22
2 โครงสร้างการประเมินผลพัฒนาการเด็ก	24
3 ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินผลและการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย.....	25
4 ความสัมพันธ์ระหว่าง ชุมชน ผู้ปกครอง เด็ก และโรงเรียน.....	41
5 กระบวนการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ.....	45
6 กระบวนการศึกษาลัทธิปฏิบัตินิยมและกระบวนการศึกษาตามแนววิถีพุทธ.....	46
7 การจัดสาระที่ควรรู้ระดับปฐมวัย โรงเรียนทอสี.....	54
8 การพัฒนานุสัยตามหลักไตรสิกขาสู่การประเมินผลตามหลักภาวนา 4.....	61

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในปัจจุบันการพัฒนาเด็กปฐมวัยนั้นได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เริ่มมาจากกระแสการปฏิรูปการศึกษาที่ได้เน้นย้ำความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ภายใต้คำจำกัดความว่าเก่ง ดี มีสุข ทำให้เกิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการเรียนรู้ (จิตติมา สวัสดิ์กำจรพงศ์. 2546: 1) การศึกษาปฐมวัยจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากของการพัฒนามนุษย์ดังคำกล่าวที่ว่า “เด็กวัยก่อน 6 ขวบ เป็นวัยทองของชีวิต หากต้องการให้พลเมืองเป็นแบบใดจะต้องปูพื้นฐานให้เด็กก่อน 6 ขวบ จะรอพัฒนาเด็กในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาก็สายเกินไป” (บุรชัย ศิริมหาสาคร. 2545: 32; อ้างอิงจาก Tal, 1975) และแสงเดือน นนทเปารยะ (2547: 1) ที่กล่าวว่าสมองของมนุษย์นั้นเริ่มต้นพัฒนามาตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ และจะพัฒนาอยู่ตลอดเวลา แต่ช่วงที่มีความสำคัญและมีการพัฒนาได้อย่างรวดเร็วที่สุดคือช่วง 4 ปีแรกของชีวิต สมองจะพัฒนาได้ถึง 50 % ในช่วง 4-8 ปีจะพัฒนาได้อีก 30 % และจะพัฒนาอีก 20 % ในช่วงต่อมา แสดงให้เห็นว่าในช่วงปฐมวัยนั้นเป็นช่วงแห่งการพัฒนาอย่างแท้จริง ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่แสดงถึงวิถีการเรียนรู้ คือ “...การให้การศึกษาแก่เด็กต้องเริ่มต้นตั้งแต่เกิดขั้นต้นต้องฝึกให้ใช้วัยและประสาทสัมผัสส่วนต่างๆ ต้องคอยควบคุมฝึกหัดจนสามารถใช้วัยและประสาทส่วนนั้นๆ ทำกิจวัตรทั้งปวงของตัวเองได้ เมื่อสามารถทำกิจวัตรของตัวเองได้แล้วขั้นต่อไปต้องสอนให้รู้จักทำการต่างๆ ให้รู้จักแสวงหาสิ่งต่างๆ ตามที่ต้องการให้ได้มากขึ้น เพื่อให้ชีวิตมีความสะดวกสบาย การให้การศึกษาในขั้นนี้ได้แก่การฝึกกายให้มีความคล่องแคล่ว ชำนิชำนาญ และสามารถทำการปฏิบัติประกอบกับการสอนความรู้ต่างๆ อันเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพเลี้ยงตัว การให้การศึกษาอีกขั้นหนึ่ง คือการสอนและการฝึกฝนให้เรียนรู้วิทยาการที่ก้าวหน้าขึ้นไปพร้อมทั้งการฝึกฝนให้รู้จักใช้เหตุผล สติปัญญาและหาหลักการของชีวิต เพื่อให้สามารถสร้างสรรค์ความเจริญของงานทั้งทางกายและทางความคิด...”

การจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาเด็กในทุกด้านนั้นจึงต้องสอดคล้องกับวัยที่เจริญเติบโตขึ้น ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจของเด็กต่อสิ่งรอบตัว ซึ่งเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทของสังคมวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 กำหนดไว้ในมาตรา 22 ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนต้องมีความสามารถใน

การเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” (จิตติพร สวัสดิ์กำจรพงศ์. 2546: 1; อ้างอิงจาก กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2544: 19) หัวใจสำคัญประการหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 คือการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้โดยมุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น วิเคราะห์เป็น และสร้างองค์ความรู้ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องและเต็มศักยภาพแห่งตน โดยปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้แบบเดิมที่เน้นท่องจำและทำตามโดยมีครูเป็นศูนย์กลาง มาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยเอาชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นตัวตั้งเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เน้นการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้เพื่อนำมาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (นภเนตร ธรรมบวร. 2544: 1)

การจัดการศึกษาในลักษณะของการจัดประสบการณ์จึงเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่สร้างประสบการณ์ตรงให้กับเด็ก เพราะหมายถึงการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็ก ทุกบริบทที่อยู่รอบตัวเด็กต่างก็เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนของเด็กปฐมวัยจึงเป็นกระบวนการที่จะทำให้เด็กได้รับความรู้ มีทักษะในการปฏิบัติและเห็นสิ่งต่างๆ ที่ครูต้องการให้รู้โดยสอดคล้องกับลักษณะการสนใจใคร่รู้ของเด็ก (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547: 41) สอดคล้องกับวาทะของ สวัสดิ์และคณะ (2529: 2) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกให้กับเด็กปฐมวัย โดยให้ได้รับประสบการณ์จากการเล่น ลงมือปฏิบัติซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ เป็นการส่งเสริมพัฒนาให้ครบทุกด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งนี้ผู้สอนต้องพิจารณาถึงแนวการจัดประสบการณ์ที่หลักสูตรแกนกลางกำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์ และแผนการจัดประสบการณ์ ซึ่งควรกำหนดให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะ ระดับพัฒนาการ และลักษณะการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งนี้เด็กปฐมวัยเรียนรู้ผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีโอกาสลงมือกระทำ เคลื่อนไหว สำรวจ สังเกต ทดลอง เล่น สืบค้น คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง (กรมวิชาการ. 2546: 39)

ในโลกยุคปัจจุบันได้แยกการศึกษาทางจิตวิญญาณนี้ออกไปจากการศึกษา การศึกษาที่สมบูรณ์ก็ที่ทำความเป็นมนุษย์ให้ถูกต้องและสมบูรณ์ การศึกษาที่สมบูรณ์สามารถทำความเป็นมนุษย์ให้ถูกต้องสมบูรณ์แล้วก็มีหลัก 3 ประการ ประกอบด้วย

1. ความฉลาดหรือสติปัญญาในขั้นพื้นฐานพอตัว พอตัวคือพอแก่ความต้องการ
2. มีความรู้เรื่องวิชาชีพและอาชีพพอตัว ปฏิบัติได้
3. มีมนุษยธรรม คือความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้องแล้วก็พอตัว

การศึกษาที่ขาดข้อที่ 3 ไปจึงมีลักษณะเหมือนหมาหางด้วน เพราะอย่างที่ 3 นี้เป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง และไปสู่ความสูงของมนุษย์เท่าที่เป็นไปได้ (พระเทพวิสุทธิเมธี. 2527 : 36-37) สำหรับประเทศไทยที่มีพื้นฐานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ได้รับการหล่อหลอมจากคำสอนทางพุทธศาสนาที่มีคุณค่ายิ่ง ทั้งด้านการอบรมเลี้ยงดู วิถีปฏิบัติตน รวมทั้งพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรมในจิตใจ และพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาแห่งการศึกษาเนื่องจากหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนานั้นถือว่า ชีวิตคือการศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้ที่ศึกษาเข้าใจธรรมชาติ ธรรมชาติของโลก ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่การดำเนินชีวิตประจำวันทั่วไป คือการกิน อยู่ ดู ฟัง เพื่อให้มนุษย์ได้พัฒนาตนให้สมบูรณ์ตามศักยภาพของตน ภายใต้กรอบการศึกษา 3 ด้าน ที่เรียกว่าไตรสิกขา ประกอบด้วย อริสัลลสิกขา อริจิตสิกขา และอริปัญญสิกขา หรือที่เรียกอย่างง่ายว่า ศีล สมาธิ ปัญญา พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา เป็นสากล เป็นหลักความจริงตามธรรมชาติ ไม่ขึ้นอยู่กับพระเจ้า ผู้นำทางศาสนาหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ขึ้นอยู่กับพระธรรมคำสั่งสอนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศให้โลกได้รับรู้เมื่อ 2500 กว่าปีมาแล้วว่าเป็นหลักที่สามารถพามนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ได้ ดังนั้นลักษณะของพุทธศาสนาจึงเป็นลักษณะของการศึกษาที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยนำชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นหลัก เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เน้นการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้เพื่อนำมาใช้เพื่อป้องกันและการแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติเก่ง ดี มีความสุขอย่างแท้จริง อีกทั้งยังเน้นเรื่องคุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกัน

การจัดการศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของพุทธศาสนาจึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะพามนุษย์ออกจากความทุกข์ ความติดตันทางความรู้ที่มีอยู่เฉพาะด้านวัตถุ เทคโนโลยี ไปสู่การศึกษาที่พัฒนาชีวิตด้วยวิถีชีวิต เป็นการศึกษาที่พัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ และสามารถปลูกฝังได้ตั้งแต่ปฐมวัยที่จะบ่มเพาะมนุษย์ให้มีความรู้ มีความรู้สึกลึกซึ้ง ชอบ ชั่ว ดี มีคุณธรรม จริยธรรม สร้างค่านิยมในการใช้ชีวิตของคน การตั้งเป้าหมายในการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์จึงมีความสำคัญมากกว่าจะชี้นำทางมนุษย์และสังคมไปในทิศทางใด การนำเอาหลักศาสนาเข้ามาประยุกต์เข้ากับการศึกษาจึงเริ่มมีบทบาทสำคัญมาก โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีศาสนาที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นสิ่งล้ำค่าของมวลมนุษยชาติ ซึ่งทางกระทรวงศึกษาธิการเองก็ได้เห็นถึงความสำคัญในข้อนี้จึงได้มีการจัดตั้งโครงการโรงเรียนวิถีพุทธขึ้นในปี พ.ศ. 2546 โดย ดร.สิริกร มณีรินทร์ ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น ได้ไปกราบขอคำแนะนำในเรื่องการจัดการโครงการโรงเรียนวิถีพุทธจากพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ปราชญ์ทางพุทธศาสนาที่เสนอแนวทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาไทยจากทัศนะของพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ และพระเทพโสภณ

อธิการบดีมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย เพื่อนำหลักการของพระพุทธศาสนามาจัดการศึกษา และแก้ปัญหาของมนุษยชาติ พัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การจัดการศึกษาแห่งชาติ ที่กำหนดให้พัฒนาเด็กให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขอย่างแท้จริง จึงนับว่า เป็นก้าวที่สำคัญมากในการนำพุทธศาสนา กลับเข้ามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ จึงเกิดขึ้นใน 2545 เป็นต้นมา

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษา ผลของการจัดประสบการณ์ ตามแนววิถีพุทธที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยของโรงเรียนทอสี ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรและการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถี พุทธ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ
 - 1.1 ด้านร่างกาย คือ ความเจริญของพัฒนาการทางด้านร่างกาย
 - 1.2 ด้านอารมณ์ คือ ความเจริญของพัฒนาการ ความเข้มแข็งของอารมณ์
 - 1.3 ด้านสังคม คือ ความเจริญของพัฒนาการด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น
 - 1.4 ด้านสติปัญญา คือ ความเจริญของพัฒนาการทางการรับรู้ เรียนรู้ ความเข้าใจ

ในเรื่องต่างๆ

2. เพื่อวิเคราะห์การจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะเป็นแนวทางให้กับผู้บริหาร นักการศึกษา ครูที่มีความสนใจในการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กและหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดประสบการณ์ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยซึ่งได้ผนวกเอาแนวทางการประเมินตามแนวทางวิถีพุทธรวมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนระดับปฐมวัย โรงเรียนทอสี ระดับชั้นอนุบาล 1 จำนวน 3 ห้องเรียน ระดับชั้นอนุบาล 2 จำนวน 3 ห้องเรียน และนักเรียนระดับชั้นอนุบาล 3 จำนวน 2 ห้องเรียน รวมประชากรทั้งสิ้น 148 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเลือกสุ่มโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จากประชากรนักเรียนปฐมวัยระดับชั้นอนุบาล 1-3 ระดับชั้นละ 1 ห้องเรียน เป็นนักเรียนระดับชั้นอนุบาล 1 จำนวน 19 คน นักเรียนระดับชั้นอนุบาล 2 จำนวน 17 คน และนักเรียนระดับชั้นอนุบาล 3 จำนวน 17 คน รวมเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 53 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น คือ การจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี

ตัวแปรตาม คือ พัฒนาการเด็กปฐมวัย 4 ด้าน คือ

1. ด้านร่างกาย
2. ด้านอารมณ์
3. ด้านสังคม
4. ด้านสติปัญญา

ระยะเวลาในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 ใช้เวลาในการศึกษา 7 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 วัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **เด็กปฐมวัย** หมายถึง เด็กนักเรียนชายและหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอนุบาล 1 อายุ 3 ปี ระดับอนุบาล 2 อายุ 4 ปี และระดับอนุบาล 3 อายุ 5 ปี โรงเรียนทอสี เขตวัฒนา จังหวัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550

2. **โรงเรียนวิถีพุทธ** หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาโดยการนำหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการกับวิถีชีวิตประกอบด้วย การจัดประสบการณ์ของครู นักเรียนในโรงเรียน เพื่อพัฒนาชีวิตที่เป็นองค์รวมทั้งในด้านการดำเนินชีวิตประจำวันและการให้ความรู้ ที่เป็นสาระของชีวิตที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้มีชีวิตเป็นไปในทางที่เป็นกุศลยิ่งขึ้น และพัฒนาความรู้ตามความสามารถทางวิชาการเพื่อนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้

3. การจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ หมายถึง องค์ประกอบในการจัดประสบการณ์ ให้เด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม ตามหลักการของไตรสิกขา เป็นการศึกษาที่อยู่ บานฐานของความจริงตามธรรมชาติที่มีกระบวนการศึกษา 3 ด้าน คือ- พฤติกรรม สมาธิ-จิตใจ และปัญญา เพื่อให้เกิดการพัฒนาการที่ดีขึ้นแบบองค์รวม จนบรรลุถึงความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ อันประกอบด้วยหลักการสำคัญคือ

สาระที่ควรรู้ หมายถึง เนื้อหาสาระใกล้ตัวที่เหมาะสมกับวัย พัฒนาการ เป็น ประโยชน์กับผู้เรียน และอยู่ในความสนใจของผู้เรียน

ครูผู้สอน หมายถึง ผู้สอนเด็กปฐมวัยระดับอนุบาล 1-3 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนทอสี เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร

การจัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยที่ เหมาะสมกับวัย เด็กสามารถมีส่วนร่วมกับกิจกรรมนั้น และเป็นกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ในชีวิตประจำวัน

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กที่สามารถสร้าง กระตุ้น ให้เด็ก ปฐมวัยเกิดการเรียนรู้ ทั้งสิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพ เช่นอาคาร สถานที่ อุปกรณ์ประกอบ สื่อ อุปกรณ์ของใช้ และสิ่งแวดล้อมที่ตัวบุคคลที่มีส่วนปฏิสัมพันธ์กับเด็ก

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด ประสบการณ์ กิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยที่โรงเรียน

4. พัฒนาการเด็กปฐมวัย หมายถึง การเจริญเติบโต มีความสามารถในการกระทำสิ่ง ต่างๆ ตามวัย หรือตามประสบการณ์ที่เด็กได้รับโดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 4 ด้านคือร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยในงานวิจัยชิ้นนี้จะเลือกใช้เกณฑ์การประเมินที่สอดคล้องกับ เกณฑ์ของวิถีพุทธคือ

1. ด้านร่างกาย หมายถึง ความเจริญของพัฒนาการทางด้านร่างกาย การใช้ร่างกาย การบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ทั้งอาหาร และทรัพยากรต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

2. ด้านอารมณ์ หมายถึง ความเจริญของพัฒนาการด้านอารมณ์ และมีการแสดงออก แยกออกเป็น

สุขภาพจิตที่ดี คือ มีความแจ่มใส เบิกบาน

สมรรถภาพจิตที่ดี คือ มีความเข้มแข็ง อดทน มุ่งมั่น

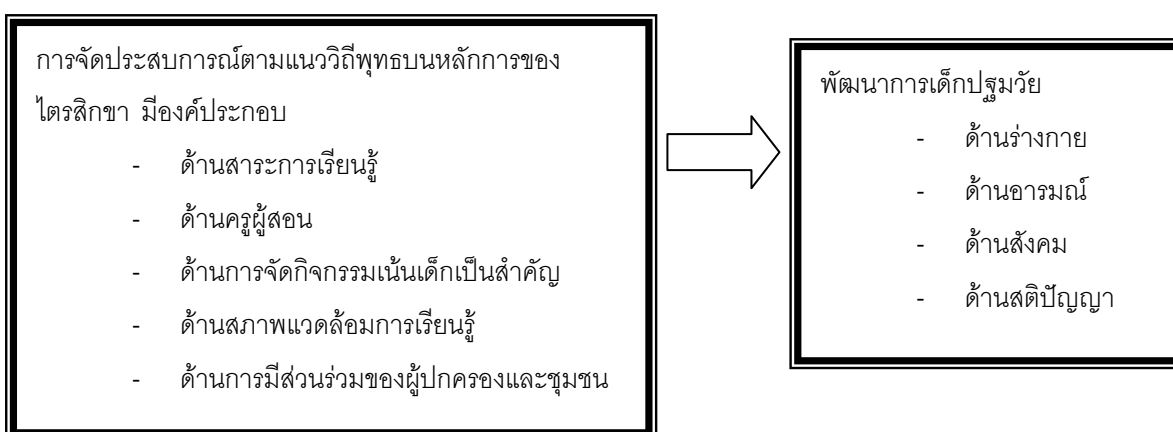
คุณภาพจิตที่ดี คือ มีคุณธรรม รู้ดี รู้ไม่ดี

3. ด้านสังคม หมายถึง ความเจริญพัฒนาในการสัมพันธ์กับผู้อื่น การรู้จักปฏิบัติตัวให้ เหมาะสม การปฏิบัติตามกฎกติกาอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมที่ดี

4. ด้านสติปัญญา หมายถึง ความเจริญพัฒนาการของการรับรู้ การเข้าใจความเป็นไปต่างๆ รอบตัว และความสามารถในการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหาได้ตามวัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยแบบองค์รวมตามหลักการของพัฒนาการตามแนววิถีพุทธเพื่อการพัฒนาของเด็กปฐมวัยทั้ง 4 ด้าน ดังแสดงในกรอบแนวคิดต่อไปนี้



ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธจะมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาสูงขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์ปฐมวัย
 - 1.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.2 หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.3 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.4 องค์ประกอบในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.5 สาระการเรียนรู้และการจัดประสบการณ์
 - 1.6 การประเมินเด็กปฐมวัย
 - 1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
2. การจัดการศึกษาตามแนวพุทธ
 - 2.1 ความหมายของการศึกษาตามแนวพุทธ
 - 2.2 หลักการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ
 - 2.3 องค์ประกอบของการจัดการศึกษาแนววิถีพุทธ
 - 2.4 รูปแบบจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ
 - 2.5 การวัดประเมินผู้เรียนตามแนววิถีพุทธ
3. การจัดประสบการณ์ของโรงเรียนทอสี
 - 3.1 ประวัติความเป็นมา
 - 3.2 การดำเนินการโรงเรียนทอสี
 - 3.3 หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยของโรงเรียนทอสี
 - 3.4 การประเมินผลเด็กปฐมวัยของโรงเรียนทอสี

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์ปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาบนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพภายใต้บริบทของสังคม วัฒนธรรม การจัดประสบการณ์ เป็นการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกให้กับเด็กปฐมวัย โดยให้ได้รับประสบการณ์จากการเล่น ลงมือปฏิบัติซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ และเพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาให้ครบทุกด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา (ราศรี ทองสวัสดิ์ และคณะ. 2529: 2) ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้ให้

ความหมายของการจัดประสบการณ์ไว้ว่าเป็นขอบข่ายที่ครูจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กพัฒนาตามวัยครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยมีให้ให้อ่านเขียนได้ดังในระดับประถมศึกษาแต่เป็นการปูพื้นฐานหรือพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่นทักษะในการสังเกตโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2531: 6) ทั้งนี้จะต้องมีการจัดสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กที่มีลักษณะและคุณสมบัติที่เหมาะสมอันจะเป็นสถานการณ์ที่กระตุ้นให้เด็กทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์นั้นๆ และเกิดประสบการณ์ต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายของผู้จัดเตรียม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2527: 194) การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งนี้ผู้สอนต้องพิจารณาถึงแนวการจัดประสบการณ์ที่หลักสูตรแกนกลางกำหนด หน่วยการจัดประสบการณ์และแผนการจัดประสบการณ์ ซึ่งควรกำหนดให้สอดคล้องกับจิตวิทยา พัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะ ระดับพัฒนาการ และลักษณะการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งนี้เด็กปฐมวัยเรียนรู้ผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีโอกาสลงมือกระทำ เคลื่อนไหว สำรวจ สังเกต ทดลอง เล่น สืบค้น คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง (กรมวิชาการ. 2546: 39)

1.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 6-7) กล่าวว่า การจัดการศึกษาให้เด็ก ก่อนประถมศึกษาเพื่อพัฒนาให้ครบทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีให้มุ่งเน้นอ่านออกเขียนได้ ในระดับประถมศึกษา แต่เป็นการปูพื้นฐานความพร้อมให้เด็กโดยคำนึงถึงความสามารถของเด็กเป็นหลัก และเนื่องจากเด็กระดับก่อนประถมศึกษาต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ดังนั้นการจัดประสบการณ์ควรให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจากประสาทสัมผัสทั้ง 5

สำนักคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2531: 6) ได้ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ไว้ว่าเป็นขอบข่ายที่ครูจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กพัฒนาตามวัยครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยมีให้ให้อ่านเขียนได้ดังในระดับประถมศึกษาแต่เป็นการปูพื้นฐานหรือพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่นทักษะในการสังเกตโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ด้วยการจัดสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กที่มีลักษณะและคุณสมบัติที่เหมาะสมอันจะเป็นสถานการณ์ที่กระตุ้นให้เด็กทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์และเกิดประสบการณ์ตามจุดมุ่งหมายของผู้จัดเตรียม

ราศี ทองสวัสดิ์ และคณะ (2529: 2) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกให้กับเด็กปฐมวัย โดยให้ได้รับประสบการณ์จากการ เล่น ลงมือปฏิบัติซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ และเพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาให้ครบทุกด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

พัฒนา ชัชพงศ์ (2530: 24) กล่าวว่า การจัดการศึกษาให้เด็กระดับก่อนประถมศึกษา เพื่อพัฒนาให้ครบทุกด้านมิใช่มุ่งให้อ่านเขียนได้เหมือนเด็กประถมศึกษา แต่จะเป็นการปูพื้นฐานความพร้อมให้ โดยคำนึงถึงวัยและความสามารถของเด็ก

ภรณ์ี คุรุทันะ (2540) กล่าวว่า ประสบการณ์มีความหมายครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ได้ หากแต่เด็กซึ่งเป็นผู้รับประสบการณ์นั้นได้มีการเรียนรู้ สะสมความรู้ ความสามารถและความรู้สึกต่างๆ ไว้ในตนเอง ดังจะเห็นได้ว่าชีวิตวัยเด็กทุกคนนั้นได้เรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างจากชีวิตประจำวันในบ้าน ในชุมชน จากพ่อแม่ ตลอดจนบุคคลใกล้ชิด เด็กจึงได้รับการพัฒนาโดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การเรียนรู้ในระยะเริ่มแรกจึงเกิดขึ้นภายในครอบครัว เป็นส่วนใหญ่

สุน อมรวิวัฒน์ (2544: 107) กล่าวว่า การเรียนรู้คือกระบวนการที่ผู้สละทั้ง 6 ของมนุษย์ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ มีการกระทำโต้ตอบ ผูกฝนอบรมตนเอง หรือโดยกลไกตามธรรมชาติจนประจักษ์ผล เกิดคุณภาวะ (ความรู้และความดี) สมรรถภาวะ (ความสามารถ) สุขภาวะ (ความผาสุกพอเหมาะพอควร) และอิสระภาวะ (พ้นจากทุกข์และความเป็นทาส)... พระพุทธศาสนาไม่ปฏิเสธการรับความรู้ด้วยการอ่าน การฟัง และการท่องจำ เพราะเป็นขั้นเริ่มต้นของการแสวงหาข่าวสารข้อมูล แต่จะไม่หยุดนิ่งอยู่เพียงขั้นนี้ ผู้เรียนต้องฝึกฝนการคิด การปฏิบัติไปพร้อมกันอย่างมีสมาธิ และมีการประเมินตนเองอยู่ตลอดเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2545: 1) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาหรือการศึกษาปฐมวัยจะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่นเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม อันจะส่งผลต่อพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2545: 68) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์เป็นหน่วยเรียนรู้ไม่แบ่งเป็นรายวิชาแต่จัดประสบการณ์ให้เด็กเรียนเป็นเรื่อง หรือเรียกว่าหน่วย เป็นการนำรายวิชามาบูรณาการกัน แต่ละเรื่องจะประมวลทุกวิชา ทั้งเนื้อหา และกิจกรรมให้เด็กเรียนรู้

ศิริประภา พินิตตานนท์ (2546: 6-7) กล่าวว่า เป็นการจัดการศึกษาให้เด็กก่อนประถมศึกษาโดยให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากการลงมือปฏิบัติหรือใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ทั้งนี้การจัดกิจกรรมต้องสอดคล้องกับแผนการจัดประสบการณ์ ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัยของกุลยา ตันติผลาชีวะ (2547: 36) กล่าวว่า เด็กปฐมวัยอยู่ระหว่างการเจริญเติบโตและพัฒนาที่เป็นลำดับ เด็กเรียนรู้การนั่งก่อนการยืน...การพัฒนานี้ก้าวไปที่ละขั้นอย่างต่อเนื่อง โดยเด็กจะสะสมประสบการณ์ที่นำไปสู่ความซับซ้อนซึ่งการเรียนรู้ที่ดีคือให้เด็กได้รับประสบการณ์และได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การจัดประสบการณ์ของเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่ครูผู้ทำหน้าที่เป็นผู้สอนและเป็นกัลยาณมิตรของเด็กต้องจัดสภาพของการเรียนรู้ให้เด็กปฐมวัยทั้งภายนอก และภายในเพื่อให้เด็กปฐมวัยได้มีโอกาสสัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อุปกรณ์การเรียนรู้ อุปกรณ์การทำงานต่างๆ ด้วยการเล่น การลงมือปฏิบัติจริง สอดคล้องกับแนวคิดของดิวอี้ (John Dewey) ที่กล่าวไว้ว่าการเรียนรู้มาจากการกระทำที่เด็กได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง (Learning by doing) โดยผ่านทางประตูแห่งการรับรู้ คือ ประสบสัมผัสทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ปาก กายและใจ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่คงอยู่กับเด็กไปตลอด

1.2 หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

ทฤษฎีการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยว่า มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากช่วงปฐมวัยนั้นเป็นวัยที่เด็กเริ่มต้นพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เป็นวัยที่รับรู้และซึมซับประสบการณ์ ที่จะก่อให้เกิดความรู้ และยังเป็นความจำที่แปรเป็นจิตใต้สำนึกของเด็กเมื่อเติบโตขึ้นอีกด้วย

เพียเจต์ (Piaget) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ให้เด็กนั้น เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในภาวะสมดุล เมื่อทำกิจกรรมตามลำพังและการรวมกลุ่ม เด็กจึงได้เรียนรู้จากกันและกัน ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้น่าจะทำให้เกิดความเข้าใจกันได้ดีกว่าการเรียนรู้จากครู เด็กได้มีประสบการณ์ตรง มีอิสระทางความคิด การแสดงออกและการสนทนาระหว่างเด็กด้วยกัน จะทำให้เด็กสามารถเข้าใจกันได้เร็วกว่าครูเป็นผู้อธิบายหรือเล่าให้ฟัง

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยมีความสำคัญมากในการฝึกให้เด็กได้คิดแก้ปัญหา การแสดงออกอย่างอิสระ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากประสบการณ์นั้นๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาร่วมด้วย เนื่องจากเด็กปฐมวัยกำลังมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญา เด็กจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีการเรียนการสอน และประสบการณ์ที่จัดให้เด็กเป็นประสบการณ์ตรง เด็กลงมือปฏิบัติเอง การจัดประสบการณ์โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางจึงสำคัญมาก

อีริกสัน (Erikson) เชื่อว่าวัยเด็กเป็นวัยแห่งการเรียนรู้และการได้รับประสบการณ์ การจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีช่วยให้เด็กเกิดความมั่นใจในตนเอง มองโลกในแง่ดีและรู้จักไว้วางใจผู้อื่น ในช่วงวัยก่อนเรียน หรือวัยเล่น (อายุ 4-7 ปี) ซึ่งเป็นขั้นของความคิดริเริ่มและการตัดสินใจ หรือความรู้สึกผิด (Initiative and Guilt) เชื่อว่าเด็กวัยนี้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ดีและมีความสามารถในการทำสิ่งต่างๆ โดยผู้ใหญ่มีหน้าที่สนับสนุนให้เด็กได้พยายามแสดงความสามารถใหม่ๆ ในด้านสังคมเด็กเรียนรู้ในการเข้าสังคมจากการเล่นกับเพื่อน มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และเลียนแบบผู้อื่นเช่นพ่อแม่ หรือบุคคล

ใกล้ชิด ซึ่งพ่อแม่และผู้ใหญ่ต้องเป็นต้นแบบที่ดีกับเด็ก เพื่อให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคม มีลักษณะนิสัยที่ดี รวมทั้งรู้สิ่งที่ถูกและผิด การปลูกฝังจริยธรรมโดยมีพ่อแม่ผู้ใหญ่เป็นต้นแบบที่ดี จะทำให้เด็กมีอุปนิสัยที่ดี ในด้านสติปัญญาเด็กวัยนี้อยากรู้สิ่งใหม่ๆ รอบตัว มีความคิดริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ และชอบถามในสิ่งที่ตนเองสงสัยใคร่รู้ ผู้ใหญ่ต้องให้โอกาสใน การพูดกระทำสิ่งต่างๆ จะทำให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการ เด็กจะสนุกในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ กล้าแสดงออก (วศินี อิศรเสนา ณ อยุธยา. 2547: 13-14)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2545: 47) การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์มีความสำคัญต่อเด็กปฐมวัยมาก เพราะเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กเข้าใจเนื้อหา กิจกรรมนี้เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำความเข้าใจกับเรื่องที่เรียน กิจกรรมเสริมประสบการณ์ช่วยให้เด็กมีความคิดรวบยอดที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการพัฒนาสติปัญญาเด็กให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเนื้อหาหน่วยการสอน ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคมฝึกการกล้าแสดงออก นอกจากนั้นยังช่วยให้เด็กมีความรู้สึกอบอุ่น มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครู

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2544: 7-8) กล่าวว่าภารกิจสำคัญของการศึกษาก็คือการฝึกอบรมบุคคลให้พัฒนาปัญญา ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในข้อเท็จจริงและสภาวะของสิ่งทั้งหลาย มีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ปฏิบัติและจัดการสิ่งทั้งหลายตามสมควรจะเป็นเพื่อให้เกิดประโยชน์ตน คือความมีชีวิตอยู่อย่างสำเร็จผลดีที่สุด มีจิตใจเป็นอิสระ มีสุขภาพจิตสมบูรณ์ และประโยชน์ผู้อื่น คือสามารถช่วยสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลายที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้

สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2545: 66) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์คือทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นประสบการณ์ของเด็กในโรงเรียน มุ่งสนองความต้องการของเด็กในด้านที่เป็นมนุษย์ ...ผลกระทบของสังคมภายนอกที่มีอิทธิพลต่อประสบการณ์ในห้องเรียนเด็ก การสอนให้เด็กยอมรับคุณค่าของวัฒนธรรมที่ตนอยู่... ให้เด็กเรียนรู้จากสถานการณ์ต่างๆ

ศิริประภา พิณิตตานนท์ (2546: 7) กล่าวว่า ประสบการณ์เป็นสื่อของการเรียนรู้ระดับก่อนประถมศึกษาให้ทั้งพัฒนาการความรู้ ความคิด การแก้ปัญหา แต่ทุกประสบการณ์ไม่ใช่เด็กจะสนใจ ครูต้องใช้หลักการจัดที่จะกระตุ้นให้เกิดสนใจ เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ซึ่งหลักการที่สำคัญของการจัดประสบการณ์ที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง และประสบการณ์ต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีความหลากหลาย ยืดหยุ่นจากเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น แทรกคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีให้เด็กได้เรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ มีทั้งประสบการณ์ในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน

บุรชัย ศิริมหาสาคร (2545: 52) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กก่อนประถมศึกษา อายุ 3-6 ปี ไม่เน้นการสอนความรู้แบบรายวิชาแบบชั้นประถมหรือมัธยมศึกษา แต่

จะจัดกิจกรรมแบบบูรณาการ ให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านการเล่นหรือทำกิจกรรมต่างๆ เรียกว่า Active Learning หรือการเรียนรู้ผ่านการเล่น เพราะการเล่นคือการเรียนรู้ของเด็ก (Playing is learning) นักการศึกษาบางท่านเรียกวิธีแบบนี้ว่า Play Way หรือการสอนแบบเล่นเป็นเรียน คือการใช้การเล่นที่เด็กๆ ชอบทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความสุข เพราะธรรมชาติของเด็กชอบเล่นอยู่แล้ว การสอนแบบเล่นเป็นเรียนจึงเป็นวิธีการสอนที่สอดคล้องกับความสนใจและธรรมชาติของเด็ก

การจัดการเรียนการสอนจึงไม่ใช้การบรรยายหรือการบอกความรู้แก่เด็ก แต่จะ让孩子เรียนรู้จากการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง และเกิดการพัฒนา จึงเรียกการจัดการเรียนการสอนในระดับก่อนประถมศึกษาว่า “การจัดประสบการณ์ให้เด็ก”

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 1) ได้กำหนดหลักการในการจัดประสบการณ์ไว้ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย 2546 ดังนี้ การจัดประสบการณ์ การเล่นและการเรียนรู้ ที่ส่งผลต่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่องโดยเน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบททางสังคมที่เด็กอาศัยอยู่เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับทั้งกระบวนการและผลผลิต รวมทั้งจัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547: 38) กล่าวว่าประสบการณ์มีความสำคัญกับเด็กปฐมวัยมาก เพราะเด็กปฐมวัยยังใช้ภาษาไม่คล่อง การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจึงมาจากการรับรู้ทางสัมผัส การได้จับกระทำเพื่อให้รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไร การเล่นโดยไม่มีใครต้องบอก ต้องสอน เป็นกระบวนการสร้างความรู้หรือทักษะโดยการได้กระทำได้เห็นสิ่งต่างๆ ซึ่งการสร้างความรู้หรือทักษะนี้ต้องกำหนดในรูปของกิจกรรมการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กล่าวไว้ว่า การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย 3-5 ปีนี้จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จะจัดในรูปของการบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา กิจกรรมที่จัดให้เด็กในแต่ละวันอาจใช้ชื่อเรียกต่างกันไป แต่ทั้งนี้ประสบการณ์สำคัญที่จัดจะต้องครอบคลุมประสบการณ์สำคัญที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2547: 50) โดยได้กำหนดเป็นหลักการไว้ 5 ข้อ คือ

1. จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กเป็นองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
2. เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบททางสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
3. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกระบวนการและผลผลิต

4. จัดการประเมินพัฒนาให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

5. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

สรุปได้ว่าการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะการที่เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์จะทำให้เด็กได้ความรู้และความเข้าใจขึ้นภายในตัวของเด็ก ด้วยการให้โอกาสลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ด้วยวิธีการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ได้คิด แก้ปัญหา เกิดประสบการณ์ตรง ทำให้เด็กได้เข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้และวิธีการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น และสามารถนำความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์การปฏิบัติหรือปัญญาที่เกิดขึ้นภายในนี้ไปใช้เพื่อประโยชน์ของตนเองและผู้อื่นได้ในสถานการณ์ที่ต่างออกไปนอกชั้นเรียน

จากแนวคิดพื้นฐานและหลักการของการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ให้การศึกษากับเด็กเป็นสำคัญ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในการศึกษาปฐมวัยจะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของการบูรณาการผ่านการเล่นเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม อันส่งผลต่อการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา การจัดประสบการณ์ให้เด็กนั้นจึงเหมือนเป็นพื้นฐานในการศึกษาเด็กให้รับรู้ เข้าใจ ว่า การดำเนินชีวิตของตนเองให้เป็นอยู่อย่างดี มีความสุข และเป็นปัจจัยที่ดีต่อสังคมนั้นควรจะดำเนินไปอย่างไร เพื่อให้เด็กได้สร้างจิตสำนึก และจิตใต้สำนึกของการเป็นปัจจัยที่ดีของสังคมให้เกิดขึ้นและในขณะเดียวกันเด็กก็จะได้เรียนรู้ที่จะรับปัจจัยสังคมมาเพื่อพัฒนาตัวเองไปในทางที่ถูกต้องด้วยเช่นกัน

1.3 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยนั้นมีปัจจัยพื้นฐานหลายอย่างที่เกี่ยวข้อง คือ

1. อิทธิพลการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี ทำให้การดำเนินชีวิตและการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไป การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้การศึกษาต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน

2. อิทธิพลจากหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาปฐมวัยในต่างประเทศและในประเทศ ได้แก่ สมาคมการศึกษาปฐมวัยแห่งชาติ (National Association of Education for Young Children: NAEYC) สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก ซึ่งการเล่นนั้นเป็นกิจกรรมที่สำคัญสำหรับเด็ก เพราะเด็กจะได้รับความสุข สนุก เกิดการสังเกต เรียนรู้ มีโอกาสทดลองทำ สร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหา และค้นพบคำตอบด้วยตัวเอง การเล่นจึงมีอิทธิพลสำคัญต่อการเจริญเติบโต และพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ตลอดจนจนเป็นการสร้างประสบการณ์ให้แก่เด็ก ดังนั้นในการจัดหลักสูตรการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยจึงถือว่าการเล่นเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก

4. อิทธิพลแนวคิดจากซีกโลกตะวันตก โดยการนำแนวคิดและทฤษฎีของนักจิตวิทยา และนักการศึกษาจากต่างประเทศมาเป็นแนวทาง ดังต่อไปนี้

ตาราง 1 แนวคิดของนักทฤษฎี นักจิตวิทยาตะวันตก

ชื่อ	แนวคิด
รูสโซ (Rousseau , 1712 – 1778)	- พัฒนาการของเด็กเป็นลำดับขั้นตอนเรียนรู้ของเด็กแต่ละขั้นสัมพันธ์กัน
เปตาโรสซี (Pestalozzi , 1746 – 1827)	- พ่อ แม่ เป็นครูคนแรกของลูก ความรักเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเด็ก
เฟรเบล (Froebel , 1782 - 1852)	- การเล่นเป็นวิธีการสอนที่สำคัญ ส่งเสริมพัฒนาการ กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรี
ดิวอี้ (Dewey)	- เด็กเรียนรู้โดยการเล่นให้อิสระเด็กสำรวจ ค้นพบ และเล่นในสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่เด็กสนใจ
มอนเตสซอรี (Montessori , 1870 – 1952)	- สมองเด็กจะต้องกระตุ้นโดยการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือการฟัง การดู การชิมรส การดมกลิ่น การสัมผัส เป็นพื้นฐานทางสติปัญญา
อีริกสัน (Erikson , 1950)	- สภาพแวดล้อมที่ดี และการตอบสนองของเด็ก จะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก
เปียเจต์ (Piaget , 1896 – 1980)	- การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้นๆ เด็กเรียนรู้โดยให้อิสระเด็กในการเล่นสำรวจ ทดลอง ให้เด็กมีโอกาสเลือก ตัดสินใจ และแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง

ตาราง 1 (ต่อ)

ชื่อ	แนวคิด
จอห์น ล็อก (John Lock)	- เด็กเป็นเหมือนผ้าขาว ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมจะมีความสำคัญอย่างมากต่อการเจริญเติบโตของเด็ก จะทำให้เด็กมีพัฒนาการที่แตกต่างกัน
บรูเนอร์ (Bruner)	- พัฒนาการและกระบวนการเรียนรู้ภายในตัวเด็กนั้นเกิดจากกระบวนการภายในของอินทรีย์ ให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมเด็ก การพัฒนาของเด็กจะดีเพียงใดขึ้นอยู่กับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก
ไวท์คาร์ท (Weikart , 1986)	- เน้นการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับอายุ การจัดประสบการณ์ให้เด็กมีโอกาสทำกิจกรรมและฝึกฝน เลือกตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง

ที่มา: สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. (2545). *การวัดและประเมินผลใหม่: เด็กปฐมวัย*. หน้า 70-71.

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่านักทฤษฎีทางการศึกษา นักจิตวิทยาหลายท่านมีแนวคิดที่สนับสนุนการจัดประสบการณ์ที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งการจัดประสบการณ์ให้เด็กนี้จะต้องให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวเอง และยังเป็นการสร้างการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันได้อีกด้วย

1.4 องค์ประกอบในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์เราต้องคำนึงถึงวัยของเด็กเป็นหลัก นักจิตวิทยาหลายคนเช่น เพียเจต์ (Piaget) และ บรูเนอร์ (Bruner) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้จากการค้นพบด้วยตัวเองและคำนึงถึงความพร้อมของเด็ก ครูต้องจัดกิจกรรม สิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อความเจริญงอกงามทางสติปัญญาของเด็ก การจัดประสบการณ์ที่มีคุณค่า หรือกิจกรรมเปิดกว้างจะช่วยกระตุ้นให้เด็กคิด จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้พัฒนาแนวคิดที่ว่าประสบการณ์สำหรับเด็กเกิดขึ้นได้ ต้องใช้ความคิด และการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ทดลอง ค้นพบด้วยตัวเอง ไม่นิยมการให้เด็กท่องจำ แต่เชื่อในการให้อิสระเด็กเล่นในสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยกิจกรรมที่จะนำไปสู่ความสนใจของเด็ก ลักษณะการเรียนรู้

ของเด็กนั้นจะเรียนสิ่งที่เด็กเกี่ยวข้องด้วย หรือต่อเมื่อเด็กยอมรับด้วยใจตนเองหรือสมัครใจทำเอง เด็กจะเรียนรู้ได้มากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับว่าสิ่งนั้นมีความสำคัญต่อเด็กเพียงใดหรือเกี่ยวข้อง มีความหมายกับสิ่งที่เด็กทราบอยู่แล้ว (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547 : 62-67)

NAEYC กล่าวถึงการจัดประสบการณ์ตามพัฒนาการที่เหมาะสมของเด็ก คือ

1. ความเหมาะสมด้านอายุ จากการวิจัยด้านพัฒนาการของมนุษย์พบว่าขั้นตอนการเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงของเด็กในระยะ 9 ปีแรกของชีวิตอยู่ในแนวเดียวกัน พัฒนาการพื้นฐานการเจริญเติบโตของเด็กแต่ละวัยมี 4 ด้านเหมือนกัน ครูควรเตรียมสิ่งแวดล้อม และวางแผนประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับเด็กในการพัฒนาความรู้ให้กับเด็ก

2. ความเหมาะสมในด้านบุคคล เด็กแต่ละคนมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวเอง (Unique) ในรูปแบบ ช่วงเวลาของการเจริญเติบโต ลักษณะท่าทาง บุคลิกภาพ รูปแบบการเรียนรู้ และพื้นฐานครอบครัวที่แตกต่างกัน ครูควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการจัดหลักสูตรและการสร้างปฏิสัมพันธ์ ประสบการณ์จากการมีปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับผู้คนและสิ่งของมีผลต่อความคิดของเด็ก

จากหลักการดังกล่าวนี้ NAEYC ได้เสนอแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์การพัฒนาเด็ก ว่าพัฒนาการของเด็กจะเพิ่มหรือลดขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เด็กได้รับในระยะแรก ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดสำหรับการพัฒนาและการเกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ของเด็กเริ่มจากรูปธรรม เช่น เรียนรู้จากพฤติกรรม เรียนรู้จากประสาทสัมผัส การเข้าใจสัญลักษณ์ความรู้ต่างๆ ไปสู่การเรียนรู้โดยนามธรรม เด็กเรียนรู้จากการกระทำ หรือการลงมือทำกิจกรรม ประสบการณ์ที่ได้รับทางสังคม และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกันจะช่วยให้เด็กสร้างองค์ความรู้ให้เด็กเข้าใจโลกรอบๆ ตัวเด็กได้ดีขึ้น การเล่นของเด็กเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคม อารมณ์ สติปัญญา รวมทั้งเป็นการสะท้อนถึงพัฒนาการที่เกิดขึ้น การที่เด็กได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ประสบการณ์ที่ท้าทายความสามารถของเด็กจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้เร็วขึ้น มองภาพพจน์ของตัวเองเป็นผู้ประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่เด็กประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรม (วศินี อิศรเสนา ณ อยุธยา. 2547: 2)

ภรณ์ คุรุรัตน์ กล่าวว่า จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ในการจัดกระบวนการในการจัดการศึกษาปฐมวัยเพื่อสร้างพลังการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในตัวของผู้เรียน ได้มีผู้นำเสนอประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ 4 ประการคือ

- หลักการเรียนรู้ (Principles of Learning)
- บทบาทครู (Teacher Role)
- บทบาทเด็ก (Student Role)
- การจัดสภาพการเรียนรู้ (Learning Environment)

ประเด็นสำคัญในการจัดกระบวนการทัศนศึกษาโดยการจัดประสบการณ์ที่มีหลักการพื้นฐานมาจากแนวคิดของนักทฤษฎีการศึกษาและนักจิตวิทยาว่าเด็กทุกคนมีศักยภาพในการสร้างองค์ความรู้โดยอาศัยสภาพจริงที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเด็ก โดยมีประสบการณ์เรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก และมีการบูรณาการเนื้อหา กิจกรรม ทักษะการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงพื้นฐานประสบการณ์ของเด็ก และขยายความคิดอย่างต่อเนื่อง ค่อยเป็นค่อยไป มีความหมายและความสัมพันธ์กันโดยที่ให้โอกาสเด็กสัมผัส ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครูโดยทำงานร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิด และได้ปรับตัวทางสังคม ได้มีโอกาสเลือก คิด ตัดสินใจในการทำกิจกรรม โดยมีผู้ใหญ่ให้กำลังใจสนับสนุน ในบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เด็กมีความคิดอิสระ และสนับสนุนความคิดริเริ่ม

สำหรับบทบาทครูผู้สอนในระดับปฐมวัยนั้นหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 (2547: 112) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาคุณภาพเด็กมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้เด็กสามารถพัฒนาตนตามธรรมชาติสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก และเต็มศักยภาพ ผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะทำให้กระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างกล่าวบรรลุประสิทธิภาพ ผู้สอนจึงควรมีบทบาท/หน้าที่ในฐานะผู้เสริมสร้างการเรียนรู้ ดังนี้

1. จัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กที่กำหนดขึ้นด้วยตัวเด็กเอง และผู้สอน และเด็กกำหนดร่วมกัน โดยเสริมสร้างพัฒนาการเด็กให้ครอบคลุมทุกด้าน
2. ส่งเสริมการใช้ข้อมูลแวดล้อม ศักยภาพของตัวเด็ก และหลักวิชาการในการผลิต กระทำ หรือหาคำตอบในสิ่งที่เด็กเรียนรู้อย่างมีเหตุผล
3. กระตุ้นให้เด็กร่วมคิดแก้ปัญหา ค้นหาหาคำตอบด้วยตัวเอง ด้วยวิธีการศึกษาที่นำไปสู่การใฝ่รู้ และพัฒนาตนเอง
4. จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สร้างเสริมให้เด็กทำกิจกรรมได้เต็มตามศักยภาพ และความแตกต่างของเด็กรายบุคคล
5. สอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ
6. ใช้กิจกรรมการเล่นเป็นสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กให้มีประสิทธิภาพ
7. ใช้ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนและเด็กในการดำเนินกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ
8. จัดการประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริงและนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาคุณภาพเด็กตามศักยภาพ

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547 : 22-24) กล่าวว่าหลักการจัดการเรียนรู้นั้นเน้นให้เด็กมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการจำเป็นของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับเพื่อน สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี และสถานที่จริง โดยให้เรียนรู้จากการลงมือกระทำ ความคิดสร้างสรรค์ เกิดการเรียนรู้จากการค้นพบ โดยมีครูเป็นผู้กระตุ้น เสริมสร้างให้เด็กค้นหาคำตอบเกิดการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ด้วยการสนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการคิดค้น ศึกษา รวมทั้งครูต้องเป็นแหล่งวิทยาการสำหรับเด็กด้วยความเป็นกัลยาณมิตรและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กอย่างสม่ำเสมอ

อัญชลี ไสยวรรณ (2540: 3) กล่าวถึงแนวทางการจัดประสบการณ์ให้เด็กปฐมวัยไว้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่กระตุ้นและส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง โดยการทำกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมรายบุคคล ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ในลักษณะของการทำกิจกรรมต่างๆ โดยเน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ลักษณะการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการเนื้อหา สาระ และพัฒนาทักษะกระบวนการไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้โดยใช้วิธีการ ช่วงเวลา และสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะและธรรมชาติของเด็กปฐมวัย โดยมีการจัดตารางกิจกรรมประจำวันเป็นช่วงเวลาสั้นๆ หนักเบาสลับกัน

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547: 86) กล่าวว่า โรงเรียนนั้นมีความหมายต่อการเรียนรู้ นับตั้งแต่รั้วโรงเรียนและประตูทางเข้าโรงเรียน สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนได้แก่ความมั่นคงของอาคาร ความสว่างงามของตัวตึก ความพร้อมของชั้นเรียน และบริเวณโรงเรียน สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนเป็นสิ่งกระตุ้นการเรียนรู้ได้ จากการที่ผู้เรียนได้รับรู้และสัมผัสทางสายตาหรือความรู้สึก การพบเห็นภาพที่ซ้ำๆ ทุกวันเป็นการซึมซับเข้าสู่ความคิดและความรู้สึก สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนสามารถจำแนกเป็น 3 ลักษณะคือ สภาพโรงเรียน สภาพห้องเรียน และศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่โรงเรียนพัฒนาขึ้น

1. สภาพการเรียนรู้ เป็นแหล่งการเรียนรู้ตั้งแต่สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียน อาคารเรียน ห้องเรียน การแสดงออกของครู ระบบบริหารโรงเรียน เด็กสามารถเรียนรู้และรับรู้ได้ อย่างน้อยโรงเรียนต้องสะอาด เป็นตัวอย่างทางสุขภาพ และเป็นแหล่งที่ได้รู้ลึกปลอดภัย

2. ห้องเรียน ห้องเรียนต้องเป็นสถานที่สร้างเสริมประสบการณ์การศึกษาให้กับเด็ก อย่างน้อยต้องมีมุมการเรียนรู้ที่เด็กสามารถได้สัมผัสวัสดุและอุปกรณ์การเรียนรู้ซึ่งครูให้เรียบร้อย เด็กสามารถจับสัมผัสและนำมาใช้ได้สะดวก ในห้องเรียนต้องมีโต๊ะเรียนที่สามารถจัดเป็นกลุ่มเล็กได้ มีบริเวณที่ให้ทำงานอิสระได้ มีศูนย์กิจกรรมและมีบริเวณกระดานดำสำหรับครูสอน

องค์ประกอบในการจัดห้องเรียนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ คือ

- ความสนใจของเด็ก
- ห้องเรียนต้องเอื้อให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง
- ความสะดวกในการเคลื่อนที่ เอื้อต่อการเล่นเคลื่อนไหวของเด็ก
- เด็กสามารถเรียนรู้ระเบียบวินัยได้
- ความสวยงาม เป็นระเบียบ สะอาด

3. ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) เป็นบริเวณที่จัดขึ้นสำหรับให้เด็กเรียนรู้ได้และรับผิดชอบได้ด้วยตนเองด้วยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือกับเพื่อนตามความสนใจ ความต้องการ และรูปแบบการเรียนรู้ และระดับพัฒนาการ

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์เด็กปฐมวัยแล้วจะเห็นได้ว่าสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยคือ ด้านสาระที่ควรรู้ ด้านครูผู้สอน ด้านการจัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นสำคัญ ด้านสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชน ซึ่งทุกด้านที่กล่าวมานี้ล้วนมีความสำคัญที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งสิ้น ดังนั้นการจัดประสบการณ์จึงควรคำนึงถึงองค์ประกอบทุกด้านและควรเป็นการจัดประสบการณ์ที่บูรณาการเป็นองค์รวม ไม่แยกเป็นรายวิชา ประกอบไปด้วยจุดมุ่งหมาย เนื้อหา และกิจกรรม และการประเมินผลที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

1.5 สาระการเรียนรู้และการจัดประสบการณ์

เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็น เนื่องจากเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นสื่อกลางที่จะพาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งเนื้อหาสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายนั้นควรครอบคลุมข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอด การคิด การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะต่างๆ รวมทั้งเจตคติและค่านิยม (พัฒนา ชัชพงศ์. 2541: 142)

ในการนำเอาเนื้อหาสาระมาบรรจุไว้ในหลักสูตรจำเป็นต้องคำนึงถึงธรรมชาติของวิชา ความรู้กับหลักการเรียนรู้ของเด็กประกอบกัน ซึ่งอาจทำได้โดยอาศัยแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้ (พัฒนา ชัชพงศ์. 2541: 138-139)

1. แนวทางการจัดเนื้อหาสาระในแต่ละวิชาหรือแต่ละกิจกรรม การจัดในลักษณะนี้จำเป็นต้องจัดตามลำดับขั้นตอน ความยากง่าย และความต่อเนื่อง ซึ่งควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1.1 จัดเรียงลำดับจากเนื้อหาสาระที่ง่ายไปหายากหรือจากสิ่งที่ไม่ซับซ้อนไปสู่สิ่งที่มีความสลับ ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

- 1.2 จัดให้เรียนส่วนรวมก่อนส่วนย่อย
- 1.3 จัดให้เรียนในสิ่งที่ป็นรูปธรรมก่อนนามธรรม
- 1.4 จัดให้เรียนในสิ่งที่ป็นความรู้พื้นฐานก่อนสิ่งที่ป็นความรู้ขั้นสูง
- 1.5 จัดให้เรียนตามลำดับเวลาให้เห็นความต่อเนื่องกัน

2. แนวทางการจัดเนื้อหาสาระระหว่างวิชาหรือระหว่างกิจกรรม การจัดในลักษณะนี้ เนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ที่นำมาบรรจุไว้จะต้องมีความสัมพันธ์กัน โดยการจัดในลักษณะการบูรณาการ (Intergrated) คือในแต่ละกิจกรรมเด็กจะได้ฝึกฝนทักษะพื้นฐานของวิชา อีกทั้งยังนิยมจัดหลักสูตรในลักษณะของใยแมงมุม (Spider Web) คือค่อยๆ ขยายเนื้อหาออกไปกว้างขึ้นเรื่อยๆ กิจกรรมมีรายละเอียดยิ่งขึ้น

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยมีหลากหลาย รูปแบบที่นิยมในการจัด ประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยคือ หน่วยการจัดประสบการณ์ ผู้สอนสามารถกำหนดหน่วยการจัด ประสบการณ์เป็นรายสัปดาห์โดยกำหนดหัวเรื่องเป็นแกนกลางในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก ที่ สามารถทำได้ 3 วิธีคือ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547: 68)

1. เด็กเป็นผู้กำหนด
2. ผู้สอนและเด็กกำหนดร่วมกัน
3. ผู้สอนเป็นผู้กำหนด

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยไม่เน้นเพียงเรื่องความรู้หรือเนื้อหาวิชา แต่เน้นการ เตรียมความพร้อมเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย ได้แก่พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงเน้นการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ เกิดประสบการณ์ตรง และเกิดพัฒนาการ 4 ด้าน จึงเรียกว่า “การจัดประสบการณ์” ที่มีลักษณะป็น การบูรณาการอย่างเต็มรูปแบบ เพราะไม่มีข้อจำกัดเรื่องความลุ่มลึกในการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาต่างๆ ให้แก่เด็ก เหมือนการสอนรายวิชาโดยมีขั้นตอนดังนี้

การบูรณาการเพื่อสร้างหลักสูตร

ขั้นที่ 1 เลือกหัวข้อที่จะเรียน

ขั้นที่ 2 ระดมความคิดจากเด็กเพื่อสร้างหลักสูตร บูรณาการเนื้อหา กับ กิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม และพัฒนาการ 4 ด้าน

ขั้นที่ 3 วางแผนการจัดกิจกรรมแบบบูรณาการ ระหว่างเนื้อหา กับ กิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม และพัฒนาการ 4 ด้าน

ขั้นที่ 4 บูรณาการกิจกรรมและเนื้อหาตามพัฒนาการแต่ละด้าน

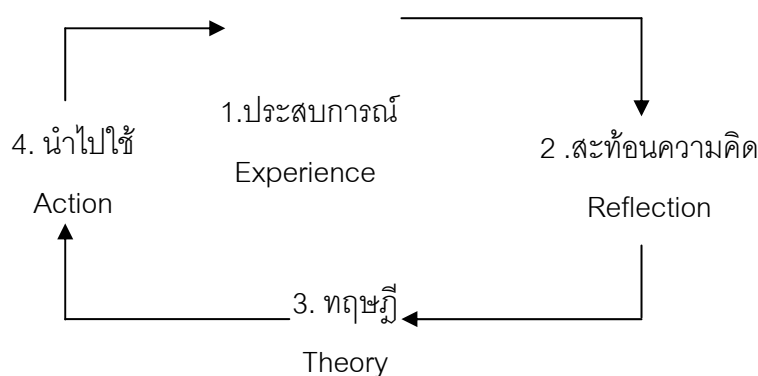
ขั้นที่ 5 จัดกิจกรรม เนื้อหา และพัฒนาการ 4 ด้าน ที่บูรณาการแล้ว เพื่อใช้ในการสอน (บุรชัย ศิริมหาสาคร. 2545: 106-107) โดยมีกระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นประสบการณ์ (ทำกิจกรรม) ให้นักเรียนทำกิจกรรม (ซึ่งอาจจะลองผิดลองถูก) เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงในเรื่องที่จะเรียน ด้วยความเชื่อที่ว่าวิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการให้ผู้เรียนลงมือทำในสิ่งนั้น (Learning by Doing)

2) ขั้นสะท้อนความคิด (สร้างความรู้) ให้นักเรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์ โดยคิดทบทวนว่าเด็กได้เรียนรู้อะไรบ้างจากสิ่งที่ทำ

3) ขั้นทฤษฎี (สรุปความรู้เป็นความคิดรวบยอด) ให้นักเรียนสรุปความรู้ที่ค้นพบจากการทำกิจกรรม เป็นความคิดรวบยอด (Concept) เปรียบเทียบกับทฤษฎีในบทเรียน ให้นักเรียนสรุปทฤษฎีเองจากประสบการณ์

4) ขั้นนำไปใช้ ให้นักเรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์จำลองหรือในชีวิตจริง



ภาพประกอบ 2 กระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอนของการวางแผนการจัดประสบการณ์

ที่มา : บุรชัย ศิริมหาสาคร. (2541). ปรับจาก David A.Kolb (Learning How to Learn).

ความเชื่อสำคัญในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ มีหลักความเชื่อที่ว่า การจัดประสบการณ์เรียนรู้ทุกครั้งต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กได้รับเป็นหลัก และมีวิธีการที่เด็กเป็นผู้กระทำ มีส่วนร่วม โดยยึดหลักการ ดังนี้

- 1) จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
- 2) เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบทสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

3) จัดให้มีความสมดุล มีทั้งกิจกรรมที่ได้ริเริ่มครุริเริ่ม กิจกรรมในห้องเรียน และนอกห้องเรียน กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหวและต้องสงบ กิจกรรมรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่

4) จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกระบวนการและผลผลิต

5) จัดการประเมินพัฒนาเด็กอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

6) ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

ความหมายของการจัดกิจกรรมที่让孩子มีส่วนร่วม นั้น ทิศนา แหมมณีและคณะได้กล่าวไว้ใน แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 3) ดังนี้ การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวในการเรียนรู้ (Active Participation) ไม่ได้หมายความว่าถึงลักษณะที่แสดงออกทางกายเท่านั้น แต่รวมถึงความกระตือรือร้นทางด้านสติปัญญา ความคิด ความจดจ่อ ทางด้านสังคม คือปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และทางด้านอารมณ์ คือเกิดอารมณ์ร่วมในกิจกรรมนั้นๆ มีความสนุก เต็มใจ ไม่มีความเครียด

การเลือกรูปแบบการสอนซึ่งมีหลากหลายวิธีมาใช้ ควรมีเกณฑ์พิจารณาความเหมาะสมดังนี้

1) เหมาะกับความสามารถ ความรู้ในเนื้อหา และความสนใจของครูผู้สอน

2) เหมาะกับความสามารถ วัย และความสนใจของผู้เรียน

3) สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทเรียน ละความคิดรวบยอด (Concept) ที่ครูผู้สอนต้องการให้เกิดกับนักเรียน

4) เหมาะกับเวลา สถานที่ และจำนวนนักเรียน

จากข้อมูลด้านการจัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญที่กล่าวมานั้น เห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญนั้นคำนึงถึงความสนใจ ความเข้าใจในเนื้อหา และกระบวนการจัดกิจกรรมของครูผู้สอน ที่ต้องดำเนินการผ่านกระบวนการที่让孩子เป็นสำคัญคือ เหมาะสมกับเด็กทั้งด้านเนื้อหา วัย พัฒนาการ ความสนใจ มีส่วนร่วมในกิจกรรม และผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา

1.6 การประเมินเด็กปฐมวัย

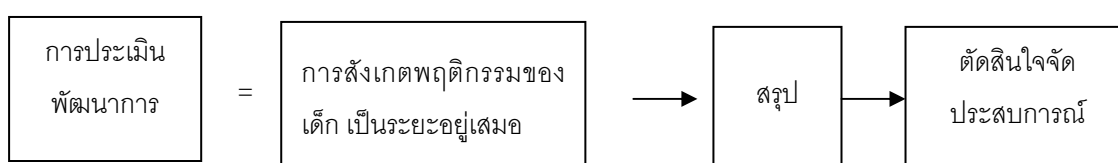
การพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการแต่ละวัยอาจจะเกิดขึ้นตามวัยมากหรือน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู และประสบการณ์ที่เด็กได้รับ การจัดการเรียนการสอนจะช่วยพัฒนาเด็กให้เต็มความสามารถและศักยภาพ นันทิยา น้อยจันทร์ (2548: 1) กล่าวว่า แนวคิดการประเมินผล

ทางการศึกษานั้นเป็นที่ยอมรับทางการศึกษา คือ แนวคิดการประเมินแบบไทเลอร์ (Tylerian Evaluation Approach) โดยไทเลอร์ได้กล่าวไว้ว่า “การประเมินเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติ (performance) ของผู้เรียนกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้ ถ้าจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ มีชัดเจนรัดกุมและจำเพาะเจาะจงแล้ว การประเมินก็จะดำเนินไปได้อย่างดี”

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กล่าวถึงการประเมินไว้ว่า การประเมินหมายถึง กระบวนการสังเกตพฤติกรรมของเด็กในขณะที่ทำกิจกรรมแล้วจดบันทึกลงในเครื่องมือที่ผู้สอนสร้างขึ้นหรือกำหนดเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกเองในแต่ละครั้ง เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนากิจกรรมให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติตามตารางกิจกรรมประจำวันและครอบคลุมพัฒนาการเด็กทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา โดยมีหลักของการประเมินที่ต้องคำนึงถึงดังต่อไปนี้

1. ประเมินพัฒนาการเด็กทุกด้านและนำมาพัฒนาเด็ก
2. ประเมินเป็นรายบุคคลสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
3. สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมประจำวันประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกใช้เครื่องมือและมีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
4. ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับเด็ก รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายด้าน และไม่ควรใช้การทดสอบ

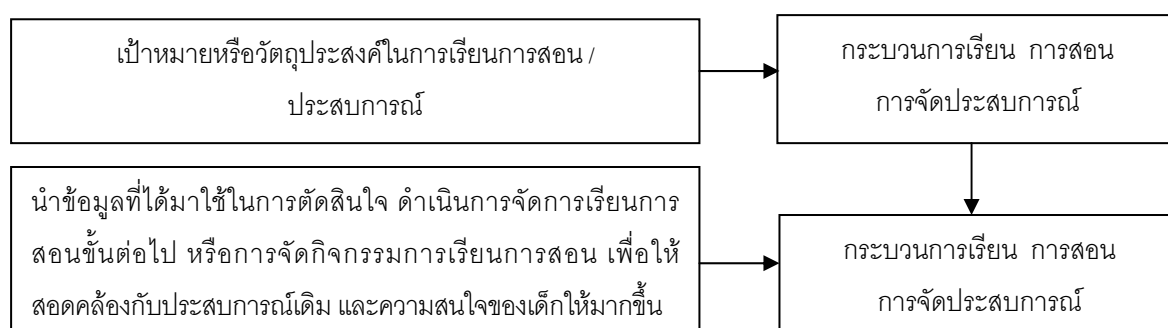
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้อธิบายไว้ว่า การประเมินพัฒนาการคือการนำข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการมาสรุปเพื่อตัดสินใจจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับพัฒนาการเด็กแต่ละด้าน ซึ่งอธิบายโดยแผนภาพโครงสร้างของการประเมินผลพัฒนาการเด็กได้ดังนี้



ภาพประกอบ 3 โครงสร้างการประเมินผลพัฒนาการเด็ก

ที่มา : นันทิยา น้อยจันทร์. (2548). แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัย. หน้า 15.

การวัดประเมินเด็กปฐมวัยนั้น ความสามารถในการแสดงออกอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมเนื่องจากเด็กปฐมวัยเองนั้นยังต้องการความอบอุ่น ความมั่นใจ คั่นเคยกับสภาพแวดล้อมและบุคคลรอบตัวอยู่มาก ดังนั้นการประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่เหมาะสมและทำซ้ำเพื่อให้การสังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของเด็กปฐมวัยมีความถูกต้องแม่นยำมากที่สุด การประเมินผลพัฒนาการเด็กกับการเรียนการสอนถือเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์และสอดคล้องกัน การประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอน การจัดประสบการณ์เหมาะสมและสอดคล้องกับความสนใจของเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการประเมินผล และการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย อาจเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้



ภาพประกอบ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินผลและการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

ที่มา : นันทิยา น้อยจันทร์. (2548). แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัย . หน้า 11.

ชนาธิป พรกุล (2544: 6-7) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการสำคัญที่มีส่วนเสริมสร้างความสำเร็จให้กับผู้เรียน และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอน การสอนและการประเมินผลจึงควรมีลักษณะควบคู่กันไป ดังนั้นเมื่อการเรียนการสอนมีลักษณะที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีลักษณะการเรียนรู้ที่แท้จริง (Authentic Learning) จึงต้องมีการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ซึ่งมีความหมายดังนี้

1. เป็นวิธีการที่สามารถค้นหาความสามารถและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียนที่สามารถนำมาใช้ในการประกอบการตัดสินใจผลการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. เป็นการประเมินคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรมและวิธีการปฏิบัติ และเจตคติของผู้เรียน

สิทธิชัย จันทานนท์ (2548: 52) กล่าวว่า การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นกระบวนการประเมินที่ยึดพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนที่แสดงออกมาจริงๆ ซึ่งการกระทำไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างครู และผู้เรียน พร้อมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย มีการใช้กระบวนการสังเกต การบันทึก และการรวบรวมข้อมูลนักเรียน เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาการของผู้เรียน

1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

งานวิจัยในประเทศ

วันทนีย์ เหมาะมงคล (2535: 66 - 72) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการเด็กด้านสติปัญญาของเด็กก่อนประถมศึกษาที่ครูมีการใช้คำถามในระหว่างการจัดกิจกรรมในวงกลมและเด็กก่อนประถมศึกษาที่ครูมีการใช้คำถามหลังกิจกรรมในวงกลม โดยการทดลองกับเด็กอายุ 5-6 ปี จำนวน 32 คน ใช้เวลา 8 สัปดาห์ๆ ละ 5 วัน วันละ 1 ครั้ง ผลปรากฏว่าเด็กก่อนประถมศึกษากลุ่มที่ครูมีการใช้คำถามในระหว่างการทำกิจกรรมในวงกลม มีพัฒนาการทางสติปัญญาสูงกว่ากลุ่มที่ครูใช้คำถามหลังการทำกิจกรรมในวงกลมแล้วอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์ (2548 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมอนุรักษสิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย โดยหาคะแนนเฉลี่ย 3 ด้านคือ ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และการปฏิบัติกรอนุรักษสิ่งแวดล้อมก่อนและหลังการทดลอง กับเด็กอายุ 5-6 ปี ชั้นอนุบาล 2 โรงเรียนอนุบาลราชบุรี จำนวน 39 คน ใช้เวลา 8 สัปดาห์ๆ ละ 4 วันๆ ละ 30 นาที ผลปรากฏว่ารูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีที่ยึดหลักอริยสัจ 4 และธรรมะประกอบคือกัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา และอิทธิบาท 4 สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้านความรู้ ควบคู่กับคุณธรรม จริยธรรม ผู้เรียนจึงพัฒนาสติปัญญาไปพร้อมกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งจะทำให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

2. การจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ

2.1 ความหมายของการศึกษาตามแนววิถีพุทธ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดการจัดการเรียนรู้ให้เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง โดยให้ยึดความสำคัญของการจัดการศึกษามุ่งให้เด็กเก่ง ดี และมีความสุข ในปี 2546 กระทรวงศึกษาได้กำหนดให้ โรงเรียนวิถีพุทธ เป็น 1 ใน 5 ยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการเรียนรู้ ตอรับกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ : ซึ่งตามหลักการจัดการศึกษานั้นสมเด็จพระญาณสังวร

(สุวทโน) ได้อธิบายไว้ว่า การศึกษาต้องจัดเพื่อให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถในการประกอบการทำงานและอยู่ในสังคมได้ดี โดยให้เขามีความสมบูรณ์ คนที่ถือกำเนิดเป็นคนนั้นยังไม่ถือว่าเป็นคนโดยสมบูรณ์ เพราะเหตุเพียงที่เกิดมามีรูปร่างเป็นคนต่อเมื่อมีการปฏิบัติประกอบด้วยความรู้สึกผิดชอบชั่วดีสมกับความเป็นคน จึงจะเรียกว่าคนโดยธรรม เมื่อมีธรรมของคนบริบูรณ์จึงจะถือว่าเป็นคนโดยสมบูรณ์ (สุนน อมรวิวัฒน์. 2530: 22)

ในทางพระพุทธศาสนาแล้วถือว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งการศึกษาที่น่าเอาการศึกษาเข้ามาเป็นสาระสำคัญ เป็นเนื้อแท้ของการดำเนินชีวิต และทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นการศึกษา หลักการปฏิบัติในพุทธศาสนานั้นเรียกว่า มรรค คือทางแห่งการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ...ซึ่งจัดเป็นประเภทได้ 3 ประเภท คือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเรียกชื่ออีกอย่างว่า ไตรสิกขา สิกขานั้นเป็นคำๆ เดียวกับศึกษา ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวว่า “การศึกษาหรือ สิกขะนั้นเกิดจากวิธีการฝึกฝนอบรม (Teach and train) เป็นการฝึกฝนอบรมให้เห็นด้วยตนเอง เห็นซึ่งตนเอง และสิ่งที่สอนก็คือลักษณะนิสัย จิตใจ (Character and mind) ดังนั้นการศึกษาตามแนวพุทธธรรมจึงเป็นการเรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหา ความรู้ การฝึกปฏิบัติและเข้าใจถึงผลของการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบนั้น นำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (สุนน อมรวิวัฒน์. 2530: 21) หลักปฏิบัติในทางพุทธศาสนาจึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การศึกษา ซึ่งหมายถึงการดำเนินชีวิต หรือหลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ก็เป็นอันเดียวกับการศึกษา ชีวิตที่ดีงาม คือชีวิตแห่งการศึกษา (พระธรรมปิฎก. 2547: 54) จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญของการศึกษาไว้เป็นหลักใหญ่เป็นส่วนสำคัญของการศึกษาพุทธศาสนา เป็นหลักการปฏิบัติและเป็นทางพัฒนาชีวิตด้วยการพัฒนาแบบองค์รวมคือศีล สมาธิ ปัญญา ไปพร้อมๆ กัน ดังนั้นการศึกษาตามแนวพุทธนั้นจึงเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตโดยตัวเองอยู่แล้ว และยังมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาแนวพุทธไว้ ดังนี้

สาโรช บัวศรี (กระทรวงศึกษาธิการ. 2512: 32) กล่าวว่า การศึกษาคือการออกกำลังกายเนื่องจากได้พัฒนาขั้นทั้ง 5 ของแต่ละบุคคลเพื่อลดอกุศลมูลให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เนื่องจากในพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่ามนุษย์ประกอบด้วยขั้นทั้ง 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และหนาไปด้วยอกุศลมูล คือ โภคะ โภคะ หลง ซึ่งทำให้คนเป็นทุกข์อย่างยิ่ง

ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว ปุณฺณ (คนธรรมดาทั่วไป) ทุกคนมีอวิชชา (ความไม่รู้) เป็นพื้นฐานของจิตใจ ความไม่รู้ทำให้เกิดความหลง (โมหะ) และความหลงทำให้เกิดความเห็นผิด (มิจฉาทิฐิ) ความเห็นผิดทำให้เกิดผิด (มิจจาสาสังกัปปะ) พุตผิด (มิจจาวาจา) ทำผิด (มิจจกัมมันตะ) ต่อจากนั้นผลร้ายก็เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนามุ่งกำจัดความไม่รู้ มุ่งสร้างแสงสว่างขึ้นกำจัดความมืด ตามหลักจิตวิทยาแห่งการศึกษา การเรียนรู้ที่แท้จริงต้องเป็นการเรียนรู้ชนิดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (to learn is to change) ภายในตัวของผู้เรียนไม่ได้หมายถึงการรับรู้และ

จำข้อเท็จจริงต่างๆ ไว้ได้เท่านั้น เพราะการจำข้อเท็จจริงได้มากๆ จะไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางดีภายในตัวของผู้จำแต่อย่างใด

พระราชมุนี (2543 : 2-3) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษา ภูมิธรรมแห่งความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาในสถาบันพุทธศาสนา คือมหาวิทยาลัยนาลันทาในอดีต มีกระบวนการเรียนการสอนเน้น 2 ประการ คือ บัณฑิตภายนอก คือปริโตโฆสะ หมายถึงการเรียนพระสูตรและศาสตร์ต่างๆ จากครู จากแหล่งข้อมูลภายนอกตัว อีกด้านคือบัณฑิตภายใน คือ โยนิโสมนสิการ หมายถึงการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากปริโตโฆสะตามหลักพุทธตรรกศาสตร์และฝึกทักษะการแสดงความคิดเห็นด้วยวิชาธรรมสภาัจฉาที่สอนให้ถาม-ตอบปัญหา เมื่อจะนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาไทยในปัจจุบันที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เราจะต้องไม่ให้ความสำคัญของผู้เรียนจนลืมบทบาทกัลยาณมิตรของครู

พระธรรมปิฎก (2544: 26) กล่าวว่าพุทธศาสนาตัวแท้คือเรื่องการศึกษา การศึกษาพัฒนาคน หรือการสร้างมนุษย์ให้มีคุณภาพดีทั้งทางพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาเจริญองงาม แล้วคนที่มีจิตใจดี มีปัญญาเจริญองงามนั้นก็มาสร้างสรรพคุณผลงานทำให้จิตใจคนและสังคมมนุษย์ดีขึ้น มีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เป็นแบบแผนของการอยู่ร่วมกันเป็นวิถีชีวิต และเกิดเป็นวัฒนธรรม

สุนน อมรวิวัฒน์ (2544: 27) กล่าวว่าการศึกษาในระบบไตรสิกขานั้นต้องเป็นการฝึกหัดอบรมด้วยตนเอง และประเมิณผลสำเร็จด้วยตนเอง แต่ไม่ปิดกั้นการรับคำแนะนำสั่งสอนจากกัลยาณมิตร ไตรสิกขาเป็นการฝึกหัดอบรมที่เป็นขั้นตอนสืบเนื่อง เริ่มจากภูมิธรรมไปสู่นามธรรม เป็นการพัฒนาคนทั้งกาย วาจา จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

พระธรรมปิฎก (2547: 180) กล่าวว่าตามหลักของพุทธศาสนา การดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นต้องพบกับความทุกข์ไม่ว่าจะต้องการหรือไม่ต้องการ หากต้องการมีชีวิตอยู่อย่างดีและมีความสุขจะต้องยอมรับรู้และพร้อมที่จะแก้ปัญหาอย่างดีที่สุด ชีวิตที่เป็นอยู่อย่างดีและมีความสุขคือการกล้าที่จะรับรู้ต่อปัญหาทุกอย่าง ตั้งทัศนคติที่ถูกต้องกับปัญหานั้น การแก้ไขด้วยวิธีที่ถูกต้อง....ภารกิจที่สำคัญของการศึกษาก็คือการฝึกอบรมบุคคลให้พัฒนาปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริงและสภาวะของสิ่งทั้งหลาย เพื่อให้เกิดประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น

พระเทพโสมถ์ (2547: 2) กล่าวว่าการศึกษาหมายถึงการแสวงหาวิชาหรือความรู้แจ้ง คือปัญญานั้นเอง กระบวนการศึกษาเป็นกระบวนการแสวงหาปัญญา และกำจัดอวิชชาไปพร้อมๆ กัน เมื่อปัญญามาอวิชชาก็หายไปเหมือนแสงสว่างมาขับไล่ความมืด การสร้างปัญญาหรือวิชาซึ่งหมายถึงสภาวะแท้จริงของสรรพสิ่ง รู้จริงให้ถึงแก่นแท้ของสิ่งทั้งหลาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548: 4) กล่าวว่า เป็นระบบการศึกษาปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียน

โดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือการมีปัญญาเข้าใจในคุณค่าที่แท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต

จากที่กล่าวมาแล้วนั้นการศึกษาตามหลักพุทธศาสนาจึงถือการพัฒนาตนเองเป็นหลักสำคัญ คือเน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองครบทุกด้านตามหลักการของไตรสิกขาคือพัฒนาด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ และปัญญาทั้งในการดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อม และผู้อื่น การพัฒนาจิตใจตนเองให้พ้นจากการครอบงำของอกุศลมูล และการพัฒนาปัญญาในการคิดไตร่ตรองในการศึกษาศาสตร์ต่างๆ และเพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและดีงาม และแทรกอยู่ในชีวิตของผู้เรียนในทุกกิจกรรมของชีวิต โดยใช้กระบวนการฝึกและฝน ดังนั้นการศึกษาแนวพุทธจึงเป็นการศึกษาที่มีคุณค่าและสอดคล้องกับหลักพระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดให้เน้นการพัฒนาเด็กเป็นศูนย์กลางและเรียนรู้ผ่านการกระทำ และได้คิดด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของประเวศ วะสี (2546: 14-15) ที่ว่า วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อพ้นทุกข์ วัตถุประสงค์ของการศึกษาจึงเป็นตัวกำหนดการเรียนรู้และผล การเรียนรู้ การสอนเพื่อให้รู้วิชา เรียนวิชา ทดสอบวิชา เพื่อแสดงความรู้วิชานั้นๆ แต่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อดับทุกข์ ฉะนั้นเมื่อเรียนแล้วความทุกข์ไม่ลดลง หรือไปก่อความทุกข์ให้มากขึ้น ทางพุทธศาสนา การศึกษามีวัตถุประสงค์ชัดเจนว่า มุ่งสร้างเหตุ และ ปัจจัยในการเจริญอกงามในทางที่ดี ด้วยการนำ ไตรสิกขามาใช้ ไตรสิกขานั้นมีความหมายว่า ศึกษา ฉะนั้นวิถีชีวิตคือการศึกษา หรือชีวิตคือการศึกษา การศึกษาคือชีวิต จึงกล่าวได้ว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษา

2.2 หลักการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ

ตามหลักพระพุทธศาสนาเห็นว่าในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นความขัดข้อง แปรปรวน ความเดือดร้อนลำบาก ความเจ็บปวด ความสูญเสีย ความพลัดพราก และปัญหาชีวิตต่างๆ ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกรวมว่า ความทุกข์นั้นเป็นสิ่งที่มิอยู่ มนุษย์จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องและประสบแน่นอนไม่ว่าจะต้องการหรือไม่ต้องการ หากมนุษย์ต้องการมีชีวิตอยู่อย่างดีที่สุด มนุษย์จะต้องยอมรับความจริงข้อนี้ และพร้อมที่จะจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ดีที่สุด ชีวิตที่เป็นอยู่อย่างดีและมีความสุขคือชีวิตที่กล้ารับรู้ต่อปัญหาทุกอย่าง ตั้งทัศนคติที่ถูกต้องต่อปัญหานั้น และจัดการแก้ไขด้วยวิธีการที่ถูกต้อง ด้วยเหตุนี้สิ่งที่พระพุทธศาสนาสอนเป็นข้อแรกคือความทุกข์ อันเป็นปัญหาที่มนุษย์พึงรับรู้และแก้ไขได้โดยถูกต้อง และถือว่าภารกิจของพระพุทธศาสนาและระบบการศึกษาของพระพุทธศาสนา ก็คือ การช่วยมนุษย์ให้แก้ปัญหของตนได้ (พระธรรมปิฎก. 2544: 5)

หลักการของการศึกษาว่าตามหลักจิตวิทยาแห่งการศึกษา การเรียนรู้ที่แท้จริงต้องเป็น การเรียนรู้ชนิดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตัวของผู้เรียนรู้ ไม่ได้หมายถึงการรับรู้และจำข้อเท็จจริงต่างๆ ไว้เท่านั้น เพราะการจำข้อเท็จจริงได้มาก จะไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี

ภายในตัวผู้จำแต่อย่างใด การเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนาได้แบ่งการเรียนรู้ออกเป็นหลายระดับ หลายวิธี วิธีหนึ่งก็คือการเรียนรู้ด้วยทฤษฎี เป็นการเรียนรู้ด้วยความจริง ด้วยการคิดใคร่ครวญไตร่ตรอง เปรียบเทียบอย่างลึกซึ้งพอสมควร จนเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างละเอียดกว้างขวางและลึกซึ้ง การเรียนรู้ระดับนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในได้มากจะทำให้ผู้รู้เกิดมีทัศนคติใหม่ต่อสิ่งนั้นๆ และทัศนคตินี้จะนำไปสู่การวิจัยวิจารณ์อย่างกว้างขวาง

สุภาส เครือเนตร (2542: 96) กล่าวว่า เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือแห่งกระบวนการที่ใช้พัฒนาบุคคลได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการพัฒนาจิตใจ การปลูกฝังวินัยคุณธรรมให้เกิดความสำนึกรับผิดชอบต่อชีวิตตนและสังคมเป็นบุคคลที่มีคุณภาพตามอุดมมุ่งหมายจึงควรนำหลักการศึกษาไตรสิกขาของศาสนา “ผสวน” ให้กลมกลืนเป็นกระบวนการเดียวกันกับระบบการศึกษาในปัจจุบัน จุดประสงค์ที่นำหลักการ “ไตรสิกขา” มาผสวนเข้ากับระบบการศึกษา คือ เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ด้านวินัยคุณธรรม พัฒนาจิตใจให้สงบ หนักแน่น และเป็นหลักยึดในการดำรงชีวิต

การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้พัฒนาบุคคล เราจึงมีการพัฒนาเครื่องมือเพื่อให้มีคุณภาพเมื่อนำไปใช้แล้วจะสามารถพัฒนาให้คนเกิดการพัฒนารับปรุงตนเองได้ เครื่องมือที่เป็นระบบของการศึกษาจึงได้ถูกพัฒนาก้าวหน้าไปฝ่ายเดียว การศึกษาจึงให้คุณค่ากับระบบมากกว่าตัวบุคคล หรือให้ความสำคัญแก่ “คุณค่าของความรู้” มากกว่า “คุณค่าของชีวิต” สุภาส เครือเนตร (2542: 49-50)

พระธรรมปิฎก (2544: 20 - 23) กล่าวว่าตัวแท้ของการศึกษา คือการที่ชีวิตต้องพยายามเป็นอยู่ให้ดีตามความจริงของธรรมชาติ พัฒนาค้นให้รู้จักอยู่ได้เป็นอย่างดี โดยสอดคล้องกับความจริงของชีวิตที่เป็นไปตามธรรมชาติ การเอาความจริงของธรรมดามาใช้ประโยชน์ในการพัฒนามนุษย์เรียกว่า “การศึกษา”

การศึกษาเป็นระบบการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ด้านเจตจำนงของจิตใจ และด้านปัญญาความรู้ ความเข้าใจดำเนินประสานไปด้วยกันและส่งผลต่อกัน โดยเจตจำนงของจิตใจส่งผลต่อพฤติกรรมและการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปัญญาที่รู้เข้าใจก็มาพัฒนาพฤติกรรมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น และทำให้จิตใจมีขอบเขตขยายออกไปมีสภาพดียิ่งขึ้น เมื่อทั้งสามส่วนนี้ประสานกัน ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมก็จะเป็นอีกด้านที่สนองและป้อนเลี้ยงด้านจิตและด้านปัญญาส่งผลหนุนกันไป

- การพัฒนาในด้านความสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อมเรียกว่า “ศีล”
- การพัฒนาด้านเจตจำนง ลงไปถึงคุณสมบัติในจิตใจ เป็น “สมาธิ”
- การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ การรู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น และความสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบสาวหาเหตุปัจจัยต่างๆ เรียกว่า “ปัญญา”

เด็กเกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ เราต้องให้ความรู้ในการที่จะดำเนินชีวิตอยู่ต่อไปได้ เพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหา เครื่องมือสร้างความรู้ที่ติดตัวเรามา คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรียกว่า อินทรีย์ 6 จะใช้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หน้าที่ของอินทรีย์ 6 ตามแนวพุทธศาสนา คือ

1. รู้สึก : เมื่อรับรู้ทางอินทรีย์ 6 แล้วเกิดการรับความรู้สึก
2. รู้ : รู้ว่าสิ่งที่รู้สึกมันคืออะไร เป็นอย่างไร เกิดการแปลความหมาย

กระบวนการศึกษาจะเกิดขึ้นตรงที่ว่าทำอย่างไรให้หน้าที่ทั้ง 2 ด้านของอินทรีย์ทำงานด้วยกันเป็นปัจจัยแก่กัน ในทางที่เป็นการพัฒนา อย่างให้ด้านรู้สึกมาปิดกั้น ครอบงำ ด้านรู้ เพราะก่อนที่จะรู้สิ่งใดนั้น เราต้องรู้สึกก่อนเพื่อจะได้ปฏิบัติได้ทันทีพอให้มีชีวิตรอด แต่ด้านที่จะให้ความรู้แก่ชีวิตคือด้าน “รู้” ไม่ใช่ “รู้สึก” เมื่อเราเริ่มใช้อินทรีย์เรียนรู้ไม่ไหลไปกับความรู้สึก การศึกษาก็เริ่มต้นขึ้นเป็นการศึกษาตลอดชีวิต (พระธรรมปิฎก. 2544: 21-24)

จากข้อความดังกล่าวนี้ตรงกันกับหลักการของ NAEYC ที่กล่าวถึงช่องทางการเรียนรู้ของมนุษย์ตามที่ว่าเด็กเรียนรู้จากการการเรียนรู้ของเด็กเริ่มจากรูปธรรม เช่น เรียนรู้จากพฤติกรรม เรียนรู้จากประสาทสัมผัส การเข้าใจสัญลักษณ์ความรู้ต่างๆ ไปสู่การเรียนรู้โดยนามธรรม เด็กเรียนรู้จากการกระทำ หรือการลงมือทำกิจกรรม ประสบการณ์ที่ได้รับทางสังคม ดังนั้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธจึงมีความหมายรวมถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากกิจกรรมในวิถีชีวิตด้วย

ในทางพุทธศาสนาการจัดประสบการณ์การศึกษานั้นถือเป็นภารกิจสำคัญของการจัดการศึกษาให้เด็ก เนื่องจากพุทธศาสนาเชื่อว่าเด็กยังต้องการการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการดำเนินชีวิต ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงปฐมวัยนั้นจึงต้องเป็นประสบการณ์ที่พัฒนาเด็กได้อย่างเป็นองค์รวมของชีวิตคือทั้งด้าน พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพราะว่าเมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ล้วนถือว่าเป็นสัตว์ที่ต้องศึกษา หรือเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก มนุษย์ไม่เหมือนสัตว์สังคมประเภทอื่นๆ ที่อยู่กันมาเป็นกฎกติกาที่เป็นไปโดยสัญชาตญาณ เป็นไปตามวิถีที่แน่นอนตายตัว แต่มนุษย์ต้องพัฒนาในเชิงที่เป็นเหตุปัจจัยแก่กัน มนุษย์เป็นปัจจัยแก่สังคม สังคมก็เป็นปัจจัยของมนุษย์ได้เกิดการพัฒนาแบบอิงอาศัยควบคู่กันไป (พระธรรมปิฎก. 2547: 9-10)

ประเวศ วะสี (2546: 26) กล่าวว่า การศึกษาในทางพุทธศาสนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวิถีชีวิตทั้งหมด คือวิถีชีวิตคือการศึกษาก็เดียว ชีวิตเป็นสิ่งสำคัญที่สุด มนุษย์ควรเรียนรู้ให้รู้ตัวเอง และรู้การอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มีวิชาว่าด้วยความเป็นมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม แต่ก็เป็นวิชาที่เป็นเรื่องนอกตัวไม่ใช่ชีวิต และวิถีชีวิตของผู้เรียนเอง การเรียนสมัยใหม่ล้วนเรียนเรื่องนอกตัวทั้งสิ้น เกือบไม่มีเลยที่ให้เรียนรู้ตัวเอง ถ้าไม่เรียนรู้ตัวเองแล้วก็ทำอะไรถูกต้องไม่ได้ มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่เรียนรู้ตัวเองได้ เรียนรู้จิตของตัวเองได้...ธรรมชาติไม่มีการแยกส่วนชีวิตเราสัมพันธ์อยู่กับสังคมและสิ่งแวดล้อม ความเป็นจริงของชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม

เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง โยงใยซับซ้อนกันมากขึ้น การเรียนรู้โดยเอาวิถีชีวิตเป็นตัวตั้งจะทำให้สัมผัสอยู่กับของจริงหรือความเป็นจริง ไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ในขณะที่การเรียนแบบเอาวิชาเป็นตัวตั้งไม่ทำให้ผู้เรียนรู้เท่าทันความซับซ้อนของความเป็นจริง ทำให้ลดความมั่นคง พฤติกรรมของมนุษย์ในปัจจุบันส่วนมากสะท้อนความไม่มั่นคงที่เกิดจากความไม่เข้าใจและเกิดจากการขาดทักษะที่จะเผชิญกับความซับซ้อนทางสังคม

การจัดการศึกษาแนววิถีพุทธนั้นอาจแบ่งเป็นระดับได้ 2 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 คือระดับรูปแบบ เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมของสังคมและชุมชน เป็นรูปแบบของชีวิตที่มีวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับว่าดี เหมาะสมในสังคมนั้น

ระดับที่ 2 คือความเป็นจริงตามธรรมดา ธรรมชาติ ซึ่งเป็นของกลางไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมใด ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด วัฒนธรรมแบบใด วิถีชีวิตแบบใด การศึกษาก็สามารถจัดได้ตามนั้นเพื่อให้ได้ผลตามความจริงนั้น (พระธรรมปิฎก. 2547: 124) ทศณคติที่ถูกต้อง และความสามารถจัดการดังกล่าวนี้เกิดได้ด้วยการพัฒนาปัญญา และปัญญาเป็นความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั่นเองเท่านั้น ผู้อื่นจะนำมายึดเยียดหรือบังคับให้รับไว้ไม่ได้... การเรียนการสอนจึงต้องใช้วิธีการแห่งปัญญา คือผู้เรียนต้องเป็นอิสระในการใช้ความคิด และในการที่จะซักถามโต้ตอบ สืบเสาะค้นหาความจริงต่างๆ ให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจขึ้นในตน การพัฒนาหลักการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธจึงมีหลักการเรียนรู้อยู่ 6 ประการ ดังนี้

1) พระพุทธศาสนาของมนุษย์เป็นเอกัตบุคลคือแต่ละคนมีนิสัย จริต ความต้องการ ความสนใจ และศักยภาพ แตกต่างกัน ในเวลาเดียวกันมนุษย์ก็เป็นสมาชิกของสังคมซึ่งต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น

2) มนุษย์สามารถได้รับการสั่งสอนเพิ่มเติม ได้รับการฝึกฝนอบรมได้ โดยวัดที่พฤติกรรมการแสดงออก จิตใจ และความคิด ทศณคติ

3) มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญามาตั้งแต่เกิด และสามารถพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ได้ และจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

4) การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งชีวิต การศึกษาจะต้องพัฒนาทั้งกายและจิต พัฒนาขั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และเรียนรู้ไปตามความเจริญเติบโตตามพัฒนาการของชีวิต

5) การเรียนรู้ของมนุษย์มีหลักไตรสิกขาเป็นแกนหลัก คือการฝึกตนเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา โดยฝึกฝนตนเอง เพื่อที่จะให้อยู่ได้ในสังคม ฝึกฝนสมาธิเพื่อควบคุมอารมณ์และรักษาสภาวะทางจิตใจ ฝึกฝนปัญญาคือความรู้คิด ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด

6) การพัฒนาปัญญาหรือการทำให้เกิดปัญญา ต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลที่เราเรียกว่าสุตมยปัญญา การฝึกฝนค้นคิด คือ จินตมยปัญญา และเน้นการฝึกฝนตนเอง คือ ภวานามยปัญญา

หลักการพัฒนาคอนตามแนวพุทธศาสตร์นั้นมีลักษณะเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญามีความครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งเหตุ ปัจจัย องค์ประกอบ กระบวนการ และผลที่ประจักษ์ มีลักษณะบูรณาการสอดคล้องกลมกลืนได้สัดส่วนสมดุลนำไปใช้ได้ในชีวิต มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่ก้าวเวียน (Spiral Growth) มีลักษณะการหยั่งรากลึกลงไปไม่ใช่พุ่งขึ้นอย่างเดียว เน้นการสร้างแรงจูงใจ สิ่งเร้า (ศรัทธา) และการฝึกฝนตนเอง เมื่อเกิดสมาธิและปัญญาแล้วก็จะสิ่งเร้านั้น โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการให้ปัญญาปฏิบัติให้เกิดอิสรภาพอันสมบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 5-6)

สุมน อมรวิวัฒน์ (2542: 1-5) กล่าวว่าการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึง

1. สร้างชั้นทะแก่ผู้เรียนแต่ละคน และเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ได้ทำงานกลุ่ม และฝึกทักษะการเป็นสมาชิกที่ของกลุ่ม
2. จัดกระบวนการเรียนรู้เริ่มต้นที่บุคคล มีขั้นตอนดำเนินการตามหลักพัฒนาตน ได้แก่ ศิล สมาธิ ปัญญา จุดหมายปลายทางของการเรียนรู้ คืออิสรภาพทั้งทางกายและจิตของบุคคล
3. จัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความพร้อม ความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียน สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดความวิริยะ คือความเพียรในการฝึกตนเอง เพื่อให้บรรลุผลตามอิทธิบาท 4
4. วิธีการเรียนการสอนจะต้องเป็นกระบวนการซึมซับ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนารูปกับนาม รวมกันเข้าเป็นชีวิต เป็นการเรียนการสอนเพื่อพัฒนามนุษย์ด้านพฤติกรรม ความรู้สึก การรับรู้ การคิดพิจารณา และความรู้แจ้ง
5. ครูผู้สอนต้องต้องรู้จักผู้เรียนแต่ละคน และถือว่าผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย วาจา จิต และปัญญา การเรียนการสอนไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้ด้านข้อมูล (ปริยัติ) เท่านั้น หากแต่เน้นการฝึกอบรม (ปฏิบัติ) และการวิเคราะห์ประเมินผลของการปฏิบัติ (ปฏิเวธ)
6. การเรียนการสอนเพื่อให้เกิดปัญญามีหลายวิธี อาจเริ่มจากการแสวงหาความรู้โดยการฟังผู้อื่นก่อนแล้วนำมาคิด ปฏิบัติให้เกิดปัญญา หรือเกิดจากการค้นคิดเองแล้วจึงแสวงหาความรู้เพิ่มเติมภายหลัง หรืออาจเกิดจากการเริ่มต้นทดลองด้วยการปฏิบัติ แล้วคิดค้นหาเหตุผลด้วยตนเอง

การเรียนรู้จึงกระบวนการที่ผัสสะทั้ง 6 ของมนุษย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัส และสัมพันธ์กับสิ่งเร้าจนเกิดความรู้สึก หมายถึง รู้คิด และรู้แจ้ง มีการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดความรู้ ความเข้าใจและเห็นประโยชน์ เกิดทักษะความรู้พอเหมาะพอควรและมีอิสรภาวะ โดยมีครูเป็น กัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทาง ช่วยสร้างบรรยากาศทางวิชาการและสิ่งแวดล้อมที่มีสุนทรียภาพ

ดังนั้นหลักการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธนั้นเป็นหลักการที่เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการพัฒนารายบุคคล และการพัฒนาแบบกลุ่มให้อยู่ร่วมกันได้โดยผ่านฐานการเรียนรู้ และใช้ การคิดพิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ และฝึกปฏิบัติจนเห็นผล การเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธนั้นจึงเป็น การศึกษาตลอดชีวิต เรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต หาทางพัฒนาความสุขของตนเองให้ดียิ่งขึ้น ซึ่ง สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 และ การพัฒนาการคิดของเด็กปฐมวัยด้วย

การศึกษานั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องมีปัจจัยเกื้อหนุน เอื้อต่อการเกิดการศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการ ที่ดำเนินไปภายในตัวบุคคล แก่นนำของกระบวนการแห่งการศึกษา ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความ คิดเห็น แนวความคิด ทศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้องดีงามเกื้อกูลแก่ชีวิตและสังคม สอดคล้องกับความจริง เรียกสั้นๆ ว่า สัมมาทิฐิ ซึ่งมีปัจจัย 2 อย่าง คือ สิ่งแวดล้อมภายนอก เรียกว่า “ปรโตโมสะ” แปลว่า เสี่ยงจากผู้อื่น ได้แก่การได้รับการถ่ายทอด หรืออิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมหนังสือ สื่อมวลชน และวัฒนธรรมรวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยที่เรียกว่า “กัลยาณมิตร” และสิ่งแวดล้อม ภายในเรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” แปลว่าการทำในใจโดยแยบคาย หมายถึงการคิดถูกวิธี การรู้จักคิด หรือคิดเป็น ทั้ง 2 อย่างนี้สนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยทั่วไปต้องอาศัยการแนะนำ ชักจูงจากผู้อื่น เพื่อ ฝึกหัดใช้ความคิดอย่างถูกวิธีให้ได้ด้วยตนเอง มีวิธีการที่เริ่มต้นด้วยศรัทธา และอาศัยศรัทธาเป็น สำคัญ เมื่อนำมาใช้ในการศึกษาต้องพิจารณาผู้ส่งสอนอบรมที่เป็นกัลยาณมิตร มีความสามารถ และ สามารถใช้วิธีการอบรมสั่งสอนให้ได้ผล นำไปสู่หลักการใช้ปัญญาแกนกลางที่ขาดไม่ได้ของ การศึกษา การศึกษาจะบรรลุความสำเร็จแท้จริงได้เพราะการใช้วิธีคิดที่แยบคายหรือโยนิโสมนสิการ นั้นเอง (พระธรรมปิฎก. 2547: 137)

2.3 องค์ประกอบของการจัดการศึกษาแนววิถีพุทธ

การจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธนั้นเป็นการศึกษาในเรื่องของชีวิตศึกษาเพื่อให้เกิดชีวิต ที่ดีงามขึ้นทั้ง 3 ด้าน พุทธศาสนามองว่ามนุษย์นั้นอยู่ในระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายใน ธรรมชาติทั้งหมด สิ่งทั้งหลายจะเรียกว่าโลก หรือธรรมชาติเป็นระบบความสัมพันธ์ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัย ส่งผลกระทบถึงกัน การศึกษาเป็นระบบที่พัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แล้วก็ตามจิตใจ เจตจำนง และด้านปัญญาความรู้ ความเข้าใจ และส่งผลต่อกัน โดยเจตจำนงของจิตใจแสดงตัว

ออกมาสู่พฤติกรรมและการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปัญญาที่รู้เข้าใจก็มาพัฒนาพฤติกรรมทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อทั้งสามส่วนนี้ประสานกันความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมก็จะเป็นด้านที่สนองและเลี้ยงด้านจิต และปัญญาหนุนกันไป ภายใต้ความเชื่อนี้เราจึงได้หลักในการจัดการศึกษาให้เด็ก เริ่มตั้งแต่คนเริ่มมีชีวิตขึ้นมาพบกับสถานการณ์ต่างๆ กระบวนการของการศึกษาก็เริ่มเลย ในช่วงที่ยังไม่พบประสบการณ์ยังไม่ถือว่าเป็นกระบวนการศึกษา แต่เป็นกระบวนการของชีวิต (พระธรรมปิฎก. 2547: 130-133) การจัดประสบการณ์วิถีพุทธจึงแยกองค์ประกอบสำคัญไว้ 5 ด้าน ดังนี้

2.3.1 ด้านสาระที่ควรรู้ เป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากเป้าหมายการพัฒนาคนมนุษย์ให้ เป็นไปตามกระบวนการของไตรสิกขา ครบทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ตรงตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กล่าวเอาไว้ว่า การจัดประสบการณ์ต้องเป็นการ บูรณาการทั้งด้านทักษะและ สาระการเรียนรู้ และการจัดประสบการณ์จากสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย ในทางพุทธศาสนานั้นได้จัดสาระการเรียนรู้จากหลักการที่ว่า มนุษย์จะต้องสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัวทั้งทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และ เทคโนโลยีอยู่ตลอดชีวิตไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่การเรียนรู้เรื่องต่างๆ รอบตัวนี้เป็นไปเพื่อการรู้จักตนเอง พัฒนาตนเองให้รู้ว่าควรปฏิบัติตนต่อสิ่งที่เราสัมพันธ์ด้วยตลอดชีวิตนี้ อย่างไร ให้ถูกต้อง ดีงาม และเป็นสัมมาทิฐิ

สุภาส เครือเนตร (2542 : 50-55) กล่าวถึงการจัดหลักสูตรและเนื้อหารายวิชาว่ามีความบกพร่องในการมุ่งสอนวิชาการมากกว่าจริยธรรม เพื่อปลูกฝังวินัย คุณธรรมของความเป็นมนุษย์ การจัดเนื้อหาจึงขัดกับธรรมชาติของผู้เรียน การเรียนจึงเป็นลักษณะเอาตัวรอด คิด จำ เขียน ปฏิบัติตาม สอบให้ผ่านพอให้จบ และไม่ได้มุ่งจัดเนื้อหาที่สัมพันธ์กับวิถีทางการดำรงชีวิต หรือการประกอบอาชีพในท้องถิ่น โดยเฉพาะที่สำคัญคือเนื้อหาไม่สามารถตอบปัญหาชีวิตได้ เพราะในสภาพชีวิตของมนุษย์มักเป็นชีวิตที่มีปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะไม่ได้มุ่งให้เกิดผลในการพัฒนาจิตใจให้เกิดสำนึกที่ดีงาม เมื่อเนื้อหาไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง อาจส่งผลให้ผู้เรียนไม่จดจ่อ เรียนแล้วไม่เข้าใจชีวิตของตนเอง ท้อใจ เบื่อหน่าย ขาดพลังที่จะต่อสู้กับปัญหาในชีวิต ขาดการเรียนรู้ปัญหา เรียนรู้สถานการณ์ เนื้อหาไม่กระตุ้นให้ผู้เรียนมุ่งมั่น

การจัดสาระการเรียนรู้วิถีพุทธจึงได้จัดขึ้นเพื่อให้ด้วยระบบความสัมพันธ์แบบเป็นองค์รวมคือ เรียนรู้ตนเองด้านกายและจิต ระบบความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและภายนอก รวมทั้งระบบของธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และส่งผลต่อตัวเด็ก กล่าวคือ

1. เรื่องของมนุษย์ (ตัวเรา)

ในฐานะที่เป็นมนุษย์ เป็นหลักการที่ควรให้ความสำคัญสูงสุด โดยมุ่งให้ การศึกษาและปัจจัยเกื้อหนุนอื่น เพื่อช่วยให้นักมนุษย์แต่ละชีวิตเจริญ งอกงาม เข้าถึงความ เป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาในฐานะนี้จะ เป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุด ที่ช่วย ให้ระบบองค์รวม ใหญ่บรรลุดุจดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ คือเป็นทุนในระบบเศรษฐกิจและสังคม มีการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ในการประกอบวิชาชีพ

2. เรื่องของสังคม ระบบทางสังคมที่มีพื้นฐานที่ช่วยให้เหตุปัจจัยนั้นเกิดมีกำลัง และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในการนำไปสู่ผลสำเร็จ ระบบจึงต้องประสานสอดคล้องกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนฐานแห่งความรู้ ความจริงแก่กฎธรรมดาอันเดียวกัน เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ผลสำเร็จทางสังคมไม่ใช่เป้าหมายหลัก แต่สภาพแวดล้อม บรรยากาศที่เอื้อโอกาสให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนได้ เข้าถึงชีวิตที่ดีงาม ความมีอิสรภาพละสันติสุขอย่างแท้จริงต่างหากที่เป็นเป้าหมายที่แท้จริงทางสังคม ซึ่งก็อาจตีความว่าเป็นการสร้าง**สังคมกัลยาณมิตร**ขึ้นมา คือการถ้อยทีถ้อยอาศัย พุดเป็น ฟังเป็น ช่วยเหลือเกื้อกูล กล่าวบอกในสิ่งที่ดี ไม่ดีแก่มิตร (ปวโรณา) สร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียนกัน สังคมสร้างมาตรการพิทักษ์และป้องกันคนในสถานะต่างๆ ซึ่งมีความสามารถ อยู่ในสถานะที่ต่างกันเอาไว้

3. เรื่องของธรรมชาติ มนุษย์ควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติ ไม่ควรมองตนเองแยกออกจากธรรมชาติและยังต้องก้าวไปถึงขั้นที่ มนุษย์ต้องแสดงศักยภาพของมนุษย์ด้วยการทำให้การเบียดเบียนกันในสังคม ในธรรมชาติน้อยลง ทำให้โลกนี้อยู่ร่วมกันอย่างดีและมีความเกื้อกูลกันมากยิ่งขึ้นกฎเกณฑ์ที่มนุษย์สมมติขึ้น เช่น การเป็นหัวหน้า คนรวย คนจน ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศชายหญิงนั้น ใช้ได้ในหมู่มนุษย์ด้วยกันเท่านั้น จะอ้างในการปฏิบัติต่อธรรมชาติไม่ได้ การปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างไรก็ส่งผลต่อมาถึงตัวมนุษย์และสังคมของตนในที่สุด ธรรมชาติเป็นแหล่งที่สร้างความรื่นรมย์ อำนวยคุณค่าความงาม และยังสร้างความสุขหล่อเลี้ยงนามธรรมของมนุษย์ มนุษย์ที่เข้าสู่การพัฒนาตนเองนั้นจะได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ โดยใช้เป็นที่พัฒนาชีวิตตนเองทุกด้านจนบรรลุแห่งความสมบูรณ์แห่งจิตใจและปัญญา

4. เรื่องของเทคโนโลยี เป็นเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิต แต่การใช้เทคโนโลยีที่แท้นั้นควรเป็นการพัฒนา ประดิษฐ์ ผลิด การใช้เทคโนโลยี เพื่อการเกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ เทคโนโลยีที่ช่วยประหยัดพลังงาน เทคโนโลยีที่ไม่ปล่อยของเสียออกมาช่วยกำจัดของเสีย เช่นขยะ การหมุนเวียนเอากลับมาใช้ประโยชน์ได้ใหม่ ซึ่งสาเหตุที่เราต้องนำเทคโนโลยีมาแก้ไขนั้นอาจมองย้อนกลับไปที่ระบบการพัฒนาคน ที่ไร้ประสิทธิภาพจนเกิดความเสื่อมโทรมของสังคม ในสังคมไทยเราเคยชินแต่การบริโภคเทคโนโลยี เราจึงต้องสร้างให้เกิดการเริ่มต้นเป็นผู้ผลิต โดยไม่ตกเป็นทาสของความสะดวกสบาย ความฟุ้งเฟ้อ ค่านิยมการบริโภคไปอย่างเดียว การบริโภคต้องใช้ปัญญาเสพด้วยคุณค่าแท้ไม่จมอยู่ในตัณหา (พระธรรมปิฎก. 2544: 248-254)

2.3.2 ด้านครูผู้สอน การพัฒนาของแต่ละบุคคลนั้นได้รับหล่อหลอมจากสภาพแวดล้อมที่กล่าวรวมถึงบรรยากาศ อาคารสถานที่ สื่อรอบตัว สภาพการเมือง เศรษฐกิจ ค่านิยมในสังคม เนื่องจากค่านิยมเองก็มีส่วนที่จะผลักดันให้คนในสังคมเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือพึงยกย่อง ใน

กลุ่มสังคมที่มีค่านิยมนั้นๆ หากค่านิยมเป็นไปในทางผิดพลาดการปฏิบัติงานตามจริยธรรมก็คงเกิดได้ยาก ดังนั้นปัจจัยภายนอกจึงมีส่วนสำคัญมากในการสร้าง กำหนดพฤติกรรมของคน ซึ่งถือเป็นสภาพแวดล้อมให้แก่อันอย่างหนึ่ง ในทางการศึกษานั้นคนสามารถทำหน้าที่สิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับเด็กได้ และสามารถชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต ทางแห่งการแสวงหาความรู้ การคิดวิเคราะห์รับรู้ความถูกต้องตั้งงามเกิดขึ้นได้ การมีครูจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมากสำหรับเด็กปฐมวัยเนื่องจากเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่ยังต้องการการดูแล ชี้แนะ ควบคุมประคับประคองเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องต่อชีวิตและการดำเนินชีวิตทุกด้านที่เรียกว่า “กัลยาณมิตร”

การมีสังคมเป็นกัลยาณมิตร หรือจัดสรรกัลยาณมิตรให้ โดยเฉพาะผู้รับผิดชอบในสังคมทำหน้าที่จัดหา จัดสรร และทำตัวให้เป็นกัลยาณมิตรแก่เด็กหรือผู้เรียนเช่น พ่อแม่ทำตนเป็นพ่อแม่ที่ดี ครูอาจารย์ประพฤติตนทำหน้าที่เป็นครูอาจารย์ที่ดี สื่อมวลชนเสนอข่าวสารข้อมูลที่ตั้งงามเป็นประโยชน์ จัดทำรายการที่มีคุณค่า ทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชนที่ดี ผู้บริหารและผู้บริหารจัดสรรสภาพแวดล้อมทางสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เอื้ออำนวยบริการข่าวสารข้อมูลและแหล่งความรู้ เช่น ห้องสมุดที่ดีเป็นต้น ผู้ใหญ่และผู้เฒ่าในสังคม ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีและคนเหล่านี้ทั้งหมดคอยช่วยชี้แนะให้เด็กและเยาวชนรู้จักเลือกหาแหล่งความรู้ และถือเอาแบบอย่างที่ดี

สุนน อมรวิวัฒน์ (2544: 126-127) กล่าวถึง กระบวนการกัลยาณมิตรว่ามีหลักการพื้นฐานทางครุศาสตร์วิเคราะห์ คือ

- สันติสุขของสังคมเกิดจากบุคคลมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจต่อกัน มีเมตตาธรรมต่อกัน พร้อมทั้งจะเข้าใจและร่วมมือกันแก้ปัญหา การเรียนรู้จากเหตุการณ์ประจำวันศึกษาความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่น การฝึกคิดวิเคราะห์ตัวอย่างเหตุการณ์ต่างๆ จะช่วยสร้างการเรียนรู้ที่ดี
- การเรียนรู้เกิดได้ทั้งจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเกิดได้จากการเรียนจากผู้อื่น มนุษย์สามารถเรียนรู้และฝึกฝนให้ตัวเองอยู่รอดได้โดยสัญชาตญาณ การเรียนรู้จะพัฒนาได้รวดเร็ว ถูกต้อง ถ้ามีผู้คอยชี้แนะให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ
- การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูล การแนะนำ ชี้ประเด็นที่เข้าใจร่วมกัน หลักการนี้เน้นกระบวนการกลุ่มในการแก้ปัญหา ก่อให้เกิดการยอมรับฟังซึ่งกันและกัน
- ระบบการเป็นที่ปรึกษา แนะนำ รับฟังและแก้ไขปัญหาคอยช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความทุกข์เดือดร้อนช่วยชี้แนะแนวทางการจัดลำดับปัญหาใช้สติและปัญญาในการแก้ปัญหาให้ถูกวิธีมากยิ่งขึ้น

กระบวนการของกัลยาณมิตรที่กล่าวมานั้นจึงเป็นกระบวนการประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อจุดมุ่งหมายคือชี้ทางบรรเทาทุกข์ และชี้สุขเกษมศานต์

การเรียนรู้จากกัลยาณมิตรนั้นจะได้ประโยชน์เมื่อเรามีจิตใจที่อ่อนโยนลักษณะเหมือนจิตของเด็ก ตรงกับคำกล่าวของจอห์น ดิวอี้ ที่กล่าวไว้ว่า “จิตของเด็กปรับตัวง่ายเพราะมีลักษณะเป็น Plasticity คือเหมือนพลาสติกเหลว ที่พร้อมจะปรับรูปทรงเป็นสิ่งที่ต่างๆ ได้ เด็กจึงเรียนแบบง่ายเหมือนดินเหนียวที่จะปั้นเป็นรูปอะไรก็ได้” หน้าที่ของกัลยาณมิตรจึงเปรียบเหมือนการให้ข้อมูล หน้าที่ของผู้รับก็คือฝึกการใช้เหตุผลในการย่อยข้อมูลนั้น ทั้งสองส่วนนี้เมื่อพบกันจึงจะเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ สรุปได้ว่าหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ

1. หน้าที่ถ่ายทอดศิลปวิทยา หมายถึงถ่ายทอดวิชา ส่งเสริมเพิ่มพูนวิชาการ และวิชาชีพ ตลอดจนสืบทอดมรดกวัฒนธรรมทางวิชาการของมนุษย์
2. หน้าที่ในการชี้แนะให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม และฝึกฝนพัฒนาตนจนถึงความสมบูรณ์

ซึ่งการทำหน้าที่ทั้ง 2 ประการนี้ หน้าที่ในข้อที่ 2 เป็นเรื่องแท้ของการศึกษา เนื่องจากคนที่มีความรู้ทางวิชาการ มีศาสตร์ความรู้ทางด้านต่างๆ นั้นต้องมีหลักความดีงาม คุณธรรม จริยธรรม นำทางให้มีความรู้ ความสามารถที่มีไปใช้ในทางที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์กับตนเองและสังคมได้ เปรียบเหมือนคนที่มีเครื่องมือแล้วแต่ตัวผู้ใช้เครื่องมือนั้นยังต้องพัฒนาต่อไปอีกเพื่อให้ดำเนินชีวิตและใช้เครื่องมือได้ถูกต้องและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งลักษณะของการศึกษาเพื่อเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น ในทัศนะของไอน์สไตน์ได้กล่าวไว้ว่า “การสอนคนให้มีความรู้เชี่ยวชาญพิเศษอย่างเดียวนั้นไม่พอ ถ้าทำอย่างนั้นคนจะกลายเป็นเครื่องจักรกลที่มีประโยชน์ชนิดหนึ่ง แต่ไม่เป็นบุคลิภาพที่ได้รับการประสานอย่างกลมกลืน... คนที่มีแต่ความรู้ที่เชี่ยวชาญพิเศษจะคล้ายสุนัขที่ฝึกดีแล้วมากกว่าจะเป็นบุคคลเต็มคน” (พระธรรมปิฎก. 2541: 79)

2.3.3 ด้านการจัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นสำคัญ หมายถึง ลักษณะ สภาพการเรียนการสอนที่เด็กมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้และเป็นผู้ใช้เวลาของการเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ หรือกล่าวได้ว่าเด็กเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 2) และเป็นการจัดกิจกรรมรูปแบบบูรณาการเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ เกิดทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม อันส่งผลต่อการพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา

ซึ่งในการศึกษาวิธีพุทธนี้ ถือว่าผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในผู้ลงมือในฐานะเป็นผู้สร้างปัญญาให้เกิดขึ้นแก่ตน จึงต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ลงมือกระทำให้มากที่สุดเท่าที่จะช่วยให้เกิดปัญญานั้นขึ้นได้ และโดยนัยนี้ความสามารถ ความถนัด อุปนิสัยต่างๆ ของผู้เรียนจึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงอย่างสำคัญ เพื่อจัดสภาพการเรียนและกลวิธีการสอน ให้ผู้เรียนเรียนอย่างได้ผลดีที่สุดในเมื่อปัญญาขัดแย้งยึดให้รับเอาไม่ได้ การเรียนการสอนจึงต้องใช้วิธีแห่งปัญญา คือผู้เรียนต้องเป็นอิสระในการคิด และมีการซักถามโต้ตอบ สืบเสาะหาความจริง ให้เกิดความรับรู้ ความเข้าใจขึ้นในตน

ในระบบการศึกษาแบบนี้จึงมีหลัก “กาลามสูตร” ไม่บังคับให้เชื่อ (พระธรรมปิฎก. 2544 : 7) ซึ่งผู้สอนต้องคำนึงถึงผู้เรียนเพื่อการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนอย่างเหมาะสม กล่าวคือ

- 1) รู้ คำนึง และสอน ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 2) ปรับวิธีการสอนให้เหมาะกับบุคคล
- 3) คำนึงถึงความพร้อม ความสุขของของผู้เรียน
- 4) สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือกระทำเอง เพื่อช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำ และได้ผลจริง
- 5) การให้ผู้เรียนและผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบ ซึ่งเป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญา
- 6) แสดงความสนใจผู้เรียนที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นรายๆ ไปตามควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์

7) เอาใจใส่คนที่ด้อย ที่มีปัญหา (พระธรรมปิฎก. 2544 : 38-40)

ซึ่งจากข้อมูลการจัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นสำคัญตามพุทธวิธีแล้วจะเห็นว่า พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นสำคัญ ในการสอนศิษย์ทั้งหลายก็ใช้เกณฑ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ในด้านความพร้อม ความสนใจ และความถนัด เพื่อนำมาปรับกลวิธีในการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน และยังเน้นด้านการมีส่วนร่วม การลงมือกระทำเอง โดยต้องการให้เกิดผลคือปัญญาภายใน เรียน มีความรู้ ความเข้าใจ และรู้แจ้งในเรื่องที่เรียน ซึ่งเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นภายในเพื่อการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นและสูงขึ้น

2.3.4 ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ นับว่ามีความสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ มนุษย์สามารถเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นสื่อต่างๆ เช่นสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และเทคโนโลยีต่างๆ ที่จะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และมีความพร้อมที่จะรับรู้ซึมซับในสิ่งที่ได้เข้าไป ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเด็กปฐมวัยนั้นพร้อมที่จะเรียนรู้ ซึมซับข้อมูลต่างๆ รอบตัวเขามาดังนั้นหากข้อมูลข่าวสาร สื่อรอบตัวที่เข้ามาเป็นสื่อที่เป็นพิษต่อการเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจในการดำเนินชีวิตที่เป็นมิชฌาภิกขุ เด็กปฐมวัยก็จะซึมซับรับรู้ไปได้เช่นกัน ทางพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญต่อการจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ ซึมซับสิ่งที่ดีให้กับเด็กปฐมวัย

สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548: 16-17) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยตามแนวทางวิถีพุทธไว้ดังนี้

1. บรรยากาศสงบ เย็นสบาย
2. ใกล้เคียงธรรมชาติ ร่มรื่น

3. ใกล้ชิดชุมชน
4. สะอาด มีระเบียบ
5. ทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ
6. เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม

นอกเหนือจากสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย คือเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ แล้ว ในการจัดการศึกษาแนววิถีพุทธนั้นยังได้มองย้อนกลับอีกด้านคือ การเรียนรู้จากสภาพแวดล้อม เพราะชีวิตของเรามีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ ทั้งตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตของมนุษย์ก็ต้องเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมด้วยเช่นกัน การเรียนรู้จึงต้องสอนให้เด็กมองเห็นสภาพแวดล้อมรอบตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับตัวเอง เรียนรู้ที่จะเข้าใจเรื่องของสาเหตุ และองค์ประกอบที่มีผลต่อสภาพแวดล้อม เพื่อสร้างปัญญาที่เกิดขึ้นภายในตัวเองในเรื่องความรู้ การปรับตัว การอยู่ร่วมกัน และการเป็นผู้สร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับกันและกัน

สุมน อมรวิวัฒน์ (2544: 112- 122) ได้กล่าวว่า ระบบการส่งเสริมการเรียนรู้แบบพุทธนั้น คือการเรียนรู้โดยเอาวิถีชีวิตเป็นฐาน พุทธศาสนาไม่ได้แยกศาสนาออกจากชีวิต ชุมชน และยังผสมกลมกลืนกันอยู่เป็นวัฒนธรรมชุมชนที่มีประชากรอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ การเรียนรู้โดยกระบวนการซึมซับจากอินทรีย์ทั้ง 5 ได้สัมผัส สัมพันธ์ สิ่งเร้าต่างๆ ก่อให้เกิดความรู้ชัดตามความเป็นจริงและมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ที่เกิดจากผัสสะ (ความรู้สึกละและความรู้ เมื่อเกิดการกระทบกับสิ่งเร้า) จะเกิดขึ้นตลอดชีวิตและซึ่งซึบเป็นประสบการณ์และคุณค่าของชีวิต ประสบการณ์ที่ได้ซึมซับและสะสมเกิดจากการเผชิญสถานการณ์ต่างๆ และการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติ เพื่อนมนุษย์ และเทคโนโลยี การสังเกต การสัมผัส การคิดพิจารณา การทดลองทำ การประจักษ์ผล ช่วยให้การเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ทั้งที่เป็นเรื่องสามัญสำนึก เรื่องธรรมดาทั่วไป จนถึงเรื่องที่ละเอียดอ่อนซับซ้อน ซึ่งจะเป็นประสบการณ์หลายระดับฝังลึกลงไปในความรู้อย่างแท้จริง

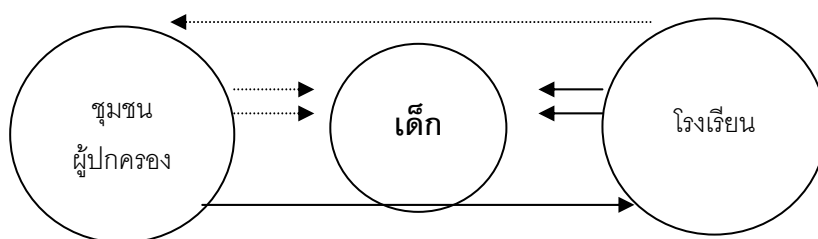
จากที่กล่าวถึงปัจจัยภายนอกทั้งหมดนี้มีจุดหมายที่อยู่เพื่อการสร้างให้เกิดปัจจัยภายในขึ้นในตัวเด็กเองคือการคิดเป็น เพราะการคิดเป็นจะทำให้สามารถเลือกหาสิ่งที่ดีให้กับชีวิต ดำเนินชีวิตอยู่รอดได้ในสังคม และธรรมชาติ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความดีงามด้วยการใช้ปัญญา ดังนั้นแนวทางที่จะนำไปให้เกิดการคิดเป็นได้นั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของกัลยาณมิตรที่จะเป็นผู้สร้างปัจจัยภายนอก สภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เอื้อให้ผู้เรียนพัฒนาปัญญาภายในขึ้นในตัวเอง

2.3.5 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

การสร้างหรือพัฒนาเด็กปฐมวัยนั้นผู้ปกครองมีความสำคัญมาก ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก” “พ่อแม่เป็นพรหมของลูก” หรือ “พ่อแม่ คือ ผู้แสดงโลก” การทำหน้าที่ของพ่อแม่ ในการดูแลเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดี การให้ความรู้ศิลปะวิทยาเพื่อนำไปศึกษาเล่าเรียน

เรียนหรือประกอบอาชีพ นับเป็นเรื่องสำคัญ แต่ในปัจจุบันเรามักพบว่าผู้ปกครองมักยกการทำหน้าที่ในเรื่องดังกล่าวให้กับโรงเรียนเข้ามามีบทบาทแทน หรือการทำงานแยกกันระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน การจัดการศึกษาวิธีพหุทนต์นั้นให้ความสำคัญกับผู้ปกครองอย่างมากในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาลูกให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างเป็นองค์รวม บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง จึงต้องเป็นกัลยาณมิตรกับลูก เช่นเดียวกับครูผู้สอน เพราะต่างก็เป็นสิ่งแวดล้อมบุคคลที่สำคัญของเด็กปฐมวัย

ดังนั้นการจัดการศึกษาวิธีพหุทนต์ จึงต้องให้การศึกษากับผู้ปกครองควบคู่กันไปกับการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมในโรงเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เป็นนักศึกษาระดับผู้ใหญ่ และนำเอาความรู้ไปใช้ในการอบรมสั่งสอน พัฒนาลูกให้ได้ทั้งวิชา ความรู้ และพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ไปพร้อมกับทางโรงเรียนกุลยา ตันติผลชีวะ (2547 : 70-71) กล่าวไว้ว่า “การศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาที่สัมพันธ์โดยตรงกับผู้ปกครอง เด็กจะเรียนรู้ได้ดีถ้าได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง...เด็กคือศูนย์กลางแห่งความสัมพันธ์และการส่งเสริมพัฒนาการที่สัมพันธ์กัน โดยผู้ปกครองให้ข้อมูลเด็กและร่วมมือกับทางโรงเรียน ส่วนทางโรงเรียนให้ข้อมูลและการศึกษากับผู้ปกครอง...”



ภาพประกอบ 5 ความสัมพันธ์ระหว่าง ชุมชน ผู้ปกครอง เด็ก และโรงเรียน

จากองค์ประกอบการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพหุทนต์ที่กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นว่าทุกด้านเป็นปัจจัยภายนอกเกื้อหนุนกันและสัมพันธ์กัน และเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะนำไปสู่เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการที่ดี เนื่องจากเด็กปฐมวัยยังไม่สามารถเรียนรู้จากตนเองได้ทั้งหมด จึงเป็นหน้าที่ของกัลยาณมิตรที่จะเป็นผู้จัดการเรียนรู้ ให้ความคิดที่ถูกต้อง และให้ประสบการณ์ กับเด็กปฐมวัย ทั้งพ่อแม่ มาถึงครูอาจารย์ ในโรงเรียนที่ใช้ระบบการศึกษาแนวพหุทนต์นั้นบทบาทของครูจึงเป็นบทบาทที่สำคัญ ต้องเน้นย้ำมากที่สุด ว่าครูเองต้องมี สัมมาทิฐิ ในการใช้ชีวิต การมองชีวิต และการแก้ปัญหาของชีวิต จึงจะเป็นผู้จัดการศึกษาตามแนวพหุทนต์ให้กับเด็กปฐมวัยได้

2.4 รูปแบบจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ

เมื่อสิ่งแวดล้อมภายนอกหรือปรัศโนะที่ดีในการจัดประสบการณ์ทางการศึกษา ของเด็กปฐมวัยจะเป็นเครื่องปลูกเร้ากระบวนการคิดภายในแบบโยนิโสมนสิการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ความคิดเกิดพองต่อจากกระบวนการรับรู้โดยได้รับประสบการณ์ภายนอก ขั้นตอนของการคิดมีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดบุคลิกภาพและวิถีชีวิตของบุคคล ตลอดจนถึงสังคม จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษา (พระธรรมปิฎก. 2546: 19) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 12 กรกฎาคม 2533 ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต การคิดเป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนจึงจะทำให้การคิดนั้นเป็นการคิดที่ถูกต้อง คิดดี คิดเป็นคุณประโยชน์อย่างแท้จริง“...บัณฑิตนั้นเมื่อจะพูดหรือจะคิดย่อมพยายามทำให้ดี พูดให้ดี คิดให้ดีเสมอ ...” การคิดให้ดีนั้น หมายถึง การคิดด้วยการมีสติอันตั้งมั่น เป็นกลาง ไม่ถูกเหนียวนำด้วยอคติ หากอาศัยความถูกต้องด้วยหลักวิชา เหตุผลความเป็นจริงและศีลธรรม จริยธรรม เป็นพื้นฐานเครื่องวินิจฉัย เพื่อให้การคิดนั้นปราศจากพิษภัย เป็นคุณ เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง...”

การคิดเป็นกระบวนการทางสมองของมนุษย์มีศักยภาพสูงมาก และเป็นส่วนที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์โลกอื่นๆ ตั้งแต่อดีต มนุษย์มีความสามารถในการคิดในแต่ละยุคแต่ละสมัยต่างก็พยายามคิดค้นหาคำอธิบายเกี่ยวกับการคิด ซึ่งแฝงอยู่ในเรื่องของการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้อย่างหลากหลาย ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ศึกษาระบบการทำงานของสมองของมนุษย์ที่นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่าเป็นตัวควบคุมระบบการคิด คือ

สมองชั้นนอก Neocortex เป็นส่วนของระดับความคิดซับซ้อนสูงสุดนั่นเอง เป็นสมองสูงสุดในการจัดลำดับ ความซับซ้อนของสมองทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับคำสั่งที่สลับซับซ้อนมากขึ้นเกี่ยวกับการอ่าน การวางแผน การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการตัดสินใจ ซึ่งเป็นสมองส่วนที่ทุกคนจะต้องใช้มากที่สุดในการศึกษาหาความรู้ และเป็นคลังสำหรับการเก็บข้อมูลที่เรานำความรู้ไปใช้ และคิดสิ่งต่างๆ จากการวิจัยเกี่ยวกับการทำงานของสมองของมนุษย์ (Nash, 1997) พบว่าภายในสมองของคนเราประกอบด้วยเซลล์ประสาท (Neuron) นับจำนวนแสนล้านเซลล์ เซลล์ประสาทเหล่านี้จะติดต่อกันโดยระบบสารเคมีและประจุไฟฟ้า นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่า เซลล์ประสาทในสมองมนุษย์เริ่มพัฒนาตั้งแต่ตัวอ่อนในครรภ์มีอายุได้เพียง 10-12 สัปดาห์เท่านั้น และในช่วงขวบปีแรกของชีวิต สมองของทารกจะมีการเชื่อมโยงเซลล์ประสาทต่างๆ เข้าด้วยกัน ถ้าเซลล์ประสาทใดไม่ถูกกระตุ้นเซลล์ประสาทรุนั้นจะถูกกำจัดไป

คันสนีย์ จัตรคุปต์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542: 3) กล่าวว่า เซลล์ประสาทจะมารวมกันเป็นกลุ่มแล้วทำหน้าที่อย่างหนึ่ง เซลล์ประสาทเหล่านี้จะติดต่อกันทำให้เกิดการทำงาน มีกระแสไฟฟ้าอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากการทำงานและกระแสไฟฟ้านี้หยุดไป เซลล์ประสาทก็จะตายและจุดเชื่อมต่อระหว่างเส้นใยของเซลล์ประสาทแต่ละเซลล์ที่ติดต่อกันก็จะตายไปด้วย

เซลล์ประสาทเปรียบเสมือนซิลิคอนชิปในคอมพิวเตอร์ ซึ่งใช้สำหรับเก็บข้อมูล และจัดการข้อมูลทุกชนิด เซลล์ประสาทที่จะเก็บข้อมูล และแปลงข้อมูลที่เข้ามาให้อยู่รูปของคลื่นกระแสไฟฟ้า เพื่อเก็บไว้เป็นประสบการณ์ในสมองคล้ายๆ กับการเก็บข้อมูลเข้าคอมพิวเตอร์ ความฉลาดของมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนเซลล์สมอง แต่ขึ้นอยู่กับการเชื่อมโยงกันของเซลล์ประสาทที่ออกมาเป็นวงจรสมอง ถ้าสมองได้รับการกระตุ้นมาก วงจรสมองก็จะยิ่งฉลาดมาก ถ้าได้รับการกระตุ้นน้อย การเชื่อมโยงกันของเซลล์ประสาทก็จะน้อยลงตามไปด้วย ดังนั้นสิ่งแวดล้อม และการเลี้ยงดูจึงมีความสำคัญต่อการกำหนดโครงสร้าง และโปรแกรมในสมองมาก (นกเนตร ธรรมบวร. 2544; อ้างอิงจาก ประเวศ วะสี. 2535)

ลักษณะที่เป็นหัวใจของการคิด ก็คือเป้าหมายของการคิด ไม่ว่าจะคิดสิ่งใดการตั้งเป้าหมายของการคิดให้ถูกทางเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะฉะนั้นการคิดนั้นหากเป็นไปได้ในทางที่ผิด แม้การคิดจะมีคุณภาพเพียงใดก็ก่อให้เกิดความเสียหายและความเดือดร้อนแก่ส่วนรวมได้ ยิ่งความคิดมีคุณภาพสูงความเดือดร้อนเสียหายก็ยิ่งสูงตามไปด้วยจึงต้องมีทิศทางที่ถูกต้องคอยกำกับควบคุม การคิดถูกทางจึงเป็นการคิดที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและประโยชน์ระยะยาว มนุษย์มีความสามารถในการคิดสิ่งต่างๆ การคิดเกิดขึ้น และดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา แม้ว่าบุคคลจะตระหนักในกระบวนการคิดของตนหรือไม่ก็ตาม ความสามารถในการคิดของมนุษย์จะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลโดยทั่วไปบุคคลมักคิดเกี่ยวกับโลกรอบตัว ซึ่งรวมถึงการพยายามทำความเข้าใจ และตีความหมายของสิ่งแวดล้อมรอบตัว สิ่งที่เราต้องการให้เป็น และสิ่งที่เราไม่ต้องการให้เกิดขึ้น ความคาดหวังของบุคคลต่อโลกรอบตัวมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการสร้าง (Construct) ข้อมูล ความรู้ สิ่งที่เราอยู่ในปัจจุบันจะไม่ใช่ที่เข้าใจได้ถ้าขาดซึ่งการเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรารู้ในอดีต และปัจจุบันจะปราศจากความหมาย ถ้าเราไม่สามารถเชื่อมโยงกับอนาคต (นกเนตร ธรรมบวร. 2544. กระบวนการคิดในเด็กปฐมวัย. ; อ้างอิงจาก Smith.1992)

ในทางพุทธศาสนานั้นมีคำสอนของพระพุทธองค์ตรัสว่า “...เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้สักอย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไปเหมือนโยนิโสมนสิการเลย เมื่อมีโยนิโสมนสิการ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป” การสอนให้เด็กท่องจำข้อมูลแต่อย่างเดียวก็เหมือนกับการให้ปลากับคนจน เด็กจะใช้ข้อมูลนั้นไม่นานเพราะข้อมูลล้าสมัยเร็ว การสอนให้เด็กคิดหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเองเป็น

เรื่องที่มีประโยชน์ต่อเด็กมากกว่า เพราะเด็กจะสามารถใช้วิธีการนั้นแก้ปัญหาได้ในอนาคต... การศึกษาจึงเป็นการขยายขอบฟ้าแห่งความรู้ การศึกษาโลกภายนอกเปรียบเหมือนการขยายขอบฟ้าที่จะถอยหนีเราตลอด พระพุทธศาสนาจึงถือว่าคนเราต้องศึกษาต่อไปไม่รู้จบ เรียกว่าเสขะคือผู้ที่ยังต้องศึกษา เป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต การที่เราอยู่ภายใต้ขอบฟ้านั้นเราเองก็ต้องศึกษาเรื่องภายในขอบฟ้าที่ตนอยู่นั้นให้ดีที่สุด นั่นคือเรียนรู้เรื่องของตัวเองและเรื่องใกล้ตัวให้ดีที่สุดเพื่อเป็นฐานในการขยายออกไปข้างนอก (พระเทพโสมภณ. 2547: 15)

รูปแบบการคิดโยนิโสมนสิการมาใช้ในทางปฏิบัติ นั้น มีวิธีการที่ละเอียดแยกย่อยออกไปได้ถึง 10 วิธี

1. วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย คือการพิจารณาปรากฏที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไขปัญหาค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา หรือเรียกว่าการคิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ หรือคิดแบบสอบสวนตั้งคำถาม
2. วิธีคิดแบบแบกแยะส่วนประกอบ หรือกระจายเนื้อหา เป็นการคิดที่มุ่งให้มองและให้รู้จักสิ่งต่างๆ ทั้งหลาย เพื่อให้เห็นแก่นสารที่มีอยู่ และเห็นความไม่มีอยู่จริงแต่เกิดขึ้นเพราะมีองค์ประกอบและปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือเป็นความคิดแบบวิเคราะห์
3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือมองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปทั้งหลาย รู้สภาวะที่จะเกิดขึ้นเมื่อถูกกดดัน บีบคั้นจากปัจจัยต่างๆ
4. วิธีคิดแบบอริยสัจจ์ หรือคิดแบบแก้ปัญหา เริ่มต้นจากการกำหนดรู้ปัญหา ทำความเข้าใจกับปัญหาหรือความทุกข์นั้นให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไข ในเวลาเดียวกันก็กำหนดเป้าหมายให้แน่ชัดว่าคืออะไร และจะเป็นไปได้ได้อย่างไร
5. วิธีคิดแบบอรรถสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับความมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ผลตามความมุ่งหมาย ไม่เป็นการกระทำที่คลาดเคลื่อน เลื่อนลอย หรือมั่ว
6. วิธีคิดแบบเห็นคุณ โทษ และทางออก ซึ่งเน้นการยอมรับความเป็นจริงในแง่ นั้นทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านดี ด้านเสีย และเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก ก่อนที่จะแก้ปัญหา ก็ต้องเข้าใจปัญหาให้ชัดเจนก่อน หรือก่อนที่จะละสิ่งหนึ่งไปหาอีกสิ่งหนึ่งก็ต้องรู้จักทั้งสองฝ่ายดีพอที่จะเห็นว่าการละและไปหานั้น เป็นการกระทำที่รอบคอบสมควร และดีจริง
7. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม เป็นการคิดแบบสกัดบรรเทาต้นเหตุ เป็นขั้นฝึกหัดตัดทางกิเลสไม่ให้เข้ามาครอบงำ ชักจูงจิตใจ พุทธิกรรมต่อไป วิธีคิดแบบนี้ใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 และวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวก
8. วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม หรือวิธีคิดแบบเร้ากุศล หลักการของวิธีคิดแบบนี้มีอยู่ว่าประสบการณ์คือสิ่งที่ได้ประสบหรือได้รับรู้อย่างเดียวกัน บุคคลผู้ใดประสบหรือรับรู้ต่างกันอาจ

มองเห็นต่างกัน สุดแต่โครงสร้างของจิตหรือแนวทางความเคยชินที่สะสมไว้ การคิดแบบเร้ากุศลนี้จึงเป็นการคิดที่ช่วยแก้ไขนิสัยความเคยชินแบบร้ายๆ ที่จิตสั่งสมไว้แต่เดิม ไม่ให้เดินไปตามแรงชักจูงของความเคยชินเก่า

9. วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบันเป็นความคิดในแนวทางของความรู้ หรือคิดด้วยอำนาจของปัญญา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เป็นอยู่ในขณะนี้ หรือเรื่องที่ล่วงไปแล้ว หรือเรื่องของกาลภายหน้าก็จัดเข้าอยู่ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจุบันทั้งนั้น เช่นการเรียนรู้บทเรียนจากอดีตเพื่อความไม่ประมาทป้องกันภัยในอนาคต เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจหน้าที่ ไม่เลือนลอย ฟุ้ง เพ้อ ผัน ไปตามอารมณ์ชอบใจ ไม่ชอบใจ

10. วิธีคิดแบบวิวิธราชวาท ซึ่งวิธีนี้ไม่ใช่วิธีการคิดโดยตรงแต่เป็นการแสดงหลักการแห่งคำสอนแบบหนึ่ง การคิดและการพูดเป็นกรรมที่ใกล้ชิดกันที่สุดก่อนจะพูดก็ต้องคิดก่อน ลักษณะนี้คือการมองและแสดงความจริง โดยแยกแยะให้เห็นแต่ละด้านครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่เดียว

จากการกล่าวถึงทั้งด้านปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในในการจัดการศึกษาแนวพุทธนั้นจะเห็นได้ว่า ทั้ง 2 อย่างนี้เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างบุคคลกับโลกหรือสภาพแวดล้อมภายนอกก่อนที่จะก้าวสู่ภายในเฉพาะตน ปรัตติยะที่ดีหรือกัลยาณมิตร เป็นที่เชื่อมต่อโลกอย่างถูกต้องโดยทางสังคม และโยนิโสมนสิการเป็นที่เชื่อมให้บุคคลติดต่อกับโลกภายนอกที่ถูกต้องโดยทางจิตใจของตนเอง และหากมีปัจจัยทั้ง 2 ประการนี้แล้ว การศึกษาก็จะเริ่มต้นขึ้นจากภายนอกสู่ภายในของผู้เรียน และเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง (พระธรรมปิฎก. 2541: 75 -79)

จุดเริ่มต้น หรือแหล่งที่มาของ

- การศึกษา
1. ปรัตติยะที่ดี (เสียงจากผู้อื่น อิทธิพลจากภายนอก)
 2. โยนิโสมนสิการ (รู้จักคิด คิดถูกวิธี ปัจจัยภายใน)

ส
ม
ม
า
ท
ิ
ฎ
ฐ

กระบวนการของการศึกษา

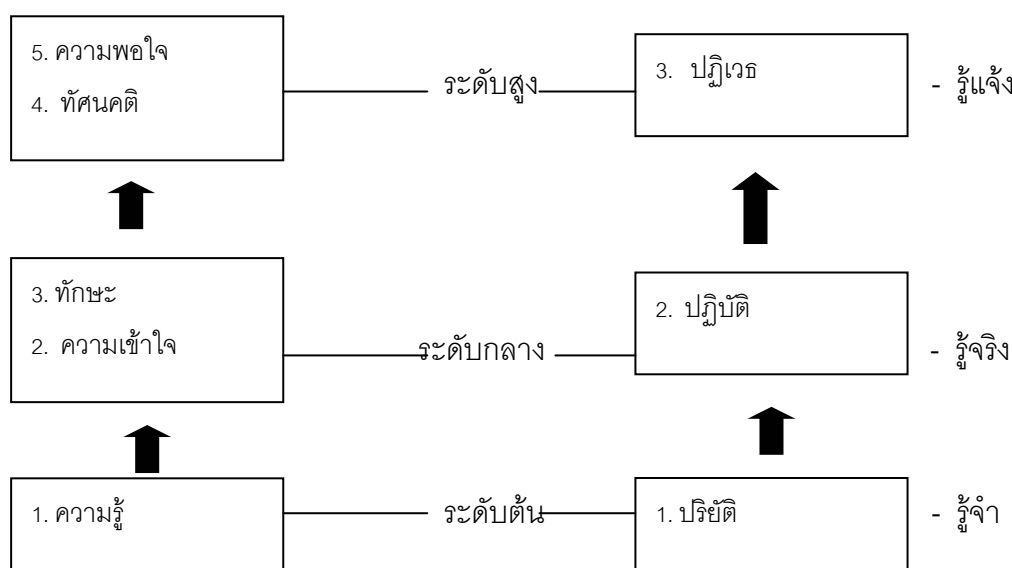
1. อธิศีลสิกขา (ความประพฤติ สุจริต กาย วาจา และอาชีพ)
2. อธิจิตตสิกขา (คุณธรรม คุณภาพ สุขภาพ และสมรรถภาพของจิต)
3. อธิปัญญาสิกขา (ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ความคิดที่ถูกต้องดีงามตรงตามความจริง)

ภาพประกอบ 6 กระบวนการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ

ที่มา : สุขุม อมรวิวัฒน์. (2544). หลักการบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม.

การศึกษาแนวพุทธต้องพัฒนาทั้งสามด้านของมนุษย์นี้ไปด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาตัวมนุษย์อย่างเป็นองค์รวม และเป็นการจัดการศึกษาที่อยู่บนพื้นฐานของความจริงตามธรรมชาติ การศึกษาจึงเกิดได้ตลอดเวลา หรือตามที่มีคำกล่าวว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” การจัดประสบการณ์ของเด็กปฐมวัยตามแนวพุทธนั้นจึงเป็นการนำเอาประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมาศึกษา ทำความเข้าใจ และพัฒนาเด็กให้ครบทั้งสามด้านที่กล่าวมา โดยที่เด็กได้เป็นผู้ปฏิบัติ ลงมือกระทำ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

จากหลักการศึกษิตตามแนววิถีพุทธที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบองค์รวม เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นได้ตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นมาเองโดยไม่ต้องไปเรียกร้อง เมื่อเราทำเหตุปัจจัยของการศึกษาแล้ว ผลก็เกิดขึ้นมาเองตามเหตุนั้น เมื่อทำเหตุปัจจัยของการศึกษาแล้ว การศึกษาที่เป็นผลก็ย่อมเกิดขึ้นแน่นอน เป็นกระบวนการศึกษาที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอยู่ในตัว ชีวิตของเขา ก็จะเป็นการศึกษา ชีวิตของเขามีการศึกษาอยู่ตลอดเวลา (พระธรรมปิฎก. 2545: 154-156) ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธเพื่อให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นจึงไม่ได้ถูกจำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ แต่ยังครอบคลุมไปถึงกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่เกิดจากวิถีชีวิตประจำวัน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเองโดยที่ครูไม่ต้องเป็นผู้จัดสร้างขึ้นนั้น ถือว่าเป็นหลักสำคัญของการจัดกิจกรรมในแนววิถีพุทธ และมีกิจกรรมการจัดประสบการณ์เป็นส่วนเสริมเพิ่มเติมเข้าไปเพื่อให้สมบูรณ์ขึ้น และสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา



ภาพประกอบ 7 เปรียบเทียบกระบวนการศึกษาที่ตั้งอยู่พื้นฐานลัทธิปฏิบัตินิยม (Pragmatism)

ของ John Dewey และกระบวนการศึกษาตามแนววิถีพุทธที่ถือว่าการเรียนเกิดจากการกระทำ

ที่มา : สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 32 (เมษายน 2547)

2.5 การวัดประเมินผู้เรียนตามแนววิถีพุทธ

สำหรับการวัดประเมินผู้เรียนที่ได้รับจากการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธนั้น ใช้หลักการวัดประเมินผลที่เรียกว่าหลักภาวนา 4 ซึ่งเนื่องจากเมื่อเรากระทำการอันใดที่มีเจตจำนงแล้ว จะต้องมีการวัดผลแยกออกเป็น 4 ด้าน เพื่อความชัดเจนในการวัดผลการพัฒนาตนเองตามขอบเขตความรู้ ความสามารถ ปัญญาของแต่ละคน (พระธรรมปิฎก. 2547: 124) โดยทั้ง 4 ด้านนี้จะดำเนินไปพร้อมกับ ประสานกันเป็นระบบที่เป็นการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ความรู้เข้าใจ ให้ดำเนินประสานไปด้วยกันและส่งผลต่อกัน โดยที่เจตจำนงของจิตใจแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมและการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปัญญาที่รู้เข้าใจก็พัฒนาพฤติกรรมให้ทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อพัฒนาทั้ง 3 ด้านนี้ไปด้วยกันเป็นองค์รวมก็เปลี่ยนเป็นการพัฒนา (พระธรรมปิฎก. 2547: 138) การพัฒนาแปลว่าเจริญหรือทำให้เจริญ คำว่าเจริญในทางพุทธศาสนาก็คือคำว่า “ภาวนา” ที่แปลว่าการพัฒนา ทำให้เจริญ ทำให้เกิดขึ้น มีขึ้นเป็นกุศลธรรม ซึ่งพระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาแห่งการพัฒนาตน ผีกตณ หรือเป็นศาสนาแห่งการศึกษา เมื่อการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ แล้วการวัดผลที่ตามมาว่าการจัดการศึกษานั้นได้ผลอย่างไรก็จะมีผลตามแนววิถีพุทธ คือการวัดผลด้วยหลักการของภาวนา 4 ซึ่งประกอบด้วย

กายภาวนา หมายถึง การพัฒนาตนเองด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพหรือทางวัตถุให้ถูกต้องดีงาม การพัฒนากายแยกออกได้เป็น

- การพัฒนาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์
- ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพพื้นฐานก็คือปัจจัย 4 อย่างถูกต้อง คือการมีปัจจัย 4 ให้ดำรงอยู่ได้อย่างผาสุก และใช้ปัจจัย 4 อย่างถูกต้องตรงตามความมุ่งหมายที่พูดว่า คุณค่าแท้ คุณค่าเทียมในการบริโภคซึ่งเป็นเครื่องส่งเสริมร่างกายให้มีสุขภาพดี
- ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุที่เสริมความเป็นอยู่โดยเฉพาะเทคโนโลยี เพื่อจะใช้ให้เกิดประโยชน์ คุณค่าที่แท้จริง
- ความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับธรรมชาติ รู้จักเอาใจใส่คำนึงถึงธรรมชาติ ในลักษณะที่ถูกต้อง

ศีลภาวนา หมายถึง การพัฒนาการอยู่ร่วมในสังคมด้วยดี มีระเบียบวินัยความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในเบื้องต้นด้วยการไม่เบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือต่อสังคม การมีระเบียบวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี ประกอบอาชีพสุจริต ขยันหมั่นเพียรที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พัฒนาการทางสังคม”

จิตภาวนา หมายถึง การพัฒนาทางจิตใจให้มีความสมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ 3 ด้านคือ

- ด้านคุณภาพจิต หมายถึงคุณธรรมที่สร้างเสริมจิตใจให้ตั้งงามขึ้น สูงขึ้น ประณีตขึ้น

- ด้านสมรรถภาพจิต หมายถึงความสามารถของจิต พลังความแน่วแน่ของจิตในการทำงานสิ่งใด มีความเอาจริงเอาจัง หนักแน่น

- ด้านสุขภาพจิต หมายถึงจิตที่มีสุขภาพดี มีจิตใจที่เป็นสุขสงบ อิ่มเอิบ ปลอดภัย ปลอดภัย การศึกษามีหน้าที่ที่จะทำให้คนมีความสุขและเมื่อมีความสุขแล้วก็จะแผ่ความสุขนั้นออกมาสู่ผู้อื่นโดยตรงและทางอ้อม เป็นความสุขอย่างถูกต้องและรู้จักวิธีการหาความสุขอย่างถูกต้อง รู้จักแก้ปัญหาทำให้ตนเองเป็นสุขได้ จากนั้นการแสวงหาความสุขก็จะประณีตยิ่งขึ้น

ปัญญาภาวนา หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ ในการดำเนินชีวิต โดยแบ่งได้ คือ

- ปัญญาความรู้ ความเข้าใจทางด้านวิชาการ วิชาชีพ ให้รู้จริง ให้เข้าใจ
- ปัญญาด้านความเข้าใจในเรื่องเหตุ ปัจจัย การเกิดทุกข์และการดับทุกข์จริงอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ หรือตามหลักพุทธธรรมนั้นมีความกว้างขวางและครอบคลุมทั้งในด้านของร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา รวมทั้งศิลปะวิชาการต่างๆ ด้วย และเป็นการประเมินเพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นวงรอบกันไปตามคำกล่าวที่ว่าชีวิตคือการศึกษ หรือ การศึกษาตลอดชีวิต การประเมินวัดผลจึงไม่ได้เป็นการคิดค่าคะแนน แต่เป็นการประเมินที่ยึดตามพัฒนาการรายบุคคลเป็นหลักเพื่อก้าวสู่การพัฒนาต่อไป การศึกษาตามแนววิถีพุทธนี้จึงเป็นน่าจะเป็นหลักการจัดการศึกษาที่ครบถ้วนทั้งด้านชีวิตและวิชา รวมทั้งมีหลักการจัดประสบการณ์จากครูและสิ่งแวดล้อม และการประเมินตัวผู้เรียนที่ครบถ้วนสมบูรณ์อีกด้วย ดังที่พระธรรมปิฎก (2547 : 139) กล่าวไว้ว่า ทางตะวันตกก็มี physical development, mental development, emotion development, social development พระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้กว่า 2,000 กว่าปีมาแล้วเช่นกัน ดังนั้นการศึกษาวิจัยนี้จะเป็นการศึกษาการนำแนววิถีพุทธมาใช้ในการจัดการศึกษาปฐมวัย และการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้องกงามยิ่งขึ้น เพื่อเป็นฐานการสร้างคนที่ดีและเป็นประโยชน์กับผู้ที่สนใจการจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนววิถีพุทธ และนักการศึกษาทั่วไป

3. การจัดประสบการณ์ของโรงเรียนทอสี

3.1 ประวัติความเป็นมา

โรงเรียนทอสี ได้เริ่มก่อตั้งและจดทะเบียนเป็นโรงเรียนอนุบาล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปีพุทธศักราช 2534 โดยมีคุณบุบผาสวัสดิ์ รัชชตาตะนันท์ (ครูอ่อน) เป็นผู้รับใบอนุญาต และคุณหญิงวนิดา พูนศิริวงศ์ เป็นครูใหญ่คนแรกบนแนวคิดที่ว่า “พัฒนาระบบการศึกษา โดยตั้งใจที่จะเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนจากเดิมที่ยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลางคอยหยิบยื่นความรู้ให้แก่เด็ก เป็นการศึกษาที่เน้นถึงกระบวนการเรียนรู้โดยที่เด็กเป็นผู้ตั้งคำถาม ค้นคว้า ปฏิบัติ และหาคำตอบให้กับตัวเอง เนื่องจากครูอ่อนมีความเชื่อว่าเด็กหรือมนุษย์ทุก

คนสามารถพัฒนาฝึกฝนได้ การศึกษาที่แท้จริงจะต้องช่วยพัฒนาศักยภาพของเด็กแต่ละคนอย่างเต็มที่ และที่สำคัญต้องช่วยให้เขาเหล่านั้นเติบโตเป็นคนดีของสังคม สามารถพึ่งตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” จนกระทั่งในปีพุทธศักราช 2542 ได้ขยายเป็นระดับชั้นประถมและเริ่มดำเนินการโรงเรียนตามแนวนโยบายโรงเรียนระบบการศึกษาแนวพุทธนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยมีพระอาจารย์ชยสาโร เจ้าอาวาสวัดป่านานาชาติ (ในขณะนั้น) ให้คำแนะนำการร่างหลักสูตร และแนวการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่องตามแนวทางพุทธศาสนา

3.2 การดำเนินการโรงเรียนทอสี

โรงเรียนทอสี ตั้งอยู่เลขที่ 1023/46 ซอยปรีดีพนมยงค์ 41 สุขุมวิท 71 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงระดับช่วงชั้นที่ 2 (อนุบาล – ประถม 6) มีนักเรียนทั้งหมด 290 คน

ปรัชญาโรงเรียน

โส กโรหิ ที่ปมตตโน ขิปปิ วายม ปณฺหิตโต ภว

สร้างที่พึงแห่งตน เร่งฝึกฝนตนเป็นบัณฑิต

วิสัยทัศน์

เป็นชุมชนของบัณฑิตที่อยู่ร่วมกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามหลักไตรสิกขา เพื่อให้เกิดวิถีชีวิตที่ดีงามสามารถนำพาตนเองและสังคมทวนกระแสกิเลสได้

เป้าหมาย

เป็นการจัดการศึกษาโดยครู ผู้ปกครอง และเด็ก เพื่อพัฒนาแต่ละบุคคลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ตามแนวพุทธศาสนาตามหลักไตรสิกขา

ภารกิจ

1. สร้างสังคมแห่งบัณฑิต ทำให้บุคลากรเป็นผู้พัฒนาทั้งทางกาย สังคม จิตใจ และปัญญาตามหลักไตรสิกขา พร้อมทั้งจะดำเนินชีวิตที่ดีงาม และช่วยสร้างสรรค์พัฒนาสังคมไทย
2. สร้างวัฒนธรรมแห่งเมตตา โดยส่งเสริมชุมชนให้มีวิถีชีวิตที่เอื้อให้เกิดความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันทั้งครู ผู้ปกครอง และเด็ก
3. สร้างวัฒนธรรมแสวงปัญญา สนับสนุนให้บุคคลในชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ ตามหลักพุทธธรรม (โยนิโสมนสิการ) เพื่อให้เกิดปัญญาการดับทุกข์ได้ด้วยตนเอง

ภารกิจหลักที่สำคัญของโรงเรียน คือการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดชุมชนของบัณฑิต ครูจึงมีหน้าที่หลัก คือ เป็นกัลยาณมิตร ทำหน้าที่พัฒนามนุษย์ เป็นผู้ชี้นำให้ผู้เรียนดำเนินชีวิตที่ดีงามและถูกต้อง ฝึกฝนพัฒนาจนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และเป็นผู้ให้ความรู้ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

นโยบาย

1. การจัดการศึกษาเพื่อมนุษย์ในฐานะที่เป็น “ชีวิต” กำหนดสังคมไปสู่ความดีงาม ไม่ไหลไปตามกระแส เป็นการศึกษาที่สมบูรณ์เป็นจริงทุกกาลเวลาและสถานที่ ให้ความรู้ ความสามารถ ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพเพื่อการดำรงชีวิต เป็นการศึกษาเพื่อชาติไทยและสังคมส่วนรวม สอดคล้อง กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เพื่อพัฒนาคนให้เก่ง ดี มีความสุข
2. หาทฤษฎีทางการศึกษาทั้งของในและต่างประเทศมาศึกษาประยุกต์ใช้ในแบบของ โรงเรียนวิถีพุทธ ในบริบทของบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนทอสี
3. คิดค้นศึกษา และมุ่งมั่นปฏิบัติเพื่อให้ได้ผล และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนบน พื้นฐานแห่งความดีงามตามหลักพุทธธรรม
4. มุ่งให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ทั้งครู เด็ก และผู้ปกครอง พัฒนานตนเองไปตลอดชีวิต

3.3 หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยของโรงเรียนทอสี

โรงเรียนทอสีจัดการศึกษาตามหลักพุทธวิธี เพื่อพัฒนามนุษย์นี้ไปด้วยกันอย่างเป็นระบบ และเป็นองค์รวม การศึกษาจึงเกิดได้ตลอดเวลาหรือตามที่มีคำกล่าวว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” การจัดการศึกษาเป็นรูปแบบการบูรณาการ คือการสอนโดยใช้เนื้อหาหน่วยการเรียนรู้การสอนเป็นหลัก และบูรณาการเชื่อมโยงกับวิชาต่างๆ ให้กลมกลืนให้เหมาะสมและนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง เหมาะสมกับ วัยของผู้เรียน เป็นการจัดการศึกษานบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) เป็นการเรียนรู้ แบบองค์รวมของเนื้อหา มากกว่าการสอนองค์ความรู้ในแต่ละวิชา และเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียน มากกว่าการสอนเนื้อหาของครู การบูรณาการผ่านการเรียน การทำกิจกรรม และวิถีชีวิตประจำวัน เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากการลงมือกระทำด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

หลักการพัฒนาคนตามแนวพุทธศาสตร์นั้นมีลักษณะเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา มีความครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งเหตุ ปัจจัย องค์ประกอบ กระบวนการ และผลที่ประจักษ์ มีลักษณะบูรณา การสอดคล้องกลมกลืนได้สัดส่วนสมดุลนำไปใช้ได้ในชีวิต มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่ก้าวเวียน (Spiral Growth) มีลักษณะการหยั่งรากลึกลงไปไม่ใช่พุ่งขึ้นอย่างเดียว เน้นการสร้างแรงจูงใจ สิ่งเร้า (ศรัทธา) และการฝึกฝนตนเอง เมื่อเกิดสมาธิและปัญญาแล้วก็และสิ่งเร้า นั้น โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การให้ปัญญาปฏิบัติให้เกิดอิสรภาพอันสมบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 5-6)

หลักการสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษาของโรงเรียนทอสีคือการบูรณาการ พุทธธรรมเข้าสู่การเรียนรู้ทั้งในส่วนของหัวเรื่องที่เรียนและวิถีชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความรู้ ความ เข้าใจในตนเองและการพัฒนานตนเองทั้งทางด้านพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรม จิตใจ และนำไปใช้ในการ ดำเนินชีวิตได้บนพื้นฐานของหลักการไตรสิกขาของพุทธธรรม คือ ศีล สมาธิ และปัญญา พระธรรมปิฎก

(ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่าภารกิจสำคัญของการศึกษาก็คือการฝึกอบรมบุคคลให้พัฒนาปัญญา ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในข้อเท็จจริงและสภาวะของสิ่งทั้งหลาย มีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ปฏิบัติและจัดการสิ่งทั้งหลายตามที่ควรจะเป็นเพื่อให้เกิดประโยชน์ตน คือความมีชีวิตอยู่อย่างสำเร็จ ผลดีที่สุด มีจิตใจเป็นอิสระ มีสุขภาพจิตสมบูรณ์ และประโยชน์ผู้อื่น คือสามารถช่วยสร้างสรรค์ ประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลายที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดิวอี้ (John Dewey) ที่กล่าวไว้ว่าการเรียนรู้มาจากการกระทำที่เด็กได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง (Learning by doing) โดยผ่านทางประตูแห่งการรับรู้คือ ประสาทสัมผัสทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ปาก กายและใจ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่คงอยู่กับเด็กไปตลอด

3.3.1 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของโรงเรียนทอสีคำนึงถึงพัฒนาการตามวัยของเด็ก เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจและอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยการจัดประสบการณ์ครอบคลุม ประสบการณ์สำคัญ สารที่ควรรู้สามารถโยงความสัมพันธ์ได้หลายวิชา หลายกลุ่มประสบการณ์ และส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน ดังที่สุมน อมรวิวัฒน์ (2544 : 152) กล่าวว่า การมุ่งสาระการเรียนรู้ที่มีชีวิตเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากสังคมการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ล้วนเป็นสิ่งที่ชีวิตที่ไม่พอใจเพียงการตอบสนองตาม สัญชาติญาณ แต่ต้องการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สังคมการเรียนรู้ตามแนวพุทธจึงมุ่งพัฒนาชีวิต ศึกษาความเป็นไปของชีวิต พุทธธรรมทุกหมวดทุกข้อจึงเชื่อมโยงสู่ประสบการณ์ชีวิตและสามารถเป็นกุญแจไขปัญหาของชีวิตได้ เน้นการปฏิบัติจริง เรียนรู้ได้ด้วยตนเองและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในทุกช่วงวัยและในทุกสถานการณ์... การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ คือการเรียนรู้โดยเอาวิถีชีวิตเป็นฐาน

จากหลักการสำคัญทางพุทธศาสนาที่ว่า "ชีวิตคือการศึกษ" โรงเรียนทอสีจึงใช้วิถีชีวิตเป็นหลักในการเรียนรู้ ไม่ใช่รายวิชาเป็นหลักในการเรียนรู้ ตามปกติชีวิตประจำวันของเด็กประกอบด้วยกิจกรรมมากมายหลากหลายกิจกรรม การจัดการศึกษาของโรงเรียนทอสีจึงพยายามเอื้อให้เด็กพัฒนาไปในทุกกิจกรรมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งธรรมะที่สอดแทรก เชื่อมโยงพุทธธรรมกับหัวเรื่อง เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจตนเอง มีความเข้าใจการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีพฤติกรรมที่ดีต่อผู้อื่น สิ่งแวดล้อม และเป็นการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ในการดำเนินชีวิตประจำวันผ่านประสบการณ์ที่เด็กได้เรียนรู้

นอกจากนี้โรงเรียนทอสียังยึดหลักการพัฒนาผู้เรียนร่วมกับครอบครัว เนื่องจากในช่วงของเด็กปฐมวัยนั้นพ่อแม่ ครอบครัวถือเป็นหัวใจสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูให้การศึกษาแก่เด็ก ดังนั้นการที่โรงเรียนจัดประสบการณ์ให้กับเด็กเกิดการเรียนรู้ขึ้นนั้น ครอบครัวต้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยจะเริ่มให้ความเข้าใจในแนวทางการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสีตั้งแต่

ขั้นตอนการรับนักเรียนเข้าเรียน ต่อจากนั้นจะมีการอบรมให้ความรู้ในเรื่องแนวทางการเลี้ยงดูลูก และความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาควบคู่กันไป และให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ด้วยการจัดเป็นโครงการ “อยากเห็นลูกน้อย ค่อย ค่อย ก้าวไกล” เพื่อให้ผู้ปกครองอาสาเข้ามาเป็นผู้สอนในกลุ่มประสบการณ์ที่ผู้ปกครองมีความสนใจ ถนัด เช่น การสอนภาษาอังกฤษ การทำอาหาร ศิลปะ การเล่นเกมกีฬา

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการจัดประสบการณ์ของโรงเรียนทอสีมีความสอดคล้องกับหลักการจัดประสบการณ์เรียนรู้ ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ที่กล่าวว่า การจัดประสบการณ์จากการเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กเป็นองค์รวมอย่างต่อเนื่องโดยเน้นเด็กเป็นสำคัญ ตอบสนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบททางสังคมที่เด็กอาศัยอยู่ เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกระบวนการและผลผลิต และให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก รวมทั้งมีการประเมินพัฒนาให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง

3.3.2 สารที่ควรรู้ ลักษณะการจัดเนื้อหาสาระการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากเป้าหมายการพัฒนามนุษย์ให้เป็นไปตามกระบวนการของไตรสิกขา ครบทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งตรงกับที่หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยได้กล่าวเอาไว้ว่า การจัดประสบการณ์ต้องเป็นการ บูรณาการทั้งด้านทักษะและสาระการเรียนรู้ และการจัดประสบการณ์จากสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย ในทางพุทธศาสนานั้นได้จัดสาระการเรียนรู้จากหลักการที่ว่า มนุษย์จะต้องสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัวทั้งทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และ เทคโนโลยีอยู่ตลอดเวลาชีวิตไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่การเรียนรู้เรื่องต่างๆ รอบตัวนี้เป็นไปเพื่อการรู้จักตนเอง พัฒนาตนเองให้รู้ว่าคุณปฏิบัติตนต่อสิ่งที่เราสัมพันธ์ด้วยตลอดชีวิตนี้อย่างไร ให้ถูกต้อง ดีงาม และเป็นสัมมาทิฐิ โดยแบ่งออกเป็น 4 สาระหลัก คือ

1. มนุษย์ (ตัวเรา)

ในฐานะที่เป็นมนุษย์ เป็นหลักการที่ควรให้ความสำคัญสูงสุด โดยมุ่งให้การศึกษาและปัจจัยเกื้อหนุนอื่น เพื่อช่วยให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญ งามงาม เข้าถึงความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาในฐานะนี้จะเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุด ที่ช่วยให้ระบบของครัวเรือนใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ คือเป็นทุนในระบบเศรษฐกิจและสังคม มีการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ในการประกอบวิชาชีพ

2. สังคม ระบบทางสังคมที่มีพื้นฐานที่ช่วยให้เหตุปัจจัยนั้นเกิดมีกำลังและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในการนำไปสู่ผลสำเร็จ ระบบจึงต้องประสานสอดคล้องกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนฐานแห่งความรู้ ความจริงแก่กฎธรรมดาดังเดียวกัน เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ผลสำเร็จทางสังคมไม่ใช่เป้าหมายหลัก แต่สภาพแวดล้อม บรรยากาศที่เอื้อโอกาสให้มนุษย์สามารถ

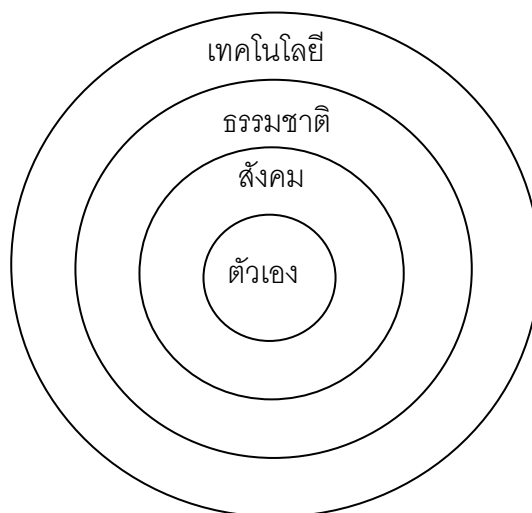
พัฒนาตนได้ เข้าถึงชีวิตที่ดีงาม ความมีอิสรภาพละสันติสุขอย่างแท้จริงต่างหากที่เป็นเป้าหมายที่แท้จริงทางสังคม ซึ่งก็อาจตีความว่าเป็นการสร้าง**สังคมกัลยาณมิตร**ขึ้นมา คือการถ้อยถ้อยอาศัย พุดเป็น ฟังเป็น ช่วยเหลือเกื้อกูล กล้าบอกในสิ่งที่ดี ไม่ได้แกมมิตร (ปวราณา) สร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียนกัน สังคมสร้างมาตรการพิทักษ์และป้องกันคนในสถานะต่างๆ ซึ่งมีความสามารถ อยู่ในสถานะที่ต่างกันเอาไว้

3. ธรรมชาติ มนุษย์ควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติ ไม่ควรมองตนเองแยกออกจากธรรมชาติและยังต้องก้าวไปถึงขั้นที่ มนุษย์ต้องแสดงศักยภาพของมนุษย์ด้วยการทำให้การเบียดเบียนกันในสังคม ในธรรมชาติน้อยลง ทำให้โลกนี้อยู่ร่วมกันอย่างดีและมีความเกื้อกูลกันมากยิ่งขึ้นกฎเกณฑ์ที่มนุษย์สมมติขึ้น เช่น การเป็นหัวหน้า คนรวย คนจน ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศชายหญิงนั้น ใช้ได้ในหมู่มนุษย์ด้วยกันเท่านั้น จะอ้างในการปฏิบัติต่อธรรมชาติไม่ได้ การปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างไรก็ส่งผลต่อมาถึงตัวมนุษย์และสังคมของตนในที่สุด ธรรมชาติเป็นแหล่งที่สร้างความรื่นรมย์ อำนวยคุณค่าความงาม และยังสร้างความสุขหล่อเลี้ยงนามธรรมของมนุษย์ มนุษย์ที่เข้าสู่การพัฒนาตนเองนั้นจะได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ โดยใช้เป็นที่พัฒนาชีวิตตนเองทุกด้านจนบรรลุแห่งความสมบูรณ์แห่งจิตใจและปัญญา

4. เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิต แต่การใช้เทคโนโลยีที่แท้นั้นควรเป็นการพัฒนา ประดิษฐ์ ผลิต การใช้เทคโนโลยี เพื่อการเกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ เทคโนโลยีที่ช่วยประหยัดพลังงาน เทคโนโลยีที่ไม่ปล่อยของเสียออกมาช่วยกำจัดของเสีย เช่นขยะ การหมุนเวียนเอากลับมาใช้ประโยชน์ได้ใหม่ ซึ่งสาเหตุที่เราต้องนำเทคโนโลยีมาแก้ไขนั้นอาจมองย้อนกลับไปที่ระบบการพัฒนาคน ที่ไร้ประสิทธิภาพจนเกิดความเสื่อมโทรมของสังคม ในสังคมไทยเราเคยชินแต่การบริโภคเทคโนโลยี เราจึงต้องสร้างให้เกิดการเริ่มต้นเป็นผู้ผลิต โดยไม่ตกเป็นทาสของความสะดวกสบาย ความฟุ้งเฟ้อ ค่านิยมการบริโภคไปอย่างเดียว การบริโภคต้องใช้ปัญญาเสพด้วยคุณค่าแท้ไม่จมอยู่ในตัณหา (พระธรรมปิฎก. 2544: 248-254)

จากการจัดประสบการณ์ที่เน้นการเรียนรู้จากวิถีชีวิตและเนื้อหาการเรียนรู้นี้อาจบอกได้ว่าเป็นการจัดประสบการณ์แบบ “รู้รอบ” คือรู้เป็นระบบบูรณาการ ไม่ใช่รู้แบบแยกเป็นส่วนๆ การรู้เป็นภาพรวมครบถ้วนเหมือนการต่อจิ๊กซอว์ และรู้แบบ “รู้ลึก” หมายถึงว่าการที่สามารถโยงสิ่งที่ยังปรากฏอยู่ไปถึงภูมิหลัง ความคิด สิ่งที่เป็นมาได้ ซึ่งการฝึกการรู้ทั้ง 2 แบบนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่จะต้องปลูกฝังในเด็กปฐมวัยเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เติบโตอย่างมีคุณภาพเต็มที่ สอดคล้องกับที่ผอ. เพ็ญเจตน์กล่าวว่าพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลว่าเป็นผลมาจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกหรือสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการปรับตัว เพื่อให้เข้ากับโลกภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในภาวะสมดุล กระบวนการปรับตัว ประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. กระบวนการรับสิ่งใหม่ การรับประสบการณ์ใหม่เข้ามาในชีวิต
2. กระบวนการปรับตัว เพื่อให้บุคคลสามารถปรับตัวในสภาพนั้น นำเอาเรื่องที่เด็กเรียนรู้ใหม่เข้ามาผสมกับสิ่งเก่าที่เรียนรู้อยู่แล้ว



ภาพประกอบ 8 การจัดสาระที่ควรรู้ระดับปฐมวัย โรงเรียนทอสี

ที่มา : ฝ่ายวิชาการ โรงเรียนทอสี. (2544).

ซึ่งหลักการจัดประสบการณ์ของโรงเรียนทอสีที่กล่าวมาแล้วนี้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ที่กล่าวว่า สาระที่ควรเรียนรู้ที่ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ ความสนใจของเด็ก โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็กจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก โดยไม่ได้มุ่งหวังให้ท่องจำเนื้อหา แต่ต้องการให้เด็กเกิดแนวคิดหลังจากนำสาระที่ควรรู้มาจัดประสบการณ์ให้เด็ก สาระที่ควรรู้นี้ประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก (2547 : 24) โดยผู้สอนนำเอาสาระที่ควรรู้มาบูรณาการจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ในรูปแบบที่ครูเป็นผู้กำหนดหน่วยการเรียนรู้กว้างๆ เอาไว้ และชักจูง ชักนำให้เด็กเกิดความสนใจในการเรียนรู้ด้วยการจัดประสบการณ์ และให้เด็กได้เลือกหัวข้อย่อยในการเรียนรู้ตามความสนใจที่เกิดขึ้นได้

3.3.3 ครูผู้สอน

ครูเป็นสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่สำคัญมาก เนื่องจากครูอยู่ใกล้ชิดกับเด็ก เป็นแบบอย่าง และเป็นที่พักพิงให้กับเด็ก ครูควรมีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้ชี้แนะ แนะนำ หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นได้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องเพื่อฝึกฝนอบรมตัวเองให้พัฒนาดีขึ้น สูงขึ้น ทั้งด้านหลักการ วิธีการ กระบวนการและการใช้อุปกรณ์ต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาดำเนินไปด้วยดี มีสัมมาทิฐิ รวมเรียกว่า “กัลยาณมิตร”

กัลยาณมิตรในฐานะของผู้สอนจึงมีภารกิจเป็นผู้ชี้แนะทาง หรืออำนวยความสะดวกช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เข้าใจ ศึกษา เข้าสู่ปัญญาภายในของตนเองด้วยการช่วยเหลือ สรรหาอุปบาย กลวิธีให้อุปกรณ์เพื่อช่วยผู้เรียน ซึ่งกัลยาณมิตรนั้นมีคุณสมบัติพื้นฐาน 7 ประการ คือ

1. มีความน่ารัก น่าสนิทสนม เป็นกันเอง เข้าถึงจิตใจผู้อื่น
2. นำเคารพ ประพฤติตนถูกต้องตามบทบาท หน้าที่
3. เป็นผู้ที่มีความรู้จริง มีความสนใจในการฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ
4. เป็นผู้รู้จักพูด ชี้แจง สั่งสอน และรู้กาลเทศะในการพูด รู้วิธีการพูด ให้ทั้งข้อแนะนำและข้อห้ามปรามที่เหมาะสม
5. เป็นผู้มีความอดทนรับฟังคำถาม คำปรึกษา คำแนะนำ สั่งสอน ตักเตือนจากผู้อื่น ด้วยใจที่เปิดกว้างและยอมรับโดยไม่มีอารมณ์ประกอบ
6. เป็นผู้สามารถอธิบาย ชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ซับซ้อนให้เข้าใจได้ง่าย ชี้แนะให้ผู้อื่นได้เรียนรู้
7. ไม่ชักจูงไปในทางเหลวไหล เลื่อมเสีย ไม่สมควร ขัดกับศีลธรรมอันดีงาม

การสร้างบุคลากรทางการสอนของโรงเรียนทอสีถือเป็นสิ่งสำคัญมากในการพัฒนาผู้เรียน เนื่องจากความเชื่อที่ว่าครูคือผู้ที่จะให้ความรู้ สอนคุณธรรม จริยธรรม และเป็นต้นแบบที่เด็กจะซึมซับบุคลิกภาพ ลักษณะท่าทางเอาไว้มากรองจากผู้ปกครองในแบบของการ “สอนให้รู้ ทำให้อยู่ให้เห็น” ดังคำที่พระเทพวิสุทธิเมธี (2527: 46) ได้กล่าวไว้ว่าครูเป็นผู้สร้างวิญญาณของเด็ก แล้วเด็กก็โตขึ้นเป็นคน คนทั้งหมดก็รวมกันเป็นโลก ครูจึงอยู่ในฐานะสร้างโลกโดยผ่านทางเด็ก...ถ้าสิ่งที่ครูสอนเป็นเรื่องที่ทำให้เด็กเป็นคนรักหาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร ครูก็มีโอกาสเป็นผู้สร้างโลก สร้างแผ่นดิน ถ้าครูเติมคุณธรรมเข้าไปในการสอน ก็เท่ากับครูเป็นผู้สอนธรรมะ ความดีงามให้กับโลก ดังนั้นบุคลากรในโรงเรียนจึงต้องเป็นผู้ฝึกพัฒนาตนเองและมีฐานะเป็นผู้เรียนรู้ด้วยเช่นกัน การจัดประสบการณ์ของครูในโรงเรียนทอสีจึงมีความหมายครอบคลุมไปถึงการดำเนินชีวิตตามกิจวัตรประจำวัน การกิน อยู่ การประพฤติ ปฏิบัติตนของครูด้วย เพราะการสอนโดยการทำให้เห็นนั้นย่อมมีผลต่อผู้เรียนมากกว่า การพูดสอนให้ความรู้หรือการจัดกิจกรรมให้ความรู้เพียงอย่างเดียว คุณลักษณะสำคัญของบุคลากรครูในโรงเรียนทอสีจึงพอสรุปได้ว่า

1. ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
2. ลด ละ เลิก อบายมุข
3. ถือศีล 5 เป็นหลักชีวิต
4. มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม
5. เป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี

3.3.4 สภาพแวดล้อมการเรียนรู้

สภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนทอสี ตั้งอยู่บนพื้นที่ 2 ไร่ 2 งาน 83 ตารางวา ชุมชนโดยรอบเป็นบ้านเรือนที่พักอาศัย ชุมชนใกล้เคียงคือ วัดธาตุทอง วัดภาชี โรงพยาบาล สมิติเวช อาคารเรียนอนุบาลเป็นอาคารก่ออิฐขนาด 6 ชั้น ใช้เป็นห้องเรียนในชั้นที่ 1 และ 2 ภายในอาคารประกอบด้วยห้องเรียน และห้องกิจกรรมพิเศษ ลานอเนกประสงค์ ห้องสมุดขนาดเล็ก บริเวณโดยรอบประกอบด้วยสนามหญ้า ลานกิจกรรมกลางแจ้ง สนามทราย สวนต้นไม้และบ่อน้ำพุ แปลงเกษตร

ในบริเวณโรงเรียนเน้นบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ ร่มรื่นด้วยต้นไม้ มีป้ายนิเทศตามจุดต่างๆ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เน้นวัสดุที่ทำจากธรรมชาติหรือใช้สีธรรมชาติ มีการจัดตั้งเก้าอี้สำหรับเด็กและผู้ปกครองโดยรอบ บริเวณโรงเรียนและอาคารเรียนสะอาด มีระเบียบเรียบร้อย และอุปกรณ์รอบบริเวณเป็นสื่อการเรียนรู้ที่เด็กสามารถจับต้องสัมผัสได้ตลอดเวลาภายใต้กรอบกติกาที่กำหนดเป็นป้ายบอกไว้ชัดเจน และมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภายในบริเวณโรงเรียนได้จัดไว้ให้เด็กได้เรียนรู้จากครู สื่อ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ประกอบด้วย แปลงเกษตร ศูนย์เปลี่ยนขยะเป็นทรัพยากร โรงเพาะเห็ดและการทำ EM ห้องพัฒนากล้ามเนื้อและระบบประสาท ห้องเตรียมอาหาร

3.3.5 การจัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นสำคัญ

การจัดกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็กปฐมวัยนั้น เป็นการกำหนดกิจกรรมในแต่ละวันที่เด็กจะได้ทำที่สัมพันธ์กับหน่วยการเรียนรู้และการจัดประสบการณ์สำคัญที่เด็กควรได้รับ โดยการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมนั้นควรคำนึงถึง ระยะเวลาความสนใจของเด็กแต่ละวัยในแต่ละกิจกรรม และความสมดุลของกิจกรรมในแต่ละวัน กิจกรรมในห้องเรียนและกิจกรรมนอกห้องเรียน กิจกรรมใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกิจกรรมใช้กล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กิจกรรมกลุ่มย่อยและกิจกรรมกลุ่มใหญ่ การจัดกิจกรรมควรจัดให้มีกิจกรรมทุกประเภทและควรคำนึงถึงการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ร้อยเรียงกันให้มีความสมดุล

ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวันหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 (2547: 53-54) กำหนดไว้ให้ต้องครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้

การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหว ความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะ โดย让孩子ได้เล่นกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือ ตา จึงควรจัดกิจกรรมโดย让孩子ได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เกมต่อภาพ ช่วยตนเองในการแต่งกาย ใช้อุปกรณ์ศิลปะ

การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัด เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมที่ผ่านการเล่นให้เด็กมีโอกาสตัดสินใจเลือก ตอบสนองความต้องการ โดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมตามโอกาสอันควร

การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน รักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่นจึงควร让孩子ปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เช่นการรับประทานอาหาร ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎหมาย กติกา ข้อตกลงของส่วนรวม

การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาการคิดรวบยอด การจำแนก จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรม让孩子ได้สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก การออกทัศนศึกษานอกสถานที่ การประกอบอาหารหรือจัดเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย และฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันแบบรายบุคคลและรายกลุ่ม

การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาในการสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ควรจัดให้มีกิจกรรมทางภาษาที่หลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน และบุคลากรแวดล้อมเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา

การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เช่นการเล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้าง

วิธีการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจะเริ่มเป็นแบบให้อิสระ มีโอกาสพึ่งพาตนเองได้ เรียนรู้ได้เองมากขึ้น วิธีการเรียนรู้จึงเน้นกิจกรรม ดังต่อไปนี้

1) การมีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติ เพื่อน ผู้ใหญ่ และเริ่มเรียนรู้ความหมายเข้าใจ ความสำคัญของสิ่งต่างๆ เกิดประสบการณ์มากขึ้น

- 2) เริ่มเรียนรู้สิ่งที่เป็นรูปธรรม และพัฒนาไปสู่สัญลักษณ์นามธรรมที่ง่าย ๆ จากตัวอย่าง เหตุการณ์ การอบรมสั่งสอน
- 3) เรียนรู้จากกิจกรรมเคลื่อนไหว การมีส่วนร่วมและการแสดงออก
- 4) ได้ฝึกคิดและจินตนาการจากสิ่งเร้า เช่น ภาพ นิทาน เพลง และการได้เห็นปรากฏการณ์ที่เป็นจริง
- 5) เรียนรู้การเผชิญปัญหาที่ไม่ซับซ้อน โดยที่เด็กมีโอกาสได้จับต้อง ทดลอง หาข้อสรุป ค้นหาคำตอบได้ด้วยตนเองเกิดประสบการณ์ตรงที่มีค่า
- 6) เรียนรู้จากกิจกรรมการเล่น เล่นคนเดียว เล่นเป็นกลุ่ม ครูจัดหาของเล่นที่หาได้ง่ายจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม บูรณาการกิจกรรมเข้ากับศิลปะ ดนตรี การแสดง บทบาทสมมติ ฯลฯ การเล่นที่เลียนแบบชีวิตจริง
- 7) เด็กเรียนรู้จากกิจกรรมดังกล่าวแล้วเกิดคุณธรรม ครูต้องสามารถสอดแทรกคุณธรรมในทุกกิจกรรม ใช้วิธีการเสริมแรง ชมเชย มากกว่าการข่มขู่ ว่า หรือลงโทษ
- 8) เรียนรู้จากการใช้ภาษาทั้งที่เป็นคำพูด ท่าทาง ฝึกการพูด การวาดภาพ การฟัง การทำตามคำสั่ง การสนทนาโต้ตอบ พัฒนาการทางภาษาเป็นสื่อที่นำไปสู่การพัฒนาทางสติปัญญา และทางสังคม อีกทั้งช่วยให้เด็กสามารถมีวิธีการเรียนรู้ตามความสนใจของตนเอง
- 9) การเรียนรู้ที่ช่วยเหลือผู้ใหญ่ทำงานเล็กๆ น้อยๆ การที่เด็กมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นการฝึกความขยัน และฝึกความสามารถที่เด็กทำได้ เด็กจะรู้สึกภาคภูมิใจที่ผู้ใหญ่ให้โอกาสและคำชมเชย (สุมน อมรวิวัฒน์. 2546: 32-33)

สำหรับหลักการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธเป็นระบบองค์รวม เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นได้ตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นมาเองโดยไม่ต้องไปเรียกร้อง เมื่อเราทำเหตุปัจจัยของการศึกษาแล้ว ผลก็เกิดขึ้นมาเองตามเหตุนั้น เมื่อทำเหตุปัจจัยของการศึกษาแล้ว การศึกษาที่เป็นผลก็ย่อมเกิดขึ้นแน่นอน เป็นกระบวนการศึกษาที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอยู่ในตัว ชีวิตของเขาก็จะเป็นการศึกษา ชีวิตของเขามีการศึกษาอยู่ตลอดเวลา (พระธรรมปิฎก. 2545 : 154-156) ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้ประจำวันตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสีซึ่งใช้หลักการศึกษาตามแนววิถีพุทธนั้นเพื่อให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นจึงมีขอบเขตกว้างออกมา เป็นกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่เกิดจากวิถีชีวิตประจำวัน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเองโดยที่ครูไม่ต้องเป็นผู้จัดสร้างขึ้นนั่นถือว่าเป็นหลักสำคัญของการจัดกิจกรรมในแนววิถีพุทธ และมีกิจกรรมการจัดประสบการณ์เป็นส่วนเสริมเพิ่มเติมเข้าไปเพื่อให้สมบูรณ์ขึ้น และสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ได้จัดแบ่งกิจกรรมออกเป็น 2 หัวข้อใหญ่ คือ

กิจกรรมจากวิถีชีวิต เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวันของเด็กปฐมวัย เพื่อให้พัฒนาชีวิต สัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวันตามธรรมชาติที่เรียงร้อยต่อกัน และนำมาออกแบบ กิจวัตร กิจกรรม การเรียน การสอน การเล่น การกิน อยู่ ดู ฟัง อย่างมีคุณค่าและเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากทุกส่วนของวิถีชีวิต ออกแบบให้เป็นวิถีชีวิตที่ให้การพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา เป็นธรรมชาติที่อยู่เป็นของจริงในชีวิตที่ครูไม่ต้องทำแผน เป็นการให้ทำให้ชีวิตสมดุลย์ กิจกรรมจากวิถีชีวิตที่โรงเรียนทอสีได้นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย

กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่ครูจัดให้เกิดขึ้นเพื่อส่งเสริม พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในด้านต่างๆ โดยบูรณาการเอาไตรสิกขามาร้อยเข้าไปในทุกกิจกรรม ซึ่งตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กำหนดกิจกรรมสำคัญไว้ 6 กิจกรรม ได้แก่

1. กิจกรรมเสรี / เล่นตามมุม
2. กิจกรรมสร้างสรรค์
3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
4. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ / กิจกรรมในวงกลม
5. กิจกรรมกลางแจ้ง
6. เกมการศึกษา

การจัดกิจกรรมประจำวันของโรงเรียนทอสี ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตาราง 2 ตารางกิจกรรมเด็กปฐมวัยของโรงเรียนทอสี

เวลา	กิจกรรม
8.00 – 8.30 น.	รับเด็ก เด็กทำหน้าที่เวรประจำวัน / เรียนรู้ในมุมตามความสนใจ
8.30 – 8.45 น.	เคารพธงชาติ สวดมนต์ ทำสมาธิ
8.45 - 9.00 น.	กิจกรรมหน้าเสาธง - กิจกรรมดนตรี จังหวะ และการเคลื่อนไหว - กิจกรรมสร้างจริยธรรม โดยใช้เทคนิคนิทานกับศิลปะ - กิจกรรมพืชน้อง - กิจกรรมภาษาอังกฤษ - เกมฝึกการฟังคำสั่ง การคิด
9.00 – 9.40 น.	กิจกรรมในวงกลม
9.40 – 10.20 น.	กิจกรรมกลางแจ้ง / หน่วยการเรียนรู้
10.20 – 10.40 น.	ล้างมือ รับประทานอาหารว่าง
10.40 – 11.20 น.	กิจกรรมดนตรี / ภาษาอังกฤษ
11.20 – 12.00 น.	กิจกรรมภาษา / ธรรมชาติศึกษา เข้าห้องน้ำ ล้างมือ
12.00 -12.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน เก็บล้างจานอาหาร เล่นอิสระ
12.30 – 12.50 น.	ดื่มนม อาบน้ำ แปรงฟัน ล้างกล่องนม
12.50 -13.00 น.	ปูที่นอน สวดมนต์ก่อนนอน
13.00 – 14.00 น.	นอนหลับ พักผ่อน
14.00 – 14.45 น.	ล้างหน้า เข้าห้องน้ำ เก็บที่นอน แต่งตัว รับประทานอาหารว่าง
14.45 – 15.00 น.	ทบทวนกิจกรรมวันนี้วางแผนสำหรับวันรุ่งขึ้น เกมทบทวนภาษาชีวิต คณิตศาสตร์
15.00 น.	ส่งเด็กกลับบ้าน

หรือฐานกิจกรรมสำหรับระดับชั้น
เรียนร่วมกัน

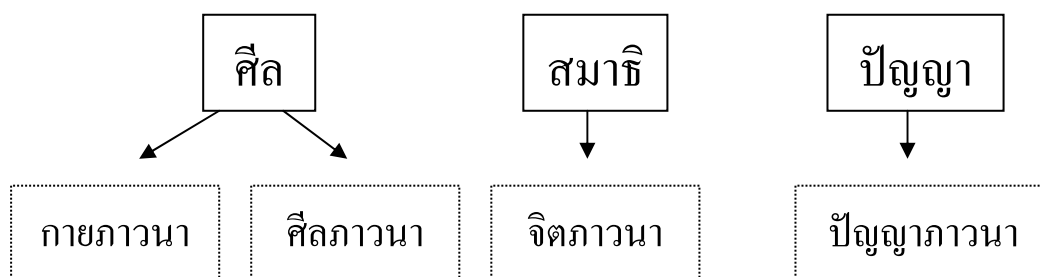
- ฐานศิลปะ
- ฐานทำอาหาร
- ฐานงานทักษะชีวิต
- ฐานงานประดิษฐ์ หัตถกรรม
- ฐานฝึกกล้ามเนื้อใหญ่/ เล็ก

ที่มา : ฝ่ายวิชาการ โรงเรียนทอสี. (2546).

จากตารางกิจกรรมประจำวันดังกล่าวจะเห็นได้ว่าโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมประจำวันโดยใช้
 ทั้งส่วนของกิจวัตรประจำวันที่มีอยู่แล้วในแต่ละวัน มาร้อยเรียงต่อกัน และการจัดกิจกรรมครอบคลุม
 กิจกรรมสำคัญตามที่หลักสูตรกำหนดโดยได้นำเอาวิถีชีวิตประจำวันของเด็กมาปรับเป็นกิจกรรมที่
 เพื่อให้เด็กพัฒนาด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา โดยมีหลักการพัฒนา
 แบบองค์รวมที่สำคัญคือหลักการพัฒนามนุษย์แบบไตรสิกขา คือ การพัฒนาพฤติกรรมที่ดีงาม(ศีล)
 สมาธิความมุ่งมั่น ตั้งใจ ความเข้มแข็งของจิต (สมาธิ) และปัญญา คือความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องใน
 หลักวิชา การดำเนินชีวิต และความเป็นจริงควบคู่กันไปอีกด้วย

3.4 การประเมินผลโรงเรียนทอสี

การประเมินผลของโรงเรียนทอสีใช้แนวการประเมินแบบแนวทางวิถีพุทธโดยการใช้หลัก
 ภาวนา 4 ผนวกรวมเข้ากับการประเมินตามพัฒนาการ 4 ด้านของเด็กปฐมวัย โดยมีหัวข้อการ
 ประเมินซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการพัฒนามนุษย์ตามแนววิถีพุทธ ไตรสิกขา ดังนี้



ภาพประกอบ 8 การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขาสู่การประเมินผลตามหลักภาวนา 4

ที่มา : ฝ่ายวิชาชีพจิต โรงเรียนทอสี. (2547).

ในการประเมินผลเด็กปฐมวัย โรงเรียนทอสีได้ใช้กระบวนการเก็บข้อมูลจากการสังเกต
 พฤติกรรมและบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม และรายงานพฤติกรรมและการประเมิน
 พัฒนาการเป็นข้อย่อที่เกี่ยวข้องกับสาระที่เรียนให้ผู้ปกครองทราบผ่านทางสรุปรายงานการสอน
 ในสมุดสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียนเป็นรายสัปดาห์ จากนั้นนำเอาการประเมินผลมาพัฒนาเด็ก
 ปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง และวิเคราะห์ ประมวลผล พัฒนาการรายด้านตามหลักการประเมินแบบภาวนา
 4 ประกอบด้วย

ด้านกายภาวนา สมรรถภาพทางร่างกายตามหลักพัฒนาการตามวัย การดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลต่อสิ่งรอบตัว ตัวอย่างเช่น การประหยัทรัพย์ากร การดูแลสิ่งแวดล้อม

ด้านศีลภาวนา พฤติกรรม วาจา และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

ด้านจิตภาวนา สุขภาพจิต เช่น ความแจ่มใส เบิกบาน สมรรถภาพจิต เช่น ความอดทน มุ่งมั่น สมาธิ ในการทำงาน และคุณภาพจิต เช่น คุณธรรมความเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน กตัญญู

ด้านปัญญาภาวนา การรับรู้ เข้าใจ ในเรื่องของเหตุ ปัจจัย การคิดวิเคราะห์ และการเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่การพัฒนาชีวิตตนเอง

การประเมินผลในแบบของภาวนา 4 นี้ โรงเรียนได้จัดทำแบบประเมินขึ้นมาเอง และได้รวมเอาพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็กปฐมวัยเข้าไว้ด้วยกัน โดยจัดให้มีการประเมินทั้งรูปแบบของการตรวจสอบรายการ Rating Scale การบรรยายความ และส่งรายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็นรายภาคเรียนในสมุดรายงานผลการเรียนของนักเรียนที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเอง

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาผลของการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้คือ นักเรียนชาย - หญิงอายุระหว่าง 3-6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอนุบาล 1-3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนทอสี สังกัดการศึกษาเอกชนเขตพื้นที่ 1 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำนวนระดับชั้นละ 3 ห้องเรียน จำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 148 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชาย - หญิง อายุระหว่าง 5 – 6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอนุบาล 1-3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนทอสี เขตวัฒนา จังหวัดกรุงเทพฯ ที่ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยการจับฉลาก นักเรียนระดับชั้นละ 1 ห้องเรียน ระดับอนุบาล 1 จำนวน 19 คน ระดับอนุบาล 2 จำนวน 17 คน ระดับอนุบาล 3 จำนวน 17 คน

ตาราง 3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ระดับชั้น	ประชากร		กลุ่มตัวอย่าง	
	ห้องเรียน	จำนวนประชากร	ห้องเรียน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
อนุบาล 1	3	55	1	19
อนุบาล 2	3	55	1	17
อนุบาล 3	2	38	1	17
รวม	8	148	3	53

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

1. แบบประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา
2. แบบสังเกตการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของครูปฐมวัยและการเกิดพฤติกรรมของเด็กปฐมวัย

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

1. แบบประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย มีขั้นตอนดังนี้
 - 1.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย
 - 1.2 นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบประเมินพัฒนาการนักเรียน และเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมเด็กปฐมวัย
 - 1.3 หาคุณภาพของเครื่องมือ ด้วยการนำแบบประเมินพัฒนาการที่สร้างขึ้น เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อได้แก่

พระมหาพงศ์นรินทร์ฐิตวังโส วัดสุทัศน์เทพวราราม

อาจารย์สุนิสา ชื่นเจริญสุข ครูใหญ่ฝ่ายอนุบาล โรงเรียนรุ่งอรุณ

อาจารย์กนิษฐา ชูจันทร์ ครูฝ่ายวิชาการ อนุบาลหน้อย

เพื่อแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาของแบบประเมินพัฒนาการและเกณฑ์การให้คะแนนจากการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะว่า

ด้านร่างกาย ให้ปรับปรุง หัวข้อให้ครอบคลุมพัฒนาการด้านร่างกายให้มากขึ้น และมีความสอดคล้องกับเกณฑ์พัฒนาการตามหลักสูตรของเด็กปฐมวัย ปีการศึกษา 2546

ด้านอารมณ์ ให้ปรับปรุง หัวข้อการประเมินให้เป็นรูปธรรม ง่ายต่อการประเมิน และสอดคล้องกับหลักสูตรของเด็กปฐมวัย ปีการศึกษา 2546

ด้านสังคม ให้ปรับปรุง หัวข้อที่แสดงถึงความสามารถในการสื่อสาร

ด้านสติปัญญา ให้ปรับปรุง หัวข้อให้ชัดเจนในด้านการคิดวิเคราะห์ เพิ่มเติมด้านจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ และปรับภาษาให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น และปรับเกณฑ์การให้คะแนนให้เป็นรูปธรรม

2. การสร้างแบบสังเกต ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

- 2.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและสังเกตการสอน

- 2.2 นำข้อมูลที่ได้มาสร้างเป็นแบบสังเกตการปฏิบัติการสอนและบันทึกกระบวนพฤติกรรม (Anecdotal Record) อย่างมีกรอบวัตถุประสงค์ เพื่อสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงแบบบรรยายเหตุการณ์

2.3 ผู้วิจัยสังเกตการปฏิบัติการ ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสังเกต เพื่อปรับปรุงแก้ไข และนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ด้วยการสังเกตการจัดประสบการณ์ของครูที่มีต่อเด็กปฐมวัย โดยตัวผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จดบันทึก ควบคู่กับการประเมินพัฒนาการที่เกิดขึ้นแบบจัดอันดับความมาก น้อยของพฤติกรรมเพื่อพิจารณาถึงพัฒนาการของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ เป็นการสังเกตอย่างมีระบบ (Systematic Observation) ในสถานการณ์ สภาพแวดล้อมจริง เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant-Observation) (สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. 2545 : 194) และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ ประมวลผล

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 การประเมินพัฒนาการ 4 ด้านของเด็กปฐมวัย

1. แจกข้อมูลและทำความเข้าใจหัวข้อการประเมินและเกณฑ์การให้คะแนนกับครูผู้สอน
2. ขอความร่วมมือครูผู้สอนดำเนินการประเมินพัฒนาการนักเรียนกลุ่มตัวอย่างช่วงต้นภาคเรียนที่ 1 เดือนมิถุนายน ปีการศึกษา 2550
3. นำข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ในช่วงต้น ภาคเรียนที่ 1 เพื่อรวบรวมประมวลผลและตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์คะแนนที่ตั้งไว้
4. ขอความร่วมมือครูผู้สอนดำเนินการประเมินพัฒนาการนักเรียนกลุ่มตัวอย่างช่วงปลายภาคเรียน ในเดือนกันยายน ปีการศึกษา 2550
5. นำข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ในช่วงปลายภาคเรียนที่ 1 เพื่อรวบรวมประมวลผลและตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์คะแนนที่ตั้งไว้
6. นำคะแนนที่ได้จากการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยต้นภาคเรียนและปลายภาคเรียน วิเคราะห์ค่าคะแนนทางสถิติเพื่อหาค่าความแตกต่าง

ส่วนที่ 2 การสังเกตการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของครูผู้สอนแต่ละระดับชั้น เป็นเวลา 7 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 วัน โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาข้อมูล เอกสาร หลักสูตร แผนการสอน ของโรงเรียนทอสี
2. แจกข้อมูล ตารางเวลาการเข้าสังเกตการจัดประสบการณ์ในห้องเรียนให้ผู้บริหาร ครู นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ทราบถึงการดำเนินการ

3. จัดเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการจัดประสบการณ์ของครูผู้สอนตามแผนการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี
4. นำข้อมูลที่ได้รับจากการสังเกตการจัดประสบการณ์มาสรุป วิเคราะห์ ประมวลผล และบันทึกข้อมูล

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การจัดกระทำข้อมูล

1.1 ผู้วิจัยนำข้อมูลมาตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) (สุภาวศ์ จันทวนิช 2540 : 130) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ และส่งข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การ และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบก่อนที่จะนำมาสรุปวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือวิธีตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากพฤติกรรมที่สังเกตเห็น และอธิบายโดยให้เหตุผลทางวิชาการและทฤษฎีต่างๆ (ศิริประภา พินิตตานนท์. 2546 ; อ้างอิงจาก ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2538 : 198-199) ควบคู่กับการจัดอันดับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการประเมินพฤติกรรมนักเรียนปฐมวัยและอธิบายถึงความเชื่อมโยง สัมพันธ์กัน

1.2 การประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัยที่ได้รับจากการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดังนี้

คะแนน 3 หมายถึง ระดับพัฒนาการของเด็กอยู่ในระดับดี

คะแนน 2 หมายถึง ระดับพัฒนาการของเด็กที่พบอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง/ ตามเกณฑ์มาตรฐาน

คะแนน 1 หมายถึง ระดับพัฒนาการของเด็กที่พบอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ามาตรฐาน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows ดำเนินการตามลำดับดังนี้

2.1 หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของพัฒนาการเด็กปฐมวัยของนักเรียนที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี รายด้านและรายข้อ

2.2 การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยพัฒนาการเด็กปฐมวัยจากการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายของค่าคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 2.34 – 3.00 หมายถึง มีพัฒนาการในระดับดี

ค่าเฉลี่ย 1.67 – 2.33 หมายถึง มีพัฒนาการในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.66 หมายถึง มีพัฒนาการในระดับน้อย

3. นำผลมาวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของตารางประกอบความเรียง

สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ย (Mean) (ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2538 : 73)

$$\bar{X} = \frac{\sum X_i}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$	แทน	เฉลี่ยเลขคณิตหรือค่าเฉลี่ย
$\sum X_i$	แทน	ผลรวมทั้งหมดของข้อมูล
N	แทน	จำนวนข้อมูลทั้งหมด

2. ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) (ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2538 : 73)

$$SD = \sqrt{\frac{\sum (X_i - \bar{X})^2}{N-1}}$$

เมื่อ SD	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
$\bar{X}$	แทน	เฉลี่ยเลขคณิตหรือค่าเฉลี่ย
$\sum X$	แทน	ผลรวมทั้งหมดของข้อมูล
N	แทน	จำนวนข้อมูลทั้งหมด

3. ค่าที (t-test) โดยใช้สูตร t – test for Dependent Samples ดังนี้

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{n \sum D^2 - (\sum D)^2}{(n-1)}}}$$

เมื่อ t	แทน	ค่าสถิติที่จะใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤติ เพื่อทราบความมีนัยสำคัญ
D	แทน	ค่าผลต่างระหว่างคู่คะแนน
n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือจำนวนคู่คะแนน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาระยะกรณีโรงเรียนทอสี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาการเด็กปฐมวัย ผลของการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

1. พัฒนาการของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4 ด้าน
 - ด้านร่างกาย
 - ด้านอารมณ์
 - ด้านสังคม
 - ด้านสติปัญญา

2. การจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กปฐมวัยในโรงเรียนทอสี ระดับชั้นอนุบาล 1 จำนวน 19 คน ระดับชั้นอนุบาล 2 จำนวน 17 คน ระดับชั้นอนุบาล 3 จำนวน 19 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสังเกตพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ผู้เรียนสร้างขึ้นเอง และแบบสังเกตการจัดประสบการณ์ของครูปฐมวัย ปรากฏผลเป็นดังนี้

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้านพัฒนาการของเด็กปฐมวัย 4 ด้าน ก่อนและหลังการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธรายข้อและรายด้าน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้านการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี ในด้านสาระที่ควรรู้ ครูผู้สอน การจัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน กับหลักการไตรสิกขา และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ปีการศึกษา 2546 ของกระทรวงศึกษาธิการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้านพัฒนาการของเด็กปฐมวัย 4 ด้าน ก่อนและหลังการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธรายข้อและรายด้าน ได้ผลดังนี้

ตาราง 4 ผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพัฒนาการของเด็กปฐมวัยระดับชั้นอนุบาล 1 ก่อนและหลังการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ (N = 19)

พัฒนาการรายด้าน	ก่อนจัด		หลังจัด		t	p
	ประสบการณ์		ประสบการณ์			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
ด้านร่างกาย	2.32	0.64	2.75	0.51	4.975*	0.000
ด้านอารมณ์	2.34	0.61	2.55	0.58	3.897*	0.001
ด้านสังคม	2.52	0.54	2.65	0.45	3.980*	0.001
ด้านสติปัญญา	2.02	0.63	2.05	0.64	0.718	0.482
โดยรวม	2.30	0.60	2.50	0.52	5.369*	0.000

* $P < .05$

จากตาราง 4 พบว่า พัฒนาการของเด็กปฐมวัยระดับชั้นอนุบาล 1 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธทั้งโดยรวมและรายด้าน ได้แก่ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านสติปัญญาอยู่ในระดับปานกลางคงที่

ตาราง 5 ผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพัฒนาการของเด็กปฐมวัยระดับชั้นอนุบาล 2 ก่อนและหลังการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ (N = 17)

พัฒนาการรายด้าน	ก่อนจัด		หลังจัด		t	p
	ประสบการณ์		ประสบการณ์			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
ด้านร่างกาย	2.68	0.48	2.76	0.46	2.073*	0.045
ด้านอารมณ์	2.59	0.54	2.62	0.44	0.717	0.484
ด้านสังคม	2.52	0.51	2.66	0.45	3.429*	0.003
ด้านสติปัญญา	2.55	0.53	2.62	0.47	2.400*	0.029
โดยรวม	2.58	0.50	2.67	0.44	3.683*	0.002

* $P < .05$

จากตาราง 5 พบว่า พัฒนาการของเด็กปฐมวัยระดับชั้นอนุบาล 2 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธด้านร่างกาย ด้านสังคม และด้านสติปัญญา สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านอารมณ์สูงขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 6 ผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพัฒนาการของเด็กปฐมวัยระดับชั้นอนุบาล 3 ก่อนและหลังการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ (N = 17)

พัฒนาการรายด้าน	ก่อนจัด		หลังจัด		t	p
	ประสบการณ์		ประสบการณ์			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
ด้านร่างกาย	2.37	0.28	2.71	0.35	9.200*	0.000
ด้านอารมณ์	2.71	0.43	2.87	0.29	2.865*	0.011
ด้านสังคม	2.58	0.42	2.88	0.16	4.311*	0.001
ด้านสติปัญญา	2.45	0.51	2.94	0.14	4.862*	0.000
โดยรวม	2.52	0.40	2.85	0.22	6.159*	0.000

* P < .05

จากตาราง 6 พบว่า พัฒนาการของเด็กปฐมวัยระดับชั้นอนุบาล 3 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธทั้งโดยรวมและรายด้าน ได้แก่ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา สูงขึ้นทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 7 ผลประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยรายด้านและรายชื่อของกลุ่มตัวอย่างระดับอนุบาล 1 ก่อนและหลังการจัดประสบการณ์ (N = 19)

การประเมินพัฒนาการ	ก่อน			หลัง		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ
ด้านร่างกาย						
1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี	2.11	0.66	ปานกลาง	2.89	0.32	ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่แข็งแรง	2.26	0.73	ปานกลาง	2.47	0.84	ดี
3. กล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง	2.47	0.77	ดี	2.84	0.50	ดี
4. การใช้กล้ามเนื้อมือและตาสัมพันธ์กัน	2.42	0.61	ดี	2.79	0.63	ดี

ตาราง 7 (ต่อ)

การประเมินพัฒนาการ	ก่อน			หลัง		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ
ด้านอารมณ์						
1. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข	2.26	0.81	ปานกลาง	2.42	0.84	ดี
2. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม	2.32	0.48	ปานกลาง	2.53	0.84	ดี
3. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย	2.26	0.73	ปานกลาง	2.42	0.61	ดี
4. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว	2.26	0.73	ปานกลาง	2.47	0.61	ดี
5. มีสมรรถภาพจิตเข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน	2.58	0.61	ดี	2.89	0.46	ดี
ด้านสังคม						
1. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	2.37	0.68	ดี	2.32	0.67	ปานกลาง
2. ช่วยเหลือตัวเองได้เหมาะสม	2.32	0.58	ปานกลาง	2.74	0.56	ดี
3. ใช้ภาษาในการสื่อสารได้เหมาะสม	2.42	0.77	ดี	2.53	0.51	ดี
4. รับผิดชอบต่อน้ำที่ต่อตนเองและผู้อื่น	2.68	0.58	ดี	2.84	0.37	ดี
5. มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจการต่างๆ	2.79	0.42	ดี	2.84	0.50	ดี
ด้านสติปัญญา						
1. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย	2.00	0.75	ปานกลาง	2.26	0.65	ปานกลาง
2. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์	2.11	0.66	ปานกลาง	1.95	0.85	ปานกลาง
3. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้	2.42	0.77	ดี	2.53	0.70	ดี
4. เข้าใจเรื่องการกระทำ และผลของการกระทำ	1.79	0.63	ปานกลาง	1.95	0.71	ปานกลาง
5. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์	1.79	0.63	ปานกลาง	1.58	0.61	ปานกลาง

จากตาราง 7 พัฒนาการเด็กปฐมวัยระดับอนุบาล 1 ก่อนการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ นั้น อยู่ในระดับปานกลางถึงดี และหลังการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธแล้วมีพัฒนาการในระดับที่ดี ในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ส่วนด้านสติปัญญาอยู่ในระดับปานกลางและดีเช่นเดิม

ตาราง 8 ผลประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยรายด้านและรายข้อของกลุ่มตัวอย่างระดับอนุบาล 2
ก่อนและหลังการจัดประสบการณ์ (N = 17)

การประเมินพัฒนาการ	ก่อน			หลัง		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ
ด้านร่างกาย						
1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี	2.71	0.47	ดี	2.65	0.70	ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่แข็งแรง	2.76	0.44	ดี	2.76	0.44	ดี
3. กล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง	2.47	0.72	ดี	2.82	0.39	ดี
4. การใช้กล้ามเนื้อมือและตาสัมพันธ์กัน	2.76	0.44	ดี	2.82	0.39	ดี
ด้านอารมณ์						
1. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข	2.65	0.49	ดี	2.76	0.44	ดี
2. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม	2.47	0.72	ดี	2.76	0.44	ดี
3. รักธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย	2.47	0.72	ดี	2.35	0.70	ปานกลาง
4. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว	2.41	0.71	ดี	2.29	0.69	ปานกลาง
5. มีสมรรถภาพจิตเข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน	2.94	0.24	ดี	2.94	0.24	ดี
ด้านสังคม						
1. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	2.24	0.66	ปานกลาง	2.47	0.62	ดี
2. ช่วยเหลือตัวเองได้เหมาะสม	2.82	0.39	ดี	2.82	0.39	ดี
3. ใช้ภาษาในการสื่อสารได้เหมาะสม	2.35	0.70	ดี	2.47	0.62	ดี
4. รับผิดชอบต่อนหน้าที่ตนเองและผู้อื่น	2.41	0.62	ดี	2.76	0.44	ดี
5. มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจการต่างๆ	2.76	0.44	ดี	2.76	0.44	ดี
ด้านสติปัญญา						
1. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย	2.59	0.51	ดี	2.76	0.44	ดี
2. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์	2.71	0.59	ดี	2.65	0.61	ดี
3. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้	2.18	0.64	ปานกลาง	2.41	0.62	ดี
4. เข้าใจเรื่องการทำ และผลของการกระทำ	2.65	0.61	ดี	2.59	0.51	ดี
5. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์	2.65	0.61	ดี	2.71	0.47	ดี

จากตาราง 8 พบว่าพัฒนาการเด็กปฐมวัยระดับอนุบาล 2 ก่อนการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธนั้น อยู่ในระดับดี และหลังการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธแล้วมีพัฒนาการในระดับดี และมีแนวโน้มคะแนนโดยรวมสูงขึ้นในด้านร่างกาย สังคม และสติปัญญา ส่วนด้านอารมณ์มีคะแนนบางข้ออยู่ในระดับปานกลางลดลงจากเดิม

ตาราง 9 ผลประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยรายด้านและรายข้อของกลุ่มตัวอย่างระดับอนุบาล 3 ก่อนและหลังการจัดประสบการณ์ (N = 17)

การประเมินพัฒนาการ	ก่อน			หลัง		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ
ด้านร่างกาย						
1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี	2.00	0.35	ปานกลาง	2.24	0.56	ปานกลาง
2. กล้ามเนื้อใหญ่แข็งแรง	3.00	0.00	ดี	2.88	0.33	ดี
3. กล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง	2.53	0.72	ดี	2.88	0.33	ดี
4. การใช้กล้ามเนื้อมือและตาสัมพันธ์กัน	1.94	0.24	ปานกลาง	2.82	0.39	ดี
ด้านอารมณ์						
1. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข	2.76	0.44	ดี	2.82	0.39	ดี
2. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม	2.76	0.44	ดี	2.82	0.39	ดี
3. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย	2.59	0.62	ดี	2.82	0.39	ดี
4. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว	2.59	0.51	ดี	2.88	0.33	ดี
5. มีสมรรถภาพจิตเข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน	2.82	0.39	ดี	3.00	0.00	ดี
ด้านสังคม						
1. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	2.29	0.59	ปานกลาง	2.59	0.51	ดี
2. ช่วยเหลือตัวเองได้เหมาะสม	2.94	0.24	ดี	3.00	0.00	ดี
3. ใช้ภาษาในการสื่อสารได้เหมาะสม	2.53	0.51	ดี	2.82	0.39	ดี
4. รับผิดชอบต่อนหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น	2.35	0.70	ดี	3.00	0.00	ดี
5. มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจการต่างๆ	2.76	0.44	ปานกลาง	3.00	0.00	ดี
ด้านสติปัญญา						
1. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย	2.41	0.51	ปานกลาง	3.00	0.00	ดี
2. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์	2.71	0.47	ดี	2.82	0.39	ดี

ตาราง 9 (ต่อ)

การประเมินพัฒนาการ	ก่อน			หลัง		
3. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้	2.06	0.66	ปานกลาง	2.88	0.33	ดี
4. เข้าใจเรื่องของการกระทำ และผลของการกระทำ	2.53	0.62	ดี	3.00	0.00	ดี
5. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์	2.53	0.62	ดี	3.00	0.00	ดี

จากตาราง 9 พบว่าพัฒนาการเด็กปฐมวัยระดับอนุบาล 3 ก่อนการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธนั้น อยู่ในระดับดี และหลังการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธแล้วมีพัฒนาการในระดับดี และมีแนวโน้มคะแนนที่สูงขึ้นโดยรวมทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้านการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี ตามตารางการเข้าสังเกตการณ์ในห้อง ดังนี้

ตาราง 10 ตารางการเข้าสังเกตการจัดประสบการณ์ในห้องเรียนกลุ่มตัวอย่าง

ระดับชั้น	วันสังเกตการณ์	วันสังเกตการณ์	วันสังเกตการณ์	วันสังเกตการณ์
อนุบาล 1	พุธ 8.00-15.00	พฤหัสบดี 10.00-11.00	พุธ 9.00 -10.00	พฤหัสบดี 10.00-11.00
อนุบาล 2	ศุกร์ 8.00-15.00	พุธ 9.30-10.30	ศุกร์ 10.00-11.00	พุธ 9.30-10.30
อนุบาล 3	อังคาร 8.00-15.00	พฤหัสบดี 13.00-14.00	อังคาร 13.00-14.00	พฤหัสบดี 13.00-14.00

ในระดับชั้นอนุบาล 1 ห้องที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้ไปเก็บข้อมูลได้จัดตารางเข้าไปสังเกตการณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล 4 ครั้ง โดยแบ่งออกเป็นการเก็บข้อมูลตลอดทั้งวันเพื่อศึกษาตารางกิจวัตรของห้อง 1 ครั้ง และการเข้าไปสังเกตการจัดกิจกรรมการสอนของครูอีก 3 ครั้ง โดยนักเรียนอนุบาล 1 กลุ่มตัวอย่งนี้เป็นนักเรียนที่ผ่านชั้นเตรียมอนุบาลของโรงเรียนทอสีมาก่อนเข้าอนุบาล 1 มีนักเรียนทั้งหมด 20 คน (แต่ใช้ในการศึกษาวิจัยทั้งหมด 19 คน เนื่องจากเป็นเด็กพิเศษ 1 คน) เป็นผู้ชาย 12 คน ผู้หญิง 7 คน ครู 2 คน

ตาราง 11 ตารางกิจวัตรอนุบาล 1 ห้องกลุ่มตัวอย่าง

	9.00-9.30	9.40 10.00	10.00-10.30	10.40-11.10	11.10
จันทร์	ว่ายน้ำ	ตึ่มนม	phonic	sensory	อาหารกลางวัน
อังคาร	ดนตรี	ตึ่มนม	ธรรมชาติ	ภาษาอังกฤษ	อาหารกลางวัน
พุธ	เสรี	ตึ่มนม	ว่ายน้ำ	Sensory	ภาษาอังกฤษ
พฤหัสบดี	พละ	ตึ่มนม	หน่วยการเรียนรู้		อาหารกลางวัน
ศุกร์	หน่วยการเรียนรู้/ตึ่มนม		หน่วยการเรียนรู้		อาหารกลางวัน

ในระดับชั้นอนุบาล 2 ห้องที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ ห้องดอกเฟื่องฟ้า ซึ่งมีจำนวนเด็กทั้งหมด 17 คน เป็นชาย 10 คน หญิง 7 คน ครู 2 คน การเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างได้ จัดตารางเข้าไปสังเกตการณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล 4 ครั้ง โดยแบ่งออกเป็นการเก็บข้อมูลตลอดทั้งวัน เพื่อศึกษาตารางกิจวัตรของห้อง 1 ครั้ง และการเข้าไปสังเกตการจัดกิจกรรมการสอนของครูอีก 3 ครั้ง มีการจัดตารางกิจวัตรให้กับนักเรียนแต่ละวันดังนี้

ตาราง 12 ตารางกิจวัตรอนุบาล 2

	9.00-9.30	9.40-10.10	10.20-10.50	11.00-11.30	11.30-12.00
จันทร์	ดนตรี	ตึ่มนม ทบทวน ภาษาอังกฤษ	ภาษาอังกฤษ	เล่นในมุม อิสระ	อาหารกลางวัน
อังคาร	ห้องสมุด	ตึ่มนม เสริมทักษะ	ธรรมชาติ	ว่ายน้ำ	อาหารกลางวัน
พุธ	พละ	ฐานการเรียนรู้ของระดับชั้น			อาหารกลางวัน
พฤหัสบดี	ภาษาอังกฤษ	phonic	ตึ่มนม	ว่ายน้ำ	อาหารกลางวัน
ศุกร์	ห้องสมุด	ฐานการเรียนรู้ของระดับชั้น			อาหารกลางวัน

ในชั้นอนุบาล 3 ห้องที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือห้องจามจุรี มีนักเรียนทั้งหมด 17 คน เป็นเด็กผู้ชาย 9 คน เด็กผู้หญิง 8 คน ครู 2 คน การเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างได้ จัดตารางเข้าไปสังเกตการณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล 4 ครั้ง โดยแบ่งออกเป็นการเก็บข้อมูลตลอดทั้งวัน เพื่อศึกษาตารางกิจวัตรของห้อง 1 ครั้ง และการเข้าไปสังเกตการจัดกิจกรรมการสอนของครู 3 ครั้ง และมีการจัดตารางกิจวัตรให้กับนักเรียนแต่ละวันดังนี้

ตาราง 13 ตารางกิจวัตรอนุบาล 3

	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์
9.00-9.30	ภาษาอังกฤษ	ธรรมชาติ	ภาษาอังกฤษ	เรียนรู้ตามเนื้อหา	พละ
9.30-10.00		นาฏศิลป์	ดนตรี	หน่วยการเรียนรู้ หรือ	
10.00-10.30	รับประทานอาหารว่าง			เชิญ	ว่ายน้ำ
10.30-11.00	Phonics	มุม ภาษาไทย/	มุม ภาษาไทย/	วิทยากร ผู้ปกครอง มาสอน	เก็บงาน
11.00-11.30	ว่ายน้ำ	Eng ภาษาชีวิต	Eng ภาษาชีวิต		ค้าง
11.30-12.00		คณิตศาสตร์ ศิลปะ	คณิตศาสตร์ ศิลปะ		ดูแลของใช้
					ยืมหนังสือ
12.00-13.00	รับประทานอาหารกลางวัน และ ให้บริการคุณครู				
13.00-14.00	ฐานกิจกรรมการเรียนรู้ แบ่งเป็น 4 ฐาน (จัดสลับกันตามความเหมาะสมแต่ละสัปดาห์) 1. ฐานเนื้อหาการเรียนรู้ 2. ฐานศิลปะ 5. ฐานเกษตร 3. ฐานมวยไทย 4. ฐานหัตถกรรม 6. ฐานทำอาหาร				
14.00-14.30	เก็บงาน อ่านบันทึก เก็บกระเป๋า รับประทานอาหารว่าง				
14.30-15.00	ทบทวนบทเรียน ท่องคำคล้องจอง สวดมนต์ กลับบ้าน				

จากตารางกิจวัตรของระดับอนุบาล 1 อนุบาล 2 และ อนุบาล 3 นั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของวัยของผู้เรียน สาระที่ต้องเรียน และการจัดฐานการเรียนรู้เพิ่มเติมโดยครูผู้สอนเป็นผู้ออกแบบกิจกรรม ซึ่งพบว่าจากตารางกิจวัตรจากการสังเกตการจัดประสบการณ์ในห้องเรียนด้านสาระที่ควรรู้คุณครูได้ออกแบบกิจกรรมตามหลักสูตรที่ทางโรงเรียนได้กำหนดไว้ในวิชาแต่ติดอกไม้

สะท้อนถึงดวงดาวที่เป็นวิชาบูรณาการที่โรงเรียนออกแบบเอง โดยเป็นจัดกิจกรรมที่หลากหลาย พยายามจัดให้มีความสมดุลทั้งในด้านรูปแบบกิจกรรม และการพัฒนาศักยภาพเด็กในด้านต่าง มีความครอบคลุมการจัดประสบการณ์สำคัญและเน้นเด็กเป็นสำคัญ ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ของกระทรวงศึกษาธิการ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านสาระที่ควรรู้ พบว่า วัย 3-4 ปี ในระยะนี้คุณครูเน้นสาระที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของ ตัวนักเรียนเป็นสำคัญ ทั้งเรื่องของชื่อเล่น อาหารในชีวิตประจำวัน หรือสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่เหมาะสม กับความรู้ ประสบการณ์ และสามารถสร้างให้นักเรียนเกิดความสนใจได้ดี เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวของ นักเรียน

วัย 4-5 ปี เป็นเรื่องธรรมชาติเพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่การรู้จัก เข้าใจตนเอง และการอยู่ร่วมกับ ผู้อื่น ซึ่งตามแนวทางการจัดประสบการณ์ของวิถิปุทธิแล้วได้ให้ความสำคัญของการรู้จักตนเอง การ ยอมรับ และการพัฒนาตนเองมาก ดังนั้นการเรียนรู้ตนเองผ่านธรรมชาติ จึงทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ สาระของธรรมชาติ และได้เป้าหมายการพัฒนาตนเองอีกด้วย

วัย 5-6 ปี เป็นการเรียนเรื่องของอาหารที่มีประโยชน์และเป็นอาหารจากธรรมชาติ โดยการ ให้นักเรียนเริ่มต้นที่การสังเกต การตั้งคำถาม และการสืบค้นหาข้อมูล คำตอบด้วยตนเอง ดังนั้นสาระที่ นักเรียนเรียนรู้จึงเป็นตรงกับหัวเรื่องของอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายและธรรมชาติรอบตัวของ นักเรียน

ด้านครูผู้สอน พบว่า ครูมีความเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียนดี มีความน่ารัก ใกล้ชิดเป็น กันเองกับนักเรียน และมีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ไม่ยึดติดกับแผนการ มากจนละเลยความสนใจของนักเรียน บางครั้งคุณครูต้องแสดงบทบาทของผู้รักษากติกาการเรียนรู้ ของกลุ่ม เป็นผู้ตักเตือนเมื่อมีนักเรียนไม่ทำตามกติกา และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าซึ่งเกิดขึ้นเสมอใน การเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ครูต้องใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ทั้งเพลง คำคล้องจอง ปริศนาคำทาย การกระตุ้นความสนใจเด็กสังเกตรายละเอียด และครูยังสามารถบูรณาการวิชาต่างๆ เช่นภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ลงไปได้อย่างกลมกลืน ครูจึงเป็นทั้งผู้นำ เน้นแนวในการ เรียนรู้ สร้างโอกาสการเรียนรู้ให้นักเรียน สร้างบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ เป็นนักแก้ปัญหา และเป็นนักสังเกตอีกด้วย

ด้านการจัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นสำคัญ การสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนในของความ แตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจ จิตวิทยา ซึ่งการศึกษาให้ตรงกับธรรมชาติของเด็กซึ่งหมายถึง ความต้องการจำเป็น และการเจริญเติบโตของเด็ก ซึ่งจากการสังเกตการณ์สอนและวิเคราะห์แล้ว พบว่า กิจกรรมที่คุณครูออกแบบการสอนไว้นั้นเป็นเรื่องที่มีคุณค่ากับตัวนักเรียน สอดคล้องกับ พัฒนาการของนักเรียน ทั้งในด้านของวิชาความรู้และเรื่องการพัฒนาตนเองด้านใน ทั้งยังสนองความ

สนใจใฝ่รู้ของนักเรียนในวัยนี้ที่มีความต้องการสัมผัสกับความจริง การเรียนรู้นอกห้องเรียน และให้โอกาสได้พูดคุย ชักถาม เป็นการเปิดให้นักเรียนได้เรียนรู้โลกที่กว้างขึ้น ทั้งยังเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันในธรรมชาติอีกด้วยนักเรียนจึงมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากแม้ในบางกิจกรรมคุณครูจะออกแบบการสอนเอาไว้ล่วงหน้า แต่ก็สามารถนำนักเรียนเข้าสู่บทเรียนได้อย่างนุ่มนวลและเป็นธรรมชาติ ครูมีความพยายามที่จะให้เด็กเป็นศูนย์กลาง มีส่วนรวมในกิจกรรมการเรียนการสอนมาก มีการถาม ได้ตอบ พูดคุยรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนมากขึ้นตามลำดับวัยของนักเรียน ทุกกิจกรรมคำนึงถึงประโยชน์ที่นักเรียนจะได้รับทั้งด้านพัฒนาการตามวัย ด้านการพัฒนาแบบองค์รวมตามหลักไตรสิกขา แต่ทั้งนี้ครูจะสามารถทำได้ดีในระดับที่แตกต่างกัน ก็ขึ้นอยู่กับความเข้าใจของคุณครู การจัดการในชั้นเรียน เวลาเรียน และประสบการณ์ของครูที่แตกต่างกันไปมากบ้างน้อยบ้าง แต่โดยรวมก็ยังเป็นไปในแนวทางการยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง

ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ พบว่า บรรยากาศในบริเวณโรงเรียนเอื้อต่อการเรียนรู้เป็นอย่างมาก มีต้นไม้ และแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนมากมาย ไม่ว่าจะเป็นสวนกล้วย แปลงเกษตร สนามหญ้า สนามทราย ต้นไม้ใหญ่ มีความเงียบสงบ ลมพัดสบายไม่อบอ้าว สะอาดเรียบร้อยดี ในส่วนห้องเรียนพื้นที่ค่อนข้างแคบ มีแสงสว่างน้อยต้องใช้ไฟฟ้าช่วยให้แสงสว่างเพิ่มเติม อากาศถ่ายเทได้ดีแต่ต้องใช้พัดลมช่วยบรรเทาปัญหาหลงไปได้ การจัดการเรียนการสอนนั้นมีทั้งการใช้พื้นที่ในห้องเรียน นอกห้องเรียน หรือบริเวณพื้นที่ทำงานจริง เป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การทำงานในแต่ละเรื่องได้ดี ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ในสถานที่หลากหลาย ได้ประสบการณ์เพิ่มเติมและเป็นผลดีต่อสุขภาพกายและจิตด้วยเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย คือมีความสงบเงียบ สบาย สะอาด ร่มรื่น ใกล้ชิดธรรมชาติ เหมาะสมกับการเรียนรู้ทั้งทางด้านวิชาความรู้ ด้านสุขภาวะทางจิตใจ ที่ไม่ก่อให้เกิดความเครียดจากเสียง หรือถูกรบกวนกระตุนจากสิ่งรบกวน ซึ่งส่งผลต่อภาวะทางกาย จิต สมองในการเรียนรู้และพัฒนาการด้านการคิด สติปัญญา และยังเป็นสภาพแวดล้อมที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีสำหรับเด็กปฐมวัย กล่าวคือ สามารถเรียนรู้ทางด้านธรรมชาติที่หลากหลาย ระบบนิเวศความสัมพันธ์ต่างๆ ในธรรมชาติ ทางด้านวิชาการภาษาและวิทยาศาสตร์ และยังได้เรียนรู้เรื่องของการพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย ดังอาจกล่าวได้ว่า สะอาด สว่าง สงบนั่นเอง

ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพราะเป็นการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ในตน (Constructivist) เชื่อว่าระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ใหญ่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งการที่เด็กจะสร้างความรู้ในตนได้ ครูและผู้ปกครองต้องมีความเข้าใจที่ตรงกัน ด้วยการสร้างกระบวนการทำงานเพื่อสร้างการเรียนรู้ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่บ้านและสถานศึกษา ความสัมพันธ์นี้จะสร้างความแข็งแกร่งทางอารมณ์ให้กับเด็ก เพิ่มพลังความสุขในการเรียน ครูเองสามารถแปลพฤติกรรมทางการเรียนได้ถูก และสามารถจัดกิจกรรมในการเรียนได้เหมาะสมกับบริบทเด็ก

พบว่าโรงเรียนได้เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการสอนได้ในหัวข้อได้หลายช่องทาง ทั้งการเข้ามาเป็นครูผู้สอนในเรื่องที่ผู้ปกครองมีความถนัด วิชาชีพ และความสามารถเฉพาะทางของผู้ปกครอง การเข้ามาร่วมทำกิจกรรมยามเช้ารับอรุณในช่วงที่มาส่งลูก และการทำกิจกรรมร่วมกับทางโรงเรียน หากในช่วงที่ไม่มีผู้ปกครองเข้ามาร่วมกิจกรรมในห้องเรียน ทางโรงเรียนได้เปิดช่องทางการสื่อสารให้ทางบ้านได้รับรู้และมีส่วนร่วมกับการเรียนการสอนนักเรียนด้วยการเขียนสื่อสารกันเกี่ยวกับกิจกรรมที่โรงเรียน พัฒนาการ พฤติกรรมของนักเรียนผ่านทางสมุดสื่อสารประจำวัน การทำสรุปการสอนประจำสัปดาห์ส่งให้ผู้ปกครองทราบทุกสัปดาห์ และการบ้านสำหรับนักเรียนที่ให้ทำร่วมกับผู้ปกครองในวันสุดสัปดาห์ด้วย จึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่บ้าน และโรงเรียนทำงานร่วมกัน มีการรายงานผล การติดตาม เพื่อการพัฒนานักเรียนไปในทางเดียวกันอย่างสม่ำเสมอและเป็นรูปแบบที่ชัดเจน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวนี้พบว่าผู้เรียนได้รับการพัฒนาจากการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ ที่มีองค์ประกอบทางด้านสาระการเรียนรู้ ครูผู้สอน การจัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นสำคัญ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยทั้งด้านร่างกาย สังคมอารมณ์ สติปัญญา มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และส่งผลต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ดังนี้

ด้านศีลสิกขา หรือพฤติกรรม พบว่าในระดับอนุบาล 1 ผู้เรียนมีพฤติกรรมในวิถีชีวิตประจำวันค่อนข้างดี สามารถปฏิบัติกิจวัตรของตนเองช่วยเหลือ ดูแลตนเองได้ เช่นการแต่งกาย การรับประทานอาหาร การดูแลความสะอาดของร่างกาย การจัดเก็บของหลังการใช้งาน และสามารถปฏิบัติตามกติกาของส่วนรวมได้ดี เช่นกติกาการเล่นของเล่นในห้อง การรอคอยตามลำดับ การขออนุญาตเมื่อต้องการพูดหรือลุกไปที่อื่น นอกจากนี้ผู้เรียนยังสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้ แบ่งปันของใช้กันในกลุ่ม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ระดับอนุบาล 2 พบว่าผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องกฎ ระเบียบ และมีความพยายามที่จะปฏิบัติตามกติกาของส่วนรวมอย่างดี มีกิริยา มารยาทที่ดีเช่นการไหว้ การพูดไพเราะ การนั่งเรียนกับคุณครู หากมีการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมคุณครูเพียงแต่ตักเตือนผู้เรียนก็สามารถแก้ไขได้ทันที และยังได้มีโอกาสเรียนรู้กติกาการปฏิบัติตัวในหลายสถานการณ์ด้วย เช่นการเรียนในห้องเรียน นอกห้องเรียน การอยู่ในที่ประชุม และยังมี ความเข้าใจศีล 5 และการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

ระดับอนุบาล 3 พบว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติตามกติกาของส่วนรวมได้อย่างดี มีความเข้าใจเรื่องการกระทำ ผลของการกระทำ และผลกระทบต่อนักเรียน มีกิริยา มารยาทดี เรียบร้อย และสามารถปฏิบัติตนในพิธีกรรม หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ดี ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นทั้งผู้นำ และผู้ตาม ที่ต่างรับฟังและเสนอความคิดเห็นกันได้ สามารถปฏิบัติตัวต่อผู้อื่นได้ดีพอสมควร ยังต้องได้รับการแนะนำบ้าง และสามารถเข้าใจศีล 5 และสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

ด้านจิตศึกษาหรือจิตใจ พบว่า นักเรียนระดับอนุบาล 1 ด้านสุขภาพจิต มีความร่าเริง เบิกบาน มีความสุขในการทำกิจกรรมที่โรงเรียน นอกจากนั้นผู้เรียนยังมีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปัน และมีความต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่น

ในระดับอนุบาล 2 พบว่า ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดี มีความเบิกบาน แจ่มใส มีความรักในการทำงานต่างๆ ทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ และงานที่ได้รับมอบหมาย ผู้เรียนมีความตั้งใจ จดจ่อในการทำงาน และมีความพยายามในการเรียนรู้หรือทำงานเป็นอย่างดี มีความอ่อนน้อม เชื่อฟังและสิ่งที่เป็นคือ ผู้เรียนในระดับอนุบาล 2 นี้ยังสามารถเข้าใจตนเอง มองเห็น วิเคราะห์ และยอมรับตนเองได้ดี เช่น การทำเอกสารเพียร 4 เพื่อวิเคราะห์ข้อดี ข้อที่ต้องปรับปรุงของตนเองเพื่อพัฒนาขึ้น

ในระดับอนุบาล 3 พบว่า ผู้เรียนมีสุขภาพจิต ดี แจ่มใส เบิกบาน มีความสุขในการทำงาน ทั้งที่เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ งานที่ได้รับมอบหมายตามหน้าที่ หรือการมีจิตอาสาทำงานดูแลบริการช่วยเหลือผู้อื่น เช่นการล้างจานอาหารให้คุณครู การช่วยเหลือของ การบริการส่งเอกสารให้คุณครู ผู้เรียนมีความพยายาม อดทน ตั้งใจที่จะศึกษา ไม่ยอมแพ้ หรือทอดทิ้งต่อปัญหาอุปสรรคต่างๆ เช่นการที่ผู้เรียนต้องไปเรียนเรื่องการปลูกข้าวที่แปลงเกษตร แม้งานจะไม่สำเร็จใจไว้ตามที่ตั้งใจไว้ แต่ก็ไม่แสดงความรู้สึกท้อแท้ แต่ผู้เรียนกลับค้นหาสาเหตุของการล้มเหลวอย่างมุ่งมั่น

ด้านปัญญา พบว่า ผู้เรียนระดับอนุบาล 1 มีความเข้าใจเรื่องการทำความดี การทำบุญ การสร้างบุญด้วยการช่วยเหลือผู้อื่น การดูแลผู้มีพระคุณเพื่อทดแทนบุญคุณ หรือการมีความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องคุณค่าแท้ของอาหาร การดูแลเครื่องใช้ของตนเอง และการเป็นที่พึ่งของตนเอง

อนุบาล 2 มีความเข้าใจเรื่องการทำความดี การกระทำ และผลของการกระทำ การคิดวิเคราะห์เชื่อมโยง เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาในลำดับต่อไป สามารถวิเคราะห์เรื่องของเหตุ ปัจจัย หรือปัญหา ที่มาของปัญหา และร่วมกันหาวิธีการแก้ปัญหาได้ มีความสนใจใฝ่รู้และสามารถเรียนรู้ได้จากสิ่งรอบตัว

อนุบาล 3 สามารถคิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงเนื้อหาที่เรียนกลับเข้ามาเรียนรู้เรื่องภายในกาย และจิตของตนเองได้ดี เรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากสภาพแวดล้อมรอบตัว สามารถคิดเพื่อทบทวนการกระทำของตนเอง มีความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องของการกระทำและผลของการกระทำ สามารถคิดวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และหาวิธีการแก้ปัญหาได้ดี

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี มุ่งศึกษาผลการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยมุ่งศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง คือด้านสาระที่ควรรู้ ด้านการจัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ด้านการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และส่งผลต่อพัฒนาการ 4 ด้านของเด็กปฐมวัยที่ได้ผนวกเอาแนวทางของวิถีพุทธเข้าไปด้วย กลุ่มที่ศึกษาในครั้งนี้คือ นักเรียนโรงเรียนทอสี

ระดับชั้นอนุบาล 1 1 ห้องเรียน จำนวน 19 คน

ระดับชั้นอนุบาล 2 1 ห้องเรียน จำนวน 17 คน

ระดับชั้นอนุบาล 3 1 ห้องเรียน จำนวน 17 คน

ซึ่งมีลำดับขั้นตอนของการวิจัยดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลของการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์การจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ
 - 2.1 ด้านร่างกาย คือ ความเจริญของพัฒนาการทางด้านร่างกาย
 - 2.2 ด้านอารมณ์ คือ ความเจริญของพัฒนาการ ความเข้มแข็งของอารมณ์
 - 2.3 ด้านสังคม คือ ความเจริญของพัฒนาการด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น
 - 2.4 ด้านสติปัญญา คือ ความเจริญของพัฒนาการทางการรับรู้ เรียนรู้ ความเข้าใจในเรื่องการดำเนินชีวิต

ความสำคัญของการวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะเป็นแนวทางให้กับผู้บริหาร นักการศึกษา ครูที่มีความสนใจในการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กและหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดประสบการณ์ อีกทั้งยังเป็นการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ได้ผนวกเอาแนวการประเมินตามแนวทางวิถีพุทธรวมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

กลุ่มที่ศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชาย – หญิง อายุระหว่าง 4 – 6 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอนุบาล 1-3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนทอสี เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร ที่ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยการจับฉลากนักเรียนระดับชั้นละ 1 ห้องเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

1. แบบประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา
2. แบบสังเกตการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของครูปฐมวัยและการเกิดพฤติกรรม

ของเด็กปฐมวัย

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ดังนี้

1. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05
2. การจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ มีการดำเนินการได้ดีซึ่งการวิเคราะห์ตามองค์ประกอบ ด้านสาระที่ควรรู้ ครูผู้สอน การจัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนพบว่าการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสีดำเนินการได้อย่างดีในทุกองค์ประกอบ และยังสามารถพัฒนานักเรียนปฐมวัยได้ตามหลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา ให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยโดยมุ่งเน้นศึกษากระบวนการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสีสอดคล้องกับหลักสูตรปฐมวัยของกระทรวงศึกษาธิการ ที่มีผลต่อพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ของเด็กปฐมวัย ที่หมายรวมถึงคุณธรรมที่เกิดขึ้นว่าสอดคล้องและเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้นั้นสามารถอภิปรายผลได้ว่า

1. พัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธนั้นจะพบว่ามีพัฒนาการทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ที่ดี และมีพัฒนาการที่สูงขึ้นจากช่วงต้นภาคเรียนอาจเนื่องมาจาก การจัดประสบการณ์ของครูเป็นการจัดประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง มีการปฏิบัติจริงทั้งจากการเรียนรู้ตามสาระที่ควรรู้ และ

มีการนำเอาวิถีชีวิตประจำวันมาจัดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนานักเรียนในทุกด้าน หลักการพัฒนาคนตามแนวพุทธศาสตร์นั้นมีลักษณะเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาที่มีความครบถ้วน สมบูรณ์ทั้งเหตุ ปัจจัย องค์ประกอบ กระบวนการ และผลที่ประจักษ์ มีลักษณะบูรณาการสอดคล้องกลมกลืนได้สัดส่วนสมดุลนำไปใช้ได้ในชีวิต มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่ก้าวเวียน (Spiral Growth) มีลักษณะการหยั่งรากลึกลงไปไม่ใช่พุ่งขึ้นอย่างเดียว เน้นการสร้างแรงจูงใจ สิ่งเร้า (ศรัทธา) และการฝึกฝนตนเอง เมื่อเกิดสมาธิและปัญญา โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการให้ปัญญาปฏิบัติให้เกิดอิสรภาพอันสมบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 5-6) ซึ่งการนำเอากิจกรรมในวิถีชีวิตมาจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักเรียนนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์กับนักเรียนอย่างสูงสุด เนื่องจากเป็นสิ่งที่พบอยู่ประจำวัน ซึ่งในระดับอนุบาล 1 ภาคเรียนที่ 1 พบว่า ยังต้องใช้เวลาพัฒนาด้านสติปัญญาอย่างต่อเนื่องจึงไม่ปรากฏผลในระยะเวลาดังกล่าว ส่วนระดับอนุบาล 2 พบว่า วุฒิภาวะด้านอารมณ์ยังไม่คงที่ที่มีการเปลี่ยนแปลง ระดับอนุบาล 3 พบว่า มีความพร้อมในการเรียนรู้สะสมประสบการณ์และพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องมีผลที่น่าพอใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาพัฒนาการการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับโลกภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในภาวะสมดุล และยังสร้างลักษณะนิสัยที่ดี ขัดเกลาลักษณะจิตใจ และสร้างสัมมาทิฐิในการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคตภายหน้าอีกด้วย

2. กระบวนการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสีจัดประสบการณ์การศึกษาเพื่อการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการดำเนินชีวิต ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงปฐมวัยนั้นจึงต้องเป็นประสบการณ์ที่พัฒนาเด็กได้อย่างเป็นองค์รวมของชีวิตคือทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพราะว่าเมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ล้วนถือว่าเป็นสัตว์ที่ต้องศึกษา ในเชิงที่เป็นเหตุปัจจัยแก่กัน มนุษย์เป็นปัจจัยแก่สังคม สังคมก็เป็นปัจจัยของมนุษย์ได้เกิดการพัฒนาแบบอิงอาศัยควบคู่กันไป (พระธรรมปิฎก. 2547 : 9-10) ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2546 คือ

ด้านสาระที่ควรรู้ โรงเรียนทอสีได้ยึดหลักของพระพรหมคุณาภรณ์ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของคนต่อสิ่งต่างๆ ประกอบด้วย ผู้คนอื่น ชุมชน ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ซึ่งในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 ได้กำหนดหัวข้อไว้โดยคำนึงถึงความยืดหยุ่นเนื้อหาตามประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตของเด็ก ผู้สอนสามารถนำสาระที่ควรรู้มาบูรณาการ จัดประสบการณ์ต่างๆ ให้ง่ายแต่ต้องให้เด็กเกิดแนวคิดหลังจากการนำสาระที่ควรเรียนรู้มาใช้เป็นแนวทางเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ ด้วยการนำมาจัดประสบการณ์สำคัญให้กับเด็ก ซึ่งทำให้การจัดประสบการณ์ที่ให้กับเด็กนั้นเด็กมีความสนใจและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเต็มที่ รวมทั้งการจัดประสบการณ์สำคัญให้กับเด็กปฐมวัยนั้นยังพบว่าเป็นการเรียนรู้ที่มีได้เอาเนื้อหาเป็นหลักแต่เป็นการเรียนรู้ที่เอาชีวิตเป็นหลักกล่าวคือไม่ว่าจะจัดการเรียนการสอนในเนื้อหาสาระใดก็ตามจะมีการเชื่อมโยงเข้าสู่วิถีชีวิต การดำเนินชีวิต และแนวปฏิบัติของนักเรียนอยู่เสมอ จึงนับว่าเป็นการเรียนรู้ที่เอาเด็กเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง มิใช่

การเรียนรู้เพื่อเน้นเพียงแต่เนื้อหาความรู้ การเรียนรู้ตามความสนใจ หรือกระบวนการเรียนรู้เท่านั้น แต่สิ่งที่เรียนรู้จะสร้างให้เกิดแนวคิดในการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กอย่างมีคุณธรรมอีกด้วย ประเวศ วะสี (2546 : 26) กล่าวว่า “การศึกษาในทางพุทธศาสนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวิถีชีวิตทั้งหมด คือวิถีชีวิต คือการศึกษาทีเดียว ชีวิตเป็นสิ่งสำคัญที่สุด มนุษย์ควรเรียนรู้ให้รู้ตัวเอง และรู้การอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มีวิชาว่าด้วยความเป็นมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่เรียนรู้ตัวเองได้ เรียนรู้จิตของตัวเองได้...ธรรมชาติไม่มีการแยกส่วนชีวิตเราสัมพันธ์อยู่กับสังคมและสิ่งแวดล้อม ความเป็นจริงของชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง โยงใยซับซ้อนกันมากขึ้น การเรียนรู้โดยเอาวิถีชีวิตเป็นตัวตั้งจะทำให้สัมผัสอยู่กับของจริงหรือความเป็นจริง ไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร”

ด้านครูผู้สอน ตามแนววิถีพุทธได้แยกแยะหน้าที่ครูต่อนักเรียนและตนเองไว้ 2 ประการคือ

1. หน้าที่ถ่ายทอดศิลปวิทยา หมายถึงถ่ายทอดวิชา ส่งเสริมเพิ่มพูนวิชาการ และวิชาชีพ ตลอดจนสืบทอดมรดกวัฒนธรรมทางวิชาการของมนุษย์
2. หน้าที่ในการชี้แนะให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม และฝึกฝนพัฒนาตนจนถึงความสมบูรณ์

การทำหน้าที่ทั้ง 2 ประการนี้ หน้าที่ในข้อที่ 2 เป็นเรื่องแท้ของการศึกษา เนื่องจากคนที่มีความรู้ทางวิชาการ มีศาสตร์ความรู้ทางด้านต่างๆ นั้นต้องมีหลักความดีงาม คุณธรรม จริยธรรมนำทางให้มีความรู้ ความสามารถที่มีไปใช้ในทางที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์กับตนเองและสังคมได้ เปรียบเหมือนคนที่มีเครื่องมือแล้วแต่ตัวผู้ใช้เครื่องมือนั้นยังต้องพัฒนาต่อไปอีกเพื่อให้ดำเนินชีวิตและใช้เครื่องมือได้ถูกต้องและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งลักษณะของการศึกษาเพื่อเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น ในทัศนะของไอน์สไตน์ได้กล่าวไว้ว่า “การสอนคนให้มีความรู้เชี่ยวชาญพิเศษอย่างเดียวไม่พอ ถ้าทำอย่างนั้นคนจะกลายเป็นเครื่องจักรกลที่มีประโยชน์ชนิดหนึ่ง แต่ไม่เป็นบุคลิภาพที่ได้รับการประสานอย่างกลมกลืน... คนที่มีแต่ความรู้ที่เชี่ยวชาญพิเศษจะคล้ายสุนัขที่ฝึกดีแล้วมากกว่าจะเป็นบุคคลเต็มคน” (พระธรรมปิฎก. 2541 :79)

จากข้อมูลดังกล่าวนี้ พบว่าครูเป็นผู้นำในการสร้างประสบการณ์ ให้โอกาสนักเรียนทำงาน และรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน ซึ่งส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นในทุกด้านทั้งยังคำนึงถึงการจัดประสบการณ์คำนึงถึงเด็กเป็นศูนย์กลางหรือประโยชน์ที่นักเรียนจะได้รับ โดยตัวครูก็ต้องมีการวางแผนจัดประสบการณ์ที่ชัดเจน เป็นขั้นตอน เพื่อให้ง่ายต่อนักเรียนในการทำกิจกรรม ครูจึงทำหน้าที่ 2 ประการต่อนักเรียนคือ เป็นผู้ให้วิชาการความรู้ และเป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนานักเรียนให้ดำเนินไปในทางที่ดีงามเป็นกุศล ซึ่งงานทั้ง 2 ด้านของครูจะดำเนินไปพร้อมๆ กัน และเป็นไปตามที่โรงเรียนได้กำหนดภารกิจของโรงเรียนไว้ว่า “ครูจึงมีหน้าที่หลัก คือ เป็นกัลยาณมิตร ทำหน้าที่พัฒนา

มนุษย์ เป็นผู้ซึ่งนำให้ผู้เรียนดำเนินชีวิตที่ดีงามและถูกต้อง ฝึกฝนพัฒนาจนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และเป็นผู้ให้ความรู้ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต” ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

ด้านการจัดกิจกรรมเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง พบว่าทางโรงเรียนได้นำเอาสาระการเรียนรู้ มาบูรณาการจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ เนื่องจากทางของโรงเรียนนั้นต้องการปลูกฝังเรื่องของคุณธรรม และค่านิยมที่ถูกต้องตามหลักของวิถีพุทธ จึงได้ให้ผู้สอนมีบทบาทในการออกแบบในรูปแบบที่ผู้สอน เป็นผู้กำหนดหน่วยการเรียนรู้กว้างๆ เอาไว้ และใช้วิธีการจูงใจนำให้เด็กเกิดความสนใจในการเรียนรู้ จากนั้นให้นักเรียนได้มีบทบาทในการเลือกหัวข้อย่อยในการเรียนรู้ตามความสนใจที่เกิดขึ้น ซึ่งการจัดประสบการณ์นี้จึงเป็นไปในรูปแบบที่ผู้สอนเป็นผู้กำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์ ซึ่งพบว่าทุก กิจกรรมนั้นเด็กจะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้มีโอกาสพูด แสดงความคิดเห็น กระตุ้นการคิดของเด็ก และได้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง และเป็นไปเพื่อการพัฒนา เด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอีกด้วย สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (2544 : 36) ได้กล่าวว่า สิ่งที่ต้องคำนึงถึงเกี่ยวกับตัวผู้เรียนคือ

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งด้านจิตนิสัยและระดับความรู้ ความสามารถของบุคคล ซึ่งพระพุทธองค์ทรงเทียบไว้กับบัว 4 เหล่าว่า

- บุคคลผู้รู้เข้าใจในฉัพพณ เพียงยกหัวข้อขึ้นแสดง เหมือนบัวพ้นน้ำ
- บุคคลที่รู้เข้าใจได้ เมื่ออธิบายความ เหมือนกับบัวปริมน้ำ
- บุคคลที่พอหาวิธีที่จะอธิบายให้เข้าใจได้ต่อไป ค่อยชี้แจง ชี้แนะไป เทียบกับบัวได้

พ้นน้ำ

- บุคคลผู้ไม่สามารถอธิบายให้เข้าใจได้ เหมือนบัวจมใต้ดิน

2. ผู้สอนปรับวิธีการสอนให้เหมาะกับบุคคล แม้จะสอนในเรื่องเดียวกัน

3. คำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละคราว แต่ละเวลา

4. ให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ชัดเจน ได้ผลจริง

5. ผู้เรียนมีบทบาทร่วมกับผู้สอนในการค้นหาความจริง คือความรู้ มีอิสรภาพทางความคิด แสดงความคิดเห็นได้

ศิริประภา พินิตตานนท์ (2546 : 7) กล่าวว่า ประสบการณ์เป็นสื่อของการเรียนรู้ระดับก่อน ประถมศึกษาให้ทั้งพัฒนาการความรู้ ความคิด การแก้ปัญหา แต่ทุกประสบการณ์ไม่ใช่เด็กจะสนใจ ครูต้องใช้หลักการจัดที่จะกระตุ้นให้เด็กเกิดสนใจ เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ซึ่งหลักการ ที่สำคัญของการจัดประสบการณ์ที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง และประสบการณ์ต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้

พัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีความหลากหลาย ยืดหยุ่นจากเหตุการณ์ และสภาพท้องถิ่น แทรกคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม

ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ มีความสำคัญมากทั้งสิ่งแวดล้อมที่เป็นบุคคล และสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ใช้ในการเรียนรู้ พบว่าโรงเรียนทอสีมีสภาพแวดล้อมที่สงบ สะอาด ร่มรื่น และมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติมาก และครูสามารถใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อในการสอนนักเรียนได้ดีไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ในห้องหรือการเรียนรู้นอกห้องเรียน บรรยากาศการเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง สบาย ไม่มีความเครียดหรือกังวลซึ่งส่งผลดีต่อกระบวนการทางสมองของนักเรียน ประกอบด้วย บรรยากาศสงบ ไม่มีเสียงดังรบกวน มีความเป็นธรรมชาติ ร่มรื่น มีต้นไม้ใหญ่ มีความหลากหลายทางธรรมชาติ สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน ในบริเวณโรงเรียน ห้องเรียนมีการรักษาสะอาด มีระเบียบ และมีสภาพของกิจกรรมที่ใส่ใจดูแลสภาพแวดล้อมซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรมได้อย่างดี

ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน พบว่าทางโรงเรียนได้กำหนดเป็นนโยบายมุ่งให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ทั้งครู เด็ก และผู้ปกครอง พัฒนาตนเองไปตลอดชีวิต ด้วยการให้ความรู้ทั้งด้านการเลี้ยงดูลูก การสอนทักษะวิชาการต่างๆ ให้ลูกตามแนวทางของโรงเรียนผ่านทางสมุดสื่อสาร การอบรมและการให้ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตใจของผู้ปกครองด้วยการจัดการอบรม ปฏิบัติธรรม เนื่องจากมีความเชื่อว่า จะทำให้เกิดความสงบ ความเมตตาและกุศลธรรมขึ้นในครอบครัว นอกจากนั้นทางโรงเรียนยังให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ การจัดกิจกรรมในห้องทั้งบทบาทของครูผู้ช่วยสอน ครูพิเศษ ซึ่งทำให้ผู้ปกครองเกิดความเข้าใจแนวการสอนหรือการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ซึ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองตามหลักการที่ว่าจัดการศึกษาให้กับเด็กนั้นต้องร่วมมือกันทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน เพื่อให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน สอดคล้องกับกุลยา ตันตติผลชีวะ (2547 : 70-71) ที่กล่าวไว้ว่า “การศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาที่สัมพันธ์โดยตรงกับผู้ปกครอง เด็กจะเรียนรู้ได้ดีถ้าได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง...เด็กคือศูนย์กลางแห่งความสัมพันธ์และการส่งเสริมพัฒนาการที่สัมพันธ์กัน โดยผู้ปกครองให้ข้อมูลเด็กและร่วมมือกับทางโรงเรียน ส่วนทางโรงเรียนให้ข้อมูลและการศึกษากับผู้ปกครอง...”

ข้อสังเกตที่ได้จากการวิจัย

1. การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยนั้น เกิดจากการเลียนแบบ เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่นมาสู่การลงกระทำ ดังนั้นบุคคลที่อยู่รอบตัวเด็กจึงมีความสำคัญอย่างมาก ในการจัดการศึกษาที่โรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุดให้กับเด็กปฐมวัยทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และการให้แนวคิดเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ของผู้เรียน ครูจึงมีบทบาทสำคัญมากต่อเด็กปฐมวัย ทั้งด้านการเป็นต้นแบบ

ที่ดี การชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ การนำเอาความรู้มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อให้เด็กปฐมวัยเกิดความเข้าใจโลก และสิ่งรอบตัวให้มากขึ้นโดยเกิดความเข้าใจว่าสรรพสิ่งต่างๆ ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน ครูจึงมีหน้าที่เชื่อมโยงความรู้และคุณธรรมให้กับ เด็กปฐมวัยด้วย

2. การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยได้ขยายกรอบการเรียนรู้กว้างออกไปครอบคลุมถึงกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่เด็กปฐมวัยได้พบเป็นประจำ เพราะการออกแบบการจัดประสบการณ์ได้ให้นักเรียนได้มีโอกาสลงมือกระทำกิจกรรมที่นอกเหนือจากที่ครูจัดขึ้นมาเช่นกิจกรรมลงกลมนิทาน ศิลปะ เคลื่อนไหวประกอบจังหวะ มาทำกิจกรรมที่สอดคล้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของเด็กปฐมวัยที่เกิดขึ้นตามปกติเช่นการล้างจาน เช็ดห้อง หั่นผัก ชักผ้า ล้างกลองนม ควบคู่กันไปด้วย ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้เป็นประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็กปฐมวัยที่จะสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของตนเองกับกิจวัตรประจำวันและหน้าที่การงานได้เป็นอย่างดี

3. การนำเอาธรรมชาติมาเป็นสื่อในการเรียนรู้ ทำให้เด็กมีความสนใจ ใฝ่รู้ ช่างสังเกต เนื่องจากเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ได้ศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องธรรมชาติ ความสัมพันธ์ในธรรมชาติ และความสัมพันธ์ของตนเองกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการจัดการศึกษาวิถีพุทธที่ต้องการให้เด็กปฐมวัยได้มองเห็นตนเอง เรียนรู้ตนเอง เข้าใจตนเอง และปฏิบัติตัวได้ถูกต้อง เหมาะสมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และธรรมชาติรอบตัว ซึ่งจะทำให้เด็กปฐมวัยมีความอ่อนโยน รู้จักนึกถึงผู้อื่น และคำนึงถึงเรื่องเหตุผล ได้ดี สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) ที่เน้นความสำคัญของการเป็นมนุษย์ คือความสามารถในการสร้างความรู้ผ่านการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏอยู่ในตัวเด็กตั้งแต่แรกเกิด ความสามารถนี้คือการปรับตัว (Adaptation) เป็นกระบวนการที่เด็กสร้างโครงสร้างตามความคิด โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม 2 ลักษณะคือ การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยการซึมซับประสบการณ์ (Assimilation) และการปรับโครงสร้างสติปัญญา (Accommodation) ตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิดความเข้าใจ (Equilibration) สิริมา ภิญโญอนันตพงศ์ (2545 : 36-37)

4. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ มีความสดใส กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ มีความสนใจใคร่รู้ตามธรรมชาติของเด็ก และมีความสามารถในการใช้ปัญญาในการคิดวิเคราะห์ได้เมื่อได้รับการกระตุ้น หรือการชี้แนะแนวทางจากครู เช่นเมื่อครูได้สร้างความเข้าใจในความสัมพันธ์ของต้นไม้ประเภทต่างๆ ให้เด็กปฐมวัยได้เกิดความเข้าใจจากการเห็นสภาพจริง เมื่อครูถามคำถามในลักษณะของการคิดวิเคราะห์เชิงความสัมพันธ์ เชิงความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ เด็กปฐมวัยจะเกิดความเข้าใจได้ง่าย ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ดีสำหรับการเป็นนักศึกษา ซึ่งจะสามารถศึกษาที่สามารถค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า

1. ครูซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ ควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการศึกษาพุทธศาสนาและแนวทางการจัดการศึกษาวิถีพุทธ เพื่อถ่ายทอดลงสู่ผู้เรียนอย่างเป็นธรรมชาติและมีมาตรฐาน
2. การประเมินพัฒนาการ พฤติกรรมผู้เรียนควรมีการกำหนดระยะเวลา วิธีการ และรูปแบบการประเมินให้เป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลของการจัดประสบการณ์สำคัญจากกิจกรรมในวิถีชีวิตประจำวันที่มีต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัย
2. ควรศึกษารูปแบบกิจกรรมการสอนตามแนววิถีพุทธที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ
3. ควรศึกษารูปแบบและกระบวนการพัฒนาครูตามแนววิถีพุทธ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2539). *หัวใจของการศึกษาศาสตร์ต้องเป็นรากฐาน*. กรุงเทพฯ : พัฒนาศ
พรินทร์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ระดับก่อน
ประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กรมวิชาการ. กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546*
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2547). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์.
- จิตติมา สวัสดิ์กำจรพงศ์. (2546). *การศึกษาปัญหาการจัดการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูใน
โรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษา กรุงเทพฯ. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษา
ปฐมวัย)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชนาธิป พรกุล. (2544). *แคทส์ รูปแบบการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง* กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์. (2548). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างพละ
กรรมอนุรักษสิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย. ปรินญานิพนธ์การศึกษาดุขฎิบัณฑิต.(การศึกษา
ปฐมวัย)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร
- ถวิล อรัญเวศ. (2534). *การนำพุทธวิธีการสอนมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา*.
วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (การสอนสังคมศึกษา). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- ทิตนา แหมมณี. (2546). *การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*.
กรุงเทพฯ. เสริมสิน พรี่เพรส ซิสเต็ม
- นภเนตร ธรรมบวร. (2544). *การพัฒนากระบวนการคิดในเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทิยา น้อยจันทร์. (2548). *การประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัย . ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.
(การศึกษาปฐมวัย)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร
- เบญจา แสงมลิ. (2545). *การพัฒนาเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เมธีทีปส์.
- _____. (2516). *อนุบาลและเด็กเล็ก*. ม.ป.พ.

บุรชัย ศิริมหาสาคร. (2545). แผนการจัดประสบการณ์ก่อนประถมศึกษาแบบบูรณาการที่เน้นเด็ก
เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : บั๊ค พอยท์.

ประเวศ วะสี. (2546). การพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี- สฤษดิ์วงศ์.

พระเทพโสภณ. (2547). ขอบฟ้าแห่งความรู้. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพวิสุทธิเมธี. (2527). ธรรมสำหรับครู. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

พระธรรมปิฎก. (2531). เพื่ออนาคตของการศึกษาไทย. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

_____. (2541). การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก

_____. (2541). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

_____. (2544). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

_____. (2544). ปฏิรูปการศึกษา พุทธศาสนาจะอยู่ที่ไหน. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

_____. (2547). การพัฒนาเป็นองค์รวมของเด็กไทย. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

_____. (2545). รุ่งอรุณของการศึกษา. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

_____. (2545). การศึกษาฉบับง่าย กรุงเทพฯ : สื่อตะวัน.

_____. (2546). วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

_____. (2547). โรงเรียนต้องช่วยสังคมไทย : อนุรักษ์ความเจริญทางจิตใจและก้าวไปในปัญญา.
กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.

_____. (2547). รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล. กรุงเทพฯ : พิมพ์สวย.

พระราชวรมนู. (2543). กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ.

พัฒนา ชัชพงศ์. (2531). การจัดประสบการณ์และกิจกรรมระดับปฐมวัย. เอกสารการบรรยายชุดที่ 8
แผนการศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. (2541). ทฤษฎีและปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย. ภาควิชาหลักสูตรและการ
สอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เพียงกานต์ ปทุมมา. (2545). การศึกษาวิธีสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัย
ปริญญาโท กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร

ภรณ์ คุรุรัตน์. (2540, มกราคม). เด็กปฐมวัยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง. วารสารการศึกษา
ปฐมวัย (จากหนังสืองานอนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ).

- ราศี ทองสวัสดิ์; และคนอื่นๆ. (2529). *การจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็กและการศึกษาดูงาน*. เอกสารชุดอบรมหน่วยที่ 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว
- รุ่งนภา รทสา. (2547). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้ระดับปฐมวัยในเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- _____. (2542). *การวัดด้านจิตพิสัย*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- วศินี อิศรเสนา ณ อยุธยา. (2547). *การจัดโปรแกรมเด็กก่อนวัยเรียน*. (เอกสารประกอบการสอน). กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วันเพ็ญ เหมะผดุงกุล. (2535). *พัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กก่อนประถมศึกษาที่ครูมีการใช้คำถามระหว่างทำกิจกรรมและหลังทำกิจกรรมในวงกลม*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- คันสนีย์ ฉัตรคุปต์. (2542). *รายงานสิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ศิริประภา พินิตตานนท์. (2546). *การศึกษาพฤติกรรมของครูในการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กรณีศึกษา โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครนครศรีอยุธยา*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศิริพรรณ ยิ้มย่อง. (2541). *การศึกษาการจัดประสบการณ์ระดับอนุบาลศึกษาของครูปฐมวัย จังหวัดปทุมธานี*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- สาโรช บัวศรี. (2528). *ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ. รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์
- สิทธิชัย จันทานนท์. (2548). *ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของโรงเรียนชนบทไม่ไกล*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร
- สิริมา ภิญโญนันตพงษ์. (2545). *การวัดและประเมินแนวใหม่ : เด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุภาศ เครือเนตร. (2542). *ปฏิรูปการศึกษามหาวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.
- สุภาภค์ จันทวานิช. (2547). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุมน อมรวิวัฒน์. (2531). *การสอนโดยสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2542). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์:ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2544). *หลักการบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. (2548). *รายงานประจำปีงบประมาณ 2547-2548* กรุงเทพฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.(2548) *ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *รายงานการอภิปรายเรื่อง พุทธธรรมนำการศึกษาได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2545). *ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ และเกณฑ์การประเมิน ระดับก่อนประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2546). *วิธีการเรียนรู้ : คุณลักษณะที่คาดหวังในช่วงวัย*. โดย สุมน อมรวิวัฒน์. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2545). *แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญระดับก่อนประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- แสงเดือน นนทเปารยะ. (2547). *การจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านสำหรับเด็กอายุ 3-5 ขวบ ในสังคมไทย*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- อัญชลี ไสยวรรณ. (2540). *แนวคิดและกิจกรรมในการพัฒนาเด็กปฐมวัยด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน* 2540. ใน *ครุสารเทพสตรี* 1.
- อารี พันธุ์ณี. (2546). *จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ : ไยไหม ศรีเอทีพี กรุ๊ป.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

คู่มือการปฏิบัติการบันทึกและประเมิน พฤติกรรมนักเรียนที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ

ข้อปฏิบัติในการบันทึก

1. บันทึกรายละเอียดของผู้ถูกสังเกต
2. ผู้วิจัยทำการสังเกตและประเมินในแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ
3. การสังเกตให้ผู้วิจัยทำการสังเกต โดยการสังเกตและประเมินผลจะใช้เวลา 50 นาทีต่อการจัดประสบการณ์ที่ทำการสังเกตและบันทึก
4. การประเมินระดับคุณภาพพฤติกรรมของนักเรียนปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ที่ระดับความสามารถ
 - 3 หมายถึง มีพฤติกรรมที่ชัดเจน แสดงออกตามข้อบ่งชี้ครบทั้ง 3 ข้อ
 - 2 หมายถึง มีพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นบางครั้ง หรือเมื่อถูกกระตุ้น แสดงออกตามข้อบ่งชี้เพียง 2 ข้อ
 - 1 หมายถึง พบพฤติกรรมน้อย แสดงออกตามข้อบ่งชี้เพียง 1 ข้อ

แบบประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย สำหรับผู้วิจัย

ระดับชั้นปฐมวัยที่ _____ ห้อง _____ วันที่สังเกต _____ เวลา _____ น.

การประเมินพัฒนาการ	ระดับคะแนน		
ด้านร่างกาย	1	2	3
1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี			
2. กล้ามเนื้อใหญ่แข็งแรง			
3. กล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง			
4. การใช้กล้ามเนื้อมือและตาสัมพันธ์กัน			
ด้านอารมณ์			
1. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข			
2. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม			
3. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย			
4. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว			
5. มีสมรรถภาพจิตเข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน			
ด้านสังคม			
1. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม			
2. ช่วยเหลือตัวเองได้เหมาะสม			
3. ใช้ภาษาในการสื่อสารได้เหมาะสม			
4. รับผิดชอบต่อน้ำที่ตนเองและผู้อื่น			
5.			
ด้านสติปัญญา			
1. มีความสามารถในการคิด และแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย			
2. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์			
3. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้			
4. เข้าใจเรื่องการกระทำ และผลของการกระทำ			
5. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์			

เกณฑ์การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

พัฒนาการ	ข้อบ่งชี้ สำหรับเด็ก อายุ 3 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 4 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 5 ปี
ด้านร่างกาย 1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี	1. มีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์เฉลี่ยของกระทรวงสาธารณสุข 2. รู้จักรักษาความสะอาดของร่างกาย เช่น การล้างมือ แปรงฟัน 3. รับประทานอาหารได้ตามเวลา	1. มีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์เฉลี่ยของกระทรวงสาธารณสุข 2. รู้จักรักษาความสะอาดของร่างกาย เช่น การล้างมือ แปรงฟัน 3. พยายามรับประทานอาหารหลากหลาย	1. มีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์เฉลี่ยของกระทรวงสาธารณสุข 2. รู้จักรักษาความสะอาดของร่างกาย เช่นการล้างมือ แปรงฟัน 3. พยายามรับประทานอาหารให้ครบตามคุณค่าทางโภชนาการ
2. กล้ามเนื้อใหญ่แข็งแรง	1. เดินทรงตัวได้ดี 2. วิ่งไปข้างหน้าได้เอง 3. กระโดดขึ้น ลง อยู่กับที่ได้	1. เดินขึ้น ลงบันได สลับเท้าได้ 2. วิ่งไปข้างหน้า และ หยุดได้ 3. กระโดดขาเดียวได้	1. เดินขึ้น ลงบันได สลับเท้าได้คล่องแคล่ว 2. วิ่งไปข้างหน้า ข้างๆ ได้อย่างคล่องแคล่วและหยุดได้ทันที 3. กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าได้ต่อเนื่อง
3. กล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง	1. ใช้มือหยิบจับสิ่งของขนาดเล็กได้ 2. ใช้มือจับช้อน ส้อมในการรับประทานอาหารได้ 3. จับสีเทียนเพื่อวาดภาพลงบนกระดาษได้คล่องแคล่ว	1. สามารถติดกระดุมเสื้อนักเรียนได้ 2. ใช้อุปกรณ์ตัดกระดาษ เช่นกรรไกร ตัดตามแนวได้ 3. ควบคุมมือและทิศทางเพื่อใช้อุปกรณ์ในการทำกิจกรรมได้ดี	1. สามารถร้อยดอกไม้ใส่ขวดขนาดเล็กได้ 2. ใช้อุปกรณ์ตัดกระดาษเช่นกรรไกรตัดตามแนวนกระดาษที่มีความแข็งได้ 3. สามารถใช้กล้ามเนื้อมือในการพับหรือบิดผ้าได้ดี

เกณฑ์การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

พัฒนาการ	ข้อบ่งชี้ สำหรับเด็ก อายุ 3 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 4 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 5 ปี
4. การใช้กล้ามเนื้อมือและตาสัมพันธ์กัน	1. รับของที่ส่งให้ได้อย่างถูกต้อง 2. ใส่อุปกรณ์ลงในภาชนะที่จัดไว้ได้ถูกต้อง 3. วาดภาพ หรือ ระบายสีถูกต้องตามตำแหน่งที่กำหนด	1. รับลูกบอลที่กระดอนจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสองข้าง 2. รินน้ำลงในภาชนะได้อย่างถูกต้อง 3. ปักด้ายขึ้นลงบนอุปกรณ์กระดาษเจาะรูได้	1. รับลูกบอลที่ส่งให้ได้ด้วยมือทั้งสองข้าง 2. ปักด้ายลงบนพื้นผ้าตามแนวได้ 3. สามารถเคาะอุปกรณ์ตามตำแหน่งที่ถูกต้องตามคำสั่งได้
ด้านจิตใจ 5. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข	1. ยิ้มแย้ม แจ่มใส 2. ตอบคำถามได้ 3. สนุกกับการมาโรงเรียน	1. ยิ้มแย้ม แจ่มใส 2. ทักทายผู้อื่นได้ 3. มีความสุขในการทำกิจกรรมที่โรงเรียน	1. ร่าเริง เบิกบาน 2. ทักทายผู้อื่นได้ 3. สามารถแสดงออกทางอารมณ์เหมาะสม
6. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม	1. พูดไพเราะมีคำลงท้าย 2. แสดงความรักต่อผู้อื่นได้ 3. แสดงน้ำใจ ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น	1. มีความเมตตา ปรารถนาดีต่อผู้อื่น 2. มีน้ำใจ ช่วยเหลือผู้อื่น 3. รับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรืองานที่ทำได้	1. มีน้ำใจ แบ่งปัน หรือช่วยเหลือผู้อื่น 2. รู้จักการ ขอโทษ และการให้อภัย 3. ใช้ทรัพยากร สิ่งของ เครื่องใช้อย่างคุ้มค่า
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย	1. ดูแล รักษาของใช้ให้เรียบร้อย 2. ไม่ทิ้งขยะลงบนพื้น 3. รู้จักการไหว้สวัสดีทักทาย หรือ ขอบคุณ	1. ดูแล รักษา ธรรมชาติรอบตัว 2. ปฏิบัติตนถูกต้องตามมารยาทไทย เช่น การนั่ง การไหว้ การกราบ 3. ไม่ใช้สิ่งของที่มีพิษ อันตรายต่อสิ่งแวดล้อม	1. สร้างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้มากขึ้น เช่นการปลูกต้นไม้ 2. ปฏิบัติตนถูกต้องตามมารยาทไทย เช่น การกราบ การพูด การเดิน 3. แยกขยะตามประเภทที่ได้ถูกต้อง

เกณฑ์การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

การประเมินพัฒนาการ	ข้อบ่งชี้ สำหรับเด็ก อายุ 3 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 4 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 5 ปี
8. ขึ้นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว	1. มีความสุขในการทำงานศิลปะ 2. สนใจและมีความสุขกับเสียงเพลงและการเคลื่อนไหว 3. แสดงท่าทางหรือทำเสียงประกอบเพลงหรือจังหวะ	1. สนใจและมีความสุขในการถ่ายทอดความคิดผ่านงานศิลปะ 2. เคลื่อนไหว แสดงท่าทางประกอบดนตรีได้อย่างเหมาะสม 3. แสดงท่าทางหรือเคาะตามจังหวะ	1. สนใจและมีความสุขในการถ่ายทอดความคิดผ่านงานศิลปะ 2. เคลื่อนไหว แสดงท่าทางประกอบดนตรีได้อย่างเหมาะสม 3. แสดงท่าทางหรือเคาะตามจังหวะ
9. มีสมรรถภาพจิตเข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน	1. พยายามทำงานด้วยตนเอง 2. มีความจดจ่อ ตั้งใจกับสิ่งที่ทำ 3. อดทนต่อสภาวะทางร่างกาย เช่นความเจ็บ ความร้อน ความเหนื่อย	1. พยายามทำงานด้วยตนเองอย่างละเอียด ประณีต 2. มีความจดจ่อ ตั้งใจกับสิ่งที่ทำจนสำเร็จ 3. อดทนต่อสภาวะทางร่างกาย เช่นความเจ็บ ความร้อน ความเหนื่อย	1. พยายามทำงานด้วยตนเองอย่างละเอียด ประณีต 2. มีความจดจ่อ ตั้งใจกับสิ่งที่ทำจนสำเร็จ 3. อดทนต่อสภาวะทางจิตใจ เช่น ความชอบ ไม่ชอบ ความอยาก
ด้านสังคม 10. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	1. ปฏิบัติตามกติการ่วมกันง่ายๆ 2. สามารถเล่นกับผู้อื่น 3. รู้จักรับฟังผู้อื่น	1. ปฏิบัติตามกติการ่วมกัน 2. รู้จักการเป็นผู้นำ ผู้ตาม 3. เคารพและปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างดี	1. ปฏิบัติตามกติกาส่วนรวม 2. ปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 3. ใช้ศิลปะ & เป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกัน
11. ช่วยเหลือตัวเองได้เหมาะสม	1. ช่วยเหลือตนเองในการแต่งตัว 2. รับประทานอาหารเอง 3. จัดของใช้ประจำวันเข้าที่	1. จัดของใช้ประจำวันได้ด้วยตนเอง 2. แต่งตัวได้เอง 3. ดูแลตัวเอง ในการรับประทานอาหาร การเข้าห้องน้ำ	1. จัดของใช้ประจำวันได้ด้วยตนเอง 2. แต่งตัวและดูแลความเรียบร้อยได้เอง 3. ดูแลตัวเองเมื่อเกิดปัญหา

เกณฑ์การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

การประเมินพัฒนาการ	ข้อบ่งชี้ สำหรับเด็ก อายุ 3 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 4 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 5 ปี
12. ใช้ภาษาในการสื่อสารได้เหมาะสม	- ฟังและปฏิบัติตามคำสั่งง่ายๆ - สนทนา เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้นๆ - ขีดเขียนเส้น หรือรูปทรงอิสระ	- ฟังและปฏิบัติตามคำสั่งที่ต่อเนื่อง - สนทนาโต้ตอบ เล่าเรื่องเป็นประโยคต่อเนื่อง - ขีดเขียนภาพ เส้น รูปทรง สัญลักษณ์ เพื่อถ่ายทอดความคิด	- ฟังเรื่องราวและนำมาถ่ายทอด - สนทนาโต้ตอบ เล่าเรื่องต่อเนื่องเป็นเรื่องราว - วาด เขียนภาพ หรือสัญลักษณ์ เพื่อถ่ายทอดความคิด
13. รับผิดชอบหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น	- จัดเก็บของใช้เข้าที่ - จัดเก็บของหลังการเล่น - ทำกิจวัตรของตนเองตามคำแนะนำ	- ทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง - ทำงานเสร็จตามกำหนด - ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	- ทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเองด้วยความเรียบร้อย - ทำงานเสร็จและนำมาส่งตามกำหนด - ทำงานทั้งตามที่ได้รับมอบหมายและไม่ได้รับมอบหมาย
14. มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจการต่างๆ	- สนใจการทำงาน - อาสาขอช่วยงานเมื่อได้รับการร้องขอ - ช่วยเหลือเพื่อนตามโอกาส	- ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ต้องร้องขอ - อาสาการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น - มีความใส่ใจ เห็นใจผู้อื่น	- ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ต้องร้องขอ - อาสาการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น - มีความใส่ใจ เห็นใจผู้อื่น

เกณฑ์การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

การประเมินพัฒนาการ	ข้อบ่งชี้ สำหรับเด็ก อายุ 3 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 4 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 5 ปี
ด้านสติปัญญา 15. มีความสามารถในการคิด และแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย	1. ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา 2. คิดหาวิธีการแก้ปัญหาจากการเล่น 3. ตัดสินใจเรื่องง่ายๆ	1. รู้จักงานที่ทำ 2. พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองหลังได้รับคำชี้แนะ 3. ตัดสินใจเรื่องง่ายๆ เพื่อแก้ปัญหา	1. เข้าใจจุดประสงค์ของงาน 2. พยายามแก้ปัญหา ด้วยตนเอง 3. ตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและยอมรับผลที่เกิดขึ้น
16. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์	1. สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง 2. เล่าเรื่องตามจินตนาการ 3. แสดงท่าทางตามจินตนาการ	1. สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง 2. เล่านิทานเรื่องราวแต่งเติมตามจินตนาการ 3. แสดงท่าทาง บทบาทสมมติ	1. สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง ให้มีความแปลกใหม่ 2. เล่านิทานเรื่องราวแต่งเติมตามจินตนาการ 3. แสดงท่าทาง บทบาทสมมติ
17. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้	1. สังเกตสิ่งรอบตัว 2. ชักถามสิ่งที่พบเห็น 3. สนใจฟังนิทานหรือเรื่องเล่า	1. สังเกตรายละเอียดของสิ่งรอบตัว 2. ชักถามเพื่อแสดงความสนใจ แสดงความคิดเห็น 3. หาวิธีแสวงหาคำตอบ	1. สังเกตรายละเอียดของสิ่งรอบตัว 2. หาวิธีแสวงหาคำตอบอย่างหลากหลาย 3. เชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการชีวิตประจำวัน

เกณฑ์การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

การประเมินพัฒนาการ	ข้อบ่งชี้ สำหรับเด็ก อายุ 3 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 4 ปี	ข้อบ่งชี้สำหรับเด็ก อายุ 5 ปี
18. เข้าใจเรื่องการกระทำ และผลของการกระทำ	1. บอกเล่าการกระทำของตนเองได้ 2. บอกสาเหตุของปัญหาได้ 3. มีความระมัดระวังในการทำกิจกรรม	1. บอกเล่าการกระทำของตนเองได้ 2. รู้ถึงผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ และความสัมพันธ์กับเหตุ 3. เข้าใจผลของการกระทำที่เกิดขึ้น	1. บอกเล่าถึงสาเหตุ และการกระทำของตนเองได้ 2. รู้ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันของการกระทำและผลของการกระทำ 3. ยอมรับในผลการกระทำของตนเอง
19. มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์	1. แสดงความคิด ความรู้สึก จากการฟังนิทานหรือดูละคร 2. บอกเล่าถึงสิ่งที่ดี กับสิ่งที่ไม่ดี ควรทำไม่ควรทำ 3. อธิบายประโยชน์ในการทำกิจวัตรของตนเอง	1. วิเคราะห์เรื่องราวโดยยึดหลัก ข้อเด่น ข้อด้อย หรือ คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม 2. หาวิธีการแก้ไขปัญหาลงการวิเคราะห์ 3. นำมาเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน	1. วิเคราะห์เรื่องโดยยึดหลักการหาสาเหตุ 2. เชื่อมโยงความรู้เดิมกับปัญหา 3. นำมาใช้เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันเพื่อแก้ปัญหา

คะแนนการประเมินพัฒนาการ ระดับชั้นอนุบาล 1 ตันภาคเรียน 1 ปีการศึกษา 2550

การประเมินพัฒนาการ	ระดับคะแนน		
	1	2	3
ด้านร่างกาย			
1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี	3	11	5
2. กล้ามเนื้อใหญ่แข็งแรง	3	8	8
3. กล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง	2	4	13
4. การใช้กล้ามเนื้อมือและตาสัมพันธ์กัน	1	9	9
ด้านอารมณ์			
1. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข	4	6	9
2. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม		13	6
3. รักธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย	3	8	8
4. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว	3	8	8
5. มีสมรรถภาพจิตเข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน	1	6	12
ด้านสังคม			
1. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	2	8	9
2. ช่วยเหลือตัวเองได้เหมาะสม	1	11	7
3. ใช้ภาษาในการสื่อสารได้เหมาะสม	3	5	11
4. รับผิดชอบต่อหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น	1	4	14
5. มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจการต่างๆ		4	15
ด้านสติปัญญา			
1. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย	5	9	5
2. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์	3	11	5
3. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้	3	5	11
4. เข้าใจเรื่องการกระทำ และผลของการกระทำ	6	11	2
5. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์	6	11	2

คะแนนการประเมินพัฒนาการ ระดับชั้นอนุบาล 2 ตันภาคเรียน 1 ปีการศึกษา 2550

การประเมินพัฒนาการ	ระดับคะแนน		
	1	2	3
ด้านร่างกาย			
1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี		5	12
2. กล้ามเนื้อใหญ่แข็งแรง		4	13
3. กล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง	2	5	10
4. การใช้กล้ามเนื้อมือและตาสัมพันธ์กัน		4	13
ด้านอารมณ์			
1. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข		6	11
2. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม	2	5	9
3. รักธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย	2	5	9
4. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว	2	6	9
5. มีสมรรถภาพจิตเข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน		1	16
ด้านสังคม			
1. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	2	9	6
2. ช่วยเหลือตัวเองได้เหมาะสม		3	14
3. ใช้ภาษาในการสื่อสารได้เหมาะสม	2	7	8
4. รับผิดชอบต่อหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น	1	8	8
5. มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจการต่างๆ		4	13
ด้านสติปัญญา			
1. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย		7	10
2. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์	1	3	13
3. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้	2	10	5
4. เข้าใจเรื่องการทำ และผลของการกระทำ	1	4	12
5. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์	1	4	12

คะแนนการประเมินพัฒนาการ ระดับชั้นอนุบาล 3 ตันภาคเรียน 1 ปีการศึกษา 2550

การประเมินพัฒนาการ	ระดับคะแนน		
	1	2	3
ด้านร่างกาย			
1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี	1	15	1
2. กล้ามเนื้อใหญ่แข็งแรง			17
3. กล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง	2	4	11
4. การใช้กล้ามเนื้อมือและตาสัมพันธ์กัน	1	16	
ด้านอารมณ์			
1. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข		4	13
2. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม		4	13
3. รักธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย	1	5	11
4. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว		7	10
5. มีสมรรถภาพจิตเข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน		3	14
ด้านสังคม			
1. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	1	10	6
2. ช่วยเหลือตัวเองได้เหมาะสม		1	16
3. ใช้ภาษาในการสื่อสารได้เหมาะสม		8	9
4. รับผิดชอบต่อหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น	2	7	8
5. มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจการต่างๆ		4	13
ด้านสติปัญญา			
1. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย		10	7
2. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์		5	12
3. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้	3	10	4
4. เข้าใจเรื่องการทำ และผลของการกระทำ	1	6	10
5. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์	1	6	10

คะแนนการประเมินพัฒนาการ ระดับชั้นอนุบาล 1 ปลายภาคเรียน 1 / 2550

การประเมินพัฒนาการ	ระดับคะแนน		
	1	2	3
ด้านร่างกาย			
1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี		2	17
2. กล้ามเนื้อใหญ่แข็งแรง	4	2	13
3. กล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง	1	1	17
4. การใช้กล้ามเนื้อมือและตาสัมพันธ์กัน	2		17
ด้านอารมณ์			
1. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข	4	3	12
2. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม	4	1	14
3. รักธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย	1	9	9
4. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว	1	8	10
5. มีสมรรถภาพจิตเข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน	1		18
ด้านสังคม			
1. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	2	9	8
2. ช่วยเหลือตัวเองได้เหมาะสม	1	3	15
3. ใช้ภาษาในการสื่อสารได้เหมาะสม		9	10
4. รับผิดชอบต่อนหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น		3	16
5. มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจการต่างๆ	1	1	17
ด้านสติปัญญา			
1. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย	2	10	7
2. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์	7	6	6
3. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้	2	5	11
4. เข้าใจเรื่องการกระทำ และผลของการกระทำ	5	10	4
5. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์	9	9	1

คะแนนการประเมินพัฒนาการ ระดับชั้นอนุบาล 2 ปลายภาคเรียน 1 / 2550

การประเมินพัฒนาการ	ระดับคะแนน		
	1	2	3
ด้านร่างกาย			
1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี	2	2	13
2. กล้ามเนื้อใหญ่แข็งแรง		4	13
3. กล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง		3	14
4. การใช้กล้ามเนื้อมือและตาสัมพันธ์กัน		3	14
ด้านอารมณ์			
1. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข		4	13
2. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม		4	13
3. รักธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย	2	7	8
4. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว	2	8	7
5. มีสมรรถภาพจิตเข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน		1	16
ด้านสังคม			
1. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	1	7	9
2. ช่วยเหลือตัวเองได้เหมาะสม		3	14
3. ใช้ภาษาในการสื่อสารได้เหมาะสม	1	7	9
4. รับผิดชอบต่อนหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น		4	13
5. มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจการต่างๆ		4	13
ด้านสติปัญญา			
1. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย		4	13
2. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์	1	4	12
3. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้	1	8	8
4. เข้าใจเรื่องการกระทำ และผลของการกระทำ		7	10
5. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์		5	12

คะแนนการประเมินพัฒนาการ ระดับชั้นอนุบาล 3 ปลายภาคเรียน 1 / 2550

การประเมินพัฒนาการ	ระดับคะแนน		
	1	2	3
ด้านร่างกาย			
1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี	1	11	5
2. กล้ามเนื้อใหญ่แข็งแรง		2	15
3. กล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง		2	15
4. การใช้กล้ามเนื้อมือและตาสัมพันธ์กัน		3	14
ด้านอารมณ์			
1. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข		3	14
2. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม		3	14
3. รักธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย		3	14
4. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว		2	15
5. มีสมรรถภาพจิตเข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน			17
ด้านสังคม			
1. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม		7	12
2. ช่วยเหลือตัวเองได้เหมาะสม			17
3. ใช้ภาษาในการสื่อสารได้เหมาะสม		3	14
4. รับผิดชอบต่อหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น			17
5. มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกิจการต่างๆ			17
ด้านสติปัญญา			
1. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย			17
2. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์		3	14
3. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้		2	15
4. เข้าใจเรื่องการกระทำ และผลของการกระทำ			17
5. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์			17

ภาคผนวก ข

- เป้าหมายการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนทอสี
- สาระการเรียนรู้ของโรงเรียนทอสี ปีการศึกษา 2550

เป้าหมายการจัดการศึกษาอนุบาลโรงเรียนทอสี

ปีการศึกษา ๒๕๕๐

เด็กเล็ก

รู้จักตัวเอง ฟังพาดตนเอง
การทำตามกติกา ข้อตกลง
หน้าที่ต่อตนเอง

ฝึกอาชชนะ ๖ อินทรีย์สังวรณ์

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ปรัตติยะ ปัจจัยแวดล้อมภายนอก
สิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ตาราง
วิถีชีวิตที่เอื้อต่อเป้าหมาย และกัลยาณมิตร
คือ ผู้ปกครองและครูที่เข้าใจ และร่วมใน
แนวเดียวกัน

อนุบาล ๑

ฟังพาดตนเอง รู้จักอารมณ์ตนเอง
รู้จักการให้ การแบ่งปัน
การทำตามกติกา ข้อตกลง
หน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น(ในห้อง)

อินทรีย์สังวรณ์ ศีล ๕

การพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้าน

พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

ด้วยการปลูกฝัง ทาน ศีล ภาวนา

และ หน้าที่ ลงในวิถีชีวิตประจำวัน

อนุบาล ๓

ควบคุมตนเองได้
รู้จักและเข้าใจผู้อื่น
รู้จักเสียสละ
นำศีลเบื้องต้น ๕ ข้อไปใช้ได้
มีสำนึกต่อส่วนรวม

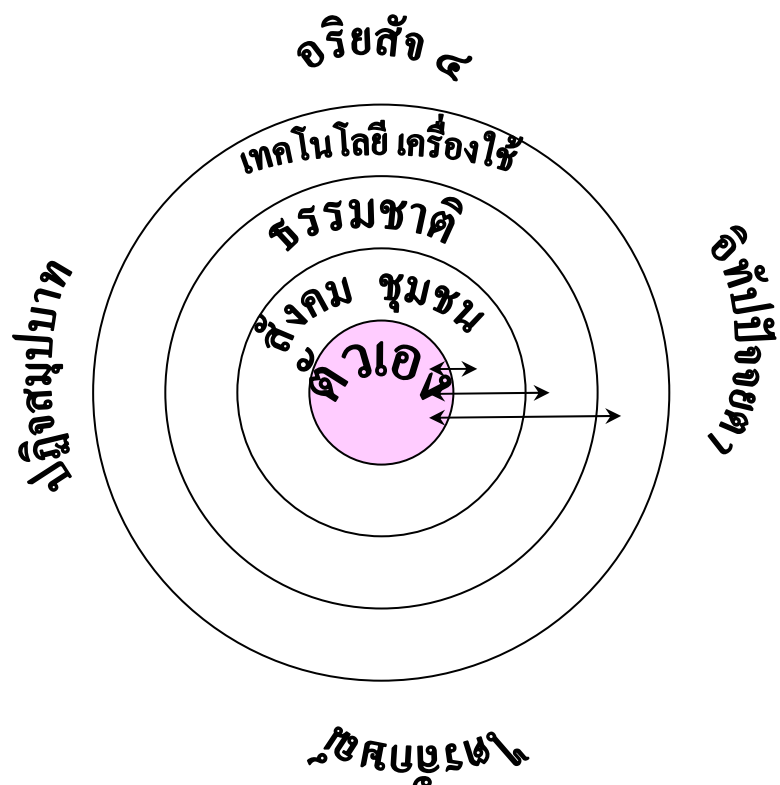
ศีล ๕ อาชีวปาริสุทธศีล ปัจจยปฏิเสวนา
อิทธิบาท ๔

อนุบาล ๒

เข้าใจและควบคุมตนเอง
รู้จักช่วยเหลือ ยินดีต่อผู้อื่น
เข้าใจศีลเบื้องต้น ๕ ข้อ
หน้าที่ต่อส่วนรวม

ศีล ๕ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔
สังคหวัตถุ ๔

สาระการเรียนรู้ ปีการศึกษา ๒๕๕๐



เด็กเล็ก / อนุบาล ๑

เรียนรู้จากวิถีชีวิต จากตนเอง ตนเองกับสังคมที่อยู่
ตนเองกับธรรมชาติที่แวดล้อม และตนเองกับการประดิษฐ์
สร้างสรรค์

อนุบาล ๒

เรียนรู้ผ่านเนื้อหาเรื่องธรรมชาติและที่อยู่ร่วมกัน
รู้จัก ต้นไม้ สัตว์ รวมถึงสิ่งมีชีวิตอื่นๆ
การอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกันในระบบธรรมชาติ
ปัจจัยแห่งการเจริญและดำรงอยู่ในธรรมชาติ การพัฒนา
พื้นที่สวนของโรงเรียน เพื่อเอื้อต่อสิ่งมีชีวิตอื่นๆ

อนุบาล ๓

เรียนรู้ผ่านปัจจัย ๔ โดยเฉพาะอาหาร “ข้าว”
เพื่อให้รู้จักประโยชน์ของอาหารต่อตนเอง กระบวนการกิน
สร้างสมดุลย์ของร่างกาย หน้าที่ของสรรพสิ่งต่างๆ ที่ควรมี
ต่อกัน วงจรชีวิต การเจริญเติบโตของข้าว กระบวนการ
ผลิต และ ถนอมอาหาร รวมไปถึงอาหารสมุนไพรใน
ครัวเรือนที่ช่วยบำรุงสุขภาพ

ภาคผนวก ค

- วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
จากตารางกิจวัตรประจำวัน

ตารางกิจวัตรระดับชั้นอนุบาล 1

วันพุธที่ 1 สิงหาคม 2550

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
8.00 น.	นักเรียนเริ่มมาถึงห้องเรียน เด็กที่มาถึงห้องเรียนแล้วจะเข้ามาทักทายสวัสดิ์คุณครูที่รอรับนักเรียนอยู่ในห้อง จากนั้นเด็กจะนำของใช้ที่นำมาจากบ้านออกจากกระเป๋า เช่นชุดนอน นมกล่อง จากนั้น - จัดใส่ลงในตะกร้าของใช้ส่วนตัวของนักเรียนหลังจากนั้น - ระบายสีในช่องใบเซ็นชื่อที่คุณครูเตรียมไว้ให้เป็นเหมือนปฏิทิน - เล่นของเล่นที่คุณครูเตรียมไว้ให้ตอนเช้าได้ เช่นเลโก้ ลูกปัดไม้ ข้อต่อรูปทรงต่างๆ หรือฟังนิทานจากผู้ปกครองที่เข้ามาช่วยเล่าให้ฟัง	นักเรียนบางคนมาเช้าและสามารถทำตามกิจวัตรที่กำหนดไว้ให้ได้เอง แต่นักเรียนบางคนยังต้องได้รับการพูดกระตุ้น เตือน หรือให้คุณครูเข้าไปช่วยเหลืออยู่บ้าง ส่วนมากสดชื่นดี ยามเช้า จะมีบ้างที่ยังไม่ยอมแยกจากคุณแม่ แต่เมื่อคุณครูเข้าไปรับจากคุณแม่ ก็ยอมมากับคุณครูดี ในช่วงเช้านี้นักเรียนที่มาก่อนเข้าแถวมีพอสมควร แต่ไม่เยอะมากนัก ส่วนมากจะทยอยมาเพิ่มในช่วงเช้าแถว	การจัดกิจวัตรประจำวันที่ประกอบด้วยหลักการ พัฒนา ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น สามารถแยกวิเคราะห์ได้ ดังนี้ ด้านศีล - ในแต่ละกิจกรรมประจำวัน พบว่า คุณครูเองมีการจัดวางกติกาไว้เป็นระบบ ขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการจัดของใช้ส่วนตัว การนั่งเรียน การตอบคำถาม การเดินออกนอกห้องเรียน ในระดับอนุบาล 1 นักเรียนยังต้องได้รับการกระตุ้นเตือนเรื่องกติกา หรือเรียกความระลึกอยู่เสมอ ครูต้องเป็นผู้ควบคุมกติกา มากกว่าที่นักเรียนจะปฏิบัติได้เอง ด้านสมาธิ - คุณครูได้จัดกิจกรรมให้นักเรียนทำผ่านการทำงาน การทำกิจวัตรประจำวันตามวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง และใช้กิจกรรมที่สร้างให้เกิดสมาธิในการทำงาน แต่ยังไม่ค่อยพบการสร้างสมาธิระหว่างกิจกรรม และในวันนี้มีกิจกรรมที่ต้องใช้เวลามากต่อเนื่องกัน
8.30 น.	เข้าแถวสวดมนต์ นักเรียนอนุบาล 3 ผลัดกันออกมาชี้และนำสวดมนต์ เคารพธงชาติ ร่วมกิจกรรมหน้าแถว ตามตารางแต่ละวัน	นักเรียนร่วมสวดมนต์ได้ทุกคน แต่มีการเล่นกัน แหย่กันบ้าง หรือบางคนก็นั่งนิ่ง เหม่อ ไม่ร่วมสวดมนต์ ถ้าคุณครูกระตุ้นก็จะร่วมเป็นระยะ	ด้านสมาธิ - คุณครูได้จัดกิจกรรมให้นักเรียนทำผ่านการทำงาน การทำกิจวัตรประจำวันตามวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง และใช้กิจกรรมที่สร้างให้เกิดสมาธิในการทำงาน แต่ยังไม่ค่อยพบการสร้างสมาธิระหว่างกิจกรรม และในวันนี้มีกิจกรรมที่ต้องใช้เวลามากต่อเนื่องกัน
9.00 น.	นักเรียนเตรียมตัวเข้าห้องเรียน ทำกิจส่วนตัว เช่นการเข้าห้องน้ำ ล้างมือ นักเรียนที่มาสายจัดเก็บของใช้ส่วนตัวในตอนเช้าก็จะจัดของใช้ส่วนตัวเข้าที่	เมื่อขึ้นห้องก็พูดคุยเล่นกันบ้างคนที่ยังไม่ได้จัดของก็จัดของตัวเอง ไป นักเรียนเดินไป เดินมาเพื่อทำกิจกรรมของตนเอง	

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนานุรักษ์ตามหลักไตรสิกขา
9.10 น.	นักเรียนเรียนวิชาตามตารางสอนแต่ละวัน ในวันนี้เป็นวิชาพละ คุณครูพานักเรียนไปที่สนามและให้วิ่งรอบสนาม และฝึกการวิ่งในแบบต่างๆ เช่นวิ่งเดินหน้า ถอยหลัง วิ่งเป็นวงกลม ซิกแซก ก่อนให้วิ่งเล่นกันแบบอิสระประมาณ 10 นาที ก่อนจะเรียกรวมตัวกัน	นักเรียนเดินแถวไปทำสนามและสนุกกับวิ่งออกกำลังมาก วิ่งตามที่ครูสอนแต่ก็วิ่งแบบตามใจตัวเอง วิ่งเล่นกันเองด้วย มีนักเรียนบางคนที่ไม่สามารถวิ่งตามที่ครูสอนได้ เช่นการวิ่งถอยหลัง วิ่งซิกแซก ซึ่งคุณครูก็เข้ามาสอนรายบุคคลแต่ก็ยังไม่ทำได้ดี ซึ่งครูก็บอกว่าต้องมาฝึกเพิ่มใหม่ภายหลัง	ด้านปัญญา - เกิดขึ้นได้จากการพานักเรียนคิดวิเคราะห์ และรู้จักเชื่อมโยงเรื่องที่เรียนเข้าสู่ตนเอง เพื่อนำไปพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่คุณครูจะต้องเป็นผู้นำการพัฒนาปัญญาของนักเรียน เช่นการออกกำลังกายแล้วนำมาเชื่อมโยงสู่ร่างกายของตนเอง ที่ทำให้เห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมถึงความเปลี่ยนแปลง และความต้องการอาหารของ เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจในการใช้ชีวิตมากขึ้น หรือกิจกรรมการทำงานศิลปะจากกล่องนม ที่ได้สอนเรื่องคุณค่าแท้ คุณค่าเทียมของรสชาติด้วย
9.40 น.	คุณครูพูดคุยสรุปกับเด็กนักเรียนในเรื่องของการวิ่ง ให้เด็กๆ ตรวจสอบความรู้สึกของตัวเอง หลังจากการวิ่ง ว่ารู้สึกอย่างไร มีอะไรออกมาจากร่างกายของเราบ้าง เพื่อให้เด็กๆ เรียนรู้เรื่องความเหนื่อย การเสียน้ำ เพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่ความสำคัญของการดื่มน้ำเพื่อทดแทนที่เสียออกไปจากร่างกายหลังการเล่น การออกกำลังกาย	นักเรียนตั้งใจฟัง และพยายามแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมกับเรื่องที่ครูถามสนใจ สังเกตทั้งตนเอง และเพื่อนๆ พูดคุยกัน ซึ่ให้กันดูความเปลี่ยนแปลงของร่างกายอย่างมีความสุข	ซึ่งพบว่ากิจกรรมที่จัดโดยนำหลักไตรสิกขาหรือศีล สมาธิ ปัญญามาเป็นหลักนั้น ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองของนัก ทั้งด้าน พฤติกรรม จิตใจ และปัญญาของนักเรียน คือ
10.00 น.	นักเรียนกลับห้องไปล้างมือ และรับประทานอาหารเช้า โดยคุณครูจะเป็นผู้ที่รินนมเตรียมไว้ให้และให้นักเรียนมาหยิบไปนั่งรับประทานที่ชื่อของตนเอง	นักเรียนรับของว่างไปนั่งรับประทาน ซึ่งคุณครูเป็นผู้ช่วยเหลือนักเรียนเยอะ นักเรียนไม่ค่อยได้ทำเอง กิจกรรมนี้ดูจะรวบรัดและผ่านไปเร็ว เนื่องจากคุณครูยังมีกิจกรรมต่อไปอีก คุณครูเริ่มกิจกรรมต่อไป	

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนานุรักษ์ตามหลักไตรสิกขา
10.20 น.	คุณครูเตรียมทำกิจกรรมต่อไป ขั้นนำ คุณครูให้นักเรียนนั่งเป็นวงกลม จากนั้นคุณครูก็เอาตะกร้าที่ซ้อนของไว้ข้างในมาวาง เด็กๆ ตื่นเต้นกับของที่ซ้อนอยู่มาก จากนั้นคุณครูก็ให้เด็กๆ ทายว่าข้างในมีอะไรอยู่ เด็กๆ ก็ทายว่าตุ๊กตา ของเล่น นก ขนม ฯลฯ คุณครูเพิ่มคำใบ้ให้นักเรียนว่า เป็นของที่กินได้ และนักเรียนเอามาโรงเรียนทุกวัน ตอนนี้เด็กๆ เริ่มคิดและตอบว่า ข้าว มีเด็กบางคนตอบว่า กุ้งก้ามกราม คุณครูจึงไปหาเด็กเพื่อให้คลำสัมผัสของในตะกร้าทีละคน เด็กๆ ตื่นเต้นมากและตอบว่ากุ้งก้ามกราม มีหลายกล่อง มีใหญ่ มีเล็กด้วย	คุณครูเริ่มกิจกรรมด้วยการกระตุ้นความสนใจของนักเรียนและใช้คำถามที่ท้าทาย นักเรียนอยากจะทำมาก บางคนขยับเข้ามาใกล้เพื่อจะขอดูของที่ครูซ่อนเอาไว้ เมื่อคุณครูถามคำถาม นักเรียนพยายามตอบ ช่วยกันคิด และเมื่อคุณครูให้นักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสของในตะกร้าปริศนา ทุกคนอยากจะจับมาพิสูจน์ให้คุณครูเรียกชื่อตนเองตลอด พยายามแสดงตัวให้ครูเห็นเพื่อจะได้เรียกชื่อตนเอง	พฤติกรรม : นักเรียนมีพฤติกรรมอยู่ในระเบียบ กตีกาดีพอสมควร แม้จะยังไม่สามารถควบคุมตนเองเนื่องจากวัยอนุบาล 1 ยังคงต้องได้รับการสอน การบอก และการฝึกให้สม่ำเสมอ จนเกิดเป็นพฤติกรรมคุ้นเคย ถ้าเมื่อได้รับการกระตุ้น ก็จะสามารถทำตามกติกาได้ในขั้นนี้จึงเห็นได้ว่า การดูแลของคุณครู ความสม่ำเสมอ เอาจริง เอาจัง การที่ครูมีกติกาขั้นตอน ชัดเจน จะช่วยนักเรียนในระดับนี้ได้ดีมากทีเดียว นักเรียนต้องเรียนรู้ในการปฏิบัติตัวตามกติกาของห้อง การดูแลตนเอง และกติกากการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งจะเห็นว่านักเรียนสามารถปฏิบัติได้ดี และเริ่มมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมช่วยเหลือกันตัวเอง
	ขั้นทำ คุณครูเฉลยปริศนาในกล่องและให้นักเรียนลองสังเกตว่ามีอะไรอยู่บ้าง และใครกินอะไรไหนบ้าง พอคุณครูหยิบออกมาเด็กๆ ก็ช่วยกันตอบและตื่นเต้นเวลาเจอของตัวเอง คุณครูได้อธิบายเกี่ยวกับกล่องขนมเช่น เรื่องรสชาติและเสริมเรื่องการกินรสจัดเป็นธรรมชาติที่ดีที่สุด ไม่จำเป็นต้องเป็นรสที่เติมเข้าไปเพราะเรากินเพื่อประโยชน์จากนม	นักเรียนที่ทายปริศนาถูกดีใจ หัวเราะชอบใจที่ได้เห็นเฉลย และสนุกกับเกมทายของนี้มาก พอคุณครูถามคำถามก็ยังมีบางคนที่ยังไม่ร่วมตอบเพราะยังอยู่ในอารมณ์สนุก ครูต้องเรียกกระตุ้นนิดหน่อยก่อนเริ่มเข้าสู่บทเรียน โดยเด็กบางคนก็เชื่อมโยงกับการเรียนพลະที่สนามเมื่อสักครู่นี้ในเรื่องการเสียเหงื่อ นักเรียนสนใจกับกล่องนมของตัวเองมาก รอดูกล่องนมของตนเองที่คุณครูจะหยิบออกมาวาง และบอกชื่ออะไร	

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
	เมื่อนักเรียนได้อ่านชื่อขนมทั้งหมดแล้ว คุณครูก็เอาภาชนะด้านหน้าของกล่องขนมที่ตัดเตรียมไว้วางคว่ำลง ให้นักเรียนจำไว้ จากนั้นครูก็พาร้องเพลงตึ๋มขนมสักพักหนึ่ง ก็กลับมากล่องขนมที่วางไว้ โดยเรียกชื่อเด็กทีละ 2 คน ให้มาหยิบกล่องขนมของตัวเองไปนั่งที่โต๊ะ จากนั้นคุณครูช่วยทากาวที่ฝากล่องนมติดลงบนกระดาษ แล้วต่อเติมตกแต่งเป็นรูปอะไรก็ได้ที่เด็กๆ ต้องการ บางคนสามารถทำได้เอง บางคนต้องให้คุณครูเข้ามาช่วย เสร็จแล้วนำไปส่งคุณครู คุณครูจะเขียนบันทึกสิ่งที่เด็กๆ บอกไว้ด้านหลังของชิ้นงาน	นักเรียนบางคนหยิบถูกทันทีแต่บางคนก็ต้องลองหยิบหลายครั้ง คุณครูจะพูดเป็นแนวทางให้ คอยพูดกระตุ้นอยู่ข้าง เมื่อนักเรียนหยิบได้ทุกคน นักเรียนก็รู้สึกภูมิใจ ประสบความสำเร็จ คุณครูให้นักเรียนทำงาน โดยมากเด็กๆ จะตั้งใจทำงานดี มีความสงบ พยายามทำงาน จะมีเสียงเรียกให้ช่วย ถามคำถามจากนักเรียนเป็นระยะ และคุณครูก็จะเดินดูและกระตุ้นบางคนไปด้วย	จิตใจ : ในวัยอนุบาล 1 นี้ การมีความสุขกับการมาโรงเรียนหรือการอยู่ไกลจากบ้านเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะฉะนั้นนักเรียนต้องมีความรู้สึกที่เชื่อใจ ไว้ใจคุณครูว่าจะเป็นผู้ทำหน้าที่แทนคุณแม่ได้ บทบาทของครูจึงต้องมีพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา บ้าง เพื่อให้นักเรียนรู้สึกมั่นใจ และมั่นคงในการมาโรงเรียน นั่นคือการสร้างสมรรถภาพจิตให้นักเรียนก่อน จากนั้นเมื่อนักเรียนมีสมรรถภาพจิตที่ดี เข้มแข็งแล้ว สุขภาพจิตก็จะดีตามไป ในเรื่องของคุณธรรมก็จะเป็นการเรียนรู้จากการอยู่ร่วมกัน หรือชี้ให้เห็นผ่านสิ่งรอบตัวอย่างเป็นรูปธรรม
	<u>ขั้นสรุป</u> คุณครูได้ถามเด็กๆ ว่า เด็กสนุกหรือไม่ เด็กตอบว่าสนุก คุณครูถามเด็กๆ ถึงประโยชน์ของกล่องนม และอธิบายเพิ่มเติมว่า “เมื่อกินนมหมดกล่องแล้วเราก็เอากล่องนมไปล้าง ตากให้แห้งเก็บเอาไว้ทำกิจกรรมสนุกๆ กัน หรือถ้ามีเยอะเราก็ส่งไปที่โรงงานให้เขาทำเป็นของใช้อย่างอื่นได้ด้วย เช่นตุ๊กตาของข้างล่างเป็นตุ๊กตาที่ทำการเอากล่องนมหลายๆ กล่องมาดัดเป็นชิ้นเล็กๆ แล้วทำเป็นแผ่นใหญ่ แล้วค่อยมาตัดทำเป็นตุ๊กตา ใช้ประโยชน์ได้อีกด้วย”	นักเรียนช่วยตอบคำถามที่ครูถาม และพยายามร่วมมือดี จะเห็นว่าบางคนคิดตามที่ครูบอก พยายามจะเชื่อมโยงกับตุ๊กตารข้างล่างกับตุ๊กตาที่บ้านตัวเอง แต่ก็เริ่มที่นักเรียนบางคนไม่สนใจสิ่งที่ครูพยายามอธิบายแล้ว เริ่มเล่นกับเพื่อน แหย่กันเองบ้าง จนครูต้องเรียกเตือน แต่ก็ยังมีนักเรียนที่เล่นกัน บางคนบ่นทิว ครูจึงจับบทเรียนลงและให้นักเรียนไปล้างมือก่อนทานอาหาร	

เวลา	กิจกรรม	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนานุรักษ์ตามหลักไตรสิกขา
11.00 น.	ครูให้นักเรียนเตรียมรับประทานอาหาร โดยมีการท่องคำคล้องจองใส่ผ้ากันเปื้อน ลงไปรับประทานอาหารกลางวัน	นักเรียนท่องคำคล้องจองทุกคน และรับประทานอาหารกลางวันได้ดี ขอเติมบ้าง บางคนทานอาหารช้า ครูจะเข้าไปกระตุ้นตั้งแต่เริ่มว่าวันนี้ให้เร็วกว่าเมื่อวานนี้ นักเรียนก็รับคำ	ปัญญา : การพัฒนาปัญญาของวัยอนุบาล 1 คุณครูจะใช้การคิดเชื่อมโยงกับของหรือเรื่องราวจากชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นจริง เพราะในวัยนี้ยังไม่สามารถคิดวิเคราะห์ได้อย่าง
11.30 น.	เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วนักเรียนจะแยกจาน ช้อน ส้อมใส่ลงในกระบะใส่ภาชนะที่แยกประเภทไว้ให้ ไปเล่นอิสระรองจนกว่าคุณครูจะเรียก ประมาณ 10 นาที จากนั้น ขึ้นห้องเพื่อเตรียมตัวอาบน้ำ โดยใช้เก้าอี้สำหรับนั่งเปลี่ยนเสื้อผ้าวางที่ชื่อของนักเรียน จากนั้นก็ห่อตัวเข้าห้องน้ำ ในช่วงที่นักเรียนอาบน้ำจะมีคุณครูอยู่ในห้องน้ำ 1 คน และอยู่ในห้องเรียน 1 คน	เมื่อเสร็จแล้วก็ไปจุดแยกภาชนะ แล้วไปเล่นสิ่งที่นักเรียนเล่นในช่วงหลังอาหารคือ การวิ่งเล่น เดินเล่นที่ลานสติ (ประสาทสัมผัส) หรือบางคนก็ไปเล่นที่บ้านของเล่น คนที่รับประทานอาหารเสร็จช้าก็จะได้เล่นเพราะถึงเวลาขึ้นห้อง นักเรียนหยิบเก้าอี้ได้แล้วก็เริ่มต้นเปลี่ยนเสื้อผ้า บางคนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้แล้ว แต่บางคนยังไม่สามารถถอดเสื้อผ้าเองได้ คุณครูยังต้องเข้าไปช่วย ในห้องตอนนี้ดูว่านายบ้าง แต่นักเรียนก็ดูจะรู้หน้าที่ตัวเอง แต่มีบางคนทำเสร็จแล้ว บางคนยังไม่เสร็จ ก็เดินไปมา	มาก แต่นักเรียนสามารถเข้าใจความเชื่อมโยงของสิ่งที่เขาเห็น หรือรู้สึกได้ คุณครูจึงต้องเป็นสร้างให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยง และเข้าใจสิ่งที่สัมพันธ์กัน และส่งผลต่อกัน และยังต้องเป็นกิจกรรมที่สนุก ทำท่าย ตื่นเต้น ใช้ประสาทสัมผัส ฝึกสมองทำงานทั้งด้านซ้ายและขวา เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาปัญญา และสติปัญญาต่อไป

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	พัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
12.00 น.	นักเรียนปูที่นอนเอง โดยคุณครูจะให้เด็กเป็นผู้อ่านชื่อเพื่อน และนำไปวาง และนำหมอนและผ้าห่มไปจับคู่กับที่นอน	เมื่อนักเรียนแต่งตัวเสร็จจะมานั่งรวมกันด้านหนึ่งของห้อง เพื่อรอปูที่นอน ทุกคนรอฟังและดูที่ครูที่จะหยิบที่นอนออกมาว่าจะเป็นของใคร บางคนไม่ดูเล่นกับเพื่อนเมื่อถึงชื่อตัวเอง คุณครูเรียกซ้ำถ้าไม่ออกมาจับก็จะผ่านไปเพื่อนๆ จะช่วยเรียก แต่ถ้าผ่านไปแล้วก็ต้องรอที่หลัง คนอื่นก็จะระวัง มากขึ้น	
12.25 น.	นักเรียนสวดมนต์ก่อนนอน และนอนพักผ่อน ในช่วงที่นักเรียนนอนพักผ่อนนั้น คุณครูจะสลับกันไปเพื่อรับประทานอาหารกลางวัน รวมทั้งการอ่านและเขียนสมุดสื่อสารกับผู้ปกครองนักเรียน	ส่วนมากตั้งใจสวดมนต์ แต่มีบางคนลงไปนอนรอ คุณครูก็เดินเข้าไปเรียก จับนั่งให้สวดมนต์กับเพื่อนๆ นักเรียนก็ยอมทำตาม บางคนก็เล่นสนุก เพราะรู้สึกสบายเวลาอยู่บนที่นอน	
13.45 น.	นักเรียนเริ่มตื่นนอนขึ้นมา เข้าห้องน้ำ เก็บที่นอนของตัวเอง เข้าตู้เก็บ แต่งตัว พบเก็บชุดนอน เก็บสมุดใส่กระเป๋าเตรียมกลับบ้าน	นักเรียนลุกขึ้นมาอย่างงัวเงีย และเดินไปห้องน้ำเองก่อนกลับมาเก็บที่นอน เข้าตู้ และเริ่มแต่งตัว ช่วงนี้คุณครูต้องช่วยนักเรียนหลายคน เพราะต้องใส่เสื้อสวมหัว และตรวจเช็คการเก็บของกลับบ้าน และนักเรียนเองก็ยังไม่ค่อยรับรู้เต็มที่นักเนื่องจากเพิ่มตื่นนอน	
14.20 น.	รับประทานอาหารเช้า คุณครูัดักขนมเป็นถ้วยวางไว้ให้นักเรียนที่เสร็จเรียบร้อยมาหยิบไปทานได้	นักเรียนทานขนมไทยที่คุณครูัดักให้คนละนิดเดียวติดกันถ้วย เพื่อให้รู้จักขนมไทยและชิมรส ถ้าชอบก็มาเติมเพิ่มได้ เพราะบางคนก็ไม่ค่อยชินกับขนมไทยนัก แต่ก็พยายามทานให้หมด	

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	พัฒนานุรักษ์ตามหลักไตรสิกขา
14.35 น.	คุณครูทบทวนบทเรียนก่อนกลับบ้านกับนักเรียน	นักเรียนเริ่มสดชื่นขึ้นเมื่อคุณครูร้องเพลง และถามคำถามให้ตอบ มีส่วนร่วม และรู้ว่าเดี๋ยวจะได้กลับบ้านก็ยิ่งร่าเริง คอยเล่นกันเอง หัวเราะกันสนุกสนาน มีเสียงฟ้องคุณครูแทรกบ้างว่าเพื่อนคนนี้ไม่ฟัง คอยกัน เล่นกัน หรือมาเบียดคุณครูก็พูดเตือนไปบ้าง เฉยๆ บ้างแล้วแต่กรณี โดยมีคุณครูอีก 1 คนคอยดู และเข้าไปหาเป็นรายบุคคลที่มีปัญหา	
14.55 น.	นักเรียนเข้าแถวเตรียมตัวกลับบ้าน	นักเรียนหยิบของและเตรียมตัวกลับบ้าน ตั้งแถวหน้าห้องก่อนลงไปใส่รองเท้าข้างล่าง พร้อมกับร้องเพลงลาคุณครู สวัสดีกัน	

ตารางกิจกรรมระดับชั้นอนุบาล 2

วันพุธที่ 25 กรกฎาคม 2550

เวลา	กิจกรรม	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
8.00 น.	เมื่อนักเรียนมาถึงโรงเรียนจะขึ้นห้องเรียนมาสวัสดีทักทายครู คุณครูจะยิ้ม พูดทักทาย และโอบกอดเด็กๆ - แหวนป้ายชื่อว่ามีมาโรงเรียนแล้ว - เก็บกระเป๋าจัดของใช้ประจำวันที่น่ามาจากบ้านออกมาใส่ในตะกร้าของใช้ส่วนตัว - เซ็นชื่อลงในปฏิทินการมาโรงเรียนโดยใช้วิธีระบายสี และเขียนชื่อเล่นของตัวเองลงไปในช่วงวันที่ เมื่อนักเรียนทำกิจกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงสามารถหยิบของเล่นจากมุมของเล่นออกมาเล่นได้อิสระ ในช่วงเช้านี้คุณครูจัดไว้ว่าให้ผู้ปกครองมาทำกิจกรรมรับอรุณกับนักเรียนทุกเช้าวันพฤหัสบดี กิจกรรมที่ทำนั้นส่วนมากจะเป็นกิจกรรมการอ่านนิทานภาษาไทยหรืออังกฤษ ร้องเพลง เนื่องจากในช่วงเช้ามีเวลาจำกัด	นักเรียนรู้หน้าที่ของตนเองดีเดินเข้ามาอย่างสดชื่นและทำหน้าที่ของตนเองตามลำดับ มีนักเรียนประมาณ 3-4 คนที่คุณพ่อ คุณแม่ ขึ้นมาส่งที่ห้อง บางคนช่วยเล่านิทานให้เด็กๆ ที่ทำหน้าที่เสร็จแล้วฟัง บางคนมาพูดคุยกับคุณครูตอนเช้า ยังมีนักเรียนประมาณ 2-3 คนที่คุณครูยังต้องเรียกเตือน กระตุ้นให้ทำกิจกรรม ในช่วงเช้านี้มีนักเรียนมาโรงเรียนทันจัดกระเป๋าเข้าก่อนเข้าแถวประมาณ 10 คน นักเรียนที่เหลือจะค่อยๆ หายอมาในช่วงเช้าแถวต้องวางกระเป๋าไว้ข้างล่างและนำขึ้นมามาจัดหลังเข้าแถวเรียบร้อยแล้ว	การจัดกิจกรรมประจำวันที่ประกอบด้วยหลักการ พัฒนา ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น สามารถแยกวิเคราะห์ได้ ดังนี้ ด้านศีล - ในแต่ละกิจกรรมประจำวัน พบว่า คุณครูเองมีการจัดวางกติกาไว้เป็นระบบขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการจัดของใช้ส่วนตัว การนั่งเรียน การตอบคำถาม การเดินออกนอกห้องเรียน การประพฤติตนในแต่ละสถานที่ สถานการณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ให้นักเรียนชัดเจนว่าต้องทำอะไร อย่างไร และเพื่ออะไร ด้านสมาธิ - กิจกรรมที่เรียกสติ สมาธิของนักเรียนจะแทรกอยู่ในช่วงการเปลี่ยนกิจกรรมหรือ ก่อนที่จะเริ่มกิจกรรมใดๆ ขึ้นเสมอ โดยครูจะจัดให้เป็นรูปแบบที่หลากหลาย เช่นเพลง คำคล้องจอง การใช้จังหวะประกอบท่าทาง การใช้เสียงสัญญาณแทนคำพูด เป็นต้น นอกจากนี้ กิจกรรมเรียกสมาธิ เป็นระยะแล้ว ในห้องเรียนเองก็มีสภาพที่เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างมีสมาธิที่พอสมควรคือ มีความสว่าง สงบ
8.30 น.	นักเรียนลงมาเข้าแถวสวดมนต์ ทำสมาธิประกอบเพลง และเคารพธงชาติ จากนั้นนักเรียนทำกิจกรรมหน้าแถวยามเช้า เช่นในวันนี้เป็นการแสดงละครของพี่ประถม 3 ที่นำเรื่อง “เกิดมาทำไม” มาแสดงให้เพื่อนๆ ได้ดู	นักเรียนลงมาเข้าแถวยืนประจำที่ แต่ยังเล่นกันคุยกันอยู่ คุณครูต้องยืนกำกับให้พยายามรักษาความตรงของแถว และไม่คุยเล่นกันในแถว เมื่อพี่ประถมมาเล่นละคร ก่อนเริ่มดูละคร คุณครูจะพูดถามถึงกติกากาการชมละคร และให้ท่องคำคล้องจองการเป็นผู้ดู ผู้ฟังที่ดี	

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนานุษย์ตามหลักไตรสิกขา
	โดยเนื้อเรื่องของละครเรื่องนี้ คือ “มีแพะน้อยซึ่งสงสัยว่าชีวิตคนเรานั้นเกิดมาทำไม แพะน้อยเดินไปเจอพี่หมูก็เลยถามพี่หมูว่าเราเกิดมาทำไม พี่หมูตอบว่า “เราเกิดมาเพื่อกินไถ่ละ” แต่เจ้าแพะน้อยก็ไม่เชื่อจึงเดินต่อไป เมื่อเดินไปเจอพี่แมวก็ถามพี่แมวอีก พี่แมวตอบมาว่า “เราเกิดมาเพื่อนอนไถ่ละ” เจ้าแพะน้อยก็ยังไม่พอใจจึงเดินต่อไปพบกับพี่นกยูง แพะน้อยจึงถามคำถามนี้กับพี่นกยูงอีก พี่นกยูงตอบว่า “เราเกิดมาเพื่อเต้นระบำไถ่ละ” เจ้าแพะน้อยก็ยังรู้สึกที่ไม่ใช่ จึงออกเดินต่อไปด้วยความสงสัย จนกระทั่งเจ้าแพะน้อยมาเจอกับคุณพระอาทิตย์ เจ้าแพะน้อยได้ถามคุณพระอาทิตย์ว่าเราเกิดมาทำไมหรือ คุณพระอาทิตย์ตอบว่า “อ้อ เราเกิดมาเพื่อทำประโยชน์ยังไถ่ละ” เมื่อเจ้าแพะน้อยได้รับคำตอบจากคุณพระอาทิตย์แล้วก็รู้สึกพอใจและรู้ว่านี่คือคำตอบว่าเราเกิดมาทำไม เมื่อละครจบลงพี่ประมณี่มาแสดงให้น้องดูก็ได้ถามคำถามน้องว่ารู้หรือยังว่าเราเกิดมาเพื่อทำอะไร น้องๆ ก็ตอบได้ว่าเราเกิดมาเพื่อทำประโยชน์ เมื่อการแสดงจบลงคุณครูผู้นำกิจกรรมเข้าม้าย้ำถึงวิธีการทำประโยชน์มีอะไรบ้าง เด็กๆทุกระดับช่วยกันตอบ	การแสดงของพี่ประมณี่ 3 ดึงดูดความสนใจของเด็กๆ ได้ดี เพราะมีการแสดงประกอบเพลง มีเสียงบรรเลงเปียโนในทำนองเพลง “หนูมาลี” ตัวละครเป็นสัตว์ต่างๆ หลายตัว เด็กๆ ตั้งใจดู ไม่เล่นกันเลย สังเกตว่าเด็กๆ จะชอบตัวหมูมากเป็นพิเศษ เพราะหมูจะมีบุคลิกตลก พอหมูออกมาจะชวนกันหัวเราะเสียงดัง ส่วนเมื่อพระอาทิตย์ออกมาและตอบคำถามพี่แพะน้อยว่าเกิดมาเพื่อทำประโยชน์ เด็กๆ ดูประทับใจในคำตอบ ยิ้ม และพูดกับเพื่อนที่นั่งข้างๆ ว่าพระอาทิตย์ ทำประโยชน์และหัวเราะกันเบาๆ เมื่อพี่ๆ ถาม น้องว่าเราเกิดมาเพื่ออะไร น้องก็ร่วมตอบคำถามว่าเราเกิดมาเพื่อทำประโยชน์ และเด็กช่วยกันตอบคำถามคุณครูถึงวิธีการทำประโยชน์ว่า ช่วยพ่อแม่ทำงาน เป็นเด็กดี คุณครูช่วยเติมเรื่องการทำงานบ้าน บริการพ่อแม่ ก็เป็นการทำประโยชน์ด้วย	ตัวคุณครูผู้สอนเองก็ใช้น้ำเสียง เบา นุ่มนวล ซึ่งทำให้นักเรียนใช้โทนเสียงระดับใกล้เคียงกันด้วย นอกเหนือจากนั้นแล้ว ในกิจกรรมที่จัดเป็นการพัฒนาสมาธิ ยังมีกิจกรรมประเภทที่พัฒนาสมรรถภาพจิต คือ ด้านความเข้มแข็งมุ่งมั่นของจิตใจ คือ รู้จักการอดทน การพยายามฝึกและฝึกตนเองทำการงานให้สำเร็จ ลุ่ล่งไป หรือแม้แต่การทำในสิ่งที่ทั้งชอบและไม่ชอบได้ ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมการปั้นดินที่นักเรียนพยายามทำด้วยตนเอง แม้ว่าจะค่อนข้างยากก็ตาม การรับประทานอาหารที่ไม่ชอบ การล้างจาน หรือดูแลตัวเอง ก็ล้วนเป็นกิจกรรมที่ฝึกสมรรถภาพจิตนักเรียนทั้งสิ้น คุณภาพจิต คือ การพัฒนาคุณธรรมให้เกิดขึ้น ซึ่งจะพบว่าทุกกิจกรรมคุณครูเองพยายามเชื่อมโยงเข้ามาสู่คุณธรรมของนักเรียนเสมอ ไม่ว่าจะเป็นจากละครหน้าแถวของนักเรียนประมณี่ยามเช้า การเรียนแบ่งกลุ่มตามฐาน หรือการจัดให้นักเรียนรู้จักการขอบคุณ ขอโทษผู้อื่นก่อนกลับบ้าน

เวลา	กิจกรรม	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนานุสรณ์ตามหลักไตรสิกขา
9.10 น.	นักเรียนกลับเข้าชั้นเรียน หลังจากเข้าห้องน้ำ ล้างมือแล้ว ให้นักเรียนที่มาไม่ทันจัดกระเป๋าสองข้างเข้าจัดโต๊ะเก้าอี้ให้เรียบร้อย ขณะที่มีเพื่อนจัดโต๊ะเก้าอี้คุณครูให้นักเรียนท่องคำคล้องจอง เล่นเกมการเคลื่อนไหวร่างกายตามคำสั่ง และตามจังหวะที่ครูเคาะประกอบ เมื่อนักเรียนครบพร้อมที่จะเรียนแล้ว คุณครูก็ร้องเพลงทักทาย สวัสดิ์กับเด็ก และพูดคุยกันนิดหน่อย จากนั้นก็บอกให้เด็กๆ เข้าแถวเตรียมติ๋ม นม กินของว่าง	นักเรียนยังคงมีอารมณ์สนุกสนานจากการชมละครอยู่ยังคงพูดคุย หัวเราะกับเพื่อนอยู่ เมื่อนานั่งที่ประจำก็ร่วมกิจกรรมกับคุณครูอย่างสนุกสนาน และเริ่มสงบลง	ด้านปัญญา - เกิดขึ้นได้จากการพานักเรียนคิดวิเคราะห์ และรู้จักเชื่อมโยงเรื่องที่เรียนเข้าสู่ตนเอง เพื่อนำไปพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่คุณครูจะต้องเป็นผู้นำการพัฒนาปัญญาของนักเรียน เช่นการดูละครยามเช้า แล้วนำมาคิดวิเคราะห์ต่อเนื่อง การเรียนเรื่องต้นไม้แล้วนำกลับมาดูตนเอง เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจในการใช้ชีวิตมากขึ้น และจะเห็นได้ว่าทั้งก่อนและหลังทำกิจกรรมหรือกิจกรรมใดๆ ก็ตาม คุณครูจะทบทวนสิ่งที่นักเรียนต้องทำ ข้อควรปฏิบัติ หรือปัญหาที่เคยเกิดขึ้น เพื่อย้ำให้นักเรียนได้เกิดความตระหนัก รวมทั้งมีการสรุปสิ่งที่ได้ทำไปหลังจากจบการเรียนรู้อยู่เสมอด้วย ซึ่งพบว่ากิจกรรมที่จัดโดยนำหลักไตรสิกขาหรือศีล สมาธิ ปัญญามาเป็นหลักนั้น
9.30 น.	นักเรียนเข้าแถวเพื่อรับนม โดยคุณครูจะจัดวางเหยือกให้นักเรียนเพื่อรับนมเอง จากนั้นจึงหยิบของว่างไปนั่งรับประทานบริเวณหน้าห้องเรียนซึ่งเป็นที่ประจำที่กำหนดไว้สำหรับนั่งทานของว่าง คุณครูเตรียมนักเรียนให้พร้อมที่จะเรียนรู้ในช่วงต่อไปในวิชา โดยให้นักเรียนไปเข้าห้องน้ำ และมานั่งรวมกันเพื่อเรียกสมาธิ โดยให้การท่องคำคล้องจอง และการทำสมาธิมี	นักเรียนรู้หน้าที่ว่าต้องปฏิบัติตัวอย่างใดในการเข้าแถวรับนมและไปนั่งกินของว่าง มีนักเรียนบางคนที่คุณครูยังต้องเข้าไปเรียนใกล้เพื่อช่วยประคองเวลาเรียน ขณะนั้นคุณครูจะพูดเพื่อเตือนนักเรียนเรื่องการระวังในการถือแก้วนม การเดินไปนั่งที่ และไม่พูดคุยกันเสียงดัง ในขณะที่กิน เมื่อเด็กส่วนมากกินของว่างเสร็จแล้ว คุณครูทำกิจกรรมเรียกสมาธิก่อนเรียน ทำให้นักเรียนนั่งสมาธิเริ่มรู้ตัวว่าจะต้องสงบเพื่อเริ่มเรียนกิจกรรมต่อไป	ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองของนัก ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาของนักเรียน คือ
9.55 น.	เมื่อนักเรียนพร้อมที่จะฟังคุณครูแจ้งเรื่องการเรียนฐานกิจกรรมแต่ละฐาน โดยฐานกิจกรรมนี้จะแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มรวมกับเพื่อนในระดับอนุบาล 2 อีก 2 ห้อง และจะเรียนวันละประมาณ 2 ฐาน ตามกลุ่มที่เคยแบ่งไว้แล้ว และให้เด็กหมุนเวียนในแต่ละฐานซึ่งใช้เวลาประมาณ 30 นาที	นักเรียนนั่งฟังคุณครูอธิบายเรื่องการแบ่งกลุ่มฐานอย่างตั้งใจ มีนักเรียนบางคนเริ่มเล่นกัน	

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
	นักเรียนกลุ่มหนึ่งไปเรียนกิจกรรมฐานศิลปะคุณครูได้ทำกิจกรรมวงกลมกับนักเรียน เพื่อเตรียมความพร้อม เรียกสมาธิก่อนเริ่มเรียนต่อไป ครูท่องคำคล้องจองร่วมกับนักเรียน และเรียกสมาธิด้วยการเอามือไปจับส่วนต่างๆ ของร่างกายให้เด็กๆ ดูและทำตาม และใช้คำสั่งให้เด็กนั่งท่านั่งแบบต่างๆ เช่นนั่งพับเพียบ ขัดสมาธิ เขยียดขา หลังจากนั้นคุณครูทบทวนกติกาการเรียนรูู้ ให้รักษากติกา ตั้งใจเรียน ฟังคุณครู และย้ำเรื่องการปัดจี๋ เข้าห้องน้ำ ให้ออกครู จากนั้นพานักเรียนแบ่งเป็นกลุ่มย่อยเพื่อไปทำกิจกรรมงานนี้ รวมกับเพื่อนห้องอื่น เป้าหมาย เพื่อให้เด็กเห็นประโยชน์จากต้นไม้ ไม้ไผ่ สารที่ควรรู้คือ เรื่องไม้คลุมดิน (จากลัปดาห์ที่แล้วที่เรียนเรื่องไม้ยืนต้นไปแล้ว) สื่ออุปกรณ์ ดินเซรามิค หนังสือพิมพ์ ใบไม้ ไม้กลัด ไม้ตะเกียบ ขั้นนำ คุณครูเตรียมอุปกรณ์คือดินสำหรับปั้นเซรามิค กระดาษหนังสือพิมพ์สำหรับปูรองพื้น ใบไม้ และไม้ขนาดเล็ก เอาไว้ เมื่อนักเรียนพร้อมที่จะเรียนคุณครูได้พูดคุยเรื่องการทำชิ้นงานนี้ว่า วันนี้คุณครูจะให้เด็กๆ ปั้นดินเป็นของใช้ เป็นจานใส่สบู่	เมื่อนักเรียนบางกลุ่มไปเรียนศิลปะ เด็กๆ ตื่นเต้นกันมากเมื่อเห็นอุปกรณ์ต่างๆ ที่คุณครูเตรียมไว้ให้ อยากลงมือทำ เมื่อเข้าไปในห้องฟังคุณครูอธิบายขั้นตอนของการทำงาน ก็ตื่นเต้นพูดคุยกันบ้าง เล่นกันบ้าง จนคุณครูต้องเตือนให้นักเรียนตั้งใจฟังก่อนลงมือทำ เพราะเดี๋ยวจะทำได้ไม่ได้ และเตือนให้นักเรียนรักษากติกา เพราะมีอุปกรณ์เยอะ และต้องทำเป็นขั้นตอน แต่ถ้าใครทำไม่ได้ มีปัญหาให้เรียกคุณครูๆ จะเข้าไปช่วย เด็กๆ ตื่นเต้นและตั้งใจมาก อยากทำงานแล้ว และพยายามมองอุปกรณ์ที่คุณครูอธิบายทุกอย่าง เมื่อคุณครูอธิบายจบพร้อมให้นักเรียนเริ่มลงมือทำ นักเรียนให้ความร่วมมือมาก มีการพูดคุยซักถาม และคุยกันเองระหว่างลงมือทำ เด็กๆ ตั้งใจทำกันดี และสามารถปฏิบัติตามคำสั่งของคุณครูได้ตามขั้นตอน ในขั้นการกดบีบลายใบไม้ มีนักเรียนบางคนต้องให้คุณครูช่วยเหลือ เนื่องจากกดแล้วไม่เกิดลวดลาย คุณครูก็เข้าไปช่วย ในขั้นตอนของการยกขอบขึ้น	พฤติกรรม : นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องกฎ ระเบียบ และพยายามที่จะปฏิบัติตาม มีกิริยา มารยาทที่ดีพอสมควร แม้จะยังมีนักเรียนที่ไม่ทำตามกติกาของห้องบ้าง แต่ก็ยังอยู่ในการควบคุมของคุณครูได้ ทำให้การดูแลชั้นเรียนเป็นไปได้โดยง่าย และมีบรรยากาศสบายๆ ไม่เคร่งเครียด และนักเรียนยังได้มีโอกาสเรียนรู้กติกาการปฏิบัติตัวในหลายสถานการณ์ด้วย เช่นการเรียนในห้องเรียน นอกห้องเรียน และการอยู่ในที่ประชุม

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
	ครูถามเด็กว่าทำอะไรได้บ้าง เด็กๆ บอกว่าใช้ดินเซรามิคปั้น แล้วเอาไปอบให้แข็ง ครูถามเรื่องการใช้เวลาใช้สบู่อันไหนจะมีน้ำใหม่คะ เด็กๆ บอกว่า มีค่ะ/ครับ ครูจึงชวนเด็กๆ คิดว่า ถ้าเราทำงานใส่สบู่ แล้วมีน้ำมันจะขังอยู่ในจาน สบู่จะเป็นอย่างไร แล้วเราจะทำอย่างไรดี เด็กๆ ช่วยกันคิดและตอบคำถามว่า ก็ทำให้น้ำไม่ขัง ไหลออกมาได้ ด้วยการเจาะรูขึ้นทำ ครูเริ่มลงมือแจกดินเซรามิคให้เด็กๆ คนละก้อนให้หนึ่งทำเป็นกลุ่มที่มีกระดาษหนังสือพิมพ์เตรียมไว้อยู่แล้ว คุณครูบอกว่าครูมีใบไม้ที่เราไปเก็บกันมาอยู่ด้วย เราเอามาทำจานรองสบู่ด้วยได้ไหม เด็กๆ บอกว่าได้ เอาทำเป็นลายใบไม้ คุณครูจึงให้เด็ก ลงมือทำ ด้วยการนวดดิน กดให้เป็นลงไป แล้วเริ่มปั้นว่าต้องการรูอะไร แล้วคุณครูให้เวลาเด็กลองทำแล้วเดินดูเพื่อแนะนำ ช่วยเหลือเป็นกลุ่มๆ ไป เมื่อเด็กๆ ขึ้นรูปเสร็จแล้ว ก็เอาใบไม้มาพิมพ์ลาย ครูอธิบายเรื่องการยกขอบขึ้นเล็กน้อยโดยการใช้นิ้วมือบีบๆ เพื่อไม่ให้สบู่หล่นได้ตัดขอบให้สวยงามด้วยไม้กลัด ซึ่งครูสาธิตให้ดูแล้วให้เด็กทำเอง จากนั้นจึงเจาะรูให้น้ำไหลออก ขั้นสรุป ครูให้เด็กเอาผลงานที่เสร็จแล้วมาวางไว้ที่โต๊ะด้านหน้าที่เตรียมไว้ พร้อมเขียนชื่อเด็กด้านหลังงาน และบอกเด็กๆ ว่า คุณครูจะเอาชิ้นงานไปอบในเตา แล้วถามถึงสถานะ	เด็กหลายคนทำได้ด้วยตัวเอง แต่มีเด็กบางคนที่ยังต้องให้ครูเข้าไปช่วยแนะนำ สาธิตให้ดูนิดหน่อยแล้วก็พยายามทำต่อได้เอง ส่วนอีกขั้นตอนหนึ่งที่คุณครูต้องเข้าไปช่วยบ้างก็คือ การใช้ไม้จิ้มรูระบายน้ำตรงกลาง และการใช้ไม้กลัดขีดตัดขอบเพื่อเก็บขอบให้สวยงาม กิจกรรมโดยรวมแล้ว นักเรียนสามารถทำเองได้ และมีขั้นตอนที่ดี ต้องอาศัยการแนะนำบ้าง แต่มีเพียงนักเรียนบางคนที่คุณครูเข้าไปแนะนำบ้าง หรือช่วยเหลือบ้างนิดหน่อย เนื่องจากบางคนไม่แน่ใจว่าทำถูกหรือไม่ หรือบางคนมีกล้ามเนื้อที่ยังไม่แข็งแรงพอต้องช่วยเหลือบ้าง แต่ทุกคนก็สามารถทำกิจกรรมไปได้ด้วยดี งานสำเร็จออกมาเป็นชิ้นงานที่รอเผาทุกคน	จิตใจ : นักเรียนดูว่าเร่ใจ มีความสุข เบิกบาน มีความมั่นใจในตัวเอง และสามารถคิดแก้ปัญหาของตนเองได้ จะพบความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นของนักเรียนอยู่ตลอดเวลา มีความตั้งใจ ใฝ่รู้ ตื่นตัวในการเรียน และยินดีที่จะปฏิบัติการทำงาน มีความมุ่งมั่น พยายามที่จะทำงานให้สำเร็จ แม้ว่าบางคนยังต้องการความช่วยเหลือก็จะมีเพื่อนคอยช่วยเหลือโดยไม่ต้องร้องขอด้วย ทั้งการทำงานในวิถีชีวิตยังช่วยสร้างความมั่นใจ และความรักการทำงาน ความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นอีกด้วย

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
	ของดินที่ปั้น เด็กบอกว่านิ่ม ครูจึงถามว่าเอาไปใส่สบู่น่าได้ไหม เด็กบอกว่ายังไม่ได้ ครูจึงบอกว่าเดี๋ยวเราลองทิ้งไว้ถึงตอนเย็นแล้วมาดูว่ามันคุณครูจะพุดคุ้ยสรุปเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ไปทำมา โดยให้นักเรียนได้พุดแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน จากนั้นเตรียมตัวลงไปรับประทานอาหารกลางวันข้างล่าง ในระหว่างนี้จะมีนักเรียนที่เป็นเวรบริการประจำวัน 4 คน จะลงไปข้างล่างกับครูประจำชั้น 1 คน เพื่อไปทำหน้าที่ตั้งวางจานอาหาร ช้อน ส้อม แก้วน้ำ และตักอาหารให้กับเพื่อนทุกคน		ปัญญา - นักเรียนได้รับบทฝึกการคิดวิเคราะห์เพื่อพัฒนาปัญญาด้านความรู้ ความเข้าใจอยู่เสมอ นักเรียนเรียนรู้จากสิ่งรอบตัวที่เป็นรูปธรรมแล้วค่อยๆ เข้ามาสู่ตัวเพื่อเรียนรู้เรื่องของตนเอง จิตใจ และความรู้สึกของตนเองแบบง่ายๆ และยังสร้างความตระหนักรู้ในประโยชน์และคุณค่าของอาหาร การทำงาน การดูแลตนเอง และธรรมชาติรอบตัว ซึ่งหากได้รับการ
11.30 น.	นักเรียนลงมารับประทานอาหารกลางวัน หลังจากรับประทานอาหารเสร็จนักเรียนจะต้องไปล้างจานอาหารของตนเองที่อ่างล้างจานที่จัดไว้ให้	นักเรียนกินอาหารไปคุยกันไปบ้าง ส่วนมากจะช่วยเหลือตัวเองตักอาหารและยกมือขอเติมอาหาร คุณครูจะเดินมาตักให้ โดยเด็กๆ จะต้องทานอาหารให้หมดเกลี้ยงไม่เหลือ และทานผลไม้ ดื่มน้ำ ล้างจาน โดยมีคุณครูคอยดูแลการล้างจาน คอยพูดเตือนกำกับเด็กๆ ที่ทำไม่ค่อยประณีต เร็วเกินไป หรือเตือนเรื่องวิธีการที่ถูกต้องด้วย นักเรียนบางคนก็จะใช้เวลาทานนาน คุณครูต้องคอยดูแลและกระตุ้นเป็นระยะ	ฝึกอย่างต่อเนื่อง จะสร้างเป็นวิธีคิด และพฤติกรรมในการทำที่คุ้นเคยในด้านที่ดีได้ต่อไป
12.00 น.	นักเรียนดื่มนม อาบน้ำ แปรงฟัน เปลี่ยนชุดนอนของตนเอง และปูที่นอนของตนเอง โดยคุณครูจะให้นักเรียนที่เป็นเวรปูลที่นอนให้เพื่อนในขณะที่เพื่อนคนอื่นๆ ดื่มนม ทำกิจวัตรอื่นๆ	นักเรียนรู้หน้าที่และทำได้ด้วยตนเอง ยังต้องมีการกระตุ้นเตือนจากคุณครูอยู่บ้าง	

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
12.20 น.	คุณครูจะเล่นนิทานก่อนนอนให้ฟังเพื่อให้เด็กๆ นอนหลับพักผ่อน (ในช่วงนี้คุณครู 2 คนในห้องจะสลับกันไปรับประทานอาหารกลางวัน และเขียนสมุดสื่อสารระหว่างครูและผู้ปกครอง)	นักเรียนตั้งใจฟังนิทาน พยายามนอนฟังและหลับตา มีแอบเล่นกันบ้าง และคุยกันบ้าง คุณครูต้องเตือน และบอกให้หลับตาฟัง เพื่อพักผ่อน จนเด็กๆ ค่อยๆ หลับไปที่ละคน	
13.45 น.	นักเรียนเริ่มต้นนอน เข้าห้องน้ำ เก็บที่นอน และเปลี่ยนชุดนอนกลับมาเป็นชุดนักเรียน เพื่อเตรียมตัวกลับบ้าน เก็บชุดนอนและสมุดสื่อสารกระเป๋า	เมื่อตื่นนอนเด็กๆ ก็เริ่มทำหน้าที่ตามกิจวัตรประจำวัน มีการดูแลตนเองเข้าห้องน้ำมาเก็บที่นอนที่เด็กๆ ทุกคนทำได้ดี ครูต้องเตือนบ้างเป็นระยะๆ สำหรับเด็กๆ ที่ยังไม่ค่อยตื่นเต็มที่ จากนั้นก็ต้องแต่งตัวเตรียมของเพื่อกลับบ้าน เด็กสามารถทำได้ รู้หน้าที่ของตนเองดี	
14.30 น.	นักเรียนรับประทานอาหารว่างป้าย (ขนมไทย) ล้างมือ ล้างปาก	วิธีการและสถานที่เหมือนการกินของว่างตอนเช้า คือคนที่เสร็จเรียบร้อยออกมาหยิบถ้วยอาหารว่างนั่งลงในบริเวณที่กำหนด และรับประทานจนเสร็จแล้วจึงลุกไปทำความสะอาด	
14.45 น.	นักเรียนทบทวนบทเรียนกับคุณครูเรื่องหน่วยการเรียนรู้ โดยเป็นช่วงการอ่านบัตรคำภาษาไทย เป็นคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับสาระที่เรียนในสัปดาห์นี้ จากนั้นให้นักเรียนพูดขอบคุณ ขอโทษกันก่อนที่จะกลับบ้าน	เมื่อกลับมาเด็กๆ จะเข้ามานั่งที่นั่งประจำและเริ่มท่องคำคล้องจอง ร้องเพลง และอ่านบัตรคำทบทวนบทเรียนตอนเช้าซึ่งเด็กบางคนจะเข้ามาสมทบซ้ำเนื่องจากกินของว่างเสร็จช้า ทำให้ได้ทบทวนบทเรียนในห้องไม่เท่าเพื่อน เด็กๆ ร่าเริงมากเพราะกำลังจะได้กลับบ้าน	
15.00 น.	นักเรียนเข้าแถวกลับบ้าน		

ตารางกิจวัตรระดับชั้นอนุบาล 3

วันพฤหัสบดีที่ 19 กรกฎาคม 2550

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
8.00 น.	นักเรียนเริ่มมาถึงโรงเรียน เมื่อมาถึงห้องเรียนแล้วจะเข้ามา สวัสดีทักทายคุณครู - เช็นชื่อที่สมุดเช็นชื่อมาโรงเรียน และเลียบป้ายชื่อในห้อง - จัดเก็บกระเป๋า นำของใช้ส่วนตัวออกมาจัดใส่ตะกร้า ส่งสมุดบันทึกและการบ้าน - ฝึกการเขียนตามโจทยบนกระดาน เช่น คุณธรรม นักเรียน 12 ประการ วันที่ คำศัพท์ เป็นต้น - เตรียมตัวเพื่อไปเข้าแถว	นักเรียนมาโรงเรียนค่อนข้างเช้าและสดชื่น โดย จะเข้ามาทักทายสวัสดีคุณครู และทำหน้าที่ของ ตนเอง โดยคุณครูไม่ต้องบอก จะมีแต่เสียงพูด คุยกันระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับ นักเรียน ถามเรื่องต่างๆ แลกเปลี่ยนเรื่องกัน	การจัดกิจวัตรประจำวันที่ประกอบด้วยหลักการพัฒนา คีล สมาธิ ปัญญา นั้น สามารถแยก วิเคราะห์ได้ ดังนี้ ด้านศีล - ในแต่ละกิจกรรมประจำวัน พบว่า คุณครูเองมีการจัดวางกติกาไว้เป็นระบบ ขั้นตอน นักเรียนที่ได้รับการฝึกฝนมาในแต่ละ ระดับ จนถึงระดับอนุบาล 3 นี้ นักเรียนสามารถ ปฏิบัติได้เองโดยคุณครูเข้ามามีบทบาทน้อยมาก
8.30 น.	เข้าแถวสวดมนต์ นักเรียนอนุบาล 3 ผลัดกันออกมาชี้และนำ สวดมนต์ เคารพธงชาติ ร่วมกิจกรรมหน้าแถว ตามตารางแต่ละ วัน	นักเรียนรู้หน้าที่และมีวินัยในตนเองค่อนข้างดี นั่งเรียบร้อย เป็นระเบียบและ มีส่วนร่วมกับ กิจกรรมดี	ทั้งการช่วยเหลือ ดูแล ตนเอง การสร้างกติกาขึ้น ขึ้นมาเองระหว่างกลุ่ม โดยที่นักเรียนจะมี บทบาทในการสร้าง และดูแลกันเองตามที่เข้า
9.00 น.	เข้าเรียนตามตารางในแต่ละวัน เช่นในวันนี้มีผู้ปกครองที่ม อาชีพแพทย์เข้ามาช่วยสอน ร่างกาย การดูแลร่างกาย รักษา ความสะอาด โดยผู้ปกครองเป็นผู้เข้ามาสอน เตรียมสื่อ อุปกรณ์การสอน และกิจกรรมต่างๆ มาอธิบายให้เด็กๆ ฟัง	นักเรียนตั้งใจฟัง ตอบคำถามได้ดี มีความ สนใจมาก นักเรียนมีความรู้รอบตัวค่อนข้างดี นักเรียนที่คุณพ่อเข้ามาสอน ก็มีหน้าที่เป็น ผู้ช่วยครูซึ่งน้องภูมิใจมาก	เห็นสมควรว่าสิ่งที่ควรจะเป็น ทำแล้วเกิดผลดี เขาก็จะทำเอง การใช้ศีลเป็นกรอบกติกาให้ นักเรียนรวมทั้งศีล 5 นั้น จะเป็นมาตรฐานที่ นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์ ความเหมาะสม ควร
10.00 น.	นักเรียนรับประทานอาหารเช้า โดยเป็นผู้รินนม หยิบขนม รับประทานเอง	นักเรียนทำงานของตนเอง จัดการตนเอง โดยมี คุณครูคอยดูแลอยู่ใกล้ๆ เท่านั้น	ได้ด้วยตนเองอย่างชัดเจน

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์พัฒนานุชนวัยตามหลักไตรสิกขา
10.20 น.	ทำกิจกรรมตามมุมการเรียนรู้ โดยคุณครูจะเชื่อมโยงเอาสิ่งที่นักเรียนเรียนมาในช่วงเช้ามาเป็นกิจกรรมให้ทำต่อไปเพื่อสร้างความเข้าใจผ่านการทำเป็นรูปธรรม หรือการทำงานตามใบงานที่คุณครูได้สร้างเอาไว้ เพื่อให้นักเรียนทำงานได้เอง เช่น - มุมภาษาไทย - มุมภาษาชีวิต - มุมคณิตศาสตร์ - มุมการบ้าน	คุณครูให้นักเรียนมานั่งรวมกันและทบทวนจากครั้งที่แล้ว นักเรียนเข้าใจ ฟัง และเตรียมพร้อมที่จะทำงานในมุมอย่างตื่นตัว และเข้าไปนั่งทำงานและพูดคุยกันบ้างเป็นระยะ แต่ไม่เล่นเสียงดัง โดยมีคุณครูคอยดู เข้าไปหาที่ละกลุ่มเพื่อดูความเข้าใจ และแสดงความสนใจนักเรียน	ด้านสมาธิ - กิจกรรมที่เรียกสติของนักเรียนยังถูกนำมาใช้อยู่เช่นคำคล้องจอง สัญญาณเสียงที่ตกลงกันได้ แต่นักเรียนส่วนใหญ่สามารถควบคุมตัวเองได้ดี เป็นผลให้สภาพห้องเรียนมีความสงบ และคุณครูเองก็มีบทบาทสำคัญเนื่องจากคุณครูต้องแสดงถึงความสงบ มีวุฒิภาวะ มีความตั้งใจ อดทน และสนุกในการทำ การงานร่วมกันนักเรียนเช่นการล้างจานให้คุณครูท่านอื่นๆ คุณครูเองก็ร่วมเป็นทีมเดียวกับนักเรียนด้วย และการพูดคุยของคุณครูกับนักเรียนก็ใช้บทบาทของความสงบ น้ำเสียงนุ่มนวล เบิกบานอยู่เสมอ
11.45 น.	กลุ่มนักเรียน 5 คน ที่เป็นเวรบริการในแต่ละวัน ลงไปเตรียมอาหารให้เพื่อน และรับประทานก่อนเพื่อนๆ เนื่องจากต้องรับผิดชอบงานบริการคุณครูในวันนั้นด้วย	นักเรียนลงไปทำหน้าที่เวรกับคุณครู 1 คน โดยจะแบ่งงานกันเช่นตักข้าว ผลไม้ วางช้อนส้อม แก้วน้ำ ทุกคนตั้งใจทำงาน พูดคุยกันบ้าง มีเสียงเตือนกันบ้างถ้ามีคนทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์	
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	ทุกคนลงมารับประทานอาหารกลางวัน คุณครูนั่งรับประทานพร้อมนักเรียน นักเรียนดูแลตนเอง เติมอาหารเอง เมื่อเสร็จแล้ว จัดเก็บและนำไปล้างเอง	

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์พัฒนานุรักษ์ตามหลักไตรสิกขา
12.20 น.	เวรบริการประจำวัน เข้าประจำหน้าที่ - เวรบริการคุณครู - เวรล้างจาน - เวรเช็ดจาน - เวรล้างกล่องนม (ตัดกล่องนม และล้าง ตากเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป) - นักเรียนที่ไม่มีหน้าที่ประจำวัน เล่นอิสระ	จากนั้นนักเรียนก็เข้าประจำหน้าที่ของตนเองส่วนมากทำตามหน้าที่ได้ดี มีนักเรียนชายบางคนที่ไม่เล่นก่อน จนเพื่อนไปเรียกจึงมาทำงาน ขณะที่ทำงานจะพูดคุยและหัวเราะกันสนุกสนาน ไม่มีความทุกข์ในการทำงานบริการให้ผู้อื่นเลย และยังเต็มใจให้บริการตามที่ถูกร้องขอพิเศษของครูท่านอื่นด้วย	ด้านปัญญา - เกิดขึ้นได้จากการพานักเรียนคิดวิเคราะห์ และรู้จักเชื่อมโยงเรื่องที่เรียนเข้าสู่ตนเอง เพื่อนำไปพัฒนาตนเองอยู่เสมอ คุณครูได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ระดมสมอง แบ่งปันความคิด อยู่เสมอ โดยคุณครูพร้อมที่จะรับฟังและลองนำมาใช้จริงด้วย จากนั้นก็พานักเรียนมองดูตนเอง เพื่อให้
13.00 น.	แปรงฟัน ทำความสะอาดร่างกาย ขึ้นห้องเรียนเตรียมเรียน	นักเรียนรวมตัวกันคุยกับคุณครูก่อนขึ้นห้องนิต	เกิดความรู้และความเข้าใจในการใช้ชีวิตมากขึ้น และจะเห็นได้ว่าทั้งก่อนและหลังทำกิจกรรมหรือ
13.15 น.	เรียนฐานการเรียนรู้โดยแบ่งออกเป็นกลุ่ม 4 กลุ่ม และเรียน	นักเรียนแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม โดยมีคุณครู	กิจกรรมหรือ
14.15 น.	นักเรียนกลับเข้าห้องและเตรียมตัวกลับบ้าน เก็บของใช้ใส่	นักเรียนอ่านบันทึกให้เพื่อนฟังอย่างภูมิใจและ	ซึ่งพบว่ากิจกรรมที่จัดโดยนำหลักไตรสิกขาหรือ

เวลา	กิจวัตร	พฤติกรรมนักเรียน	วิเคราะห์พัฒนานุษย์ตามหลักไตรสิกขา
14.30 น.	ทบทวนบทเรียนด้วยการท่องคำคล้องจอง พูดคุยซักถาม สร้างกระบวนการคิดเชื่อมโยง อธิบายการบ้าน และพูดขอบคุณเด็กๆ ในแต่ละวันตาม เหตุการณ์ประจำวันที่เกิดขึ้น และพูดถึงแผนการวันพรุ่งนี้	นักเรียนมีส่วนร่วมที่จะคิดถึงเรื่องที่ทำประจำวัน และพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคุณครูและเพื่อนๆ อย่างสนุกสนาน มีบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ คุณครูแทรกทั้งคุณธรรมและวิชาการเข้าไปด้วย นักเรียนรู้สึกภูมิใจเมื่อครูพูดถึงเหตุการณ์ที่ เขาทำได้ดีในวันนี้	พฤติกรรม : นักเรียนสามารถปฏิบัติ ตามกติกาได้ดี ดูแลตัวเองได้ดี มีพฤติกรรม คุ้นเคยที่ดีงาม และมีกิริยา มารยาทดี ทั้งยัง สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ด้วยดี จิตใจ : นักเรียนมีสมรรถภาพจิตดี รัก การทำงาน สามารถอดทนทำงานที่ลำบากหรือไม่ ชอบได้ จึงส่งผลให้นักเรียนเป็นผู้ไม่ค่อมมีความ ทุกข์ สุขภาพจิตเบิกบาน ร่าเริง มีความสุขง่ายๆ ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งของ หรือความสนุกอย่างเดียว
14.45 น.	สวดมนต์ไหว้พระ ไหว้ระลึกคุณพ่อแม่ และคุณครู เตรียมตัว กลับบ้าน	นักเรียนกราบพระ สวดมนต์พร้อมกันได้ทุกคน และมีความตั้งใจมาก โดยมีคุณครูเรียนคิดเรื่อง ที่ดี เป็นต้นแบบที่ดี หลังสวดมนต์คุณครูพา นักเรียนคิดถึงเรื่องดีๆ เป็นทางกุศลก่อนกลับ บ้าน ร่ำลากันด้วยรอยยิ้มและความสุข	
15.00 น.	กลับบ้าน	ตั้งแถวเดินลงมาเพื่อใส่รองเท้าชั้นล่าง และวิ่ง เล่นอิสระ รอผู้ปกครองมารับกลับบ้าน	ปัญญา : นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์ได้ ด้วยตนเอง แก้ปัญหาเองได้ดีในระดับหนึ่ง และ สามารถเชื่อมโยงความรู้ลงสู่การทำงานจริงได้ นักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ทั้งด้านธรรมะ และวิชาการ เพื่อพัฒนาตนเอง มีความเข้าใจ เรื่องการพัฒนาตนเองให้เจริญยิ่งขึ้น และ วิเคราะห์ได้ทั้งด้านข้อเด่น ข้อด้อย คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หรือกาลเทศะ

ภาคผนวก ง

วิเคราะห์การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

บันทึกการจัดประสบการณ์ ระดับชั้นอนุบาล 1

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
1 วันพฤหัสบดีที่ 9 สิงหาคม 2550	1. เข้าใจความสำคัญของชื่อ ที่มา และความหมายที่สัมพันธ์กัน 2. เห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ รอบตัว สาระที่ควรรู้ รู้จักสิ่งรอบตัวและชื่อเรียก	ขั้นนำ คุณครูร้องเพลงแนะนำตัว “ชื่อของเธอ ฉันไม่รู้จัก ขอถาม ทักนักเรียนเข้าใหม่ ชื่อของเธอคืออะไร ขอให้บอกมา” จากนั้นครู ก็ชี้ไปที่เด็กแต่ละคนแล้วให้เด็กตอบชื่อของตัวเองออกมา เมื่อเด็กๆ ตอบครบทุกคนแล้ว คุณครูก็บอกว่าเด็กๆ มีชื่อทุกคนเลย ถ้าเราไม่มี ชื่อ เราจะเรียกกันว่าอะไรดีคะ เด็กๆ ตอบว่า “เธอ” “นี่” คุณครูจึง เล่าที่มาของชื่อตัวเองให้ฟังว่า คุณครูก็มีชื่อเล่นเหมือนกัน และเล่าว่า คุณแม่คุณครูตั้งนี้ให้เพราะอะไร เด็กตั้งใจฟังมาก ขั้นทำ คุณครูก็หยิบเอาตะกร้ามาวางแล้วค่อยหยิบของออกจาก ตะกร้าทีละชิ้น ของที่อยู่ในตะกร้าส่วนมากเป็นของใช้ในห้อง ที่เด็กๆ คำนึงเคยดี แล้วถามว่านี่เรียกว่าอะไร ของมี ดินสอ หนังสือ นม กระดาษ สี ฯลฯ เด็กๆ ตอบได้ทั้งหมดว่าของเหล่านี้มีชื่อเรียกว่า อะไร คุณครูหยิบของบางอย่างออกมา เป็นดอกไม้ชนิดหนึ่ง (ดอกอัญชัญ) เด็กๆ ทุกคนไม่รู้จัก ไม่เคยเห็น แล้วถามว่านี่ดอกอะไร ตอบไม่ได้ มีบางคนพยายามตอบว่าดอกกุหลาบ ครูถามว่าใช่ดอก กุหลาบหรือไม่ เพื่อนบางคนบอกว่าไม่ใช่ ครูจึงชวนเด็กๆ ตั้งชื่อ ดอกไม้ชนิดนี้ด้วยกัน ว่าจะให้เขาชื่ออะไรดี โดยให้ดูที่สี รูปร่าง ลักษณะ ให้เด็กลั่นได้ จับได้ นักเรียนเกือบทุกคนช่วยกันตั้งชื่อ ซึ่งมี หลากหลายมากเช่นดอกม่วง ดอกน้อย ดอกนิ่ม นักเรียนบางคนที่ยังไม่มีส่วนร่วมในการช่วยตั้งชื่อจะฟังเพื่อนๆ พูด ร่วมอยู่ในกลุ่ม	ดินสอ สี เทียน ดอกไม้ บัตรคำชื่อเล่น นักเรียน	ด้านสาระที่ควรรู้ : เป็นการเรียนรู้ เรื่องสิ่งรอบตัว ที่มีชื่อเรียกและ รูปร่างลักษณะ แตกต่างกันไป โดยใช้สิ่งของที่อยู่กับตัวนักเรียน เป็นสื่อในการเรียนรู้ ด้านครูผู้สอน : ครูผู้สอนเป็นผู้ แนะนำ และเชื่อมโยงให้นักเรียน เข้าใจเรื่องชื่อและสิ่งของ ซึ่งครู พยายามหาวิธีการกระตุ้นความสนใจ ของนักเรียนในวัยนี้ด้วยการใช้ ปริศนาการทาย นอกจากนี้ครูยัง พยายามสอนเรื่องมารยาทในการ พูดกับผู้ใหญ่ควบคู่กันไปด้วย ด้านกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็น ลำคัญ : กิจกรรมนี้เริ่มต้นด้วย การเล่นกับชื่อของนักเรียนก่อน ทำให้นักเรียนสนใจ รู้สึกมีส่วนร่วม และทุกคนได้แสดง

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
(ต่อ)	1. เข้าใจความสำคัญของชื่อ ที่มา และความหมายที่สัมพันธ์กัน 2. เห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ รอบตัว สาระที่ควรรู้ รู้จักสิ่งรอบตัวและชื่อเรียก	จากนั้นคุณครูถามเด็กๆ บ้างว่าใครรู้บ้างว่าชื่อของตัวเองนั้นมาจากอะไร นักเรียน ส่วนมากตอบไม่ได้ มีบางคนที่ตอบได้และพยายามตอบให้ฟัง จากนั้นครูจึงเอารูปภาพของนักเรียนที่เตรียมเอาไว้เป็นบัตรคำมาชูให้เด็กๆ ดู แล้วให้บอกชื่อเพื่อนคนนั้นให้ถูก จากนั้นก็ชูบัตรคำชื่อเล่นของเด็กๆ ให้ทุกคนช่วยกันอ่าน แล้วเรียกให้เจ้าของชื่อกออกมาวางชื่อของตัวเองให้ตรงกับภาพ ขั้นสรุป ครูเขียนชื่อที่เด็กบอกลงบนกระดาน แล้วถามว่าทำไมตั้งชื่ออย่างนี้ เด็กๆ ก็จะบอกว่า เพราะมันมีสีม่วง มันนี่มๆ ฯลฯ คุณครูอธิบายถึงความสำคัญของชื่อ “ถ้าเราไม่รู้ชื่อดอกไม้แล้วเราก็จะเรียกไม่ได้ ก็ต้องเรียกว่า ดอกนี้ ดอกนั้น ถ้ามีดอกไม้เยอะๆ เราก็ไม่รู้เลยว่าพูดถึงดอกไหน เหมือนเด็กๆ ถ้าคุณครูเรียกว่าเด็กๆ หมายถึงใครคะ เด็กๆ ตอบว่าหมายถึงเด็กทุกคน แต่ถ้าครูเรียกว่า ร่มไม้ (ชื่อเด็กคนหนึ่งในห้อง) หมายถึงใครคะ เด็กๆ บอกว่าหมายถึง ร่มไม้คนเดียว” คุณครูจึงสรุปกับเด็กๆ ว่าทุกอย่างต้องมีชื่อเพราะอะไร และชื่อก็มีความหมาย ความสำคัญกับของสิ่งนั้นด้วย คุณครูจะให้การบ้านเด็กๆ ไปทำกับคุณพ่อ คุณแม่ ให้นักเรียนไปพูดคุยเรื่องที่มาของชื่อของตัวเองแล้วมาเล่าให้เพื่อนฟังด้วย		ความคิด และหยิบของในตะกร้า ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ : กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ทำกันภายในห้องเรียน มีบรรยากาศพร้อมที่จะเรียนรู้ มีสื่ออุปกรณ์วางเตรียมไว้เพื่อใช้ในการสอนสบาย ไม่เครียดหรือกดดันอากาศในห้องค่อนข้างร้อนไปนิดหนึ่ง ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง : ในกิจกรรมนี้ไม่พบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ซึ่งคุณครูสามารถนำเอาชื่อของนักเรียนมาทำกิจกรรมได้มากขึ้น เช่นที่มาของชื่อที่สามารถกลับไปทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองต่อได้ แต่คุณครูยังไม่ได้ส่งกลับไปให้ที่บ้านร่วมทำกิจกรรมกับลูก

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
2 วันพุธที่ 22 สิงหาคม 2550	1. เพื่อให้นักเรียนได้รู้จัก ต้นไม้ที่สามารถออกผลในบริเวณ โรงเรียน 2. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วย ตนเองจากการสำรวจ สังเกต สาระที่ควรรู้ อาหารจากธรรมชาติ เช่นกล้วย	<u>ขั้นนำ</u> คุณครูถามเด็กๆ ถึงผลไม้ที่เด็กๆ เคยกินมาว่ามีอะไรบ้าง แล้วผลไม้อะไรใหม่ๆ ที่เรากินมาตั้งแต่เด็กและเป็นผลไม้ที่มีประโยชน์ หลายๆ เด็กๆ ตอบมาหลากหลาย เช่น ส้ม แอปเปิ้ล กล้วย คุณครู บอกเด็กๆ ว่าในโรงเรียนของเรามีต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ให้ผลที่เราเอาไปกิน ได้ด้วย แล้วพานักเรียนไปดูของจริง <u>ขั้นทำ</u> ครูพาเด็กๆ เดินทางไปที่แปลงเกษตรหลังโรงเรียน เพื่อไปหา ต้นไม้ชนิดนั้น เมื่อไปถึงมีเด็กบางคนรู้จักต้นกล้วยอยู่แล้วจึงบอกเพื่อน ว่านี่ต้นกล้วย คุณครูจึงชี้ให้เด็กๆ ได้ดูว่านี่คือต้นกล้วย และชี้ให้ดู เป็นส่วนๆ ว่าส่วนไหนเรียกว่าอะไร เอาไปทำอะไรได้บ้าง ก่อนจะให้ เด็กๆ เข้ามาจับ สัมผัสด้วยตนเอง (ในระหว่างนี้มีนักเรียนบางคนเริ่ม ไม่ฟังการสอนของคุณครูเริ่มหันไปสนใจกับสิ่งเร้าอื่นรอบตัว เช่น ดิน ทราย ของเล่นที่อยู่บริเวณใกล้เคียง) คุณครูให้เด็กสังเกตที่พื้นว่า กล้วยอาศัยอยู่บนอะไร เด็กบางคนตอบว่า ดิน ครูชี้ให้ดูได้ต้นที่มี ใบไม้แห้งปกคลุมอยู่ด้วยแล้วถามเด็กๆ ว่านี่อะไร มาจากไหน เด็กลง ไปนั่งสังเกตดูใกล้ๆ แล้วก็บอกว่าใบไม้ ใบกล้วย มันหล่นลงมา ครู ถามว่าแล้วทำไมสีถึงไม่เหมือนใบที่อยู่บนต้น เด็กๆ บอกว่ามันเก่า แก่ แล้ว ครูจึงบอกเด็กๆ เรื่องอายุของใบไม้แล้วร้องหล่นลงมาเอง ถ้าใบ เขียวแสดงว่ายังไม่แก่ และบอกวิธีปฏิบัติว่า “เด็กๆ ไม่ต้องไปเด็ดใบ เขียวออกมา ให้เขาอยู่ให้แก่ก่อนแล้วหล่นลงมาเอง” เด็กๆ ตั้งใจฟังดี	ต้นกล้วย	จากการสังเกตการสอนพบว่า ด้านสาระที่ควรรู้ : การเรียนรู้ นี้เป็นสาระที่เกี่ยวกับธรรมชาติที่ให้ ประโยชน์กับนักเรียนในการใช้ เป็นอาหาร โดยใช้ผลไม้ที่อยู่ใน บริเวณโรงเรียนและเป็นผลไม้ที่ นักเรียนทุกคนรู้จัก ด้านครูผู้สอน : คุณครูมี บทบาทเป็นผู้สอนค่อนข้างเยอะ ใช้วิธีการบอก ชี้ให้ดู อธิบาย มากกว่าการกระตุ้นให้เด็กคิด หรือเกิดความสนใจ ท้าทายของ คุณครูมีความเป็นมิตร เบิกบาน และมีความยืดหยุ่นเมื่อเห็น นักเรียนหลุดความสนใจในเรื่องที่ เรียน ก็ปรับกิจกรรมให้สอดคล้อง ด้านการจัดกิจกรรมให้เด็กเป็น สำคัญ : กิจกรรมนี้นักเรียนมี ส่วนร่วมบ้างแต่ไม่ทุกคนเนื่องจาก

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
(ต่อ)	1. เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักต้นไม้ที่สามารถออกผลในบริเวณโรงเรียน 2. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากการสำรวจ สังเกต <u>สาระที่ควรรู้</u> อาหารจากธรรมชาติ เช่นกล้วย	<u>ขั้นสรุป</u> จากนั้นคุณครูให้เด็กๆ ไปวิ่งเล่นอิสระสักพัก จากนั้นก็ให้วิ่งกลับมาแล้ววิ่งตามคำสั่งครู เช่นวิ่งไปที่เส้น วิ่งมาแตะลำต้นกล้วย วิ่งมาแตะใบกล้วย ฯลฯ เล่นสักพัก คุณครูก็เรียกรวมตัวเพื่อกลับเข้าห้อง		พื้นที่ในการเรียนรู้มีจำกัด นักเรียนบางคนไม่สามารถเข้าไปจับสัมผัสต้นกล้วยได้ในเวลาที่ครูสอนอยู่ ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ : คุณครูได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในสถานที่จริง ให้นักเรียนมีโอกาสเห็นของจริงแต่สภาพแวดล้อมบริเวณที่เรียนนั้นเปิดกว้าง และมีเครื่องเล่นที่ดึงดูดความสนใจของนักเรียนอยู่ใกล้ และด้วยวัยของนักเรียนอนุบาล 1 ทำให้ไม่สามารถควบคุมการเรียนรู้ของตนเองไว้ได้ทั้งหมด ด้านการมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครอง : ไม่พบว่าผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
3 วันพฤหัสบดี ที่ 30 สิงหาคม 2550	1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักวิธีการใช้ ห้องน้ำอย่างถูกต้อง 2. เพื่อให้นักเรียนดูแลความ สะอาดของตนเอง และการใช้ ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องได้ สาระที่ควรรู้ เรียนเรื่องของตนเองและการใช้ ห้องน้ำ	ขั้นนำ คุณครูท่องคำคล้องจอง กับนักเรียนเรื่องการเข้าห้องน้ำ “ปวดปัสสาวะ มาบอกคุณครู ขอเตือนหนู หนู บอกครูก่อนไป” จากนั้นก็ถามนักเรียนว่า เวลาหนูปวดฉี่ หนูมาบอกคุณครูแล้วหนูไปที่ ไหน นักเรียนตอบว่า “ไปห้องน้ำ” คุณครูถามว่าในห้องน้ำมี อะไรบ้าง นักเรียนช่วยกันตอบเช่น มีโถส้วม มีก๊อกรน้ำ มีกระดาษ มีรูปยีราฟ (ติดผนัง) มีน้ำ ที่ฉีดกัน ขั้นทำ คุณครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม และพานักเรียนเข้าไปในห้องน้ำ เพื่อสำรวจและศึกษาในห้องน้ำว่ามีอะไรอยู่บ้าง เมื่อเข้าไปในห้องน้ำ คุณครูได้เล่นเกมทายของกันโดยคุณครูจะพูดคำศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อ อุปกรณ์ในห้องน้ำ แล้วให้นักเรียนที่ครูเรียกชื่อเดินไปยืนที่อุปกรณ์นั้น คุณครูออกคำสั่งว่า “น้องเกรซ ไปยืนที่โถส้วมผู้หญิง” “น้องเบน ไปยืนที่ฝักบัว” “น้องร่มไม้ ไปยืนที่อ่างล้างมือ” “น้องเอียร์ ไปยืนที่ โถฉี่ของเด็กผู้ชาย” “น้องหนูหลิน ไปยืนที่ใส่กระดาษทิชชู” ฯลฯ ซึ่ง ขณะที่ครูออกคำสั่งนั้น นักเรียนทำตามได้ดี ทุกคนฟังเวลาครูสั่งคำสั่ง ต่อไป พร้อมทั้งดูว่าเพื่อนจะสามารถทำได้หรือไม่ ช่วยกันพูดออกเสียง บอก ให้กำลังใจเพื่อน จากนั้นคุณครูก็ออกคำสั่งให้นักเรียนสังเกตว่า ที่ที่เราอยู่นี้แต่ละคนมีประโยชน์ใช้ทำอะไรบ้าง โดยไล่ถามทีละคน นักเรียนตอบคำถามได้ และคุณครูจะช่วยเสริมบ้างในบางคน	- กระดาษ - ปากกาเมจิก - บัตรคำศัพท์ - เกมเกี่ยวกับ ห้องน้ำ	จากกิจกรรมการเรียนรู้นี้พบว่า ด้านสาระการเรียนรู้ : เป็นการ เรียนรู้เรื่องของสถานที่ที่เกี่ยวข้อง กับชีวิตประจำวันของนักเรียน ซึ่ง เป็นการเรียนรู้จากเรื่องใกล้ตัว และมีประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ที่ต้องปฏิบัติจริงทุกวัน ด้านครูผู้สอน : ครูมีบทบาทเป็น ผู้แนะและนำ ทางให้นักเรียน กระตุ้นด้วยการใช้อุปกรณ์ของ จริง ไม่ได้กระตุ้นให้ใช้ความคิด ของตัวเองเท่านั้น มีการถาม นำและใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมง่ายต่อ การเข้าใจ ด้านการจัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็น สำคัญ : เป็นการจัดกิจกรรมที่ ดึงให้นักเรียนเป็นผู้ตอบ เรียนรู้ และสรุปองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สารที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
(ต่อ)	1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักการใช้ ห้องน้ำอย่างถูกต้อง 2. เพื่อให้เรียนรู้ดูแลความ สะอาด และใช้ทรัพยากรที่ เกี่ยวข้องได้ สารที่ควรรู้ เรียนเรื่องของตนเองและการใช้ ห้องน้ำ	ขั้นสรุป คุณครูพานักเรียนกลับเข้าไปในห้องเรียนเพื่อสลับกับกลุ่มที่อยู่ในห้อง และนั่งลงสรุปการใช้อุปกรณ์ในห้องน้ำร่วมกับนักเรียน โดยครูเขียน คำตอบของนักเรียนลงบนกระดานแผ่นใหญ่ว่า ประโยชน์ของห้องน้ำ คืออะไร นักเรียนตอบว่าใช้ ฉี่ อาบน้ำ ล้างมือ แปรงฟัน ของใช้ใน ห้องน้ำเราใช้อย่างไร นักเรียนตอบว่า “ใช้น้อยๆ” “ใช้เบาๆ” “ดูแล” “เปิดน้ำเบาๆ” ฯลฯ คำถามต่อไปคุณครูถามว่า การใช้ห้องน้ำ ต้องใช้น้ำทำอะไรหลายอย่าง แสดงว่าในห้องน้ำมักจะเปียกหรือแห้ง นักเรียนตอบว่าเปียก คุณครู จึงถามต่อว่าถ้าอย่างนั้น เราควร จะ ดูแลตัวเองอย่างไร นักเรียน ช่วยกันตอบว่า “เช็ดมือให้แห้ง” “เช็ดเท้าด้วย” “เปิดน้ำ เบาๆ” คุณครูจึงถามต่ออีกว่าแล้วเวลาเราเข้าไปในห้องน้ำควรทำอะไร นักเรียนตอบว่า “ไม่วิ่ง เดี่ยวลื่น” “เดินเบาๆ” “ไม่ทำน้ำเปียกพื้น” จากนั้นคุณครูก็ชื่นชมนักเรียน และพูดปิดท้ายว่าถ้าเราดูแลห้องน้ำ ของใช้ในห้องน้ำดี เราก็มีห้องน้ำดีๆ สะอาดใช้ และตัวนักเรียนก็ ปลอดภัยไม่ลื่นห้วยแตกด้วยและให้อ่านบัตรคำศัพท์เรื่องห้องน้ำและ อุปกรณ์ต่างๆ และให้เล่นเกมในมุมได้		เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของตนเอง ที่ต้องปฏิบัติด้วยความเข้าใจ จึงเป็นกิจกรรมที่ออกมาจาก นักเรียนเอง แต่ยังไม่ไปถึงการ เรียนรู้การดูแลตนเอง การทำ ความสะอาดหลังการใช้ห้องน้ำ (ได้สอบถามคุณครูแล้วว่าจะสอน ในครั้งต่อไปในเรื่องการทำความ สะอาดหลังการปัสสาวะ และการ ล้างมือที่ถูกต้อง) ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ : การให้นักเรียนได้เรียนรู้จาก สถานที่จริง อุปกรณ์จริง ทำใ้ นักเรียนเกิดความเข้าใจ จินตนาการได้เสมือนจริง และ น่าสนใจดี ด้านการมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครอง : ไม่พบว่ามีผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้

บันทึกการจัดประสบการณ์ ระดับชั้นอนุบาล 2

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปสภาพการเรียนรู้
1 วันศุกร์ที่ 3 สิงหาคม 2550	จุดประสงค์ เพื่อให้เด็กได้ฝึกการวิเคราะห์ แบบโยนิโสมนสิการตนเอง และกลุ่มในด้านข้อเด่น ข้อด้อย ซึ่งเป็นพื้นฐานการ รู้จักตัวเอง และนำไปสู่การ ยอมรับและการพัฒนาตนเอง ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง <u>สาระที่ควรรู้</u> การปฏิบัติตนที่ควรกระทำ และไม่ควรกระทำ	<u>ขั้นนำ</u> คุณครูเริ่มต้นคำถามว่าเด็กๆ ขึ้นมาอยู่อนุบาล 2 แล้วเป็นเด็กโตแล้ว เด็กๆ อยากพัฒนาอะไรบ้าง คิดว่าเรามีอะไรที่เราดีอยู่แล้วและอยากจะ รักษาเอาไว้ต่อเนื่องจากอนุบาล ๑ เด็กๆ ช่วยกันคิดและยกมือตอบ คำถาม <u>ขั้นทำ</u> คุณครูเขียนสิ่งที่เด็กๆ ตอบออกมาลงบนกระดาษที่เตรียมไว้ด้วยสีเม จิกหลายสี และถามเด็กๆ ถึงเรื่องที่เด็กเห็นว่าดี ว่าเพราะอะไร ไม่ดี เพราะอะไร และมีผลอะไรต่อตนเองและผู้อื่นบ้าง <u>ดีอยู่แล้วและอยากรักษาไว้</u> - ต่อแถวเรียบร้อย - ขึ้นลงบันไดมีสติ - เชื้อฟังคุณครู - มีน้ำใจ แบ่งของเล่น - ไม่ผลักเพื่อน - ไม่ดื้อ - ไม่ร้องไห้ตอนคุณพ่อคุณแม่มาส่ง - ทานข้าวไม่คุยกัน	กระดาษ สีเมจิก	จากการเข้าสังเกตการณ์สอนนั้น พบว่า การสอนมีความสัมพันธ์ กับการจัดการศึกษาปฐมวัย แบ่งเป็นด้านๆ ดังนี้ 1. สาระที่ควรรู้ : ตัวเอง เป็นการเรียนรู้ในเรื่องลักษณะ นิสัยของตนเอง ด้วยการใช้ คำถามกระตุ้นให้นักเรียนคิด และตอบคำถาม โดยดึงเอา ประสบการณ์เดิมมาพูดถึง การ เรียนรู้ตนเองของนักเรียนนี้ไม่ใช่ เพียงแต่เป็นเรื่องภายนอกเท่านั้น แต่ยังพนักเรียนเข้าไปถึงด้านใน คือเรื่องของจิต นิสัย จิตใจ ที่ เป็นนามธรรม ซึ่งเป็นการฝึกการ มองเข้าไปในตนเอง และยอมรับ ความเป็นตนเองด้วย

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปสภาพการเรียนรู้
(ต่อ)	จุดประสงค์ เพื่อให้เด็กได้ฝึกการวิเคราะห์ แบบโยนิโสมนสิการตนเอง และกลุ่มในด้านข้อเด่น ข้อด้อย ซึ่งเป็นพื้นฐานการ รู้จักตัวเอง และนำไปสู่การ ยอมรับและการพัฒนาตนเอง ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง <u>สาระที่ควรรู้</u> การปฏิบัติตนที่ควรกระทำ และไม่ควรกระทำ	อยากสร้างให้เกิด - พุดไฟเราะ - อ่านหนังสือเก่ง - ดูแลธรรมชาติ		ด้านครูผู้สอน : บทบาทของ ครูผู้สอนนั้นจะเป็นบทบาทของ การให้คำแนะนำ กระตุ้นให้คิด และยอมรับฟังความคิดเห็นของ นักเรียน เช่นการให้นักเรียน
		เป็นแล้วอยากแก้ไข - ไม่นอนกลางวัน - มาโรงเรียนสาย - ไม่สวัสดี - โกรธเพื่อน - แต่งตัวซ้ำ - พุดไม่มี ครับ / ค่ะ - นั่งยื้นขา ไม่เรียบร้อย		พุดออกมา ครูจะช่วยเหลือจดลงในกระดาษให้ ไม่แทรกแซง ความคิดของนักเรียน ทำให้ นักเรียนกล้าที่จะพุด ไม่กลัวผิด ถูก และแสดงความคิดเห็นได้ คุณครูซึ่งมีบทบาทเหมือนเป็นผู้ ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และ เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ อยากพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น
		ยังไม่เป็นและไม่อยากเป็น - พุดโกหก - แก่งเพื่อน - ขอบรื่องให้ ชี้แจง		และยังมีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอด วิชาความรู้ ด้านการอ่าน เขียน ให้นักเรียนเห็นอีกด้วย

	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
(ต่อ)	จุดประสงค์ เพื่อให้เด็กได้ฝึกการวิเคราะห์แบบโยนิโสมนสิการตนเองและกลุ่มในด้านข้อเด่น ข้อด้อย ซึ่งเป็นพื้นฐานการรู้จักตัวเอง และนำไปสู่การยอมรับและการพัฒนาตนเองด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง สาระที่ควรรู้ การปฏิบัติตนที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำ	ขั้นสรุป เมื่อได้เป้าหมายพัฒนาของห้องแล้ว คุณครูก็ได้ถามว่าถ้าเด็กๆ เผลอทำสิ่งที่ไม่ดี ไม่ตรงกับที่เราตั้งเป้าหมายไว้จะให้คุณครูช่วยอย่างไรบ้าง เด็กๆ บอกว่า จะให้คุณครูเตือน มีนักเรียนบางก็บอกคุณครูว่า ดุเลย หรือให้ออกไปนอกห้อง คุณครูบอกว่าจะขอเตือนก่อนแล้วกันเพื่อเรียกสติเด็ก แต่ถ้าเตือนแล้วยังเผลออีกก็ต้องมาคุยกันเป็นรายบุคคลไปอีกครั้งว่า จะอย่างไรดี		ด้านการจัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ : จะเห็นว่ากิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่เอาเรื่องของพฤติกรรมและการปรับปรุงแก้ไขของนักเรียนเป็นสำคัญ ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ : เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในห้อง ที่มีบรรยากาศเป็นมิตร ร่วมมือร่วมใจกัน มีความสงบ และใกล้ชิดกันดี แม้ว่าจะมีสิ่งเร้าดึงดูดความสนใจของนักเรียนออกไปบ้างแต่ก็ยังสามารถควบคุมได้ ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง : ในกิจกรรมนี้ไม่พบว่าผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม แต่พบว่ากิจกรรมนี้ได้ส่งต่อไปยังที่บ้านให้รับทราบ และมีการทำกิจกรรมลักษณะนี้ในครอบครัวด้วย

	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
2 วันพุธที่ 15 สิงหาคม 2550	จุดประสงค์ 1. เพื่อให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองอาสาเนื่องในวันแม่ 2. เพื่อสร้างความกตัญญูรู้คุณของคุณแม่ สาระที่ควรรู้ กระบวนการทำขนม “ไอศกรีมทอด”	ชั้นนำ คุณครูให้นักเรียนทายว่าวันนี้มีแขกพิเศษเข้ามาช่วยสอน เป็นผู้หญิงที่เด็กๆ รู้จัก นักเรียนทายได้ว่าคุณแม่จะมาสอน คุณครูช่วยอธิบายต่อว่า คุณแม่ที่วันนี้มีเวลาว่างจะมาช่วยสอนนักเรียน แต่มีคุณแม่ของบางคนในวันนี้ติดทำงานที่ทำงานมาไม่ได้ จะมาในวันหลัง วันนี้มีคุณแม่ของน้องแพท น้องไม้ น้องกาย น้องลันตา น้องข้าวทิพย์ ชั้นนำ คุณแม่อธิบายอุปกรณ์และขั้นตอนการทำขนม “ไอศกรีมทอด” โดยบอกถึงส่วนผสม และให้นักเรียนทุกคนได้ร่วมผสมส่วนผสมเข้าด้วยกัน และนำไปทอดโดยมีคุณแม่เป็นผู้ช่วยทอด จากนั้นนักเรียนรับประทานกับนม ชั้นนำ คุณครูชวนนักเรียนสรุปว่าวันนี้มีใครเข้ามาในห้องของเราบ้าง นักเรียนตอบคำถามได้ และถามว่า “มาทำอะไร” และ “ทำอะไร” นักเรียนส่วนมากตอบคำถามได้ มีบางคนที่สนุกกับกิจกรรมมาก ยังไม่แน่ใจพอจะตอบคำถามคุณครูต้องเรียกเตือน กระตุ้นอยู่เป็นระยะ จากนั้นคุณครูจึงชวนให้นักเรียนร้องเพลง “แม่ฉันเอง” เป็นของขวัญให้คุณแม่ และให้กราบเพื่อขอบพระคุณพร้อมกัน เมื่อผู้ปกครองกลับไปแล้วคุณครูยังต่อเนื่องด้วย นิทานเรื่อง “ของขวัญวันแม่” เพื่อเน้นย้ำถึงสิ่งที่แม่ทำให้เด็กๆ มาตลอด และได้ชวนพูดคุยถึงสิ่งที่ควรกลับไปทำกับแม่เพื่อแสดงความรัก ความระลึกคุณ	- หม้อ - เต้าไฟฟ้า - ตะแกรง - ถ้วย - ช้อน - ที่ตัก - - นิทาน	จากการเข้าสู่เหตุการณ์สอนพบว่า ด้านสาระการเรียนรู้ : เป็นการเรียนรู้ในเรื่องอาหารซึ่งเป็นเรื่องในชีวิตประจำวันและใกล้ตัว ด้านครูผู้สอน : บทบาทของผู้สอนหลักเป็นผู้ปกครอง และคุณครูประจำชั้นจะเป็นผู้ช่วยในกลุ่มเล็ก และดูแลการทำกิจกรรมให้เรียบร้อยอยู่รอบๆ ด้านกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ : กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีความสนใจ และได้ลงมือกระทำร่วมกันทุกคน และการนำผู้ปกครองเข้ามาช่วยสอนนั้นเป็นการแสดงความเชื่อมโยงกันระหว่างบ้านและโรงเรียนโดยมีตัวนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

	จุดประสงค์ / สารที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
(ต่อ)	จุดประสงค์ 1. เพื่อให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองอาสาเนื่องในวันแม่ 2. เพื่อสร้างความกตัญญูรู้คุณของคุณแม่ สารที่ควรรู้ กระบวนการทำขนม “ไอศกรีมทอด”			ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ : ในห้องที่ใช้ทำกิจกรรมเป็นห้องเรียนทำอาหารโดยเฉพาะและมีบรรยากาศของการทำอาหารที่ดี เพราะมีอุปกรณ์ เครื่องมือครบในการเรียน เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ และต้องการทำกิจกรรม มีบรรยากาศสนุก แต่ก็มีควมวุ่นวายบ้าง มีเสียงและการเรียกร้องความสนใจ แสดงความต้องการของนักเรียนเป็นระยะ ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง : ในกิจกรรมนี้จะเห็นว่าผู้ปกครองเข้ามาเป็นผู้สอน โดยเชื่อมโยงความรู้จากที่บ้านมาที่โรงเรียนและยังมีการรวมกลุ่มของผู้ปกครองกันเองอีกด้วย ทำให้นักเรียนเกิดความภูมิใจและได้เรียนรู้ระหว่างกันเอง

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
3 ศุกร์ที่ 24 สิงหาคม 2550	จุดประสงค์ 1. เพื่อให้เด็กเรียนรู้สังคมของไม้ น้ำ การอยู่ร่วมกัน 2. เพื่อแสดงถึงการเกื้อกูลกันในธรรมชาติ เป็นการพึ่งพาอาศัย สัมพันธ์กัน 3. เพื่อให้นักเรียนเชื่อมโยงเข้าสู่ตนเองในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นสังคมได้ สาระที่ควรรู้ 1. การอยู่ร่วมกันในสังคม 2. ประเภทของต้นไม้ น้ำ	ขั้นนำ เริ่มต้นกิจกรรมด้วยคุณครูพานักเรียนลงมาเรียนรู้บริเวณด้านล่างของอาคาร บริเวณลานที่มีบ่อบัวอยู่เมื่อนั่งลงเรียบร้อยตามขั้นบันได คุณครูชวนนักเรียนร้องเพลงเกี่ยวกับต้นไม้ 6 ประเภท เนื้อเพลงจะเป็นการเล่าเรื่องถึงต้นไม้ 6 ประเภทว่า มีลักษณะอย่างไรบ้าง จากนั้นคุณครูได้เล่นปริศนาคำทาย อะไรเกี่ยวกับนักเรียนเพื่อให้ทายต้นไม้ประเภทต่างๆ แล้วจึงนำเข้าสู่เรื่องของไม้ น้ำ ขั้นทำ คุณครูได้ถามนักเรียนว่า บริเวณนี้มีไม้ น้ำ เด็กตอบว่า มีคล้า กก สาหร่าย บัว ฯลฯ จากนั้นก็ถามถึงสัตว์ที่อยู่ในบ่อน้ำด้วย เด็กๆ ตอบว่า หอยทาก ลูกอ๊อด ปลา ฯลฯ จากนั้นครูเรียกให้เด็กลองสังเกตในรายละเอียด ต้นไม้ น้ำ เรื่องความสูง รูปร่าง ลักษณะว่าเป็นอย่างไร มีส่วนประกอบอะไรบ้าง มีใบเป็นอย่างไร มีดอกไหม จากนั้นคุณครูให้เด็กๆ เดินไปสำรวจบริเวณรอบๆ บ่อบัวว่าเห็นต้นอะไรอยู่ตรงไหน อยู่ใกล้กับใคร และมีเพื่อนอยู่ใกล้บ้างไหม เด็กๆ แยกย้ายกันไปดูรอบๆ บ่อบัวตามคำสั่งของครู ขณะที่เด็กๆ ดูรอบบ่อน้ำนั้นก็มีการพูดคุยสนทนา ชี้ชวนกันดูสิ่งต่างๆ ด้วย ขณะนั้นมีเด็กบางคนได้ออกจากบริเวณบ่อบัว เดินไปดูต้นไม้ที่อยู่ใกล้ๆ และเห็นไข่มุนอนที่ใบไม้ ก็ตื่นเต้นเรียกคุณครูดู คุณครูก็เดินมาดูด้วย เด็กๆ ถามว่านี่คืออะไร ครูสังเกตดูและตอบคำถามเด็กในเชิงตั้งสมมติฐานเพราะว่าครูเองก็ไม่แน่ใจ ว่าคิดน่าจะเป็นไข่มุนอนนะคะ น่าจะเป็นหนอนผีเสื้อเพราะมันเคยอยู่ที่ต้นนี้	- บัตรคำ - ปริศนา - คำทาย - สมุดบันทึก	จากข้อมูลในการสังเกตการสอนพบว่า ด้านสาระการเรียนรู้ : เป็นการเรียนรู้ในสาระธรรมชาติ คือเรื่อง “ต้นไม้” โดยคุณครูได้ให้ข้อมูลในเรื่องต้นไม้ น้ำ สัตว์ น้ำ โดยข้อมูลที่ให้นักเรียนนั้นได้ทำควบคู่ไปกับการเห็นสภาพจริง แล้วจึงเข้าสู่สาระที่ควรรู้ จึงเป็นเรื่อง ไม้ สัตว์ และ อยู่ในชีวิตประจำวันของเด็ก ด้านครูผู้สอน : ครูมีบทบาทเป็นผู้ให้ข้อมูลกระตุ้นให้นักเรียนคิดด้วยการใช้คำถาม ปริศนาคำทาย และยังได้ให้แหล่งสืบค้นข้อมูลกับนักเรียนวิธีการของคุณครูที่ใช้ก็เหมาะสม มีลำดับขั้น ค่อยๆ ทำทีละขั้น และยังได้บูรณาการความรู้ทาง ภาษา เชาว์ วิทยาศาสตร์ และ สังคม เข้ามาด้วย

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
(ต่อ)	จุดประสงค์ 1. เพื่อให้เด็กเรียนรู้สังคมของไม้ น้ำ การอยู่ร่วมกัน 2. เพื่อแสดงถึงการเกื้อกูลกันในธรรมชาติ เป็นการพึ่งพาอาศัย สัมพันธ์กัน 3. เพื่อให้นักเรียนเชื่อมโยงเข้าสู่ตนเองในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นสังคมได้ สาระที่ควรรู้ 1. การอยู่ร่วมกันในสังคม 2. ประเภทของต้นไม้ น้ำ	(จากนั้นคุณครูก็หันไปถามจากอาจารย์วัชร ผู้เชี่ยวชาญด้านธรรมชาติวิทยาที่มาเป็นวิทยากรพิเศษในวันนั้นอาจารย์วัชรบอกนักเรียนว่านี่คือไข่ของหนอนผีเสื้อกลางคืน อีกไม่กี่วันมันก็จะฟักเป็นตัวแล้วละ เด็กๆ ตื่นเต้นมากมารุมดูกันใหญ่ คุณครูให้เวลาสักพักแล้วก็เรียกนักเรียนกลับมารวมตัวกันที่ลานเหมือนเดิม) ครูถามเรื่องต่อเรื่องที่ให้เด็กๆ ไปดูว่าเห็นอะไรที่บอบ้าง เด็กๆ ก็ตอบ เห็นไม้ น้ำ อยู่ใกล้กัน มีค้ำอยู่ยกกับกด้วย มีสาหร่าย อยู่กับคล้าก็มี ใกล้ๆ สาหร่ายมีปลาอยู่เยอะ มีจอกด้วย เห็นหอยเกาะอยู่ที่ริมบ่อ ฯลฯ ขั้นสรุป ครูถามว่า “ถ้า...” ครูเอาค้ำออกจากบ่อ ถ้าเอาปลาออกไป จะเป็นอย่างไร เด็ก ช่วยกันตอบคำถามว่า ไม่ดี ไม่สวย สงสาร บ้าง บางคนก็ว่าอย่างอื่นมันก็อยู่ไม่ได้ ไม่มีเพื่อน ครูจึงถามเรื่องประโยชน์ของไม้ น้ำ แต่ละชนิด หรือสัตว์น้ำที่อยู่ร่วมกัน ว่ามันช่วยอะไรกันบ้าง เด็กๆ ตอบเรื่องการบังแดด ออกดอกสวย เป็นเพื่อนกัน ฯลฯ ครูสรุปว่า “ไม้ น้ำ เขาเป็นเพื่อนกัน อยากอยู่ด้วยกัน เขาเลยสร้างประโยชน์ให้แก่กัน ช่วยเหลือกันเหมือนเด็กๆ ไหม” เด็กบอกว่า “เหมือนเราก็คอยู่ด้วยกันเป็นเพื่อนกัน” ครูบอกว่า “ต้นไม้ น้ำ ก็ต้องการเพื่อน ไม่อยากอยู่คนเดียว เพราะจะเหงา ไม่มีความสุข เดี่ยวเราบันทึกเรื่องไม้ น้ำ และเพื่อนๆ ทั้งหลายกันนะคะ” แล้วคุณครูก็เริ่มพานักเรียนหยิบสมุด ดินสอออกมาเพื่อบันทึกงานการเรียนรู้ แล้วมาเล่าเรื่องให้คุณครูฟังทีละคน		ด้านกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ : กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ให้เด็กสำรวจ เรียนรู้โลกของต้นไม้ใกล้ตัว โดยกระตุ้นความสงสัย ใฝ่รู้ที่มีอยู่ในตัวเด็กทุกคนอยู่แล้ว เป็นเครื่องมือนอกจากการเรียนในสาระของต้นไม้แล้ว คุณครูได้สร้างความคิดเชื่อมโยงจากต้นไม้เข้ามาสู่ตัวเอง และการอยู่ร่วมกันในสังคมของต้นไม้ ให้นักเรียนเห็นเป็นรูปธรรมและมองเข้ามาที่ตัวเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ : นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องนี้ในสถานที่จริง นอกห้องเรียน บรรยากาศบริเวณที่เรียนมีความสงบ ร่มรื่น เย็นสบาย เหมาะสมกับการเรียนมาก แต่เนื่องจากสถานที่เปิดโล่งจึงถูกตี

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
(ต่อ)	จุดประสงค์ 1. เพื่อให้เด็กเรียนรู้สังคมของไม้เท้า การอยู่ร่วมกัน 2. เพื่อแสดงถึงการเกื้อกูลกันในธรรมชาติ เป็นการพึ่งพาอาศัย สัมพันธ์กัน 3. เพื่อให้นักเรียนเชื่อมโยงเข้าสู่ตนเองในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นสังคมได้ สาระที่ควรรู้ 1. การอยู่ร่วมกันในสังคม 2. ประเภทของต้นไม้เท้า			ความสนใจไปสู่เรื่องอื่นๆ ในธรรมชาติได้ง่าย ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง : ในกิจกรรมนี้ไม่มีผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม แต่มีวิทยากรพิเศษที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านธรรมชาติวิทยามาเป็นผู้สังเกตการสอนและให้ข้อมูลเพิ่มเติม

บันทึกการจัดประสบการณ์ ระดับชั้นอนุบาล 3

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
1 วันอังคารที่ 7 สิงหาคม 2550	1. ให้นักเรียนได้สังเกตธรรมชาติรอบตัวที่ให้ประโยชน์ทางอาหาร 2. ให้นักเรียนได้ตระหนักถึงอาหารที่มาจากธรรมชาติ สาระที่ควรรู้ อาหารที่ได้จากธรรมชาติ	ขั้นนำ คุณครูและนักเรียนนั่งอยู่ที่บริเวณลานหน้าอาคารเรียน ครูเริ่มต้นด้วยการใช้คำถามกับนักเรียนว่า ต้นไม้อะไรที่เด็กๆ รู้จักแล้วกินเป็นอาหารได้บ้าง เด็กๆ พากันตอบมากมายหลายอย่าง มะม่วง ผักบุ้ง พืชสมุนไพร ฯลฯ ครูถามต่อว่า “แล้วในบริเวณโรงเรียนนี้ละลองสังเกตดูซิว่าอะไรบ้างที่สามารถเป็นอาหารได้” ขั้นทำ ครูจะให้เด็กๆ ลองออกไปหาดูในบริเวณนี้ทั่วๆ นะ แล้วลองสังเกตกลับมาบอกครู เด็กๆ พากันวิ่งออกไปเพื่อหาต้นไม้ที่เด็กๆ คิดว่ากินได้ มีดอก มีผล แล้วกลับมาบอกครู เด็กๆ วิ่งออกไปลักพักหนึ่งก็กลับมาเล่าให้ครูฟังว่าไปเจออะไรมาบ้าง เช่น ต้นมะม่วงที่ไม่มีลูก เจอกล้วย พริกมีเม็ดด้วย เจอดอกไม้ด้วย ครูถามต่อว่านอกจากคุณครูกับนักเรียนในโรงเรียนทอสีแล้ว เด็กๆ เห็นสิ่งมีชีวิตอะไรอีกบ้าง เด็กๆ บอกว่ามีนก ผีเสื้อ แมลง หนอน หมา ต้นไม้ ฯลฯ จากนั้นครูพยายามเชื่อมโยงว่าสัตว์ที่ว่ามานี้ทำไมมาอยู่ที่นี้ละ เด็กๆ บอกว่าบ้านมันอยู่ที่ต้นไม้ มันมากินอาหารจากใบไม้ น้ำหวานจากดอกไม้ อาหารของเด็กๆ ด้วย ขั้นสรุป ครูพูดถึงไม้ที่มีดอก มีผล นี่เป็นอาหารให้ทุกคน ทั้งนก แล้วเชื่อมโยงถึงการปลูกผักผลไม้เพื่อเป็นอาหาร แล้วจึงบันทึกภาพต้นไม้ที่เป็นอาหารของคน และของสัตว์มาให้ครูดู	สมุดบันทึก ดินสอ ต้นไม้	จากการสังเกตการสอนพบว่า ด้านสาระที่ควรรู้ : สาระที่เรียนเกี่ยวกับธรรมชาติ ในเรื่องของต้นไม้ที่สามารถรับประทานได้ โดยดูจากประสบการณ์เดิม และการเรียนรู้โลกธรรมชาติที่ใกล้ตัวนักเรียน ด้านครูผู้สอน : ครูทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และพยายามให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการสังเกตโดยครูจะไม่แสดงบทบาทการเป็นผู้ชี้ผิด ชี้ถูก แต่จะให้ออกาสนักเรียนลองกระทำและหาคำตอบ ด้านกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ : เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้เปิดโอกาสให้นักเรียน

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สาระที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
(ต่อ)	1. ให้นักเรียนได้สังเกตธรรมชาติรอบตัวที่ให้ประโยชน์ทางอาหาร 2. ให้นักเรียนได้ตระหนักถึงอาหารที่มาจากธรรมชาติ <u>สาระที่ควรรู้</u> อาหารที่ได้จากธรรมชาติ	โดยขอให้เด็กๆ วาดแบบมีรายละเอียด รูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร มีลำต้นเป็นอย่างไร ใบเป็นอย่างไร ครูใช้เวลา 5 นาทีในการทำงาน ในการบันทึกนี้เด็กๆ เลือกต้นไม้ได้มีความหลากหลายพอสมควร และลงมือทำงานตั้งใจวาดดี เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วเด็กเริ่มทยอยเอางานมาส่ง คุณครูพร้อมทั้งได้อธิบายว่าเป็นต้นอะไร รูปร่างเป็นอย่างไร อยู่ตรงไหน ครูรับฟังด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้ม และแสดงท่าที่รับฟังคำอธิบายจากเด็กๆ		ได้สำรวจ ค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง เพื่อดึงเอาความรู้ประสบการณ์เดิม และเปิดโลกรอบตัวของนักเรียนในอีกมุมหนึ่ง เพื่อให้นักเรียนสังเกตต้นไม้รอบตัว ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ : เป็นสภาพแวดล้อมจริง กลางแจ้ง มีความรู้สึกเป็นอิสระ และโตขึ้นมีความรับผิดชอบได้มากขึ้น สภาพทั่วไปไม่มีความสงบ ร่มรื่น บรรยากาศสบายๆ ไม่เครียด หรือกดดันในการเรียนหรือหาคำตอบ ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง : ไม่มีผู้ปกครองเข้ามาร่วม แต่มีการเชื่อมโยงความรู้อันเดิมมาจากที่บ้าน

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สารที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
2 วันพฤหัสบดี ที่ 16 สิงหาคม 2550	1. เพื่อให้นักเรียนสามารถเลือกกิน อาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายได้ 2. เพื่อเรียนรู้การจำแนกอาหารหมู่ ต่างๆ สารที่ควรรู้ อาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย	ขั้นนำ คุณครูและนักเรียนนั่งอยู่ในห้องเรียน ครูถามว่าอาหารสำคัญ กับเด็กๆ อย่างไร เด็กส่วนมากตอบว่าทำให้แข็งแรง เติบโต คุณครู ถามเด็กๆ ว่าอาหารมีกี่ประเภท เด็กๆ ส่วนมากมีความรู้เดิมเรื่อง อาหารมาบ้างแล้วก็ตอบว่ามี 3 ประเภท คือ อาหารกลุ่มสีแดง คือพวก เนื้อสัตว์ กลุ่มสีเหลือง คือพวกแป้ง และอาหารกลุ่มสีเขียว คือพืช ผัก ต่างๆ ขั้นทำ คุณครูจึงถามเด็กๆ ว่าแล้วรู้ไหมว่าแต่ละกลุ่มให้ประโยชน์อะไรบ้าง ครูเอาแผ่นชาร์ตที่แบ่งเป็นอาหาร 5 หมู่ออกมา เป็นชาร์ตแบบปิด แล้ว ให้เด็ก ตอบคำถามว่าในกลุ่มสีเหลืองมีอะไรอยู่ เด็กๆ ตอบว่า แป้ง ข้าว ก๋วยเตี๋ยว ขนมปัง ครูบอกชื่อหมู่อาหารให้เด็กๆ รู้ ว่าเป็น คาร์โบไฮเดรต แล้วเปิดแผ่นที่เปิดรูปอยู่ให้ดู จากนั้นครูก็เชื่อมโยง ความรู้เดิมของเด็กเรื่องอาหารตามกลุ่มสีกับชื่อเรียกของกลุ่ม สารอาหาร ให้เด็กๆ รู้ พร้อมทั้งพูดคุยถึงประโยชน์ของอาหารแต่ละ กลุ่มด้วย ขั้นสรุป คุณครูให้เด็กๆ ลองทำกลุ่มอาหารของตัวเองให้ครบ 5 หมู่ ด้วย โดยคุณครูจะมีใบโฆษณาอาหารให้ ให้นักเรียนเลือกเอาว่าจะใช้ อาหารประเภทไหนให้ครบ 5 กลุ่มนี้ ตัดแล้วติดลงไปบนกระดาษ โดย สามารถเปิดดูชาร์ตได้ นักเรียนก็เริ่มไปหาใบโฆษณาสื่อที่ครูเตรียมไว้ ให้เพื่อเอามาทำกันอย่างขยันขันแข็ง ตั้งใจดี เด็กๆ ดู สนุกกับการ ทำงานดีมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในการทำงาน	แผ่นชาร์ต เรื่องอาหาร 5 หมู่ ใบ โฆษณาสินค้า จากซูเปอร์ มาร์เกต	จากการสังเกตการสอนพบว่า ด้านสารที่ควรรู้ : เป็นการ เรียนรู้เรื่องประโยชน์ของอาหาร ต่อตัวของนักเรียนและอาหาร ประเภทต่างๆ ที่นักเรียนรู้จักแล้ว เนื้อหาของสิ่งที่เรียนค่อนข้างยาว และมีความยาก เช่นชื่อที่เรียกหมู่ อาหาร และชื่อหมู่กับอาหารบาง กลุ่มไม่ค่อยสัมพันธ์กันจึงต้องใช้ เวลาในการสอนนาน ด้านครูผู้สอน : ครูใช้วิธีการ ถาม ทบทวนเพื่อดึงความรู้เดิม ออกมาก่อนที่จะสอน และให้ โอกาสเด็กตอบและมีส่วนร่วมใน กิจกรรมอย่างใจเย็น ค่อยเป็น ค่อยไป เป็นขั้นตอน อย่างช้าๆ แต่เนื่องจากเนื้อหาเยอะและยาก ทำให้นักเรียนหลุดความสนใจไป บ้าง ครูจึงต้องคอยเรียก ดึงเตือน กระตุ้นเป็นระยะ

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สารที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
(ต่อ)	1. เพื่อให้นักเรียนสามารถเลือกกินอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายได้ 2. เพื่อเรียนรู้การจำแนกอาหารหมู่ต่างๆ <u>สารที่ควรรู้</u> อาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย			ด้านกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ : นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งการตอบ เสนอความคิด ลงมือทำกิจกรรมหน้าชั้นเรียน และเป็นเรื่องใกล้ตัวของนักเรียนโดยตรง แต่เนื่องจากเนื้อหายาว จึงทำให้นักเรียนบางส่วนหลุดความสนใจไป ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ : เป็นการเรียนรู้ภายในห้องเรียน ซึ่งมีพื้นที่ไม่มาก นักเรียนนั่งเรียนใกล้กันทำให้รบกวนสมาธิกัน ในห้องเรียนมีความสงบ สะอาด มีสื่อกระตุ้นการเรียนรู้ในเรื่องนั้นได้ดี ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง: กิจกรรมนี้ไม่พบว่าผู้ปกครองหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สารที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
3 วันพฤหัสบดี ที่ 28 สิงหาคม 2550	1. เพื่อเรียนรู้กระบวนการปลูกข้าว 2. เพื่อศึกษาปัญหาจากการปลูกข้าว 3. เพื่อฝึกการสืบค้นหาปัญหาและ การแก้ปัญหาตามเหตุปัจจัย สารที่ควรรู้ การปลูกข้าวตามกระบวนการ และ เหตุปัจจัยที่ทำให้ข้าวเจริญเติบโต	ชั้นนำ คุณครูพานักเรียนกลุ่มเล็กออกจากห้องเพื่อไปเรียนรู้เรื่องการปลูกข้าวที่แปลงนา คุณครูได้พูดคุยกับนักเรียนว่าครั้งที่แล้วเราปลูกข้าวกันมาแล้ววันนี้เราจะไปติดตามดูว่าข้าวที่เราปลูกไว้เป็นอย่างไรบ้าง คุณครูจึงพาเด็กๆ ไปที่แปลงสาธิต เมื่อไปถึงจึงพบว่าข้าวที่ปลูกไว้หน้าน้ำท่วมนองและมีต้นข้าวขึ้นมาเพียง 1 แปลงจากทั้งหมด 4 แปลงเท่านั้น คุณครูจึงชวนนักเรียนมาหาสาเหตุว่าเพราะเหตุใดต้นข้าวจึงไม่ขึ้น ในแปลงนั้นเราเห็นว่ามิน้ำท่วมขังอยู่ ครูก็ถามต่อเพื่อสืบสาวถึงสาเหตุที่มาว่า น้ำมาจากไหน ทำไมน้ำฝนถึงมาอยู่ในนี้ได้ แล้วชี้ให้สังเกตดูบนหลังคาจะเห็นว่าแปลงสาธิตนั้นตั้งอยู่ที่ชายคาพอดิ ครูจึงชวนเด็กๆ ปลูกข้าวใหม่และช่วยกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ขั้นทำ เริ่มจากเอาน้ำออกจากแปลงที่ปลูกก่อน แล้งก็หาอุปกรณ์ที่สามารถวิดน้ำได้ส่งให้นักเรียนช่วยกันวิดน้ำออกจนได้น้ำเกินครึ่งกระป๋อง ครูเอาเชือกที่หาได้ในบริเวณนั้นมามาย่อนลงในกระป๋องน้ำแล้ววัด บันทึกเอาไว้ ครูบอกให้เด็กเอาน้ำไปใช้ให้ได้ประโยชน์ เด็กช่วยกันยกไปรดน้ำต้นไม้ที่แปลงผักใกล้ๆ กัน เมื่อน้ำออกไปหมดแล้ว ครูให้เด็กๆ ลองเอามือลงไปจับดินดู ปรากฏว่าดินค่อนข้างละเอียด และมีกลิ่นไม่ค่อยดี ครูจึงถามถึงสาเหตุ แล้วช่วยกันเปลี่ยนดินใหม่ที่แปลงเกษตร โดยเอาดินเก่าเทลงไปผสมกับดินในแปลงเกษตรเพื่อให้ตากแดด และใช้พลั่วเล็กๆ ตักดินใหม่มาใส่ในกะละมังแทน เด็กๆ ช่วยกันตัก ขุดอย่างตั้งใจ พยายามมาก ทั้งที่แดดค่อนข้างร้อน จนได้ดินพอประมาณ ก็ยกกลับมาที่เดิม	ข้าวเปลือก เสียมเล็ก กะละมัง บัวรดน้ำ ดิน	จากการสังเกตการสอนกิจกรรมนี้พบว่า ด้านสารที่ควรรู้ : เป็นการเรียนรู้เรื่องธรรมชาติ การเติบโตของพืช และกระบวนการรวมทั้งสาเหตุที่ทำให้พืชเติบโตโดยเรียนรู้ผ่าน “ข้าว” ที่เป็นพืชที่เป็นอาหารหลักของคนไทย แต่การเรียนรู้ข้าวนี้เป็นเพียงเนื้อหาที่นำไปสู่การเรียนรู้กระบวนการเกิดขึ้นของชีวิตด้วย ด้านครูผู้สอน : ครูทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ประเด็นปัญหาให้นักเรียนได้คิดแก้ปัญหา คิดสืบสาวหาสาเหตุ และยังเป็นผู้ที่สามารถนำเอาปัญหาเข้ามาปรับเป็นการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างลึกซึ้งอีกด้วย ในด้านการเรียนรู้ของนักเรียน ครูพยายามสอนแบบเป็นกระบวนการให้รู้ทุกขั้นตอน

ครั้งที่	จุดประสงค์ / สารที่ควรรู้	สภาพการเรียนรู้	สื่อ อุปกรณ์	สรุปกิจกรรม
(ต่อ)		จากนั้นครูนำเอาเมล็ดข้าวเปลือกมาวางแล้วหยิบออกมา 1 กำมือ วางไว้แล้วให้เด็กๆ หยิบคนละ 20 เมล็ด เด็กๆ ช่วยกันนับเมล็ดข้าว แล้วเอามาแช่น้ำ จะพบว่าเมล็ดลอยน้ำ บางเมล็ดจมน้ำ เด็กๆ บอกว่า “เมล็ดที่จมน้ำสมบูรณ์ เมล็ดที่ลอยไม่สมบูรณ์” ครูจึงหยิบเอาเมล็ดที่ลอยอยู่มาแกะดูข้างใน ปรากฏว่าข้างในไม่มีข้าวอยู่ จึงเบาลอยได้ ครูบอกว่าเอาแช่ไว้ 3 วันให้อิ่มน้ำก่อนแล้วค่อยมาปลูก คราวนี้ครูและเด็ก ๆ ช่วยกันมองหาที่สำหรับวางแปลงสาธิตของเด็ก เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาแบบเดิมอีก เด็กๆ จึงช่วยกันยกหลบออกจากบริเวณชายคาที่น้ำหล่นลงมาพอดี ขั้นสรุป เมื่อเสร็จแล้วคุณครูชวนเด็กๆ ทำความสะอาดอุปกรณ์ พลั่ว และกระป๋องที่ใช้ โดยนำไปล้าง ทำความสะอาด ขณะที่ล้างก็มีเศษดินออกมา คุณครูก็ถามคำถามไปเรื่อยๆ ว่าถ้าไม่ล้างจะเป็นอย่างไร ทั้งไว้นานจะเป็นอย่างไร และพูดถึงเรื่องสนิมที่ติดอยู่ ถ้าเราใช้ของแล้วไม่ล้างก็จะเป็นสนิม ของก็จะเสียเชื่อมโยงกับการทำความสะอาดร่างกาย ล้างมือ แปร่งฟันของเด็กๆ ในช่วงนี้เด็กบางคนเริ่มบ่นว่าร้อน เหนื่อยแล้ว ครูบอกว่าให้อดทนก่อน มาช่วยกันทำจะได้เสร็จเร็วๆ จากนั้นคุณครูจึงพานักเรียนเก็บกวาดสถานที่และกลับเข้าห้องเรียน ตอนนี้เด็กๆ หน้าแดงและเหงื่อเยอะ เพื่อเข้าไปบันทึกงานต่อในห้อง		ด้านกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ : กิจกรรมนี้นักเรียนได้มีส่วนร่วมคิด แสดงความคิดเห็น และลงมือกระทำเองทุกขั้นตอน และการเรียนรู้เรื่องของการปลูกข้าวและปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ยังเป็นการเชื่อมโยงกลับมาสู่เรื่องของการเจริญเติบโตของนักเรียนและการดูแลความสะอาดอีกด้วย ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ : คุณครูพานักเรียนออกมาเรียนรู้ที่แปลงปลูกข้าว ที่มีอุปกรณ์การปลูกข้าวครบครัน และเป็นสภาพที่ได้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นตามสภาพจริงที่กระตุ้นการคิดของนักเรียนได้ดี ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง : ในกิจกรรมนี้ไม่พบว่าผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางอภาภักดิ์ ไชยประสิทธิ์
วันเดือนปีเกิด	26 มิถุนายน 2514
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	38/16 ม. 8 ถนน จรัญสนิทวงศ์ 35 แขวงบางพรหม เขต ดลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร 10170
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ครูฝ่ายวิชาชีวิต
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนทอสี แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2531	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนศึกษานารี
พ.ศ. 2535	ศศ.บ. (วิชาเอกประวัติศาสตร์ศิลปะ) จากมหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2551	กศ.ม. (สาขาการศึกษาปฐมวัย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ